

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON SİNEMA ANA BİLİM DALI

RTÜK KARARLARI ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE ETİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ahmet KOÇ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ahmet GÜRATA

Ankara- 2007

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON SİNEMA ANA BİLİM DALI

RTÜK KARARLARI ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE ETİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ahmet KOÇ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ahmet GÜRATA

Ankara- 2007

ONAY

Ahmet Koç tarafından hazırlanan “**RTÜK Kararları Çerçevesinde Türkiye Televizyon Haberlerinde Etik**” başlıklı bu çalışma 19.06.2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Radyo-Televizyon-Sinema Anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

.....
DOÇ.DR. AHMET GÜRATA (Başkan)

.....
YRD.DOÇ.DR. CENGİZ ANIK

.....
YRD.DOÇ.DR. RUHDAN UZUN

ÖNSÖZ

Günümüz toplumlarında kitle iletişim araçları birçok işlev görmekte ve rol üstlenmektedirler. Kitle iletişim araçları, zaman ve yer sınırlılığı nedeniyle gün boyunca gerçekleşen olayların ancak çok küçük bir miktarını insanlara ulaştırabilmekte; ulaştırdıkları haberleri de belli bir önem ve öncelik sıralamasına koyarak haberleştirmektedirler. Bazı haberler daha ön sıralarda daha fazla yer-zaman kaplarken bazıları daha arkalarda ve daha küçük yer-zaman işgal ederler. Kitle iletişim araçlarının önem ve öncelik sıralamasına koyarak verdikleri haberler, bu araçları takip eden insanların da şikayetlerini artırmaktadır. Konuyla ilgili yapılan araştırma ve yayınlarda çoğu kez televizyon haberlerinde etik ihlallerin yapıldığı gibi saptamalar yapılmakta, bu iddialara karşı özel televizyon kesiminden tatmin edici savunmalar yapılamamaktadır. İleri sürülen neredeyse tek savunma izleyicilerin istediği türden yayın yapıldığı şeklindedir. Bu durumda izleyicinin mercek altına alınması doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu nedenle, Türkiye’de televizyon haberciliğinde etik dışı yayınlar konulu çalışmamızda hem RTÜK kararları hem de izleyici şikayetleri üzerine yoğunlaşmak suretiyle televizyon haberciliğinde etik dışı ihlallere izleyici tepkilerinin nasıl olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda da, televizyon izleyicilerinin RTÜK’ün 1998 yılında kurduğu 178 Alo RTÜK şikayet hattına 1998-2004 yıllarında ilettikleri şikayetlerin analizi yapılmıştır. Bu döneme ait derlenen bilgiler ve yapılan araştırmaların tartışması da, konuyu daha iyi anlatabilmek ve anlamlı bir sonuca gidebilmek bakımından iki ana bölüm halinde ele alınmıştır.

Çalışmalarım süresince bana her türlü desteği veren ve yol gösteren tez danışmanım Sayın Ahmet GÜRATA’ya, 178 Alo RTÜK konusunda bilgi ve yardımlarını esirgemeyen Perran BEŞİRLİ’ye, bana sürekli moral desteği veren sevgili eşim Müge’ye ve canım oğlum Yiğit’e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	iii
TABLolar.....	.v

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ETİK VE HABER KAVRAMLARI

1.1 ETİK KAVRAMI.....	4
1.1.1. Etik Anlayışındaki Değişim.....	6
1.1.2. Mesleki Etik.....	12
1.1.3. Medyada Etik.....	14
1.2. MEDYADA ÖZDENETİM.....	29
1.2.1. Basın Ahlâk Kuralları.....	30
1.2.2. Basın Konseyleri.....	32
1.2.3. Ombudsman.....	32
1.3. TELEVİZYON HABERCİLİĞİ.....	34
1.3.1. Haber Kavramı.....	36
1.3.2. Haber Değeri.....	40
1.3.2.1. Gerçeklik (Doğruluk).....	41
1.3.2.2. Yenilik (Güncellik).....	42
1.3.2.3. İlginçlik (İlgi Uyandırma).....	43
1.3.2.4. Önemlilik (Önemli Sayılma).....	43
1.3.2.5. Anlaşılabilirlik (Anlam Taşıma).....	44
1.3.3. Haberin Unsurları.....	46
1.3.4. Haberin Nitelikleri.....	

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNİN DÜZENLENMESİ VE DENETİMİ İLE HABERCİLİK ETİĞİ

2.1. TÜRKİYE’DE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNİN DÜZENLENMESİ VE DENETİMİ.....	48
2.1.1. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu.....	51
2.1.2. 3984 Sayılı Radyo ve Tv’ların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun.....	55
2.2. TÜRKİYE’DE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE ETİK.....	97
2.2.1. TRT Haberciliği ve Etik Sorunlar.....	98
2.2.2. Özel Televizyon Haberciliği ve Etik Sorunlar.....	101
2.2.2.1. Terör ve Şiddet Haberlerine İlişkin İhlaller.....	106
2.2.2.2. Cinsellik, Erotizm ve Pornografiye İlişkin Haberler.....	110
2.2.2.3. Dinî Haber ve Yorumlara İlişkin Haberler.....	112
2.2.2.4. Magazinleşme ve Özel Hayatın Gizliliğine İlişkin Haberler.....	113
2.2.2.5. Yargı Haberleri ve Kişilik Haklarının İhlaline İlişkin Haberleri.....	118
2.2.2.6. Haberde Tarafsızlık(Nesnellik ve Objektiflik).....	121
2.2.2.7. Türkçe’nin Kullanımına İlişkin Haberler.....	125
2.2.2.8. Diğer Sorunlara İlişkin Haberler.....	128

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE ETİK VE İZLEYİCİLER

3.1.İZLEYİCİLERİN RTÜK ALO 178 HATTINA İLETTİKLERİ ŞİKAYETLER.....	131
3.1.1.RTÜK Alo 178 Hattına İletilen Şikayetlerin Değerlendirilmesi.....	148
3.2.TELEVİZYON HABERLERİ İZLEME EĞİLİMLERİ ARAŞTIRMASI.....	152
3.2.1.Televizyon Haberleri İzleme Eğilimleri Araştırmasının Değerlendirmesi.....	172
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	175
KAYNAKÇA.....	179
EKLER.....	189
ÖZET.....	206
ABSTRACT.....	207

KISALTMALAR

A.Ş	ANONİM ŞİRKET
ABD	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
AGB	NIELSEN MEDIA RESEARCH
ASTS	AVRUPA SINIRÖTESİ TELEVİZYON SÖZLEŞMESİ
ATV	ÖZEL TELEVİZYON
BBC	İNGİLTERE TELEVİZYONU
BRT	ÖZEL TELEVİZYON
BTY	ÖZEL TELEVİZYON
CNN	ABD TELEVİZYONU
ÇGD	ÇAĞDAŞ GAZETECİLER DERNEĞİ
EĞİTİM-SEN	EĞİTİM SENDİKASI
ETV	ÖZEL TELEVİZYON
ETV	ÖZEL TELEVİZYON
HADEP	HALKIN DEMOKRASİSİ PARTİSİ
HBB	ÖZEL TELEVİZYON
İTÜ	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
MD	MADDE
MED TV	ÖZEL TELEVİZYON
MTM	MEDYA TAKİP MERKEZİ
NTV	ÖZEL TELEVİZYON
PTT	POSTA TELGRAF TELEFON
RD	RADYO
RTÜK	RADYO TELEVİZYON ÜST KURULU
RTYK	RADYO TELEVİZYON YÜKSEK KURULU
T.C	TÜRKİYE CUMHURİYETİ
TBMM	TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
TCK	TÜRK CEZA KANUNU
TGC	TÜRKİYE GAZETECİLER CEMİYETİ
TGS	TÜRKİYE GAZETECİLER SENDİKASI
TGRT	ÖZEL TELEVİZYON
TRT	TÜRKİYE RADYO TELEVİZYON KURUMU
TÜİK	TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU
TV	TELEVİZYON
VJ	VİDEO JOKEY
YÖK	YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
YSK	YÜKSEK SEÇİM KUR

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1	İzleyici Kitlesinin 178 RTÜK Hattına İlettiği Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 2	Diğer Konularda Gelen Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 3	Haberlerde Kullanılan Cinsellik ve Erotizm Şikayetlerinin Dağılımı
Tablo 4	Çocuklarla İlgili Gelen Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 5	Şiddet ve Teröre İlişkin Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 6	Tarafsızlığa İlişkin Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 7	Dini Haber ve Yorumlara İlişkin Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 8	Kişilik Haklarına İlişkin Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 9	Türkçe'nin Yanlış Kullanımına İlişkin Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 10	Özel Hayatın Gizliliğine İlişkin Şikayetlerin Dağılımı
Tablo 11	Televizyon Haberlerini İzleme Sıklığı
Tablo 12	İzledikleri Kanalların Haberlerini Neden Beğeniyorlar?
Tablo 13	Haberleri Neden Beğenmiyorlar?
Tablo 14	Televizyonların “Dinsel, Kültürel Ve Siyasal Bakımdan Kendilerinden Uzak Kişi Ve İnançları Olumsuz Göstermek İçin Haklarında Bilerek Ve Kasıtlı Olarak Olumsuz Haberler Vermektedir” İddiaları Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?
Tablo 15	Televizyonlarda Yalan, Yanlış Ve Eksik Haber Verildiği İddiaları Konusunda Neler Düşünüyorlar?
Tablo 16	Haberleri İzlerken Kanal Değiştirecek Kadar Rahatsız Olduğunuz Konu Var Mıdır?
Tablo 17	Haberleri İzlerken Kanal Değiştirecek Kadar Rahatsız Olduğunuz Görüntü Var Mıdır? Varsa Hangisidir?
Tablo 18	Haberlerde Yer Alan Bir Görüntü Nedeniyle Çocuklarının Olumsuz Etkilendiğine Şahit Oldular Mı?(Çılgılık Atma, Korktuğunu İfade Etme, Utanma vb.)
Tablo 19	Uluslararası Alanda Türkiye'yi, Ekonomik, Uluslar Arası Kamuoyu Ve Uluslararası Hukuk Bakımından Zora Soktuğu

	Söylenen Ve Tekrar, Tekrar Yayınlanan Haber Ve Haber Görüntüleri Konusundaki Düşünceler
Tablo 20	Haberlerin Sunuluş Şekli İle İlgili Rahatsızlık Yaratan Konular
Tablo 21	Televizyondaki Haberler Haber Değeri Taşıyan Bilgiler İçeriyor Mu?.
Tablo 22	Televizyondaki Haberler Ülke Gündemini Yeterince Veriyor Mu?
Tablo 23	Televizyondaki Haberler Dünya Gündemini Yeterince Veriyor Mu?
Tablo 24	Televizyondaki Haberler Gününde Ve Zamanında İzleyiciye Ulaşmakta Mıdır?
Tablo 25	Televizyondaki Haberler Halkın Ruh Sağlığı Üzerinde Olumsuz Etki Yapmakta Mıdır?
Tablo 26	Televizyon Haberlerinin Meslek Ahlakına Uygun Olarak Hazırlanıp Hazırlanmadığına İnanıyor Musunuz?
Tablo 27	Televizyondaki Habercilik Anlayışında Kamu Yararı Gözetildiğine İnanıyor Musunuz?
Tablo 28	Televizyon Haberlerinde Daha Fazla Yer Verilmesi İstenilen Konular
Tablo 29	Televizyon Haberleri İle İlgili Olarak Siz Aşağıdakilerden Hangisinin Doğru Olduğunu Düşünüyorsunuz?
Tablo 30	Televizyon Haberlerinde Siyasetçilerin Ve Özellikle De Siyasi Parti Liderlerinin Bir Birleri Hakkındaki Olumsuz Ya Da Eleştirici Sözlerinin Defalarca Yayınlanması Konusunda Neler Düşünüyorsunuz?
Tablo 31	Televizyon Haberlerinde Tanınmış Kişilerin Bir Birleri Hakkındaki Olumsuz Ya da Eleştirici Sözlerinin Defalarca Yayınlanması Konusunda Neler Düşünüyorsunuz?
Tablo 32	Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu Televizyonlarda Yayınlanan Haberlerin İçeriğinde Yer Alan Şiddet, Suç, Çatışma Vb. Türden Görüntülerin Yayınlanmasını Düzenlenmeli Ve Denetlemeli Midir?
Tablo 33	Bu Güne Kadar Televizyon Haberlerinde Yer Alan Bir Görüntü Ya Da Haber Nedeniyle Rtük'e Başvurdu Mu?

GİRİŞ

Günümüzde kitle iletişim araçlarının haber verme işlevi konusundaki yeri ve önemi tartışılmaz bir gerçektir. Bireyin ulusal ve uluslararası arenada yaşanan olayların öğrenilmesinde başvurduğu televizyon haberleri, tartışmalarda özel bir yer tutmaktadır. Gelişen iletişim teknolojileriyle, bilgi üretimi, akışı ve dolaşımında da önemli bir artış meydana gelmiştir. Her gün bilgi bombardımanına tutulduğumuz günümüzde, haberin niteliği tartışmaları da gündeme gelmiştir.

Televizyon haberleri, ulusal ve uluslararası arenada yaşanan olayların öğrenilmesi ve anlamlandırmasında etkili ve önemli bir yere sahiptir. Değişen iletişim ortamında ve gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte, bilgi üretimi, akışı ve dolaşımında da önemli bir artış meydana gelmiştir. Buna paralel olarak televizyon sektöründe bilgi ağırlıklı programlar ve haber bültenlerinin oranı da diğer program türleri arasında vazgeçilmez bir form olarak yer almıştır. Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte 1980'li yıllardan sonra tüm dünyada ekonomik, politik ve kültürel alanlardaki değişimler, toplumdaki birçok yapı ve kurum ile birlikte medya endüstrilerini de etkiledi.

Bu dönüşümlere paralel televizyon yayıncılığıyla birlikte haber kavramı ve televizyon haberciliği anlayışı da değişmeye başlamıştır. Bunun en önemli sonuçlarından birisi, uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel bazda ortaya çıkan televizyon haber kanalları olmuştur.

Televizyon haberlerinin giderek artan önemi, uluslararası haber dolaşımında da kendini göstermiş, dünyada meydana gelen olaylarla ilgili bilgiler hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Televizyon haberlerinin toplum üzerindeki yönlendirici ve dinamik etkisi bir çok araştırmada açık bir şekilde ortaya konmuştur. Yetişkin toplumun %64'ünün başlıca haber kaynağı olarak

belirtilen ¹ televizyon, yeni iletişim teknolojileri ile birlikte 1980'li yıllardan sonra tüm dünyada yaşanan ekonomik, politik ve kültürel alanlardaki değişimlerden fazlasıyla etkilenmiştir. Bu dönüşümlere paralel olarak televizyon yayıncılığı ile haber kavramı ve televizyon haberciliği anlayışı da değişmeye başlamıştır. Nitekim televizyon haberlerini izlettiren öğeler olarak heyecan, gözyaşı, şiddet, öfke, dramlar ve sefalet gibi insanların duygusal dünyalarını etkilemeyi hedef alan öğeler haberler de sıklıkla kullanılmaya başlamıştır.

Türkiye'de zengin ve dinamik bir yayıncılık sektörü olup, hem kamu hem de özel yayıncı kuruluşlar kendilerini sayısal çağa hazırlamada yeni medya ortamının getireceği fırsat ve zorlukların farkındadırlar. Türkiye; haber alma özgürlüğünün geliştirilmesine, evrensel haklara, yeni teknolojilere ve bilgi toplumunu oluşturmaya çok önem vermektedir.

Türkiye'de 1990'lı yıllarla birlikte başlayan özel televizyon yayıncılığı makro bağlamda yayıncılık, mikro bağlamda ise haber yayıncılığı üzerine yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özel televizyon yayıncılığında ticari kaygıların ağır bastığı yoğun rekabet ortamında, en çok izler kitleye ulaşmanın aynı zamanda en çok reklam gelirini de elde etme düşüncesiyle ilişkilendirilmesi sonucu, etik kavramı bugün sıkça tartışılan ve dile getirilen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüntü iletmeye üstünlüğüne sahip olan televizyon, bu gücü ile diğer kitlesel iletişim araçlarından ayrılmakta ve etik anlamda en çok tartışılan medyum olmaktadır. Yasa ile belirlenmiş olan birtakım yaptırım ya da zorunluluklara rağmen, çoğu zaman engel olunamayan görüntüler ya da söylemler bu bağlamda en çok eleştirilere maruz kalınan noktalardır.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'la, radyo ve televizyonlarla ilgili kurallar ve ilkeler getirilmiştir. Kanunun 4.

¹ Nurdoğan RİGEL:”Haber, Çocuk ve Şiddet”, Der Yayınları, İstanbul, 1995, s.190

maddesiyle yayın kuruluşlarının yayın ilkelerine aykırı yayın yapmayacakları hükmü getirilmiştir. Yayıncılık alanında normatif kurallar belirlenmesine rağmen, izleyicilerin televizyon haberlerinde etik ihlallerden şikayetçi olmalarına neden olmuştur. İzleyicilerin televizyon haberlerinde etik ihlallere yönelik olarak verdikleri tepkiler, normatif düzenlemelerin izleyicilerin etik kaygılarına cevap verip ermediğinin incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenlerle çalışmamızda;

Amaç: Bu araştırmada, Türkiye’de televizyon haberciliği alanında normatif düzenlemeler belirlenmesine rağmen; televizyon haberciliğinde etik ihlallerin olup olmadığını izleyicilerin Alo RTÜK 178 şikayet hattına ilettikleri şikayetlerle belirlenmesine çalışılacaktır.

Önem: Bu çalışma; televizyon haberciliğinde etik konusunda yapılacak araştırmalara öncülük etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Televizyon izleyicilerinin yayıncılık alanındaki normatif düzenlemeleri nasıl algıladığını inceleyerek etik kurallar ve düzenlemeler için gerekli olan örnekler konuyla ilgili kesimlere yararlı olacaktır.

Varsayımlar: Televizyon haberciliğinde normatif kural ve düzenlemeler belli olmasına rağmen izleyiciler etik ihlallerden şikayet etmektedirler.

Yöntem: İlk aşamada kaynak taraması yapılmıştır. YÖK ve RTÜK’de konu ile ilgili literatür çalışması yapılarak kuramsal baz oluşturulmuştur. Çalışmada 178 Alo RTÜK şikayet hattına izleyicilerin 1998-2004 yılları arasında ilettiği mesajların taranması yapılmıştır. Çalışmamıza yardımcı olması açısından da RTÜK’ün yaptırdığı “Televizyon Haberleri İzleme Eğilimleri” konulu araştırma sonuçlarının analizi yapılmıştır.

Kapsam: Çalışmamızın birinci bölümünde etik, haber, televizyon haberciliği konuları anlatılmıştır. İkinci bölümde, Türkiye’de televizyon

haberciliğinin denetimi, düzenlenmesi ile RTÜK ve etik dışı yayınlarla ilgili olarak verilen cezalar üzerinde durulmuş ve TRT ve özel televizyonların habercilik anlayışları ile etik ihlalleri ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise, izleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına ilettikleri mesajlar ve RTÜK'ün izleyici araştırması sonuçları ve değerlendirmesi yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ETİK VE HABER KAVRAMLARI

1.1. ETİK KAVRAMI

Etik nedir sorusuna verilecek olan cevap ahlaksal olanın özü ve temellerini araştıran bilim, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışları ele alan; iyi nedir ya da ne yapmalıyız? gibi soruları kendisine ödev olarak alan felsefenin bir dalıdır.² Eski Yunan'dan bu yana üzerinde çok düşünülen, çok tartışılan etik kavramı, günümüzde de sosyologları meşgul eden bir konudur.

Törebilim ve ahlak felsefesi terimi olarak kullanılan etik kavramı; Fransızca'da "ethique", İngilizce'de "ethic", Almanca'da "ethic", Latince'de "ethica" ve Yunanca'da "ethos"³ olarak kullanılmaktadır. Türkçe sözlükte ise etik kavramı "ahlak, ahlaksal, ahlaki, törebilim ve ahlak bilim"⁴ olarak tarif edilmektedir.

Hangi davranışın iyi ve hangisinin kötü olduğu gibi sorunları kendine konu edinen etik kavramının, en genel anlamıyla "iyi"nin, iyi olanın, iyi davranışların doğasını, özünü ve kaynaklarını araştıran; "İnsan için iyi bir yaşam ne tür bir yaşamdır?", "Nasıl bir yaşam yaşamaya değerdir?", "Doğru bir yaşam sürmek için hangi seçimlerin yapılması gereklidir?" türünden birbirini bütünleyen sorular eşliğinde "nasıl yaşamalı?" sorusuna yanıt aradığını söyleyebiliriz.

Etik kavramı bütün topluluklarda, insan hayatını yönlendiren ve üzerinde uzlaşma sağlanmış emredici hükümler olarak kabul edilmiştir. Bu

² Başak DOĞRU: "TRT Hizmet İçi Eğitim Kursu Notları", TRT Yayınları, İstanbul, 1996, s.58

³ Bedia AKARSU: "Felsefe Terimleri Sözlüğü", Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988, s.74

⁴ Hasan EREN: Türkçe Sözlük, Kültür Bakanlığı Dil Derneği, Ankara, 1998, s.1342

emredici hükümler, bir kültürün dinsel, sosyal, tarihsel ve ekonomik felsefelerine göre oluşmuştur. Bu açıdan bakıldığında, etik, bir yandan tarihi, toplumsal ve dinamik bir süreç olarak görülürken; öte yandan, insanlar arası ilişki ve eylem temelinde somutlaşıp görünür hale gelen bir kavramdır denilebilir.

Genel anlamda etik ile ahlak kavramlarının çoğu kez birbiriyle karıştırıldığı görülmektedir. Ancak hem sosyolojik hem de felsefe bakımından etik ile ahlak kavramları arasında, birbirleriyle bütünleşmelerini engelleyen içerik farkı vardır. Bu ayrımı daha net ortaya koyabilmek için, etik kavramının yanı sıra ahlak kavramının da açıklanmasında yarar görülmektedir. Bu farkın daha iyi anlaşılması için bilim adamlarınca yapılmış birkaç ahlak tanımına yer vermek yararlı olacaktır.

Türkçe’de uygun bir karşılığı bulunmadığı için Arapça haliyle “huylar” anlamında kullanılan ahlak kelimesi; İngilizce’de “morals”, Latince’de “moralya”, Fransızca’da “morale” sözcükleri ile ifade edilmiştir.⁵

Ahlak kavramının çeşitli kaynaklar tarandığında farklı tanımlara rastlanmıştır. Kimileri ahlakı; “bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları.”⁶ olarak tanımlarken; kimileri de, “belli bir dönemde belli bir insan topluluğunca benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının, ilkelerinin bütünüdür veya farklı toplumlarda ve zamanlarda kapsamı ve içeriği değişen ahlaki değerler alanı.”⁷ olarak tanımlamıştır.

Bu tanımlar da göstermektedir ki; ahlak, çağlara, çeşitli uluslara, çeşitli çevrelere göre değişiklik göstermekte ve bazen kişilerin dahi ayrı ahlak

⁵ Hamza ZÜLFİKAR:Okul Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı 603, Ankara, 2000, s.23

⁶ ZÜLFİKAR: a.g.e., s.23

⁷ İsmail KILLIOĞLU:”Ahlak-Hukuk İlişkisi” ,Marmara Üni., İlahiyat Fak.Vakfı Yayınları, No.23, İstanbul, 1998, s.135-137

anlayışına sahip olduklarıdır. Aynı davranışın çeşitli çağlarda, çeşitli uluslarda birbirinden farklı değerlendirmelere bağlı olabildiği görülecektir.⁸

Bu tanımlamalardan anlaşıldığı üzere ahlak pratiğe yönelikken; etik ise, ahlakın ilkelerini ve problemini tartışan ve bunlara yanıt arayan teoridir. Etik ve ahlak kavramları aynı bölüm üzerinde yer alırken, ancak uygulamadaki farklılıkla birbirinden ayrıldıkları gözlenir. Buna rağmen, ahlak ilkelerinde zaman içinde meydana gelen değişimler, ahlakın felsefesini yapan etiği de etkilemiştir. Sosyolojik anlamda etik, zaman içinde toplumsal nedenli ve bunun gibi değişimlere uğrayan ahlakı konu edinirken, doğal olarak kendi kapsamında da değişiklik olmuştur.

Etik ile uğraşanlar bu konuda farklı yaklaşımlar sergilemiştir. Bu konu, bir sonraki maddede ele alınacaktır.

1.1.1. Etik Anlayışındaki Değişim

Birinci maddede etik ile ahlak arasındaki ayırım, temel noktalarıyla kısaca açıklanmaya çalışılmıştır. Tabii ki, ahlak konusunun ve onun problemlerini ele alan etiğin, felsefe anlamında yüzyıllardır süren uzun tartışmalara konu olduğu ve bu tartışmaların günümüzde de sürdüğü unutulmamalıdır. Konumuz ahlak olmayıp, ahlak felsefesi olsa da, ahlaktaki bu özellikleri incelemekten, etikte meydana gelen değişimleri açıklamak mümkün olmayacaktır. Çalışmada felsefe ya da sosyolojideki kadar geniş ve kapsamlı şekilde etik ve ahlak konularına girilmediğine dikkat edilmelidir. Daha önce de belirtildiği gibi bu başlı başına bir bilim dalının problemidir. Doğal olarak da ayrı bir tezin konusu olabilir.

Sosyologlar ahlakın içeriğinin çağlara, uluslara, çeşitli çevrelere göre değiştiğini, bazen en ilkel toplumlarda bile kendi gelişimleri doğrultusunda

⁸ Bedia AKARSU, "Ahlak Öğretileri", Üçüncü Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1982, s.9

ahlak anlayışının bulunduğunu belirtirken; aynı davranışın çeşitli çağlarda, çeşitli uluslarda birbirinden ayrı değerlendirmelere bağlı olabildiğini belirtirler.⁹

Burada, ahlak anlayışının zaman içinde ve hatta coğrafi ve toplumsal alan içinde değişime uğradığını dolayısıyla, ahlakın felsefesini yapan etiğin de bundan etkilendiğini söyleyebiliriz.

Buna göre ahlaki incelemek isteyen kişinin çıkış noktası ne olmalıdır? Hangi ahlak esas alınmalıdır? Ahlak felsefesi yapan kişi, kendi ahlak anlayışını mı ön plana çıkarmalıdır yoksa çağının ya da ülusunun ahlakından mı hareket etmelidir? Toplum otoritesinin kaynağı nedir? Toplum otoritesi apriorik (deneyden önce) bir zorunluluk mudur; yoksa sonradan bazı toplumsal grupların ya da kişilerin çıkarları için teşekkül etmiş sun'i bir teşekkül müdür? Toplumun belirlediği iyi ve kötü yargıları insanın daha özgür kılınmasını mı, yoksa özgürlüğünün elinden alınmasını mı sonuç verir? Bütün insanların ittifak edip, onaylayabilecekleri ortak davranış tarzları var mıdır? Yoksa kişiden kişiye, toplumdan topluma değişen relatif bir durumdan mı söz edilebilir? İnsanın her zaman ve mekanda değişmeden kalan insani bir özü var mıdır? Yani ortak bir insan tabiatından söz edilebilir mi? Eğer böyle ise, insanın bu tabiatı ahlaklı bir varlık olmasına elverişli midir? Ya da insanın tabiatı bencil mi, yoksa toplumsal mıdır? İnsan davranışlarında hür müdür, yani insanın hür bir iradesi var mıdır? Yoksa insan belli duygu ve tabiat ilkeleri tarafından sınırlandırılmış mıdır? Davranışlarımızı belirleyen ahlâk prensipleri ile düşünce ile bilgi arasında bir ilişki var mıdır? Varsa bu ilişkide hangisi önce gelir. Ahlaki davranışlarımız ve eylemlerimiz bilgi ile temellendirilebilir mi?¹⁰ İyilik ve kötülük kavramları hakkında ortaya atılan; iyilik ve kötülük bir davranışın ya da varlığın özünde var olan bir özellik midir; yoksa bir eylemi veya varlığı biz iyi ya da kötü olarak nitelendirdiğimiz için mi öyledirler?

⁹ AKARSU:a.g.e.,s.9

¹⁰ Faik DRANAZ:Felsefe Kılavuzu, Çeltik Matbaası, İstanbul, 1972, s.103

Benzer soruları arttırmak mümkündür. Önemli olan bu sorulara filozofların verdiği yanıtlardır. Bu nedenle çalışmanın bu aşamasında bazı filozofların etik anlayışlarına kısaca değinerek etik anlayışında meydana gelen değişim gözlenecektir.

Eski Yunan'dan günümüze değin filozofların tartıştığı etik kavramı hakkında ilk olarak Sokrates ve onun öğrencisi Platon'un düşünceleri ile karşılaşılır. Hatta Sokrates'in bütün mücadelesinin merkezinde, bir etik ilkesi olarak doğruluk ve erdem üzerine yaşamak olduğu görülür. Öğrencisi Platon ise onun hayatını feda ettiği bu ilkeleri sürdürebilmek ve geleceğe taşıyabilmek için, en ince ayrıntısına varıncaya kadar yazıya dökmüş ve ahlâk felsefesini temellendirebilmek için, "Gorgias Diyalogu" adlı eserinde insan için en yüksek iyinin, kendi özüne, kendi tabiatına uygun olana ulaşmak olduğunu söylemiştir. Ona göre insanın ahlâkî olarak en son yüksek hedefi ideaların bilgisi ile ulaşabileceği erdemdir. Bu erdemin bilgisine ulaşabilen kişi, aynı zamanda mutluluğa da ulaşır: Ona göre "Kim erdemli ve adil ise, mutludur. Adil olmadan mutlu olunamaz."¹¹

Platon'un bütün insanlar ve bütün toplumlar için değişmeyen "ideal bir iyi"ye ulaşmayı hedef edinen bu ahlâk öğretisine göre "en üstün değer" "mutlak iyi"dir. İnsanın amacı mutlak iyiye uygun yaşamaktır. Mutlak iyi kainatın bütünü ile uyum ve ahenk içinde olmaktır. Ona göre varlık hakkındaki doğru bilgi en yüksek erdem, en iyi olandır. Bu nedenle iyi insan aynı zamanda bilgili ve akıllı insandır.¹²

Platon'un öğrencisi Aristoteles ise iyiyi önemli bir hedef olarak belirlemektedir. Aristoteles, "Nikomakhos'a Etik" adlı eserinde, insanın sadece düşünen bir varlık ve toplumsal bir varlık değil, aynı zamanda "en yüksek iyi"yi ve "mutluluğu" amaç edinen bir varlık olduğunu belirtirken; her ustalık ve her araştırma, benzer şekilde her eylem ve tasarım, bir iyiyi

¹¹ Alasdair MACLINTYRE: Etik'in Kısa Tarihi, (Çev:Hakkı-S.Zelyut Hünler), Paradigma Yayınları, Ankara, 2001, s.39

¹²Harun TEPE: "Bir Felsefe Dalı Olarak Etik", Doğu-Batı, Sayı 4, Ankara, 1998, s.15

amaçlar görünmektedir; bu yüzden iyi, her şeyin amaçladığı şey olarak pek yerinde tanımlamıştır. Aristoteles, ikinci adım olarak, en yüksek iyi (mutlak iyi)yi belirlemeye çalışır ve buna "eudaimenia" yani "mutluluk" der. Demek ki yapılanların amacı olan mutluluk, kendisi amaç ve kendine yeter bir şey olarak görünüyor. Bedenin parçaları arasında uyum olursa, insan sağlıklı olur. İnsan ruhunun unsurları olan akıl, iştihâ ve irade arasında doğru bir ilişki olursa, insan mutlu olur.¹³

Buraya kadar ele alınan bilgilerden anlaşılacağı gibi, filozoflarca genel olarak hedef edinilen mutluluk, sadece insana ait olan bu dünyanın bir mutluluğudur. Başka bir deyişle kişi hürriyetinin mutluluğudur; bazı aşırı isteklerin, ihtirasların kontrol altına alınması ile elde edilen mutluluktur. Burada insanın böyle bir mutluluğu istemesinin nereden kaynaklandığı ise tam olarak açıklanamamaktadır. İşte bu noktada, ahlakı bir mutluluk problemi çerçevesinde ele alan yaklaşımları bir yana bırakıp, mutlulukçu ahlak anlayışlarına son veren farklı bir filozoftan bahsetmekte yara görüyorum.

Alman düşünür Immanuel Kant, "Saf Aklın Eleştirisi" kitabında, ahlakının mahiyetini anlayabilmek için, Descartes'in yaptığı gibi, dinin bir inanç alanı olduğunu söylemektedir. Kant kurduğu sistemde, insan özgürlüğü ile ahlaklılık arasında sıkı bir bağ kurmaktadır. Ona göre özgür bir isteme ile ahlak kanunları çerçevesindeki bir istek aynı şeydir. Kant ahlak kanununu "kesin bir emir" olarak ortaya koyar ve insanın hem sorumluluk sahibi hem de özgür bir varlık olmasını sağlayan şeyin "akıl sahibi" bir varlık olarak görmektir.¹⁴

Kant'ın, etik anlayışının temelinde insanın akıl varlığı vardır. İnsan tabiatı yönüyle tabiat kanunlarına bağlı iken, ikinci yönüyle de ahlak kanunlarına bağlıdır. Bu akıl sahibi varlık, bir araç olarak değil, bir amaç olarak vardır. Bu nedenle davranışlarının hep bir amaca uygun olması

¹³ MACLNTYRE: a.g.e., s.69

¹⁴ Mehmet AYDIN: Tanrı-Ahlak İlişkisi, T.D.V. Yayınları, Ankara, 1991, s.3

gerekir. Bunu Kant; “Her defasında insanlığa, kendi kişinde olduğu kadar, başka herkesin kişisinde de, sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun.”¹⁵ şeklinde formüle eder.

Immanuel Kant’a dayandırılan görevci etik anlayışı gazetecilik ya da habercilik mesleği açısından bir haberin ortaya çıkaracağı sonuçlarla değil, haberin yapılma amacı ile ilgilenmesi açısından dikkati çeker. Gazeteci eğer aklının emrettiği doğrulara her zaman uyarsa ve eğer bu doğrular her yerde ve zamanda geçerli olursa, ödevci anlayışa göre etik davranış gerçekleşmiş olur. Ayrıca gazeteci, hiçbir koşulda hiçbir amacın aracı haklılaştırmayacağı için her koşulda doğruları yazmak ve doğru araçları kullanmak yükümlülüğündedir. Örneğin gizli kamera kullanmak bu anlamda “sakıncalı” olarak yorumlanabilir.

20 asırda gelişen J.Stuart Mill’in savunduğu faydacılık etiği ise, bir eylemin mümkün olduğu kadar fazla sayıda insana mutluluk getirmesini savunmuştur. John Stuart Mill "Utilitarianism" adlı kitabında, bütün zevklerin aynı değerde olmadığını ileri sürerken; 18. yüzyılın önemli felsefecilerinden Jeremy Bentham ise, ilk kez ortaya atıldığında iyi en fazla insana en fazla mutluluğu getiren şey olarak tanımlanan yararcı etik anlayışını “en büyük mutluluk prensibi” olarak görmüştür.¹⁶ Felsefeci Ülken, faydacılık üzerine kurulan ahlakın, fayda ve çıkarlar çarpıştığı anda yıkılacağını belirtirken; fayda ahlakının ister bencillik üzerine kurulsun, ister sosyal çıkar üzerine dayansın göreceli, değişken ve iğreti olduğunu söylemiştir.¹⁷

Jeremy Bentham ile John Stuart Mill’e dayandırılan yararcı etik anlayışı, gazetecilik ve habercilik mesleğinde, haber yapılırken haberin doğurabileceği sonuçların önceden düşünülüp, kararın bu çerçevede verilmesi gerektiğini söyler. En çok bireyi, en çok mutlu edecek haber,

¹⁵ AYDIN:a.g.e.,s.41

¹⁶ MACLINTYRE:a.g.e.,s.141

¹⁷ Haşim KÖSE,Ahmet ÖNCÜ:Kapitalizm, İnsanlık ve Mühendislik,Türkiye’de Mühendisler, TMMOB Yayını, Ankara, 2000, s.69

gazetecilikte etik davranışın ölçütüdür. Buna göre kamu yararı, bireysel yarardan önce gelir. Saklanması gereken bilgi, kamu yararı ciddi biçimde gerektirmedikçe yayımlanmaz. Ancak kamu yararı büyükse her tür bilgi kaynağının rızası dışında da yayınlanabilir. Bu durumda kaynağın hakları, kamu haklarına göre ikincil plandadır. Bu anlamda da örneğin gizli kamera kullanılması “kamu yararı” ölçütü çerçevesinde kabul edilebilir.

Görüldüğü gibi çağlarının en önemli sayılan ve felsefe tarihinde önemli izler bırakan felsefecilerin de etik-ahlak kavramına yaklaşımı farklıdır. Bu aşamada etik ve ahlak sorunlarının kendine özgü özelliklerini özetle şöyle toplamak mümkündür.

Kişiler, ahlaki sorunlardan kaçamaz. Dolayısıyla kimse hayatını etiksiz sürdüremez. Çünkü, bilinçli ya da bilinçsiz olarak insan her gün ahlaki kararlar almaktadır. Bu nedenle ayırımında olunsa da olunmasa da etik tutumlarımız vardır ve günlük yaşamımızda sürekli ahlaki tavırlar içine gireriz. Bireylerin aldığı ahlaki kararlar, yakından ya da uzaktan olsun mutlaka başka insanları ilgilendirmektedir. Alınan ahlaki kararlar önemlidir. Çünkü bu kararlar başkalarının yaşamlarını etkiler. Ahlak kuralları çerçevesinde seçim yapmak, alternatifler karşısında tercihte bulunmak gerekli ve kaçınılmaz bir durumdur. Burada bir örnek verecek olursak; bir televizyon kanalı, toplumsal düzeyde etki yapacak bir haberi, elde ettiği gizli çekimlerle ekrana getirdiğinde, o ülkedeki yayıncılık etik kuralları gizli çekime sıcak bakmasa da, televizyon kanalı fazla eleştirilmeyecektir. Çünkü burada kamu yararı öncelikle görülür. Bu noktada gizli çekimin yayınlanması kararını alan televizyon yöneticileri de, bu çekimlerin kullanılmasında çaresiz kaldığını iddia edebilir. Burada önemli olanın bu kararı veren kişinin davranışında haklı olup olmayışı değil kendi vicdanıdır.

Sonuç olarak denilebilir ki, insan davranışıyla ilgili alanlar incelendiğinde, yıllarla birlikte kamuoyunun tavrında da değişimler ortaya çıkmaktadır. Etik de yüzyıllardır, ahlaki problemi tartışma konusunda alanını

yerine göre genişletmiş, yerine göre daraltmış, ancak kesinlikle değişikliğe uğramıştır. Toplumun varoluşuna destek verme ve toplu halde yaşamı sağlayan ilkelerin zamanla yenilenmesi de bunun kanıtıdır.

Bu kısımda karşılaştırılmalı olarak açıklamaya çalışılan ve genel çerçevesi ile özellikleri çizilen etik ve ahlak kavramlarının, kitle iletişim araçlarından televizyonda ele alınışı ileriki bölümlerde incelenecektir.

Toplumsal yaşamın ortak paydası olan insan, aynı zamanda bireysel yaşamını bir mesleki faaliyeti ile sürdürür. Mesleki faaliyetler, toplum içinde iş bölümü sonucunda oluşur. Kişinin bireysel çıkarları ile toplumsal çıkarların çatıştığı nokta da bu çalışmanın toplum yararına dönüşmesi gereksinimi bir kurum olarak meslek etiği kavramını yaratmıştır.

1.1.2.Mesleki Etik

Toplum içinde her mesleğin belirli işlev ve görevleri vardır. Bu nedenle toplum hayatındaki işbölümünde, yararlı faaliyet ve görev anlayışı içinde olması gereken meslekler, ana amaçlarından saptırılmamalıdır. Çünkü bu meslekler, ancak toplum için yararlı oldukları ölçüde meşru sayılırlar. Topluma zarar verildiği ve sınır aşıldığı anda, görev kötüye kullanılmış olduğu için, toplumun kendisini savunma hakkı ve görevi doğmuş olur.

Mesleğini yapan kişi, mesleğini en iyi şekilde uygulamak ve kendisine başvuran kişilere en iyi biçimde hizmet etmek durumundadır. Mesleğin en iyi biçimde yerine getirilebilmesi açısından etik her meslek dalı için gereklidir. Meslek etiğini oluşturmak için belirli değer ölçütlerini ortaya koymak zorunluluğu vardır. Bu değer ölçütleri, dünya görüşlerinden, kültürlerden, ideolojilerden ve dinlerden bağımsız olarak uygulanması gereken normlardır. Mesleki etik, bireyin ve toplumun refahı için çalışmanın gerekli ve önemli olduğu üzerinde durur.

Emile Durkheim, “Meslek Ahlakı” adlı eserinde, toplumsal faaliyetlerin kendine özgü ahlak disiplinlerinin olduğunu söylerken; böyle bir grubun tutunabilmesi için her bölümün, sanki yalnızmış, yani kendisi bütün değilmiş gibi değil, aksine bütünün devamını sağlayacak biçimde davranması gerektiğini söyler. Bu nedenle, her meslek faaliyetinin bir ahlakının olduğu söylenir.¹⁸

Meslek ahlâk kuralları eksiksiz ve sağlam bir düşünce içinde temel ahlâk kurallarına dayanır. Peki bir mesleği ya da gazeteciliği etikle bu kadar ilgili kılan husus nedir. Başka meslekler söz konusu olduğunda gündeme gelmeyen, ahlâk ya da etik kavramı, gazetecilik söz konusu olduğunda neden önem kazanmaktadır. Bunu anlayabilmek için gazetecilik mesleğinin niteliğine göz atmak gerekecektir.

Bu durum gazetecilik mesleği açısından gerçekten doğrudur. Gazetecilik uygulamalarının büyük bir kısmı özgürlük, yansızlık, doğruluk, dürüstlük ve mahremiyet gibi kaçınılmaz olarak etikle ilgili olan kavramlarla tanımlanıp incelenmelidir. Medya ile ilgili bu kadar çok tartışmanın bağlamını oluşturan demokrasi bile, toplumsal ve siyasal örgütlenmenin en doğru ya da en iyi biçimiyle ilgili olduğu için gerçekten etik bir terimdir. Demek ki etik, gazetecilikten ayrılamaz ve etikle ilgili tartışmalar, uygulamaları ve sorunlarıyla birlikte gazeteciliği anlamının bir parçası olmalıdır.¹⁹

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, her meslek grubunun toplum yararına uygun oluşturacağı, ahlaki kuralları ve mesleksel standartlarının olması gerekliliği vardır. İletişim kurumlarında çalışanlar da bu kuralların dışında kalamazlar.

¹⁸ Emile DURKHEİM: “Meslek Ahlakı”, Çev: Mehmet Karasan, MEB Yayınları, İstanbul, 1986, s.11-12

¹⁹ Andrew BELSEY: Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, (Çev: Nurçay Türkoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.10

1.1.3. Medyada Etik

Medya; haber taşıyan, bilgilendiren, eleştiren, kamuoyu oluşturan, azınlıkların sesi olan yönleriyle toplumsal yaşamın bir parçası olurken, ahlak dışı davranışlar içine girmesi her zaman için söz konusu olabilmektedir. Şöyle ki sansasyon yaratmak amacıyla gerçek dışı, yalan haberler vermek, haberleri abartarak ya da olduğundan farklı göstererek vermek, gerekmediği halde kişi hak ve özgürlükleri alanını aşırı zorlamak, objektif olmayan yargılarla ithamda bulunmak, insan yaşam ve sağlığına zarar verici yayınlara yer vermek, popüler olma ve çok izlenme/satma kaygısıyla şiddete dayalı yayın yapmak, ortada hiçbir kamu yararı olmadığı halde kişilerin en özel dünyalarına girerek onlara hayatı zindan etmek gibi durumlarda basın ahlak kurallarını uygulamaya koymaya ve basın için belli yaptırımlar uygulamaya zorunluluk olduğu şüphesizdir.²⁰

Medya ahlak yasalarında bulunan kurallar siyasal otorite, kamuoyu ve meslek çalışanlarının güvenini sağlamalıdır ki uygulanması ve uyulması mümkün olsun. Meslek ahlak kurallarının ülkeden ülkeye farklılıklar gösterdiği bir gerçektir. Bunun altında yatan esas neden, ülkeler arası ideolojik, kültürel, toplumsal, sosyolojik ayrılıklardır.²¹

Medyaya ilişkin ceza ve hukuk yasaları, basının hukuk dışı davranmaması için oluşturulmuştur. Bu kurallar basın özgürlüğü ve bazen bunun karşısında, bazen de yanında yer alan kişi hak özgürlükleri arasındaki ince dengeyi korumak kaygısı ve çabasıyla oluşmuştur. Ancak yine de bu yasalar, medyayı ahlak dışı davranıştan alıkoymayabilir. Hukuk ve ceza yasaları basın ahlakının bütünüyle korunmasında yeterli olmayabilir. Çünkü hukuka uygun ama ahlaka aykırı olabilecek pek çok durumda basın, sahip olduğu geniş özgürlüğü ölçüsüz biçimde kullanabilecek; çıkar ve kar kaygısını kamu yararı kavramının önüne geçirebilecektir. İşte bu gibi

²⁰Korkmaz ALEMDAR: *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Afa Yayınları, İstanbul, 1999, s.253

²¹ Zeynep ALEMDAR: *Oyunun Kuralı*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1990, s.11-12

durumlara önlem olmak üzere ön görülen oto-kontrol mekanizması, karşı gibi görünse de her şeyden önce temiz basın sağlayarak basın özgürlüğüne katkıda bulunur.

Medya kuruluşlarının kendilerinin veya üst meslek kuruluşlarının okurun güvenini kazanmak ve korumak amacıyla ortaya koyduğu medya etik kodları temelde gazetecilik mesleğinin korunması çabalarından doğmuştur.

Yine yazarlarca, bu noktada sorunun bir başka boyutu olarak da, 'kodun olumlu mu, olumsuz mu, etik olmayan bir davranışı önlemeye mi, yoksa etik davranışın geliştirilmesine mi yönelik olacağı' üzerinde durulmaktadır. Mesela, 'Yalan söyleme' ile 'gerçeği söyle' aynı şey değildir. Sessiz kalarak, yorum yapmayarak, konuyu değiştirerek yalan söylemekten kaçınılabilir; ama yalanı söylemiyor olmak ne günlük hayatta, ne de gazetecilikte yeterli bir ilkelilik olarak görülemez.²² En son olarak da tartışılan konu, etik bir davranış kodunun hangi temele dayanacağı üzerinde odaklanmaktadır. Yazarlara göre, etik, yalnız bir davranış kodu değildir, artı ya da eksi yaptırımları olabilir. Yalnızca izlenmesi gereken kurallardan da ibaret değildir. Daha çok, insan davranışlarının doğruları ve yanlışlarıyla ilgili ilkelerin makul kuramlara dayanarak nesnellik ve tarafsızlıkla uygulanmasıyla ilgilidir.²³

Medya ahlâk kodları veya ilkeleri ise, bu perspektiften hareketle, genel anlamda, yasal düzenlemelere de tekabül etsin veya etmesin, meslekte olanların uymak durumunda bulunduğu davranış kurallarını ifade etmektedir. Dar anlamda ise, mesleğin kendi kendisine ürettiği ve üyelerinin uymaları gereken kurallar manzumesidir. Bu kodların kaynağı, meslekî gelenekler, mahkeme kararları, basın şeref divanları veya basın konseyleri vb. meslek örgütleri olduğu gibi, bizatihi medya kuruluşlarının kendiliklerinden üstlendikleri yükümlülükler olabilir.

²² BELSEY:a.g.e.,s.24-25

²³ BELSEY:a.g.e.,s.25

Basın ahlâk kodlarını veya ilkelerini dört genel kategori içerisinde değerlendirmek de mümkündür.

a) Her meslekte olduğu gibi, yalnızca basın mesleğinde olanları ve meslek örgütlerini ilgilendiren kodlardır. Burada meslek ürününün yüceltilmesi, meslek çıkarlarının korunması, fikri haklara saygı (yazı aşırma yasağı) ve ortak zihniyet gösterme zorunluluğu gibi kuralları sıralanabilir.

b) Her türlü ifsat girişimlerini reddetme, gerçeğin aranması, haberin yorumdan ayrılması, doğru olmayan haberlerin düzeltilmesi zorunluluğu, manevî dini duygulara saygılı olma, başkalarının haklarına saygılı olma gibi, halkla ilişkileri düzenleyen kurallar.

c) Kişiyle olan ilişkilerde uygulanan kurallar: Hakaret ve sövmenin, din, ırk, etnik köken, siyasal tercih, cinsiyet vb. nedenlerle ayırım yapılmasının yasaklanması.

d) Devlet ve uluslararası toplumla ilişkileri belirleyen kurallar: Basın özgürlüğünü ve meslekî sırları savunma, insan hakları, barış, uluslararası işbirliği anlayışından yana tavır takınma.²⁴

Ülkelerin sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel farklılıklarına rağmen, medyalarının bu kadar benzeşik etik kodlar etrafında buluşabilmeleri medyanın etkilerinin ve sorunlarının benzeşikliği düşüncesini de beraberinde getirmektedir.

Tüm dünyada büyük ölçüde ortak olan bu etik kodların belli başlıları şu şekildedir.

²⁴Ahmet DANIŞMAN: Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri, AÜBYYO Yayını, Ankara, 1983, .230-232

a.Doğruluk ve Dürüstlük Kuralı

Yayıncılıkta etik kurallara ilişkin düzenlemelerin hemen hepsinde en önce sıralanan ilke, haberlerin doğru ve dürüst bir şekilde sunulmasıdır. Haberin bazı unsurlarının atlanılarak veya kasıtlı bir şekilde eksik bırakılarak ya da yanlış yönlendirilerek verilmesi etik kurallarla bağdaşmaz. Önemli gerçekleri hasır altı etmemek kadar bizde ‘asparagas’ olarak ifade edilen ‘uydurma’ haber de hoş görülemez. O’Neill’e göre; gazetecilikte doğruyu söylemek ve halkın kendini ilgilendiren önemli olaylar hakkında bilgi sahibi olma hakkı kitle iletişim araçlarının önde gelen görevleridir.²⁵ Ancak, haberi ile ilgili unsurları kesin bir şekilde doğrulamaksızın yazmasının sonucunda büyük mağduriyetler ortaya çıkmaktadır.

Amerikan Profesyonel Gazeteciler Cemiyeti’nin 1923 yılında kabul ettiği Gazetecilik Kuralları’nda; “Okuyucuya güven telkin etmek, tüm nitelikli gazetecilik biçimlerinin temelini teşkil eder. İyi niyet kuralının gereği, gazete dürüst olmaya mecburdur. Bir gazetenin dikkat ve titizlik göstermedeki veya bu temel niteliklere olan hakimiyetindeki başarısızlığı asla affedilemez.” denilmektedir.

Kesinlik ve nesnellik başlığı altında “Topluma karşı iyi niyet ve inanç gazeteciliğin temelidir” diye başlayan bu ilkeler şu şekildedir:

- 1- Gerçek en önemli amaçtır,
- 2- Haber vermede nesnellik başka bir amaçtır. Bu, ulaşmaya çabaladığımız bir standarttır. Başaranlara saygı duyarız,
- 3- Hata ve yanlışlık özür kabul etmez,
- 4- Gazete yöneticileri yayınladıkları haberin içeriğinden tamamen haberdar olmalıdır. Fotoğraf ve görüntüler olayı tam olarak yansıtmalı, konuyla ilgisiz ayrıntıyı öne çıkarmamalıdır,

²⁵ BELSEY: a.g.e.,s.31

- 5- Haber ile görüşlerin açıklanması birbirinden ayrılmalıdır. Haber tüm öznel görüşlerden ayrılmış olmalı ve olayın her yönünü sergilemelidir,
- 6- Gerçeğin bilinçli olarak çarpıtıldığı partizan yayıncılık Amerikan gazetecilik ruhuna aykırıdır,
- 7- Gazeteciler toplumsal olaylar ve konular üzerinde çözümleme, yorum ve yayın yapma sorumluluklarını kabul ederler. Yine bu konularda söz sahibi olduğunu bildikleri kişilerin görüşlerini aktarmayı kabul ederler,
- 8- Savunma ya da yazarın kendi yorumlarına ayrılan yazılarda bu durum belirtilmelidir.

Bu ilkeler, sadece gazeteler için değil, bütün medya için geçerlidir. Medyanın, sebebi her ne olursa olsun yalan, yanlış ve yönlendirme amaçlı haber, görüntü vb. yayınlarında bütün hatalarını, yanlışlarını kabul ederek düzeltmeye gitmesi ve ayrıca sorumlular hakkında gereğini yapması ortak bir ilke olarak ortaya çıkar.

b.Tarafsız ve Objektif Olma Kuralı

Haberlerin sunumunda muhabirin veya editoryanın kişisel veya kurumsal yaklaşımlarının rol oynamaması büyük önem taşır.. Haber ile düşünce arasındaki farkın net bir şekilde ortaya konması bu ilke açısından da vazgeçilmezdir.

Yanlı habercilik, genellikle dış haberlerde ve siyasi haberlerde gündeme gelmektedir. Dış politikalara uyumlu olarak hazırlanan haberlerin temelinde ekonomik, ideolojik ve siyasi çıkarlar söz konusudur. Uluslararası haber dağılımının dengesizliği açısından olaya bakıldığında zaman, gelişmiş ülkelerden (aynı zamanda haber ve haberleşme tekelini elinde tutan) bağımlı ülkelere yönelik yönlendirici ve yanlış bilgi ile çarpıtma durumu görülür Bunlar daha çok savaş, terörizm, salgın hastalık, doğal afet haberlerinde yaşanır.

Öte yandan, iç haberlerde bilhassa siyasi ve iktisadi piyasalarda yanlış habercilik söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda, haberin içeriğine müdahale yolu ile manipüle edilmesine de değinilmekte yarar bulunmaktadır. Manipülasyon hem basın etiği, hem de basın özgürlüğü ile çelişir. Çünkü uygulamada genellikle haberi yazan muhabire veya veren kuruluşa etki söz konusudur. Medyada tekelleşme söz konusu olduğu durumlarda, medya patronu ve yöneticilerinin emir ve görüşleri doğrultusunda gerçekleşen ve sıklıkla örneklerine rastlanabilecek bu ihlâlin basın özgürlüğüne karşı direk bir müdahale olduğu da kuşkusuzdur.²⁶

c.Haber ve Yorum Ayrımı Kuralı

Haber ve yorumlar arasında bir ayrım olmaması, haberlerin yanlış yazıldığına yönelik kuşkulara sebep olur. Bu konuda Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından kabul edilen Basın Meslek İlkeleri'nde düzenlemeler yapılmıştır.

Buna göre

“Madde 3: Gazeteciliğin temel ahlâki yükümlülüklerinden birisi, haber ile yorum arasında belirgin bir ayrım çizilmesi ve bunların karıştırılmasının önlenmesidir. Haber gerçeklere ve verilere dayalı bilgilendirmedir. Yorum ise, yazarın, yayınlayanın veya medya şirketinin düşüncelerini, inançlarını ve kişisel yargılarını içerir.

Madde 4: Haber yayımı gerçeklere dayandırılmalı ve doğruluğu ispatlanabilir olmalıdır. Haberin sunumunda ve betimlemesinde tarafsız davranılmalıdır. Haber başlıkları ve özetleri mümkün olduğu kadar eldeki verileri yansıtmalıdır.

²⁶ Murat ZEYTİNLİ: Uluslararası Haber Dengesizliği, İletişim ve Etik, Konya, 2000, s.27

Madde 5: Yorumlar, genel düşünceler veya günlük olaylar üzerine yapılabilir. Yorum subjektif olduğu için doğruluğu üzerine eleştiri yapılamaz. Bunun yerine bizler yorumların dürüst ve ahlâki olmasını sağlamalıyız.

Madde 6: Kişi ve kuruluşlarla ilgili olaylar üzerine yapılan yorumlar gerçekleri ve verileri çarpıtmamalı ve gizlememelidir.”²⁷

ABD Profesyonel Gazeteciler Derneği ise haber-yorum ayrımında şu ilkeyi belirtmektedir; “Gazeteciler haber ve yorumu birbirinden ayırmalıdır. Analiz ve yorumlar açıkça belirtilmeli ve bunlar gerçeği veya haberin bağlamını çarpıtmamalıdır.”

Ulusal veya uluslar arası medyanın haberle yorumu sık sık karıştırdığına ilişkin sayısız örnek vermek mümkündür.

d.Meslek Sırrı-Haber Kaynağına Saygı ve Sadakat Kuralı

Habercinin, haber kaynağı istemediği ve izin vermediği müddetçe onun kimliğini açıklamaması ile ilgili ilkedir. Hatta bazı ülkelerde bu alandaki düzenlemeler etik kodların çok çok ötesine taşınmış, kanunlarla veya İsveç'te olduğu gibi anayasa ile teminat altına alınmıştır. Ayrıca, gazeteciye haber kaynakları tarafından gizli kalması veya belli bir süreyle geciktirilmesi için verilen bilgilerde de bu etik kural geçerlidir.

Medyanın, mahkeme veya başka bir tahkik mevkii önünde dahi gizli kalması kaydıyla verilen bilgileri veya kaynağını açıklaması hoş görülmemektedir. Yine gazetecinin iş değiştirmesi durumunda eski patronuna, iş yerine ve çalışma arkadaşlarına ait sırları da saklaması bu etik kod etrafında düzenlenmiştir.

²⁷ Süleyman İRVAN: Medya ve Etik, www.bianet.org/2001.01.27/arasirma3.htm

Bazı ülkelerde ise bilgilerin kötüye kullanılması bu etik kodun ihlâli anlamını taşımaktadır. Gazetecinin yazı ile veya başka bir yolla şahsa özel olarak verilmiş veya sadece gazete yönetiminin bilmesi gereken bilgileri açıklaması, hatta bunu sadece gazete dahilinde yapmış olması bile etik kodun ihlâli olarak değerlendirilmektedir. Yine gazetecinin bir devlet sırrını, yapılan görevle ilgili gizli hususları, endüstriyel sırları veya kişisel özgürlük alanına giren mahrem konuları yayınlaması veya başka bir yolla açıklaması da gizliliği ihlâl içerisine girer.

e.Mahremiyet veya Özel Hayatın Gizliliğine Saygı Kuralı

Medya etiğinin en çok tartışılan konularının başında, gazetecilerin sık sık kişilerin özel yaşam alanlarına müdahale etmesi gelmektedir. Pek çok ülke, özel hayatın gizliliğini kanunlarla teminat altına almıştır. Buna rağmen bir çok ülkede medya etik kodları ortaya konulurken, özel hayatın gizliliğinin korunması prensibine öncelik verilmiştir. Özel hayatın gizliliğini ortadan kaldıracak tek istisna 'kamu yararı'nın bulunduğu durumlardır. Ancak 'kamu yararı' kavramından hareketle getirilen istisnadan dolayıdır ki, medya karşısında insanların özel hayatının gizliliği kuralı önemli ölçüde zedelenmektedir. Burada ön plana çıkan soru şu olmaktadır. Acaba kamu yararının ve özel hayatın gizliliğinin sınırı nedir?

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından kabul edilen 'Basın Meslek İlkeleri'nin 23. maddesi: "Kişilerin özel hayatlarını saklı tutma hakkına saygı gösterilmelidir. Devlet ile ilgili işlerde görevli insanlar, devlet işlerini etkilemediği sürece özel hayatlarını gizli tutma hakkına sahiptirler. Bu gibi işlerde görevli bulunan insanlar sırf bu yüzden özel hayatlarını gizli tutma hakkından mahrum kalamazlar." demektedir.

Bu bağlamda, gizli kamera, gizli ses kaydı ve hatta insanları uzaktan kameraya kaydederek aralarındaki konuşmaları ortaya çıkarmak için dudak okuma yoluna gitme gibi yöntemlere başvurulması da medya etiği çerçevesinde hoş karşılanamaz. Bilhassa ülkemizde özel televizyonların

sansasyonel haber yapabilmek için başvurduğu gizli kamera yöntemiyle ilgili Amerikan Profesyonel Gazeteciler Derneği'nin görüşü önemlidir. Buna göre

1.Elde edilecek enformasyon çok büyük bir öneme sahipse, hayati bir kamu çıkarı söz konusu ise ve halkı önemli bir zarardan koruyacaksa,

2.Bu haberi elde edebilmek için diğer tüm araştırma yöntemleri kullanılmış ve başarısız olunmuş ise,

3.Enformasyonun açığa çıkarılmasıyla önlenen zarar, bu yöntemle verilen zarardan daha büyükse” gizli kamera kullanımı bir ölçüde hoş karşılanmaktadır.

Ancak Süleyman İrvan'ın dediği gibi gizli kamera, araştırmacı gazetecilik ödülü kazanmak, rekabette öne geçmek, büyük rating yapmak, haberi zamandan ve paradan tasarruf etmek için kullanılmamalıdır.²⁸ Habere konu kişilerin yaptıklarının ahlâki olmaması gazetecilerin ahlâki olmayan yöntemler kullanmalarını haklı çıkarmaz.

Özel yaşama müdahalenin söz konusu olduğu bir olayda gazeteci şu soruların yanıtlarını aramalıdır:

1. Gizli ve kişisel bilgileri hangi amaç doğrultusunda arıyorum?
2. Bu, haklı gösterilebilir ve önemli bir amaç mı?
3. Kişilerin özel yaşamını ihlal ederek elde edilebilecek bu bilgi, ihlali haklılaştıran amaca uygun mu?
4. Bu bilgiyi elde etmenin tek yolu kişilerin özel yaşamını ihlal etmek midir?

Bu sorulara verilebilecek olumlu ve olumsuz yanıtlar gazetecilerin bu tür bir sorunda nasıl davranmaları gerektiğini daha açık biçimde ortaya koyabilecektir.

²⁸ İRVAN: a.g.m.www.bianet.org

Kişilik hakları, mahremiyet, gizlilik, aleniyet alanlarında medyanın kendi etik sınırını belirlemesi gerekir.

f.Eleştiri Sınırını Aşmama-İftira, Hakaret, Kötüleme ve Mesnetsiz İddialardan Kaçınma Kuralı

Medya, haber ve yorumlarında kişinin onurunu yada ahlâki karakterini hedef alan dayanaksız suçlamalara yer vermemelidir. Yine, kasıtlı iftira, karalama ve küçültücü ifadeler kullanma ve temelsiz ithamlarda bulunma en ciddi meslek etik ihlâlleri arasında yer almaktadır.

Birinci Ulusal ve Pan-Amerikan Basın Kongresi'nin 1942 yılında kabul ettiği 'Gazeteci'nin On Emri'nde, "Adına layık bir gazeteci iftira, karalama, onur kırıcı suçlamalar ve temelsiz ithamları en ciddi meslekî suçlar olarak kabul eder" denilir.

Görüldüğü gibi, medyanın haberde yer alan kişilere ilişkin suçlamaları aktarırken bazı etik yükümlülükleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu yükümlülüklerin başında, suçlanan kişiye mutlaka ama mutlaka ulaşmak ve cevap hakkını kullanmasının sağlanması gerekir.

g.Cevap ve Düzeltme Hakkına Saygı Kuralı

Medya organları, hakkında birtakım iddialar ortaya atılan, suçlamalarda bulunulan kimselere cevap ve düzeltme hakkı tanımak zorundadır. Bu kural, aslında doğruluk- dürüstlük kuralı, objektif ve yansız olma kuralı ve eleştiri sınırını aşmama, iftira, hakaret ve mesnetsiz iddialardan kaçınma kuralı ile de doğrudan ilgilidir.

Cevap hakkı, bireylerin kendileri ile ilgili iddia ve ithamlara karşı yaklaşımını ve tek taraflı bilgilenilmesinin önlenmesini ifade ederken; düzeltme hakkı da hakkında yalan veya yanlış bilgiler, haberler verilen

insanların buna mukabil doğruları anlatabilmesi hakkını kapsar. Bu haklar, bireylerin güçlü bir basına karşı sahip olduğu en etkili silah olarak kabul edilmektedir. Cevap ve düzeltme haklarının kullanılması konusunda düzenlemeler çok eski tarihlere dayanır.

Prag'da 1936 yılında kabul edilen Uluslararası Basın Dernekleri Birliği XE "Uluslararası Basın Dernekleri Birliği" (IUPA) Ahlâk Yasası'na göre; "İsmine layık bir gazeteci, sonradan gerçek veya doğru olmadığı anlaşılan haberleri gönüllü olarak düzeltmekle yükümlüdür" denilmiştir. Bu konuda Birleşmiş Milletler tarafından 1952 yılında kabul edilen bir uluslararası anlaşma da bulunmaktadır. Bu anlaşma ne yazık ki bu güne kadar sadece on devlet tarafından imzalanmıştır ve bunlardan da yalnızca ikisi Avrupa ülkesidir (Fransa ve eski Yugoslavya). Ancak aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bir çok ülkede, cevap ve düzeltme hakkının etik kodların yanı sıra ayrıca kanunla düzenlendiği görülür.

h.Kişisel Çıkarların ve Çek Defteri Gazeteciliğinin Reddi Kuralı

Bütün dünyada meslek örgütleri tarafından ortaya konulan etik kodlar içerisinde yer alan kurallardan birisi de, paralı habercilik başta olmak üzere, özel ve tüzel kuruluşlardan haber yapma mukabili hediyeler veya seyahat imkânları elde edilmesine izin verilmemesidir.

Özel ve tüzel kişilerden gazetecilere gelen hediye, seyahat vb. şeylerin aslında o kişi veya kurumla ilgili olarak medyada olumlu bir haber satın almayı hedeflediği, tarafsız olmaları gereken gazetecilerin bu tür çıkarları kabul etmekle birlikte tarafsızlıklarına da gölge düşürmüş olacakları gibi bir endişe hemen bütün dünyada etik kurullar tarafından paylaşıldığı görülür.²⁹

²⁹ Cihaneri ERCİYES: Medya Etiği ve Klasik Etik Kodları, www.turkiyevesiyaset.com,sayı2.0206.htm

ABD Profesyonel Gazeteciler Derneği tarafından bu hususta geliştirilen ilkeye göre, gazetecilerin armağanları, iyilikleri, bedava gezileri ve özel muameleleri reddetmesi ve gazeteci dürüstlüğü zedeleyecek ikinci iş, siyasal bağlantı, kamu görevi ve sivil toplum kuruluşlarında hizmet gibi işlerden kaçınması istenmiştir.

Batı medyasını uzun süre kemiren paralı habercilik (Çek Defteri Gazeteciliği) ise, haber kaynaklarına konuşmaları ve bilgi vermeleri karşılığı para ödenmesi anlamına gelir. Bunun en büyük sakıncası haberin para ile elde edilen bir meta haline dönüştürülmesidir.

1.Ulusal, Kurumsal ve Reklam verenlerin Çıkarlarının Gerçeklerin Önüne Geçirilmemesi Kuralı

Haberlerin reklam verenlerin çıkarları doğrultusunda hazırlanması, okurların/izleyicilerin doğru haber alma hakkını yok eden bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda gazetecilere yol gösteren ilkeler mevcuttur.

Amerikan Profesyonel Gazeteciler Derneği Etik Kodu'nda gazetecilerin, reklamcılarının ve özel çıkar çevrelerinin kendi lehlerinde haber beklentilerini reddetmesi, bunların haberler üzerinde etkide bulunmalarına karşı koyması istenmiştir.

Acaba gazeteciler, ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda tarafsız ve nesnel davranmalı mıdır, yoksa ulusal çıkarların gerektirdiği doğrultuda mı haber yapmalıdırlar? Ulusal çıkarları koruyorlar diye bu gazetecileri alkışlayacak mıyız, yoksa gazetecinin görevinin olayların seyrine müdahale etmek olmadığını mı söyleyeceğiz? Veya, ulusal çıkarları korumak gazetecilerin değil hükümetin görevidir, gazetecinin görevi kamuoyunu tüm gelişmeler konusunda tam ve doğru bilgilendirmektir mi diyeceğiz? Ulusal

sorunlarda tarafsız olmasını beklediğimiz medya, uluslararası sorunlarda da tarafsız olmak zorunda değil mi?

i.Armağanlar, bedava geziler:

Özel ve tüzel kuruluşlar, medyanın kendileriyle ilgili haber yapan muhabirlerine sık sık armağanlar vermekte ve bu muhabirleri bedava gezilere davet etmektedirler. Ancak bu uygulamaların bir etik sorun oluşturduğu konusunda ülkemizde herhangi bir tartışma yapılmamaktadır. Oysa bu tür hediyelerin ve bedava gezilerin asıl amacının, gazetecileri etkilemek olduğunu herkes biliyor. Tarafsız olmaları gereken gazeteciler parti adlarıyla, takım adlarıyla anılıyorlar. Parti muhabirlerinin, genelde o partinin fikirlerini destekleyen muhabirlerden olmasına dikkat ediliyor. Böylece özel haber yakalama şansı artıyor. Ama, böyle bir muhabirin olumsuz gelişmeleri kamuoyuna aktarması mümkün mü? Bu anlayış medyada öylesine yerleşmiş ki, kurumlar hakkında olumsuz haber yapan muhabirler hemen özel listelerden çıkartılıyor. Onlar bedava gezilerden değerli hediyelerden yararlandırılmayarak güya cezalandırılıyorlar. Haber elde etmelerinde engeller çıkartılıyor.

Bu olumsuz durumun tek çözüm yolu, medya kuruluşlarının kendi muhabirlerine hediye almayı ve gezilerden bedava yararlanmayı yasaklamalarıdır. Bu konuda yararlanılabilecek bir ilke, ABD Profesyonel Gazeteciler Derneği tarafından geliştirilmiştir: "Gazeteciler, armağanları, iyilikleri, bedava gezileri ve özel muameleleri reddetmeli, gazeteci dürüstlüğü zedeleyebilecek ikinci iş, siyasal bağlantı, kamu görevi ve sivil toplum örgütlerinde hizmet gibi işlerden kaçınmalıdırlar."

j.Terörizm, Şiddet ve Pornografiye Karşı Tavrı Alma Kuralı

Terör, terörizm, suç ve suç örgütleriyle ilgili haberlerin sunumuna ilişkin olarak birçok ülkede gerek meslek örgütlerinin etik kodları, gerekse hukukî düzenlemeler yoluyla sınırlılıklar ve sorumluluklar getirilmiştir. ABD Profesyonel Gazeteciler Cemiyeti “Suç ya da kötü davranışlara özendirici yayın yapılmamalıdır” ilkesiyle genel bir sınırlama getirirken, ülkenin en büyük kitle iletişim gruplarından birisi olan CBS News, terör olaylarının kamuoyuna duyurulması ile ilgili kendi personelinin uyması gereken kuralları ortaya koymuştur.

Ana hatlarıyla bu kurallar:

- a- Terör eylemlerinin yansıtılması sırasında teröristlerin talepleri mümkün olduğunca basın mensuplarının sözleri ile aktarılmalıdır. Doğrudan doğruya teröristin ağzından verilmemelidir,
- b- Zorunluluk doğuran haller dışında, kuruluşun başkan veya yardımcısının uygun görmesi durumunda adam kaçırmaya ve alıkoymaya olayları canlı yayında aktarılmamalıdır,
- c- Basın mensupları teröristlerin rehineleri bulundurdıkları yeri bilmeleri halinde eylemcilerle temasa geçmeye çalışmamalı, bu gibi çalışmaların kamu görevlilerince yerine getirilmesine yardımcı olmalıdırlar,
- d- Basın mensupları ile polis olayın hemen başında karşılıklı olarak gerektiği zaman başvurulacak yetkili isimleri vermelidir,
- e- Herhangi bir terör olayının yansıtılması o günün diğer haberlerini ortadan kaldırmayacak şekilde dengeli olarak aktarılmalıdır.”³⁰

³⁰ B.Zakir AVŞAR: Kitle İletişim Araçları ve Terör, İstanbul, 1991

Günümüzde, medya etiği bağlamında en fazla tartışılan konulardan bir diğerini ise genelde şiddet, özelde ise kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet oluşturmaktadır. Yeni medya teknolojileri sonucunda klasik medyalar dışında internet, video oyunları, interaktif televizyon vb. yeni iletişim ortamlarında şiddet, seks ve pornografi içeren yayınların hızla arttığı, bunun çocukların sağlıklı gelişiminin yanı sıra aile kurumunu tehdit eder bir mahiyet kazandığı sıkça dile getirilmeye başlanmıştır.

Yayınlarda sözlü ve görüntülü olarak şiddete yer verilmesi diğer bir etik problemdir. Her insanda var olduğu kabul edilen bu dürtünün zaman zaman rating uğruna radyo ve televizyonlar tarafından körüklendiği gözlenmektedir. Bugün şiddet içeren görüntüler sadece filmler veya reality-show programlarında değil, haberlerde dahi yer almaktadır. Yürürlükteki yasalara ve etik ilkelere rağmen, ekranda hala şiddet görüntüleri var olduğuna göre, medya çalışanlarının etik değerlere sahip olmalarının ve bu değerleri uygulamalarının önemi ortadır.

Medyanın denetimi konusunun, kitle iletişim araçlarının ve “gazetecilik” mesleğinin ve dolayısıyla “habercilik”in ortaya çıkışına kadar uzanan bir geçmişi bulunmaktadır. Başta hukuki ve idari düzenlemelerle belli kurallar çerçevesine oturtulmak istenen “gazetecilik” mesleği, basın özgürlüğü kavramının doğuşu ve gelişmesiyle birlikte kendi meslek etiğini oluşturmak ve özgürlüğünü devletten gelecek olanlar da dahil olmak üzere her türlü dış müdahaleden korumak istemiştir. Zaman içerisinde, ülkeden ülkeye bazı farklılıklar göstermekle birlikte önemli ölçüde de benzeşen medya etik kuralları ortaya çıkmıştır.

Her meslekte olduğu gibi, iletişim kurumlarında da denetim yollarından biri hukuksal, diğeri de meslek içi denetimdir.³¹

Günümüzde, genellikle ülkelerin basın konseyleri, cemiyetleri gibi meslek örgütlenmelerinin en üstünde yer alan kuruluşlar tarafından zaman zaman gözden geçirilerek güncelleştirilebilen “etik kodlar” yaygınlaşmıştır. Hatta, bazı ülkelerde, medya organlarının genel meslek etik kurallarının dışında, kendilerini sınırlayan veya kayıtlayan “kurum içi meslek kuralları”nı koydukları ve bu kurallara uyulmasında sıkı bir denetim mekanizması oluşturdıkları görülür.

1.2.1.MEDYADA ÖZDENETİM

Basın kuruluşları ve mensupları, basın özgürlüğünü hem korumak hem de bu özgürlüğün istismarından kaynaklanacak ve kamuoyunda basının güvenilirliğini sarsacak davranışlara engel olmak amacıyla birtakım çözümler üretmek durumunda kalmışlardır. Basının çözüm arayışlarında ise genelde özdenetim denilen, kendi kendini kontrol etmeyi sağlayan sistemler ortaya çıkmıştır.

Medya, devlet yönetimini elinde bulunduranlara karşı toplumun sesi olma ve toplumu bilgilendirme görevini yüklenmiştir. Bu görevini yerine getirirken de devletin ve iktidarı elinde bulunduranların yasal baskılarına uğramaktadır ve kamuoyundaki saygınlığını korumak için kendi içinde meslekî birtakım norm ve kurumlar oluşturmaktadır. Medyanın özdenetimi dediğimizde anlaşılan bu kurum ve kurallardır. Yani basının yasal yaptırımlardan kendini korumak için birtakım meslekî ve ahlâkî kurallar çerçevesinde kendi kendisini denetlemesidir.

³¹ Mahmut OKTAY: “Kitle İletişim Araçlarının Uluslar arası Sorumluluğu ve İletişim Ahlak Kuralları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990, s.16

Aynı zamanda, her ülkenin hükümeti devamlı olarak, medya gibi güçlü ve önemli bir etkilme aracını kendi çıkarları için kullanmak isteyecektir. Özellikle kanun yapıcı yönünden gelen bu tehlikelerden kurtulmak için, dünyanın çeşitli ülkelerinde basının özdenetimi sistemi doğmuştur. Bu alanda basına yol gösterecek çeşitli örnekler mevcuttur. Örnek olarak avukatların, hekimlerin ve vergi danışmanlarının kendi kendilerini kontrol için kurmuş oldukları barolar, tabip odaları ve iktisadi kontrol odaları gösterilebilir. Bu meslek kuruluşlarının hemen hemen tümü “kendi mesleklerinde düzeni sağlamak ve meslekî imtiyazların kötüye kullanılmasını önlemek için bizzat çalışmalara girmek, bu görevi kanun yapıcıya bırakmaktan iyidir” fikrinden hareket etmişlerdir.³²

İlk kez 1916 yılında İsveç'te uygulanmaya başlayan bu sistemin en başarılı ilk örneğini, 1953'de kurulan İngiliz Basın Konseyi vermiştir. 1956'da Almanya'da, 1961'de Avusturya'da, 1962'de İsrail'de, 1964'de Güney Kore'de, 1965'de Hindistan'da, 1968'de Gana'da, 1960 ve 1986'da da Türkiye'de basın konseyleri kurulmuştur.³³

1.2.1.1.Basın Ahlâk Kuralları

Demokrasilerde kamuoyunu yönlendirebilen ve toplumu bilgilendirme görevi olan medya, bu görevini yaparken her şeyden önce toplumun güven ve saygısına sahip olmalıdır. Medyanın sahip olduğu gücün demokrasi, hukuk devleti, kişi hak ve hürriyetleri ve toplum yararına kullanılması gerekmektedir. Bu gücün kötü amaçlarla kullanılmasının önüne geçilmesi için de basın kendi içinde çeşitli meslekî ilkeler oluşturmuş ve mensuplarının bu ilkelere uymasını sağlamaya çalışmıştır.

Gazetecilikte geçerli olması gereken temel ahlâk kurallarının yazıya dökülmesi genellikle meslek örgütlerinin kurulmasıyla başlar. Yüzyılın

³² Vedat DEMİR: Türkiye’de Medya ve Özdenetimi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s.22

³³ DEMİR: a.g.e.,s.23

başında kurulmaya başlayan bu tür örgütler, sendikalar ya da dernekler yayımladıkları bildirilerde temel ahlâk kurallarından söz etmişlerdir. Sonraları basın-yayın organları sadece kurumlarını bağlayan kendilerine has ahlâk kurallarını saptama yolunu izlemişlerdir. Ancak karşılaştırıldıklarında aralarında çok sıkı benzerliklerin olduğu görülür. Bu kurallar, haber kaynağından hediye alınmaması, ücretsiz haber gezilerine katılmaması veya haberde yapılan yanlışın düzeltilmesi konularında gazeteciye yol gösteren kurallardır. Elbette bu ahlâk kuralları başka mesleklerde kabul edilen kurallar kadar katı değildir. Mesela hekimlikte bir ideal olarak Hipokrat yemini vardır. Bu yemine uymayanların meslek yaşamları tabipler odasından kovulmalarıyla son bulabilir. Aynı şey baroya kayıtlı çalışan avukatlar için de geçerlidir. O zaman fazla bir yaptırım gücü olmayan basın ahlâk kurallarının etki gücü sorgulanabilir.³⁴

Ahlâk yasaları; onur yasaları, basın yasaları, gazetecinin haklarına ve yükümlülüklerine ilişkin bildireler, gazetecilik kuralları gibi farklı isimler altında birçok ülkede mevcuttur. Hangi başlık altında olursa olsun, bu yasalardaki kuralların içerikleri çok çeşitlidir. Fakat yasaların büyük kısmının, özellikle basının doğru bilgi verme temel işlevine ilişkin belirli ortak noktaları vardır. Bu çerçevede, gazetecinin haber ve yorum özgürlüğünü koruma yükümlülüğü mevcuttur. Gerçeği ifade etmek ve bunun sonucunda haberi partizanca veya yanıltıcı biçimde çarpıtmaktan kaçınmak, haberin doğruluğunu teyit etmek, gerekli düzeltmeleri yayınlamak, meslekî sırları korumak, haber kaynaklarını açıklamamak gibi. Diğer yükümlülükler çoğunlukla temel ahlâk yargıları düzeyindedir. Bunlar hakaret ve sövmeden veya özel yaşamı açıklamaktan kaçınmak, genel ahlâk standartlarını yozlaştırmaktan kaçınmak, haber ve bilgi sağlayabilmek amacıyla dürüst olmayan yöntemlere başvurmaktan kaçınmak şeklinde olabiliyor. Diğer değer yargıları gazeteciler arasındaki dayanışmaya ilişkindir.

³⁴ ALEMDAR, Z: a.g.e.s.24-25

Pek çok ülkede basının kendi kendini denetimi yolunda atılan adımlar genellikle “basın ahlakı” çerçevesinde toplanmıştır.

1.2.2.Basın Konseyleri

Basının özdenetim mekanizmalarından en önemlisi ve en yaygını gazeteciler ve toplumun çeşitli kesimlerinden insanların bir araya gelerek oluşturduğu basın konseyleridir. Basın konseyleri, iletişim araçları temsilcileri (genellikle gazete sahipleri ve gazeteciler) ve halk temsilcilerinden oluşan bir kuruluştur ve hükümet yetkililerinden bağımsız olarak kurulmuştur.

Basın konseylerinin amacı, basında çıkan haksız ya da yanlış haber ve yorumlar sonucu onurları, çıkarları zarar gören kişilerin şikayetleri üzerine konuyu incelemektir. Basın konseyleri sadece okuyuculardan gelen şikayetleri değil, basının içinde meydana gelen olay ve şikayetleri de inceler ve karara bağlar. Konsey, bu tür şikayetler üzerine araştırmaya girişip elde ettiği sonucu (eğer söz konusu yayın organı haksız bulunmuşsa) açıklayarak kamuoyuna duyurur.

Basın konseylerinin işlevleri genellikle ahlâkî standartların korunmasıyla sınırlandırılmamıştır. İşlevlerinden en önemlisi basın özgürlüğünün korunmasıdır. Bazı konseyler (Almanya, İngiltere) basının yapısal gelişimini, özellikle tekelleşme eğilimini izlemek ve kamuya açıklamakla görevlidirler. Bu görev basın özgürlüğünü koruma çabalarının bir bölümü olarak nitelendirilebilir.

1.2.3.Ombudsman

Basının özdenetimi modellerinden birisi de ombudsmandır. Ombudsman modeli İsveç'teki özdenetim uygulamalarından esinlenerek geliştirilmiştir. İsveç'ten diğer İskandinav ülkelerine, oradan da dünyanın

diğer ölkelerine yayılmıştır. Avrupa Asamblesi İstışari Komisyonu ombudsman modelini bütün dünyaya tavsiye etmiştir.³⁵

Ombudsman (vatandaş koruyucusu anlamına gelen, İsveç kökenli bir sözcüktür), bir basın organı bünyesinde soruşturma yapmak, karar vermek, açıklamalarda bulunmak ve bazen de hataları düzeltmekle görevli kişidir. Birçok ombudsmanın, gazetecilerin çalışması konusunda görüş belirtmek, bazen de eleştirel fıkralar yayınlamak için kendi gazetelerinde köşeleri vardır. Bazıları, gazetecilerin ve yönetimin dikkatine sunulmak üzere eleştiriler kaleme alırlar. Ancak bunları okuyucu görmez.

İsveç uygulamasında ombudsman, okuyucuların basınla olan şikayetlerini yönelttikleri kişidir. Ombudsman'a şikayette bulunan kişinin yapacağı tek harcama postayla ilgilidir. Hükümetle ombudsman'ın hiçbir bağı yoktur. Bir parlamento üyesi, İsveç Barolar Birliği Başkanı ve İsveç Basın Konseyi temsilcisinden oluşan üç kişilik bir komisyon tarafından seçilen ombudsman'ın maaşı İsveç Yayıncılar Derneği'ndeki gazetecilerce ödenir. İsveç'teki ombudsman modelinin başka bir uygulaması da basın organlarının kendi ombudsman'ını kendi belirlemesi şeklindedir. Bu modelde, ombudsman çalıştığı basın kurumu içinde, kurum içi yazılı eleştiriler yayınlar, gazetecilere meslekî sorumluluklarını hatırlatır, ayrıca basın organında çıkan haber ve yorumlarla ilgili şikayetleri değerlendirir.³⁶

Ombudsman'lar basın kurumu içinde bağımsız bir özellik taşırlar. Maaşlarını gazeteden almalarına rağmen, gazetenin sahibine veya diğer yöneticilere karşı bağımsız davranmak durumundadırlar. Bu da ombudsman görevini yapan kişinin basın meslek ilkelerine bağlı, sorumluluk sahibi ve büyük ölçüde basın kuruluşunun vereceği maaşa ihtiyacı olmayacak bir kişi

³⁵ Süleyman ARSLAN: Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar Semineri, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1983, s.84

³⁶ ALEMDAR, Z: a.g.e., s.29

olmasını gerektirmektedir. Bunun için en ideal kişi de tecrübe sahibi ve emekli bir gazeteci olabilir.

Yukarıda saydığımız özdenetim modellerinin dışında basının kendi saygınlığını ve güvenilirliğini kazanabilmesi için başka yollar da bulunabilir. Fakat görüldüğü gibi basında özdenetim modellerinin başarılı olabilmesinde en önemli faktör basın mensuplarıdır. Basın mensupları devletin yasalarla basını denetlemesini ve müdahale etmesini istemiyorlarsa bu denetimi önce kendi vicdanlarında gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bir erdem rejimi olan demokrasinin en büyük gücü olan basının da saygınlığını kazanabilmesi için erdemli mensuplara ihtiyacı vardır. Çünkü bütün sistemlerin temeli insandır. Sistemlerin iyi işleyebilmesinin şartı da o sistemin kişilerce özümzenmesinden geçmektedir.

1.3.TELEVİZYON HABERCİLİĞİ

Kitle iletişim araçları içerisinde haberin hızlı ve etkili yayımında ilk sıralarda gelen, insanların yaşadığı çevre ve dünyaya ilişkin bilgi edinebileceği en kolay ve maliyeti düşük kitle iletişim aracı televizyondur. Televizyonun bu özelliği nedeniyle ulaşabildiği izleyici oranı, yazılı basınla karşılaştırılamayacak kadar yüksektir. Buna paralel olarak televizyon sektöründe bilgi ağırlıklı programlar ve haber bültenlerinin oranı da program türleri arasında vazgeçilmez bir form olarak yer almıştır. Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte 1980'li yıllardan sonra tüm dünyada ekonomik, politik ve kültürel alanlardaki değişimler, toplumdaki birçok yapı ve kurum ile birlikte medya endüstrilerini de etkilemiştir. Bu dönüşümlere paralel televizyon yayıncılığıyla birlikte haber kavramı ve televizyon haberciliği anlayışı da değişmeye başlamıştır.

Televizyon haberciliği ve haber konularının daha iyi anlaşılması için televizyon haberciliğinin özelliklerine değinmekte fayda var.

Televizyon haberini gazete haberlerinden farklı kılan temel etmenlerden biri, kullanılan teknolojinin kendine özgü yapısından kaynaklanır. Ancak profesyonel gazetecilik kodları, yazılı basın için ne ise, televizyon haberi için de yine odur. Nesnellik ilkesi, tarafsızlık, dengelilik anlayışı, haberin yorumdan uzak ve yansız olması gerektiği konusundaki yaygın ilkeler televizyon haberciliğinin de temel doğrularını oluşturur. Televizyon haberciliğinin haber değeri kriterlerini farklılaştıran en büyük ayırım kameradan kaynaklanır. Televizyon haberleri kamera aracılığıyla aktarılan olayı, anlatılan olaya dönüştürür. Televizyon haberlerinin üretim sürecinde karşılaşılan bir durum, görsel öğelerin mi, yoksa yazılacak metnin mi önce belirlenmesi sorunudur. Bu sorun karşısında en yaygın yaklaşımlardan biri televizyonun görsel bir araç olduğu ve dolayısıyla metnin görüntülere göre belirlenmesi görüşüdür. Bu bağlamda televizyon haberinin üretim aşamasında görsel iletilerin önce belirlenmesi, metnin, sözcük seçiminin de buna göre oluşturulması gerekir. Bu aşamada görüntü ve metnin senkronize olması çok önemlidir. Görüntü ve haber metni arasında anlam bütünlüğü bozulmamalı, aksine tamamlanmalıdır. Ancak iletinin içeriği metnin ön planda olmasını gerektiriyorsa (tartışma programları, haber-yorum gibi), görüntü ikinci planda kullanılabilir.. Televizyon haberleri de görsel anlatım biçimine uygun ölçütlerde yapılandırılır. Televizyon haberleri seçiminde, haber kadar yeterli görsel malzeme de etkili olur. Dolayısıyla bazı haberler görsel malzeme eksikliği nedeniyle elenirken, bazı sıradan konu ya da olaylar da görsel anlamda zengin ise haber bültenlerinde yer alabilir. Nitekim televizyon haberlerini izlettiren öğeler olarak görülen heyecan, gözyaşı şiddet, öfke, dramlar ve sefalet gibi insanların duygusal dünyalarını etkilemeyi hedef alan öğeler haberlerde sıklıkla kullanılırken, dramatik olanın öne çıkarılması gibi bir anlayış da yerleşmiştir.

Televizyon yayın akışında, derinlikli, entelektüel programlar yerine yüzeysel, çarpıcı, dramatize edilmiş programlar geçmektedir. Televizyonun bilgilendirme işlevi yerine eğlendirme işlevi öncelik kazanmıştır. Bunun somut

örneklerini magazin öğelerin televizyon haberlerinde sıklıkla kullanılmasıyla görmekteyiz.

Yukarıda özetlenen teknolojik gelişmelerin haberin hazırlanması ve sunumu aşamalarındaki işlevleri, kuşkusuz oldukça önemlidir. Kitle iletişim araçları içerisinde bilginin hızlı ve etkili yayımı denildiğinde televizyonun ilk sırayı paylaşanlar arasında yer alıyor olması da bütünüyle söz konusu değişimlerin kaçınılmaz bir sonucudur.

Buraya kadar aktarılanlara eklenecek olursa, genel olarak tüm haberlerde olduğu gibi televizyon haberlerinde de “olumsuz olanın yüceltilmesi güncelliğin öne çıkarılması, sürekliliği olabilecek konuların seçilmesi, popüler olguların tercih edilmesi, her türlü konunun basite indirgenerek aktarılması ve konuların olabildiğince kişilere dayandırılması” gibi öğelerin önemsendiği gözlenmektedir.³⁷

1.3.1.Haber Kavramı

Haber kişileri bilgilendirir, eğitir, eğlendirir, üzer, sevindirir. O halde haber nedir? Haber, gerçeğe bağlantılı ya da gerçeğin ta kendisi olduğu sanılmasından dolayı, en etkili medya içeriğidir. Haberin amacı, gerçekleşen herhangi bir olayın kitlelere aktarılmasıdır. O halde haber “olay”dır. Olay ise çeşitli olguların, belirli bir yer ve zaman içinde meydana gelmesi, geçmesi sürecidir. Olay ayrıca, ortaya çıkan, oluşan durumdur. “Olay”ı geniş anlamda düşünmek gerekmektedir. Olay, bir eylemin yanı sıra bir söylem de olabilir. Ancak, olay (eylem ya da söylem ya da her ikisi), gözlemleyen varsa haber olmaya adaydır. Gözlemleri, duyumları iletmek ise haber üretmektir.³⁸ Bireylerin tüm yaşamları boyunca verdikleri kararların en basitleri bile, bazı değer yargılarının katkılarıyla oluşur. Her karar bir seçimdir. Birey yaptığı her

³⁷ BURTON: a.g.e.,s.139

³⁸ Atilla GİRĞİN: Haber Yazma Teknikleri, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1998, s.13

seçime kişiliğini koyar. Dolayısıyla da birey seçim yaparken bilinçli ya da bilinçsiz olarak;

1. Estetik (güzel, çirkin, çekici, itici),
2. Mesleki (yaratıcı, özendirici, gerekli),
3. Mantıki (tutarlı, tutarsız, ölçülü, ölçüsüz),
4. Sosyo-kültürel (verimli, verimsiz, çalışkan, tembel, yararlı, yararsız),
5. Ahlaki (dürüstlük, ahlaksızlık) değerlerini harekete geçirir.

Bu değerlerden her biri muhabiri, habere nasıl yaklaşacağı konusunda koşullandırır. Böylece haber üretimini genelde, habercinin kişiliği, içinde yaşanılan toplum ve haberi üreten kurumun yapısı etkiler. Böylece kitle iletişim araçları, toplulukların paylaştıkları değerleri, seçtikleri kahramanları ya da düşmanları, politikaları, teknolojileri saptayabilir; sağladıkları sürekli bilgi akışıyla da toplumsal değişimi gerçekleştirebilirler.³⁹

Habere değer konular bazı iletişimciler tarafından şöyle belirlenmiştir:

1. Yenilgi, başarısızlık, karmaşa, gerilim.
2. Ülkeye, kültüre, coğrafyaya yakınlık ve yerellik.
3. Yenilik, güncellik.
4. Başarı, toplum üzerine etki.
5. Olağandışılık, duygusal yönden ilgi çekicilik.

Bireyin bulunduğu her yerde, haber niteliğini taşıyabilecek “olay”lar gelişir. Doğum, değişme, gelişme, başarısızlık, gerilim, karışıklık, çatışma, yakınlık, benzerlik, üstünlük, seçkinlik, seks, felaket, afet, ölüm gibi, yaşamın çeşitli aşamalarındaki gelişmeler, haberlere kaynaklık eder. O zaman şu soru akla gelir; her olay haber midir? Herhangi bir olayın, haber sayılması için, ne

³⁹ Ayseli USLUATA: İletişim, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997,s.93

gibi özelliklere sahip olması gereklidir? Günümüze kadar, “haber”in pek çok tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür: Haber; Acele kaleme alınmış edebiyattır. Belirli bir yer ve zaman içinde gerçekleşen çeşitli olayların, bilmeyenlere aktarılmasıdır. Bir kimse, bir yerdeki olaylar hakkındaki bilgilerdir. Bir olayın raporudur.⁴⁰

Haber kavramına değinilmeden önce, kavramlar üzerine geliştirilen ve sınırları keskin çizgilerle belirlenmiş tanımların, bazı kavramların olası çoğul anlamlarını tek bir bakış açısına sabitleyeceği sakıncasını belirtmek gerekmektedir. Bu nedenle var olan haber tanımlarını geçerli ve kapsayıcı bir tanıma indirgemeye çalışmak, içeriğin daralması gibi sorunlar yaratabilecektir.

Öte yandan, haber kavramının sınırlarının çizilmesi çabası, özellikle doğrudan doğruya haber içeriği, haberin yapılandırılması, üretimi ve gerçekliğin sunumu gibi konular söz konusu olduğunda bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık pek çok akademisyen ve habercinin konuyla ilgili çalışmalarında geliştirdikleri yaklaşımların, bir bütün olarak haberi tanımlamaktan çok, kavramın özellikle belirli bir yönü üzerinde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Sonuç olarak kavram üzerine, haber, “kişileri bilgilendirir, eğitir, eğlendirir, üzer, sevindirir.”⁴¹ derken, “vaktinde verilen, toplumda çok sayıda kişileri ilgilendiren ve etkileyen, bu kişilerin anlayabileceği herhangi bir olay, fikir ve kanaat”⁴² olarak belirtmiştir. Haberi; “insanların hayat hakkında kararlar alabilmek için ihtiyaç duydukları bilgi, zamana uygun her şey, bir olayın raporudur. Haber; acele kaleme alınmış edebiyattır. Haber; yarının tarihidir.”⁴³ şeklinde yorumlayanların yanı sıra, “Toplumu ilgilendiren olay, fikir ve kanıların, iyi ve doğru bir şekilde, yayın araçlarıyla topluma aktarılması”⁴⁴ şeklinde yorumlayanlar da haberin

⁴⁰ Oya TOKGÖZ: Temel Gazetecilik, A.Ü.B.Y.Y.O. Yayınları, Ankara, 1987, s.127

⁴¹ Atilla GİRĞİN: Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etiği, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2000, s.40

⁴² Şakir SÜTER: Medya ve Habercilik, Yeni Türkiye Dergisi, Ankara, 1996, s.1083

⁴³ TOKGÖZ: a.g.e., s.6

⁴⁴ Ayçetin TULGAR: Haber Tekniği, Ulusal Yayınevi, Ankara, 1970, s.21

üreticisini, üretim sürecini ya da gerçeklikle ilişkisini öne çıkaran, birbirine yakın ancak farklı anlamlar içeren pek çok tanım geliştirmiştir.

Haberle ilgili tanımların hepsi, bir bilginin ya da olayın aktarılması ve bunun belli bir kitleyi ilgilendirmesi yönünde yoğunlaşıyor. Haber, insanoğlunun düşünce ve uygarlık planında en fazla gerek duyduğu ve yararlandığı öğelerden biridir. Bu öğe, kişinin ve toplumun ileriye görmesinde, gelişmesinde, doğruları seçmesinde, ilerlemesinde, sağduyu geliştirmesinde, eğriyle doğruyu ayırt etmesinde, bireysel ve toplumsal ahlakın yerleşip pekişmesinde, bireylerin ve toplumların birbirlerine yaklaşıp anlaşmalarında sürekli olarak başrolü oynar. Bu denli önemli olan haber kavramı kitle iletişim araçlarının en güçlü ürünleri, taşıdıkları en önemli iletidir.

Haberi ekonomi-politik açıdan ele alan ve kavramı politik yapı içerisindeki endüstriyel ilişkilerle açıklayan çalışmalara göre haber, bir “meta” olarak değerlendirilmelidir. Haber, doğrudan doğruya gerçekliğin kendisinden ortaya çıkan doğal bir olgu değil, bir üründür. Haber, bir endüstri tarafından üretilir; bir endüstrinin ekonomik ve bürokratik yapısı ile medyanın diğer endüstrilerle arasındaki ilişki tarafından biçimlendirilir. Bu ilişkilerin en önemlisi ise haber endüstrisinin hükümetle ve diğer politik örgütlerle arasındaki ilişkidir. Geniş bir açıdan bakıldığında haber, tarihsel bağlamda üstün gelen değerleri biçimlendirir ve yansıtır.

Habere, konu olan olayların izleyiciye aktarılmadan önce belirlenmek istenen gündeme göre hazırlanması ve böylesi bir sıralamayla sunulması da gerçeklikten biraz daha uzaklaşılmasına neden olabilecektir. Böyle bir sürecin ne tür bir nesnellik anlayışıyla sorgulanması gerektiği kadar, haber tanımında ölçüt olarak benimsenecek bir nesnellik ilkesinin hangi bağlamda ele alınabileceği de tartışma konuları arasındadır.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan görüşler, genellikle, haber kavramını gazetecilik tekniği ve yüzeysel sınırlılıklar açısından irdelemektedir. Haber

kavramını “toplumsal ve kültürel bir kurum” olarak tanımlayan ve haberin söyleme karşılık gelen yapısını bu açıdan irdelleyen pek çok çalışmanın yapıldığını belirtmekte yarar vardır. Bu anlamda haber, bir söylem olarak ele alındığında, toplumsal olarak yapılandırılmış anlamın ve kullanımındaki dilin özgül bir örneği olarak irdelenmektedir. Bu açıdan haber; dili ve söylemi profesyonel ilkelere dayanması gereken tek metindir...Sinema metnlerinin kurgu, kamera hareketi ve senaryo yazımını denetleyen hiçbir etik değeri yoktur...Oysa bir tek metinde, haber metnlerinde metni yazan kişinin uyması gereken ilkeler belirlenmiştir ve bunlara uymamak “eti bir ihlal” demektir. Haber dili birinci tekil dili olamaz, asla açık bir kişisel yorum içeremez. Haber nesnel bir dille olayı anlatmalıdır. Haber kaynakların görüşlerini aktarmalıdır. Haberi yazan mutlaka tarafsız olmalıdır. İşte tüm bu özellikler haberi diğer tüm metinlerden farklı ve özgün kılar.⁴⁵

Böylece, haberi tanımlamaya çalışan ve kavramı bir söylem olarak ele alan yaklaşımlara kısaca değindikten sonra, bir sonraki aşamada kavramın “haber değeri, nesnel bilgi ve gerçeklikle ilişkisi”ne değinilmeye çalışılacaktır.

1.3.2.Haber Değeri

Herhangi bir eylem ya da söylemin, hedef kitlelere ulaştırılması için içermesi gereken özellik, “haber değeri”dir.⁴⁶ Birçok haberci için haber değeri, tanımlayamayacakları, ancak bir olayla karşılaştıkları zaman, haber değeri taşıyıp taşımadığını anlayacakları, soyut bir kavram gibidir. Oysa haber değeri, habercilerin bireysel olarak yakıştırdıkları bir özellik değildir.

Haber değeri olarak adlandırılan şey, kitle iletişim araçları yetkililerinin, eylem ya da söylemlerin üretimi, seçimi, biçimlendirilmesi ve yayımlanması sırasında kullandıkları profesyonel kodlardır. Haber değeri, endüstrileşmiş

⁴⁵ Ayşe İNAL:”Haber Üretim Sürecinde Farklı İki Yaklaşım” İLEF Yıllık, Ankara, A.Ü.İFY,1994,s.24

⁴⁶ Berrin YANIKKAYA: *Televizyon Habercisi Olarak Kadınlar*”,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,Yeditepe Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999), s.12

haber kuruluşlarının, üretim aşamasında kullandıkları formattır. Haber değeri, habercinin kişisel değer yargısının yanına, yine haberciler tarafından getirilen başka değer yargılarıdır. Bu değer yargılarının zamana, zemine ve toplumlara göre değişikliklere uğradıkları ya da yerlerini yenilerine bıraktıkları bilinmektedir.

Yukarıda sayılan, değişik haber tanımlarında sıkça tekrarlanan 5 temel öge göze çarpmaktadır.

1.3.2.1.Gerçeklik (Doğruluk)

Gerçeklik, haberin, olmazsa olmaz nitelikli, temel ilkesidir. Haber bize, kişisel algılamalardan ve sonrası anlatımdan aktarılır. Bu nedenle, aktarıcının kişisel iz ve değerlerini taşıması doğaldır. Haberin gerçekliği, daha doğrusu gerçeğe en yakın anlatımı, haber kaynağının güvenilirliğinin yanı sıra habercinin kişilik yapısına, deneyimlerine, kişisel ya da toplumsal beklentilerine, etik değerlerine bağlıdır. Bir şeyin doğruluğuyla, bir şeye duyulan özlem birbirine karıştırılmamalıdır. Kişi genellikle, özlemini duyduğu şeyin doğru olduğu eğilimini taşır. Yine de, bu sübjektif etkenler bir yana bırakılırsa, gerçek olan olaydır, ya da o olayı oluşturan nedenler. Önemlisi, habercinin hangi ölçülerde, anlatımını, ya da yeniden kurgulamasını, o gerçekler üzerine oturtacağıdır.

Çeşitli ülkelerin basın ahlak yasalarında, ya da basın konseyleri tarafından oluşturulan basın meslek ilkelerinde bu konuda, olayların gerçekliğinden emin olmak, olaylar hakkında gerekli araştırma ve soruşturmaları yapmak, kesin bilgilere sahip olmadan iddialarda bulunmamak, olayları tahrif etmemek, şüpheli bilgileri yayımlamaktan kaçınmak gibi, temel ilkeler üzerinde durulmaktadır.

1.3.2.2.Yenilik (Güncellik)

Haberleri, genelde üç türe ayırmak mümkündür:

1-Eylem haberleri. Eylem haberlerinin içlerinde daha çok eylem, çok az söylem bulunur. (Trafik kazası haberi, cinayet haberi vs.)

2-Söylem haberleri. Söylem haberlerinin içlerinde daha çok söylem, çok az da eylem bulunur. (Basın toplantıları, konferanslar, açık oturumlar, bilimsel toplantılar vs.)

3-Eylem-söylem haberleri. Eylem-söylem haberlerinin içlerinde ise neredeyse eşit ölçülerde eylem ve söylem bulunur. (Tören haberleri vs.)

Güncellik, zamansal yakınlıktır. Haberin yeni ya da güncel olması iki biçimde görülür:

a)Ya eylem, ya da söylem yeni gerçekleşmiştir. Bu tür haberler genelde rutin ya da “spontane” (kendiliğinden meydana gelen) haberlerdir.

b)Ya da, eylem ya da söylem eski olsa bile, yeni fark edilmiş ve yeni ortaya çıkarılmıştır. Daha başka bir deyişle, “unutulmuş, ihmal görmüş bir bilgi” gün ışığına çıkarılmış, ona yenilik kazandırılmıştır. Bu tür haberler, genelde araştırmacı gazeteciliğin özel ürünleridir.⁴⁷

Güncel olan her türlü olay medya yoluyla kamuoyuna aktarılır. Böylece güncel olaylar, “haber” ile duyurulmakla, kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunulur.

Aslında kamu yararı, bir haberin hemen ve kısa bir süre içinde verilmesi halinde var kabul edilir. Olay unutulduktan ve üzerinden uzun zaman geçtikten sonra yayımlandığında, verilen haberin yansızlığı (objektiflik) da zedelenir. Zaten güncelliğini kaybeden bir olay, “haber” olmaktan çıkar.

⁴⁷ TOKGÖZ:a.g.e.,s.140

1.3.2.3.İlginçlik (İlgi Uyandırma)

İlgi çekmek, kişisel ya da toplumsal gereksinimlere cevap vermektir. Kişiler genelde, kendilerini birinci derece ilgilendirdiğini düşündükleri sorunlara ilgi göstermektedirler. Gelişen teknolojiyle de, kişilerin ilgi alanlarının genişlediği bir gerçektir.

Günümüzde kişilerin ilgisi, sempati, duygu, seks, gelişme, yaş, çelişki, çatışma, drama, alışılmadık çıkış, gerilim, heyecan, romantizm, bilim, hayvanlar dünyası, macera, riziko gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. İlginçlikten amaç, sıradanlıktan kurtulma, olağan dışı eylem ya da söylemler arayışıdır. Haber dilinde, ilginçliğin belleklere yerleşmiş en belirgin tanımını, New York Sun'dan gazeteci John Bogart, 1880 yılında, "Köpek insanı ısırsa haber değil, insan köpeği ısırsa haberdir." diyerek yapmıştır.⁴⁸ İlginçliğin bir yönünü de "yer" yani yakınlık oluşturmaktadır. Bir eylem ya da söylemin ya da her ikisinin, hedef kitlelere fiziksel ya da psikolojik uzaklıkları, yakınlığın başlıca göstergesidir. (Çünkü bireyler, fiziki ve psikolojik yakın çevreleriyle daha ilgilidirler.) "Yer" denildiğinde, öncelikle "coğrafi yakınlık" anlaşılmaktadır. Yani habere konu olay, fiziki olarak bireye yakın bir yerde gerçekleşmiştir. Ancak "yer" başka koşullarda "psikolojik yakınlık" olarak da algılanmaktadır. Yine habere konu olay, bu kez fiziki olarak çok uzakta gerçekleşmiştir ama, hedef kitleyi oluşturanların, o yerdeki insanlarla duygusal bağları bulunmaktadır. (Türkler-Pakistanlı'lar)

1.3.2.4.Önemlilik (Önemli Sayılma)

Önemlilik için şu örneği vermek yeterli olacaktır: "Bir ülkede devalüasyon yapılması ilginç değil, önemlidir." Bu çerçevede, devlet, parlamento ve hükümet işlerine ilişkin haberlerin çok büyük bölümü, önemli sayılır. Ayrıca tanınmış ya da ünlü kişi ve kuruluşlarla ilgili haberlerin önemli

⁴⁸ USLUATA: a.g.e.,s.94

sayılma gibi bir şansları da vardır.

Bunun yanı sıra önemlilik öğesinde iki alt başlık yer almaktadır: “Olayın ölçüsü” ve “Olayın sonuçları”. Olayın ölçüsüne örnek olarak, bir trafik kazasının, çok sayıda ölü ve yaralıyla sonuçlanması gösterilebilir. Olayın sonuçları için de, yeni bir yasanın yurttaşlar üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri örnek verilebilir. Bir eylem ya da söylemin ya da her ikisinin etkisinin yoğunluğu ve genişliği, yani konuyla ilgilenen hedef kitlelerin sayısal çokluğu, önemliliğin başlıca göstergesidir.

Toplumun duyarlık gösterdiği sorunlar da, zaman zaman “ilginç” ya da “önemli” sayılarak haber konusu olmaktadır. Bir önemli kural da şudur; Bazı haberlerde ilginçlik ve önemlilik öğeleri aynı anda bulunmayabilir. Çok önemli bir olayın, ille de ilginç olması gerektiği koşulu yoktur. İlginç bir olayda da, “önemlilik” koşulu aranmaz.

1.3.2.5.Anlaşılabilirlik (Anlam Taşıma)

Haberin en önemli özelliklerinden biri de “anlaşılabilirlik” ya da “anlam taşıma”dır. Haber özelliği taşıyan olayı biçimlendirirken yani kurgularken, kelimelerin ve cümlelerin yanı sıra haberin bir bütünlük içinde de anlam taşımasına özen gösterilmelidir. Öyle ki haber, okunduktan, dinlendikten ya da izlendikten sonra, verilmiş bilgilerin yeterliliği nedeniyle, ilgili hiçbir soru sorulmayacak biçimde işlenmiş olmalıdır. Haberci ayrıca, kurgulama sırasında, hedef kitlesinin ilgisini azaltmamak, dikkatini dağıtmamak için, gereksiz ayrıntılardan kaçınmalıdır.

Anlaşılabilirliği kolaylaştırmak için cümleler kısa tutulmalıdır. Haber metni içinde bilinmeyen kelime, anlaşılmayan cümle asla bulundurulmamalıdır. Haberin anlaşılabilirliğinin önündeki en büyük engellerden biri olan devrik cümle, asla kullanılmamalıdır. Haber yazıldıktan sonra, yüksek sesle bir kez daha okunmalı, atılabilecek ne kadar kelime sıfat, zarf, edat vs. varsa cümleler bunlardan temizlenmelidir. Çünkü cümlede kelime sayısı arttıkça, anlaşılabilirlik

azalmaktadır.⁴⁹

Gündelik yaşam içerisinde ortaya çıkan sayısız olay ve tartışılması gereken olgu arasından bir habere konu olabilecek niteliğe sahip olanların ayırt edilebilmesi ancak bu alanda geliştirilen kimi kavram ve yaklaşımların birer ölçüt olarak benimsenmesiyle gerçekleşebilmektedir. Bu anlamda haber konuları, kimi kuramcılara göre, genel olarak, hükümet ve devletle ilgili yasal düzenlemeleri ve siyasal konuları içeren “politika ve politikacı haberleri”, ekonomik sorunları ve hareketlenmeleri aktaran “ekonomi haberleri”, uluslar arası ilişkileri ve dış ülkelerde olup bitenleri içeren “yabancı ülkelerle ilgili haberler”, “yerel haberler”, kutlamalar, hastalıklar vb. gündelik konuları ele alan “durum haberleri” ve “spor haberleri” olarak toplanmaktadır.

Haber konusunun saptanması sürecinde başvurulacak ölçütler, genel olarak bu başlıklar altında incelenmektedir. Ancak söz konusu ölçütlerden hangisinin öncelikle gözetilmesi gerektiği ya da bu ölçütleri içeren bir sınıflandırmanın nasıl yapılacağı tartışmaları bu kadarla sınırlı değildir. Bu anlamda kimi kuramcılara göre habere konu olacak şeyin saptanabilmesi için dört temel ölçüt aranmaktadır.

- 1.Konunun seçkin kişiliklerle olan ilişki düzeyi,
- 2.Olumsuz içeriği,
- 3.Güzelliği ve yeniliği,
- 4.Şaşırtıcı olma özelliği.⁵⁰

Ancak burada sıralanan ölçütlerin de gerçekte Warren’in geliştirdiği genel sınıflandırmasından oluştuğu açıkça gözlenmektedir. Haber değerini belirlemedeki kıstaslar, toplumsal yapılara ve kitle iletişim araçlarının yayın politikalarına göre değişir. Hedef kitlenin kimliği, toplumun yaşam biçimi, gelenekleri, olayın niteliği, haberin kaynağının kimliği, haberin yayılmasını

⁴⁹ Atilla GİRGIN: a.g.e., s.16

⁵⁰ Doğan TILIÇ: Utaniyorum Ala Gazeteciyim, İletişim, İstanbul, 1988, s.55

isteyenin çıkarı, hükümetin tutumu, ne tür bilgi verildiği ve neyin gizli tutulduğu, ekonomik durumun halk üzerindeki baskısı dışarıdan haberi etkileyen güçlerdir. Ürünü belirleyen haber odasının içindeki güçler ise izlenen gazeteciliğin türü, uğraşa yönelik tutum, kitle iletişim aracının ve teknolojisinin türü, kurumun haber yazarlara tutumu, zaman, yer ve ekonomik kısıtlılıklardır. Sonuçta neyin haber olup olmayacağına belirlenen haber değerleri çerçevesinde karar verilir.

1.3.3.Haberin Unsurları

Haberin içeriğinde olmazsa olmaz diye nitelendirilecek veriler, haberin unsurları olarak değerlendirilir. Haberin içeriğinde yer alması zorunlu olan bu veriler, haberin içeriğini de belirler. “Haber metninde haberin unsurları, içeriğin eksiksiz olmasını sağlar. Haberde hangi verilerin olması gerektiğinin yanıtı, haberin unsurları kavramıyla anlaşılır. Yani haberin içermesi gereken yanıtlar bizi haberin unsurları olan Kim, ne zaman, nerede, nasıl, neden, nereden şeklinde belirtilen 5N 1K kuralına getirir.”⁵¹. Bir haber metninde bu soruların yanıtları mutlaka yer alır. İster magazin haberi, isterse siyasi bir polemik haberi olsun, her haberde bu 6 unsurun bulunması zorunludur.

Kimi zaman bu unsurlardan biri ötekinden daha önemli olabilir; ancak bu, önemsiz olan unsurun haberde belirtilmemesini gerektirmez. Olaylar, durumlar ve açıklamaların ne olduğu, kim tarafından yapıldığı, ne zaman olduğu, nasıl meydana geldiği gibi ayrıntılar haberde yer almıyorsa, bu haber eksik bir haberdur. Dolayısıyla okur ya da izleyici gerektiği kadar açık ve öz olarak aydınlatılmamış olur.

⁵¹ Wolf SCHNEİDER-Josef RAUE: Gazetecinin El Kitabı, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara, 2000, s.42

1.3.4.Haberin Nitelikleri

Haberin unsurlarını oluşturma süreci bazı önemli nitelikler gözetilerek gerçekleştirilir. Bu nitelikler, haberin olmazsa olmaz koşullarındandır.

- a. Doğruluk: Haberın doğru olması, haberde verilen bilgilerin doğru olması anlamına gelir.
- b. Gerçeklik: Habere konu olan bilgilerin gerçeğe uygunluğu olarak anlaşılır.
- c. Nesnellik: Nesnellik, gerçeğin doğru yazılması ve aktarılan olay dokusunun doğru olmasıdır. Haberde nesnelliğin sağlanması için, olay ya da durumla ilgili tarafların görüşlerine yer verilir. Haberın duygu, düşünce ve sezgilere dayalı, ön yargıyla verilmesi, duygusal değerlendirmelere girilmesi, habere konu olan kişinin suçlu, suçsuz, iyi, kötü, doğru gibi değerlendirilmesi nesnelliği bozan unsurlardır.
- d. Anlamlılık: Anlamlılık sadece söylenen sözün doğruluğu yanında dil ve görüntülerle de desteklenmesidir. Bunun gerçekleşmesi için de haberın açık, sade ve anlaşılır olması gerekir.
- e. Kesinlik: Haberde yer alan verilerin doğruluğunun tartışılmaz olması ve kuşkuyla yer vermemesi anlamına gelir.
- f. Hızlılık: Herhangi bir olayın kamuoyuna en kısa zamanda iletilmesi gerekir.
- g. Tutarlılık: Haber metninin mantıklı bütün oluşturması, çelişik olmaması durumudur.
- h. İnanılrlık: Haberde kaynağın statüsü ve uzmanlığı durumu meşrulaştırır.

Televizyon haberlerinin üretim sürecine ve haber türünü etik söylem için vazgeçilmez kılan bazı özelliklerine değinildikten sonra, konunun en tartışmalı yanlarından biri, Türkiye’de televizyon haberlerinde etik konusuna değinilmeye çalışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNİN DÜZENLENMESİ VE DENETİMİ İLE HABERCİLİK ETİĞİ

Televizyon yayıncılığı, izleyenleri bilgilendirmek, eğitmek, eğlendirmek ana temaları üzerinde kurulmuştur. İzleyenlerin bilgilenebilmesi, haber ve haber programlarıyla sağlanmaktadır. Bu programlar yapılırken, göz ardı edilmemesi gereken en önemli gerçek etik ilkelerin ön planda tutulmasıdır.

Türkiye'de kitle iletişim alanında uyulması gerektiği düşünülen etik ilkelerin yazılı basının daha uzun geçmişi olması nedeniyle, genellikle gazeteler için düzenlendiği gözlenmektedir. Ancak, özellikle habercilik konusunda birçok ilkenin televizyonlara da uyarlanabileceği söylenebilir.

2.1. TÜRKİYE'DE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNİN DÜZENLENMESİ VE DENETİMİ

Türkiye'de yakın geçmişte özel televizyon ve radyolar yaygınlaşarak toplum hayatını çok yakından etkiler hale gelmiştir. Bu durum pek çok problemi de beraberinde getirmiş "meslek ahlakı" ve "medyanın özdenetimi" konularının radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarını da kapsamasını gerekli kılmıştır. Türkiye'de televizyon haberciliğinin düzenlenmesi ve denetimi konusu gündeme geldiği zaman basında uygulanan özdenetim uygulamaları dikkati çekmektedir.

1960'da kabul edilen Basın Ahlak Yasası ve Basın Şeref Divanı uygulaması da bugünkü anladığımız anlamda özdenetimin başlangıç tarihi olarak kabul edilir. Basın Şeref Divanı basın mensuplarının kendi aralarında birleşerek kurdukları ilk özdenetim sistemidir. Fakat bu kuruluş uzun süreli olmamış ve daha sonra ortadan kalkmıştır. Basın Şeref Divanının temelini

oluşturan ve imzalayan bütün basın kuruluşlarının uymayı taahhüt ettikleri Basın Ahlak Yasası da kısaca şu şekilde düzenlenmiştir.

2-Yazı, haber, fotoğraf vs. şekillerde yapılacak yayınlarda şu hususlara riayet edilir:

a) Ahlaka aykırı veya müstehcen yayında bulunulamaz.

b) Şahıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda galiz kelimeler kullanılamaz, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz.

c) Amme menfaatlerini ilgilendirmeyen hallerde fertlerin hususi hayatları küçük düşürücü şekilde teşhir edilemez.

d) Şahıslar, kurumlar veya zümreler aleyhinde iftira ve isnatta bulunulamaz.

e) Din istismar edilemez.⁵²

Bu hükümlere dayanılarak hazırlanan yasada genel ve soyut ifadeler kullanılarak yasayı uygulamakla görevli Basın Şeref Divanının takdir hakkı geniş tutulmak istenmişti. Basın Şeref Divanının basın özdenetimiyle ilgili çok fazla yaptırım gücü bulunmamaktaydı. Yaptırım gücü şikayet edilen yayın organına tembih, tavsiye, ihtar, kınama, tekzip talebinde bulunma gibi manevi yaptırımlardı.

1967 yılında Basın Şeref Divanının fiilen sona ermesinden sonra, basının özdenetimi için bir örgütün kurulması konusu birçok kez tartışılmıştır. Bu konudaki bütün tartışmalara rağmen, başarısızlıkla sonuçlanan Basın Şeref Divanı denemesinden sonra, uzun süre bir özdenetim mekanizmasının kurulması konusunda, kayda değer bir gelişme olmamıştır. Bunun gerçekleşmesi için 80'li yılların sonunu beklemek gerekmiştir. 1988 yılında kurulan Basın Konseyi'nin ilkelerine göre; yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din

⁵² Basın Ahlak Yasası ve Basın Şeref Divanı Statüsü, ss.2-3

duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan ve iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanamaz. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik ve benzeri nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır. Gazeteci görevini , taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır. Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüte yer bırakmayacak şekilde belirtilir. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.⁵³ denilmiştir.

Türkiye'nin 7 Eylül 1992 tarihinde imzaladığı Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'ne göre yayıncıların uyması gereken etik ilkeler de ise; program hizmetlerinin sunuş ve içerik bakımından tüm unsurları insan onuruna ve diğer insanların temel haklarına saygılı olacaktır. Program hizmetleri, özellikle edebe aykırı olmayacak ve pornografi içermeyecek, şiddet eğilimini körüklemeyecek veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı

⁵³ Güvenilir Gazetecilik İçin Basın Konseyi-Basın Meslek İlkeleri, İstanbul, Mart Matbaası, 1996, s.9

nitelikte olmayacak, çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyebilecek türden program hizmetleri, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmayacaktır. Yayıncı, haberlerin gerekçelerinin ve olayların makul olarak sunulmasını sağlayacak ve görülerin serbestçe oluşumunu teşvik edecektir. Haber veya güncel programları düzenli olarak sunan kişilerin görüntü ve seslerine reklâmlarda yer verilmeyeceği ⁵⁴ şeklinde düzenlenen bu sözleşmede programların şiddet, pornografi içermemesi özellikle belirtilmiştir.

Birkaç önemli maddeyle özetlenen bu ilkeler, basın mesleğinden gelen kişilerin uyması gereken etik ilkelerdir. Buna göre, bu ilkeleri belirleyen kişilerin aynı sorumluluk bilincini yayın organlarında sürdürmesi beklenebilir. Ancak uygulamada durum farklıdır. Tek kanallı yayın günlerinde olduğu gibi, bugün de devlet televizyonu olarak hizmet vermekte olan TRT'nin, o günlerde olduğu gibi, bugünlerde de bu ilkelere sıkı sıkıya sadık kaldığını söylemek mümkün iken, özel kanalların etik ilkeler gibi bir kaygısı olmadığı görülür. Türkiye'de, televizyonların yaptığı habercilik anlayışları değerlendirildiğinde hem etik ilkelerin uygulanmaması hem de televizyon yayınlarını düzenlemesi ve denetlemesi için kanunla kurulmuş olan RTÜK'ün yetersiz kalmasının görülmesi bakımından karşımıza çıkan tablo pek iç açıcı değildir.

2.1.1. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu

Türkiye'de ilk televizyon yayınları, 1964 yılında TRT'nin kurulmasından sonra 31 Ocak 1968 yılında başlamıştır. Radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili ilk anayasal düzenlemeleri 1960 Anayasasında görmekteyiz. Anayasanın 121. maddesinin öngördüğü yasa, 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu adı ile 24 Aralık 1963'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. . 1982 yılında yeni Anayasa dönemine giren Türkiye'de, TRT 11.11.1983 tarih ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile tarafsız ve özerk bir

⁵⁴ Hülya YENGİN: Ekranın Büyüsü, Der Yayınları, İstanbul, 1994, s.256-257

kamu kuruluğu haline getirilmiştir. Bu kanun TRT'nin yasal durumunu açıklayan en önemli kurallar demetidir ve aşağıda belirttiğimiz yapısal ve fonksiyonel açıklamalarımız için kullanılan kaynaktır.

Kanun'un amacı, "radyo ve televizyon istasyonlarının kurulmasına, işletilmesine, yayınlarının düzenlenmesine, Radyo Televizyon Kurumu'nun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektedir." şeklinde 1. maddesinde düzenlenmiştir.⁵⁵ Yine bu kanunla, TRT Genel Müdürünün seçimi, Yönetim Kurulunun görevleri, personelin işe alınması, atanması, yer değiştirmesi ve terfi işlemlerinin yanı sıra, radyo ve televizyon programlarının planlanması ve yapımından, verici ağıyla yayımlanmasına kadar yayıncılık sürecinin tümü yasada düzenlenmiştir.

Bu Kanun'un 9. maddesinde TRT'nin yetki ve görevleri de belirtilmiştir.⁵⁶ Bu maddede belirtilen görevler, Türkiye'de kamu yayıncılığından ne anlaşıldığını da ifade ediyor. 2954 sayılı kanuna göre ülke içine yönelik yayınlarında TRT'nin; Anayasanın sözüne ve ruhuna bağlı olmak, Devletin lkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, millî egemenliği, Cumhuriyeti, kamu düzenini, genel asayişi, kamu yararını korumak ve kollamak, Atatürk ilke ve inkılplarını kökleştirmek, Türkiye Cumhuriyeti'nin ağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören millî hedeflere ulaşmayı gerçekleştirmek, Devletin millî güvenlik siyasetinin, millî ve ekonomik menfaatlerinin gereklerine uymak, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak yahut Devleti ve Devlet otoritesini ortadan kaldırmak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak yahut sair herhangi bir yoldan bu kavramlara ve görüşlere dayanan bir Devlet düzenini kurmak amacı güden rejim ve ideolojilerin propagandasına yer vermemek, genel ahlkın gereklerini, millî gelenekleri ve manevî değerleri gözetmek, Türk millî

⁵⁵ Mahmut Tali ÖNGÖREN: Televizyon, Türkiye Cumhuriyeti Ansiklopedisi, Cilt 10, İletişim, İstanbul, s.279-280

⁵⁶ TRT Genel Yayın Esasları, (2954 S.K , www.trt.net)

eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak, Kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak, toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek, karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa, dehşet, saldırganlık gibi olumsuz duygular uyandırmak ve telkin etmek amacına yönelik yayın yapmamak, kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak ve dürüstlük anlayışına bağlı kalmak, haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleri ile çağdaş habercilik teknik ve metodlarına bağlı olmak, haberler ile yorumları ayırmak ve yorumların kaynaklarını açıklamak, kamuoyunun sağlıklı ve serbestçe oluşabilmesi için, kamuoyunu ilgilendirecek konularda yeterli yayın yapmak; tek yönlü, taraf tutan yayın yapmamak ve bir siyasi partinin, grubun, çıkar çevresinin, inanç veya düşüncenin menfaatlerine alet olmamak.⁵⁷ ilkelerine göre yayınlarını sürdürmekle yükümlü olduğu belirtilmiştir.

TRT'nin, Hükümet bildirimlerini, sadece Hükümeti bağlamak kaydıyla yayınlamakla yükümlü olduğu, olağanüstü haller ile sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde Hükümet konuşmalarını yayınlamakla yükümlü olduğu da kanunla hüküm altına alınmıştır.

TRT'nin yayın esaslarına uymak, cevap hakkı doğuracak nitelikte olmamak ve siyasi çıkar amacı taşımamak kaydıyla, Hükümetin ve TBMM'nde grubu bulunan siyasi partilerin açıklama ve faaliyetlerinin yayınlanması, bunların haber değeri ve niteliği taşıması şartına bağlıdır. TRT, Hükümet veya bir siyasi parti açıklama ve faaliyetlerini yayınladıktan sonra bunu dengelemek maksadıyla hemen ardından veya aynı bülten içerisinde karşı görüşleri almak için çaba harcamak ve yayınlamak zorunda değildir.

Devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınlarda uygulanacak esasların, Dışişleri Bakanlığı'nca tespit edilerek TRT'ye bildirileceği, dış ilişkiler ile ilgili

⁵⁷ TRT Genel Yayın Esasları, (2954 S.K), www.trt.net

yorumlarda kaynak belirtilip belirtilmeyeceği hususunda Dışişleri Bakanlığı'nın görüşünün göz önünde tutulacağı da belirlenmiştir.

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun 1994 yılında çıkarıldığında görev alanı TRT olan RTYK'u kaldırılmış, özel ve kamusal yayıncılığı düzenlemek ve denetlemek için RTÜK adıyla yeni bir kurul oluşturulmuştur. Kanun'un 35. maddesine göre TRT, Kanunda belirtilen yayın ilkeleri ve kurallara uymak zorunda idi. 3984 sayılı Kanun'a aykırı yayın ve uygulamalar sebebi ile RTÜK'ün Kanuna uyması için TRT'yi uyarması ve TRT'nin bu aykırılığı tekrar etmesi halinde TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu'nun görevi sona eriyordu. Ancak 2002 yılında 4756 sayılı Kanun ile 35. madde ortadan kaldırılmıştır. Değişiklik sonucu TRT'nin, 3984 sayılı Kanuna uymak zorunda olmadığı ve RTÜK tarafından TRT'ye bir müeyyide uygulanamayacağı ve RTÜK'ün TRT'yi denetleyemeyeceği görüşü ortaya çıkmıştır.

TRT'nin yayınlayacağı programların son denetimi, Genel Müdür adına ve Genel Müdür'e doğrudan bağlı Yayın Denetleme Kurulu Başkanlığı tarafından yapılırken; bu denetimin usul ve esasları da yönetmelikle düzenlenmiştir.

2954 sayılı yasanın Yayın Esasları bölümünün k, l, m fıkralarında, haberlere ilişkin ilkeler; "Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleri ile çağdaş habercilik teknik ve metotlarına bağlı olmak" ve "Kamuoyunun sağlıklı ve serbestçe oluşabilmesi için, kamuoyunu ilgilendirecek konularda yeterli yayın yapmak, tek yönlü, taraf tutan yayın yapmamak ve bir siyasi partinin, grubun, çıkar çevresinin, inanç veya düşüncenin menfaatlerine alet olmamak"⁵⁸ şeklinde belirtilmesine rağmen, TRT'nin habercilik anlayışı, kurulduğu günlerden bu yana "siyasi iktidar yanlısı" olmakla suçlanmış;

⁵⁸ TRT Yayın Planı 1989, www.trt.net

haberlerin memur zihniyeti ile, eski anlayış ve sıralama ile verildiği, toplumsal gereksinimleri karşılamaktan uzak kaldığı ⁵⁹ yönünde eleştiriler almış, iktidar yanlısı olmakla suçlanmış, muhalefet partileri kendileriyle ilgili haberlere yer verilmediğinden yakınmış,⁶⁰ haberlerin memur zihniyetiyle, eski anlayış ve sıralama ile verildiğinden,⁶¹ hükümetin her etkinliğinin, çeşitli baskı gruplarının önemli önemsiz her haberinin haberlerde yer aldığı yönünde eleştiriler almıştır.

2.1.2. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

Türkiye’de televizyon yayıncılığını düzenleyen 359 Sayılı TRT Kurumu Kanun’da bulunmayan düzenleme ve denetleme kurumu ilk defa 2954 Sayılı TRT Kanunu’na göre Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu adı ile kurulmuş ve bu kurula, yurt içinde yapılacak radyo ve televizyon yayınların gözetimi, denetimi ve değerlendirilmesi yetki ve görevleri verilmiştir.

Özel radyo ve televizyonların kuruluşu ve yayın ilkelerini düzenleyen 3984 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun” 20 Nisan 1994’te yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve Kanunda belirlenen görev ve esasların uygulanmasının gözetim, denetim ve değerlendirilmesinin yapılması amacıyla da Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) adıyla bir kurulun oluşturulması sağlanmıştır.⁶²

Kanun’da, kurulun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlenmiştir. Üst kurulun, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu veya özel kuruluşlarda en az on yıl görev yapmış, mesleki açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve Devlet memuru

⁵⁹ Neşe KARS: Televizyonda Sermaye ve Haber, Yeni Türkiye, Sayı 11, Ankara, 1996, s.508

⁶⁰ Orhan ERTANHAN: Türkiye’de Televizyon Haberciliği, Der Emir Turam, Altın Kitaplar, İstanbul, 1996, s.223

⁶¹ Neşe KARS: Televizyonda Sermaye ve Haber, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, Ankara, Kasım-Aralık 1996, s.504

⁶² Aysel AZİZ: 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası, A.Ü.İ.F., Ankara, 1994, s.12-25

olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından, beşi iktidar partisi veya partilerinin, dördü muhalefet partilerinin göstereceği adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce seçilen dokuz üyeden oluşacağı da belirtilmiştir.⁶³

Seçim için, iktidar partisi veya partileri on, muhalefet partileri sekiz aday gösterirler. Adayların belirlenmesinde, siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanındaki temsil oranları esas alınır. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak seçimlerde kime oy kullanılacağına dair görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. Adaylar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca Resmi Gazete'de ilan edilir. İlandan en geç on gün sonra gizli oyla seçim yapılır. İktidar ve muhalefet partileri tarafından gösterilen adaylar için ayrı ayrı listeler halinde, birleşik oy pusulası düzenlenir. Adayların adlarının karşısındaki özel yer işaretlenmek suretiyle oy kullanılır. İktidar ve muhalefet kontenjanlarından Üst Kurula seçilecek üyelerin tamsayısından az veya fazla verilen oylar geçersiz sayılır. Seçimde, iktidar partisi veya partileri kontenjanlarından en çok oyu alan beş aday ile muhalefet partileri kontenjanından en çok oyu alan dört aday seçilmiş olur. Seçim sonucu Resmi Gazete'de yayımlanır. Üst Kurul üyelerinin görev süresi altı yıldır. Üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenir. Üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olursa, Türkiye Büyük Millet Meclisi, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde tatilde ise tatilin bitiminden başlayarak bir ay içinde yeni üyeyi seçer. Boşalan üyelik, hangi kontenjandan olmuşsa, yeni üyenin seçimi de o kontenjandan ve iki katı aday arasından yapılır. İktidar partileri kontenjanından bir üyelik boşalması halinde seçim, iktidar ortağı büyük partinin göstereceği bir aday ile iktidar ortağı diğer partilerin kendi aralarında ad çekmeyle tespit edecekleri bir aday arasında yapılır. Muhalefet partileri kontenjanlarından bir üyelik boşalması halinde de seçim, ana muhalefet partisinin göstereceği bir aday ile diğer muhalefet partilerinin kendi aralarında ad çekmeyle tespit edecekleri bir aday arasında yapılır. İktidar ve muhalefet

⁶³ AZİZ:a.g.e.,s.17

partilerinin kontenjanından birden fazla üyelik boşalması halinde siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanındaki temsil oranları esas alınır. Boşalan üyeliğe seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlayacağı belirtilmiştir.⁶⁴

Aynı kanunda özel radyo ve televizyonların uyması gereken yayın ilkeleri ise 4. maddede şöyle belirtilmiştir;

MADDE 4. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/2) Radyo, televizyon ve veri yayınları, hukukun üstünlüğüne, Anayasanın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılır. Yayınların Türkçe yapılması esastır. Ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasına katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde müzik veya haber iletilmesi amacıyla da yayın yapılabilir. (Ek:03/08/2002-4771/8 Mülga) (Ek15/07/2003 -4928/14)Ayrıca kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar , Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.⁶⁵

RTÜK'ün kurulmasıyla birlikte, özel televizyonlara yönelik cezai yaptırımlar da başlamıştır. 3984 sayılı Kanunun müeyyideler başlıklı 33, 34 ve Ek-2'nci maddelerinde etik ilkelere uyulmaması durumunda nasıl müeyyideler uygulanacağı da belirtilmiştir. Buna göre;

a) Üst Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden, yayın ilkelerine ve Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyonları uyarır veya aynı yayın

⁶⁴ Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun,(3984 S.K), Madde 6

⁶⁵ Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun,(3984 S.K), Madde 4

kuşağında özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya aynı yayın kuşağında özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya aykırılığın tekrarı halinde ihlale konu programın yayını bir ila on iki kez arasında durdurulur. Aykırılığın tekrarı halinde 33'ncü maddede belirtilen idari para cezaları uygulanır. İhlalin, ihlal tarihinden itibaren, takip eden bir yıl içinde tekrarı halinde bu idari para cezaları yüzde elli oranında artırılır. İhlalin, ihlal tarihinden itibaren takip eden bir yıl içinde üçüncü kez tekrarında ihlalin ağırlığına göre izin uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur.

3984 sayılı Kanunun 4'ncü maddesinin ikinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerindeki ilkelere aykırı yayın yapılması halinde uyarı yapılmaz ve yayın kuruluşunun yayını bir ay durdurulur. İhlalin tekrarı halinde yayın süresiz olarak durdurulur ve yayın lisans izni iptal edilir.

Yayın izninin verilmesi için gerekli şartlardan birini kaybeden veya şartların uygunluğunu hile ile elde eden kuruluşların yayın lisans izni iptal edilir.

b) İzinsiz yayın faaliyetinde bulunan yayın kuruluşları hakkında Savcılığa suç duyurusunda bulunulur.

3984 sayılı Kanunda belirtilen istisnalar dışında, Üst Kuruldan izin almadan radyo ve televizyon yayını yapan ya da Üst Kurul tarafından geçici ya da sürekli iptal edilmesine rağmen yayın yapan kişiye, kuruluşların ise sahip ve yöneticilerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası bir milyar liradan yüz milyar liraya kadar para cezası verilir. Ancak, Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı yıkıcı ve bölücü faaliyetlere sevk edecek şekilde yayın yaptıkları tespit edilerek yayınları durdurulan veya yayın izinleri iptal edilen kişiler, Türk Ceza

Kanununun 314'ncü maddesine göre cezalandırılır. Ayrıca, tüm yayın cihazları Türk Ceza Kanununun 36'ncı maddesine göre müsadere edilir.⁶⁶

RTÜK, 3984 sayılı kanunda ve Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinde öngörülen hükümler çerçevesinde televizyonların uyacakları yayın esas ve usullerini belirlemek üzere 17 Nisan 2003 yılında Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliği yayınlamıştır. Yönetmeliğin ikinci bölümünde yer alan 5. maddesinde “Genel Yayın İlkeleri” şeklinde düzenlenmiştir. Genel yayın ilkelerinde yayınların; Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan bireyler arasında ayrımcılığa neden olmaması, Anayasanın egemenliğin kayıtsız şartsız millette olduğu ve bu egemenliğin hiçbir kişi, zümre veya sınıfa bırakılamayacağı, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzeninin, kısmen de olsa din kurallarına dayandırılmayacağı temel kuralı çerçevesinde, din veya dini duygular ya da dince kutsal sayılan değerler, kişisel veya siyasi çıkar ya da nüfuz sağlamak amacıyla kullanılmayacağı, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, laik ve hukuk devleti niteliklerini değiştirmesine yönelik yayın yapılmayacağı, şiddete, teröre ve etnik ayrımcılığa sevk eden, meşrulaştıran, onaylayan veya kışkırtan, halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik ve teşvik eden, toplumda nefret duyguları oluşturan yayın yapılmayacağı, dini ve ahlaki konuların, kin ve nefret yaratacak, milli birlik ve bütünlüğü bozacak şekilde yapılamayacağı hükümleri getirilmiş ve Türk aile yapısına özen gösterilmesi, insanlar arasında ayrımcılık yapılmaması belirtilmiş, özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine saygılı olunması istenmiş, Türkçe'nin özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması istenmiş, kişilik haklarına özen gösterilmesi, yargı kararlarına dikkat edilmesi, aldatıcı canlandırmalardan veya kurmaca haberlerden kaçınılarak, canlandırmanın gerekli olduğu hallerde, “canlandırma” olduğu açıkça belirtilmesi, cinsel duyguları sömürmeye yönelik, bireyleri cinsel meta olarak gösteren, insan bedenini

⁶⁶ Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, (3984 S.K) Madde 33, 34, 35

cinsel tahrik unsuruna indirgeyen, toplumsal yaşam alanı içinde sergilenemeyecek mahrem söz ve davranışlar içeren yayınların yapılmaması, aile içi şiddet, dayak, cinsel taciz, tecavüz gibi konuları meşrulaştırıcı, hafifletici ve kışkırtıcı, toplumsal hayatta ve aile içinde bireyler arası eşitsizliği onaylayan, kadının rıza, onay ve temsiliyet hakkı ve isteklerini yok sayan yayın yapılmamalıdır. Çocukların fiziksel, duygusal veya cinsel istismarı, ya da çocuk emeğinin sömürüsü özendirilmemelidir. Yayınlarda, insanların bedensel ve zihinsel engelleriyle ilgili duyarlılıkları dikkate alınmalı, engelli izleyicilerin yayınları izlemelerini sağlamak amacıyla (işaret dili, alt yazı vb.) gerekli düzenlemelerin yapılmasına özen gösterilmelidir. Hayvanlara karşı şiddet içeren görüntüler hiçbir şekilde yayınlanmamalıdır. Yayınlar şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmamalıdır. Şiddete karşı birey ve toplumu duyarsızlaştıran, insanları şiddet kullanmaya yönelten, özendiren yayın yapılmamalıdır. Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programlar, korunması gereken izleyici kitlenin seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmamalıdır.⁶⁷

RTÜK kanunla belirtilmiş görevine başladığı 1996 yılında radyo ve televizyonlara yayın ilkelerinin ihlali nedeniyle; 113 uyarı, 35 yayın durdurma olmak üzere toplam 148 karar, 1997 yılında 107 uyarı, 58 yayın durdurma olmak üzere toplam 165 karar, 1998 yılında 168 uyarı, 133 yayın durdurma olmak üzere toplam 301 karar, 1999 yılında 302 uyarı, 235 yayın durdurma olmak üzere toplam 537 karar, 2000 yılında 99 uyarı, 171 yayın durdurma olmak üzere toplam 270 karar, 2001 yılında 111 uyarı, 148 yayın durdurma olmak üzere toplam 259 karar, 2002 yılında 118 uyarı, 126 yayın durdurma olmak üzere toplam 244 karar, 2003 yılı Eylül ayı sonuna kadar ise 121 uyarı, 17 yayın durdurma olmak üzere 138 adet karar⁶⁸ almıştır.

⁶⁷ Güneş MÜFTÜOĞLU: RTÜK Kanun, Yönetmelikler ve Tebliğler, RTÜK Yayını, Ankara, 1996, s.1

⁶⁸ Hukuk Müşavirliği kayıtları, RTÜK

RTÜK Hukuk Müşavirliğinden alınan bu kayıtlar da göstermektedir ki; Türkiye’de radyo ve televizyonlar, 3984 sayılı yasanın 4. maddesinde yer alan ilkeleri ihlal etmekte ve uyarı-yayın durdurma cezası alabilmektedir.

3984 sayılı Kanun’un 33. maddesinde aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar; uyarı, özür dileme, program durdurma olarak belirlenmiştir. Yayını durdurulan programların yerine aynı yayın kuşağında ve reklamsız olarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlattırılacak eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlaki gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı ve çevre eğitimi konularında programların yayınlanacağı hükme bağlanırken; aykırılığın tekrarı halinde de, ihlalin ağırlığına göre değişen miktarlarda idari para cezaları uygulanacağı belirtilmiştir.

3984 sayılı Kanun’un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerindeki ilkelere aykırı yayın yapılması halinde uyarı yapılmayacağı ve yayın kuruluşunun yayınının bir ay durdurulacağı, ihlalin tekrarı halinde de yayının süresiz olarak durdurulacağı ve yayın lisans izninin iptal edileceği de hükme bağlanmıştır.

RTÜK’ün almış olduğu kararların kolay incelenebilmesi için kararlar yayın ilkeleri esas alınarak aşağıda başlıklar altında sıralanmıştır.

a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılmaması.

Bu ilke ile ilgili RTÜK tarafından alınan yaptırım kararları ve yapılan uyarıların mahkeme kararları ile haklı bulunduğu kararlara bir göz atalım.

....televizyonunda ... yayınlanan “İz Bırakanlar” adlı belgesel programda, tarihi gerçeklerin saptırıldığı, Sultan Vahdetinin Anadolu

Harekatını başlatan, ona destek veren bir kahraman gibi gösterildiği, Vahdettin adlı eserde, Atatürk'ün Anadolu'ya Vahdettin tarafından gönderildiğinin ve asıl kurtarıcının Vahdettin olması gerektiği yolunda beyanı bulunduğu.....M.Kemal'i vatan kurtarıcı değil de. Bir asi gibi göstermeye çalışıldığı belirlenmiş ve ilgili kuruluş 4/a bendine göre uyarı cezası vermiştir.

Ankara 3. İdare Mahkemesi ise (1995/63 E.), "İz Bırakanlar" adlı programda yararlanılan eserlerde, Vahdettin'i ön plana çıkaran Mustafa Kemal'i ikinci plana atan eserlerin seçilmesinin Anayasanın genel ilkelerine ve demokratik kurallara ve kişilik haklarına uygun olmadığı ve bu hususlara riayet edilmemesi nedeniyle Üst Kurulca verilen uyarıda mevzuata aykırılık bulunmadığına karar vermiştir..

7 Nisan 2000 tarihinde "Radyo... kanalında" "Abdullah Öcalan'ın asılmaması gerekiyor.Acaba benim devletimin hiç mi suçu yok?" şeklindeki ifadeler nedeniyle kuruluşu uyarırken; Ankara 2.İdare Mahkemesi (2000/1043 E.2001/64 K) mevzuata aykırılık bulunmadığına karar vermiştir.

Şu ana kadar verdiğimiz kararlar hep RTÜK'ü haklı bulmuştu.Şimdi de RTÜK'ün idari yargı tarafından hukuka aykırı olarak değerlendirilen kararlarından örneklerle bakalım.

13 Ocak 2000 tarihinde yayınlan "....." programda A.Öcalan'ın cezasının infaz edilmesi veya edilmemesinin Türkiye ve Avrupa'da yankıları üzerinde durulmuş, Ü.Ö. Avrupa'da Öcalan taraftarı devletlerin bulunduğunu zaman içinde bu konuyu siyasallaştıracaklarını söylemesi üzerine, program sunucusu M.A.B "Öcalan bundan sonra Mandelalaşacak mı? sorusunu sormuş, Ü.Ö ise Öcalan ile Mandela arasında bir benzerlik olmadığını söylemiştir. RTÜK ise toplum gözünde birbirine zıt kimlikleriyle tanınan kişilerin özdeşleştirildiği, bu nedenle de kanunun 4/a maddesinin ihlal edilmesi gerekçesiyle uyarılmasına ve 1 gün süreyle de yayının durdurulmasına karar vermiştir.

Ankara 4. İdare Mahkemesi dava dosyası ile yayın kasetlerinin incelenmesinden söz konusu ... programda; hazırlayıp sunan ...'ın sorusunun ve bu soruya verilen cevapların T.C'nin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırılık görmemiş ve RTÜK kararının iptaline karar vermiştir.(2000/247 E. 2000/502 K.)

“Kanal..” adlı yayın kuruluşunun 08.02.1998 tarihinde yayınlanan “Teke Tek” isimli programda, program sunucusu F.A'nın.; “...faili meçhullerin olmadığı bir Türkiye’de keyifli günler geçirmenizi diliyorum, ama eğer Devlet kanlı ellerini yıkamadan oturmaya devam edecekse keyifli olmanın bir anlamı olduğunu sanmıyorum” şeklindeki ifadeleri nedeniyle kanalın uyarılmasına karar vermiştir. Ankara 9. İdare Mahkemesi ise yayın kasetinin bütünüün izlenmesinden; “kamuoyunda Susurluk olarak bilinen olay sonrasında meydana gelen gelişmeler ve Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığı’nca hazırlanan araştırma raporunun kamuoyuna açıklanmış kısımlarından bazı bölümlere yer verilmesi” nedeniyle yayın ilkelerine aykırılık tespit edilmediğine karar vermiş ve RTÜK’ün kararını hukuka uygun bulmamıştır.(1998/593 E.)

b) Toplum şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi.

Bu maddeye örnek bazı RTÜK kararları ve yargısal sonuçlar şöyledir;

....TV logosuyla yayın televizyon kanalında 25 Temmuz 2000 tarihindeki “Ana Haber Bülteninde”, “Türkiye’de cezaevlerinin tarihinde, şu yakın geçmişi kastediyorum. Ulucanlar cezaevi katliamı var. Diyarbakır cezaevinde yine 10 tutuklu kafası parçalanarak güvenlik güçleri tarafından yani cezaevi görevlileri tarafından öldürüldü” şeklinde ifadeler yayın ilkelerine aykırı bulunmuş, aynı yayın kuruluşunun 21 Eylül 1999 tarihindeki yayınından

dolayı uyarıldığı... dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmış ve 1 gün kapatma kararı vermiştir. Ankara 10. İdare Mahkemesi (2000/1373 E) ise, 3984 sayılı kanunun 4/b maddesinin ihlal edildiği hükmüne varmıştır.

1-21 Ocak 1999 tarihleri arasındaki Ana Haber Bültenleri ve saat 21.00'dan itibaren yayına giren “Haber Saati” isimli programında; “Bursa’da Vali... imzasını taşıyan başörtüsü yasağına tepkiler büyüyor. Yine Türban krizi”, “ben kesilen bacağımı zaten Vali’ye yılbaşı hediyesi olarak göndermiştim”, şeklindeki yorumlar nedeniyle yayın ilkesinin ihlal edildiği tespit edilmiş, aynı kuruluşun dana önce uyarıldığı da dikkate alınarak 1 gün süreyle yayının durdurulmasına karar verilmiştir.

Ankara 3. İdare Mahkemesi ise, uyuşmazlık konusu haber yayınlarında; “devletin yerleşik ve yasal düzenini yok sayan bir takım eylemlerin haberlere konu edildiği, birey inançlarının Devletin kurallarını yok sayacak niteliği açısından öne çıkartılmaya çalışılmasıyla, belli bir şahıs hedef gösterilmek suretiyle toplumun bir kesiminin nefretinin o şahıs üzerine yoğunlaştırmaya çalışılması gibi hukuken kabul edilemez nitelikte yayın anlayışına yer verildiği” kanısına varılmıştır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi.(1999/303 E.)

8 Mayıs 1997 tarihli yayınında “inanmayanlar, inanmayanlar” ayrımı yapıldığı, ayrıca ...partisi lideri ...M.Y. için “...namazsız secdesiz, hatta ramazanda oruç yiyecek kadar küstah bir insan” şeklinde ifadelerle yer verilmesi nedeniyle 7 gün süreyle geçici olarak durdurulmasına karar vermiştir. Ankara 2. İdare Mahkemesi (1999/344 E) ihlali onamıştır.

Bu bağlamda RTÜK kararlarının idari yargı tarafından hukuka aykırı bulunduğu bazı örnekler şöyledir;

03.02.2001 tarihinde saat 22.30’da “Ceviz Kabuğu” adlı programda konuk Taner Akçam’a ait “Örneğin ben 1915’te yaşananların bir adına kıyım

deyin, soykırım deyin, insanlık suçu deyin yani ben soykırım mıdır değil midir diye bir ikilemin içine takılmayı da çok şey bulmuyorum anlamlı. Bu büyük bir insanlık dramıdır. Türkiye’de 1915’te yaşanan büyük bir insanlık dramıdır, kıyımdır. Sekiz yüz bin insan bizim resmi kayıtlarımıza göre de öldürülmüştür...Yani savaş nedeniyle sadece savaş bölgesine ilişkin bir problemden çok, bütünüyle Anadolu safındaki Ermenilerin toptan sürülmesine ilişkin bir olguyla karşı karşıyayız...” gibi tarih bilgileriyle bağdaşmayan ve Ermeniler tarafından Türkler aleyhinde yürütülen Ermeni Soykırımı iddialarına malzeme olabilecek ifadeleri yayınlayan Kanal 6 Televizyonunun yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

SHOW TV logosuyla yayın yapan kuruluşun 9.12.1996 tarihinde yayınlanan Ana Haber Bülteninde bölücü örgütçe rehin alınan askerlerden birinin eşiyle, bültenin spikeri arasında canlı telefon bağlantısında geçen konuşmalarda spikerin asker eşini yönlendirici sorular sorduğu, o’nu “muhatap alınmasını istiyorum” cevabını vermeye yönelttiği ve bu ısrarlı yöneltmelerden sonra sonuçta “... sizin çocuğunuz veya bu siyasilere herhangi birisinin çocuğunun başına böyle bir durum gelseydi. Acaba kendileri napardı?” cevabını verdirdiği daha sonra da “Bölücü örgüte mi teşekkür ediyorsunuz?” tarzında sorular yönelterek; 3984 sayılı Kanunun 4/b bendinde belirlenen yayın ilkesini ihlal ettiği tespit edildiğinden, SHOW TV yayın kuruluşunun 3984 sayılı Kanunun 33’üncü maddesinin birinci fıkrasına göre uyarılmasına karar verilmiştir.

1 Eylül 2000 tarihinde yayınladığı ana haber bültenlerinde, 1 Eylül Dünya Barış gününde meydana gelen eylemleri protesto etmek amacıyla ... Partisi İl Başkanı N.B.’nin yaptığı basın açıklamasında "Hiçbir haklı gerekçe olmadan 58 kişi keyfi biçimde gözaltına alınarak, en temel insan hakları çiğnenmiştir. Tamamen keyfi bir şekilde sokağa çıkmamız engellenmiş, kimliklerimiz alınmış ve tam 45 dakika, bir saat kadar tutulmuşuz ve tartaklandık", "Görüşme hakkımızı kullanmak istedik ama, bundan sonra çıkan Emniyet Müdür Yardımcısı içeridekilerin avukat istemediğini belirterek

görüşmemize izin vermediler. Benim de edindiğim bilgilere göre bugün gerek postanenin önü, gerek Eğitim-Sen binası, gerek diğer sendikalar, kamu sendikaları, demokrasiden ve emekten yana olan siyasi partilerin önünde polis tarafından ablukaya alınarak içeridekilerin dışarıya çıkması engellenmiş..." şeklindeki ifadelerine yer veren Güneş TV (Malatya) ve Ufuk TV'nin (Malatya) yayınlarının 2'şer gün süreyle kapatılmasına karar vermiştir.

6.11.2000 tarihinde yayınlanan Ana haber bülteninde "Sayın seyircilerimiz bir grup HADEP'li PTT'ye giderek TBMM'ne faks çektiler. Affın bir an önce çıkarılması için TBMM Başkanlığını göreve davet eden HADEP'lilerin PTT'ye gelişleri sıkı güvenlik önlemleri altında gerçekleşti. Öğlen saatlerinde bir araya gelen yaklaşık 50 kişilik bir grup yoğun güvenlik önlemleri altında PTT'ye giderek Ankara'ya faks gönderdiler. Aralarında Merkez İlçe Başkanının da bulunduğu HADEPLİ'ler önceden yazılmış olan metni TBMM Başkanlığına faksladılar. Affın çıkarılmasını isteyen topluluğun eylemi bir saat sürdü. Gönderilen faks yazısının içerisinde şu ibareler bulunduğu bildirildi: Halkların demokrasiye ve iç barışa ihtiyaç duyduğu bu günlerde, cezaevi sorunları, bu iç barışın sağlanabilmesi için bir genel affın çıkarılması toplumsal koşulların dayattığı bir zorunluluktur. Halklarımızın bir genel affın çıkarılması yönündeki istemlerine TBMM olarak cevap vermenizi bekliyoruz." şeklinde ifadelerle yer veren Ufuk TV'nin (Malatya) yayınının 180 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

11.11.2001 tarihinde yayınlanan ve cezaevlerindeki ölüm oruçlarını konu alan "Açılım" programında katılımcıların "İnsan Hakları Derneği savaştan kaçan bir dernektir zaten. Dolayısıyla da savaşta ölenler için de her anne baba kadar bizim de yüreğimiz sızlar...Örneğin hırsızlık yapanın elini keselim. Yalan söyleyenin dilini keselim. Örneğin bu ülkede, örneğin çok açık parlamentoda milletvekili kalmaz... Bugün otuz bin şehitimizden bahsediliyor. Askerimizin, polisimizin şehitliğinden, ölümünden bahsediliyor... Bunun 6-7 bini asker ve polistir. Geri kalan 27 bini ise ölen Kürtlerin sayısıdır..."

şeklindeki ifadelerine yer veren Olay TV'nin (Bursa) yayınının 7 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

c) Yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları veya bir başka gerçek veya tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmaması.

....logosuyla yayın yapan kuruluşun 2 Aralık 1998 tarihinde canlı olarak yayınladığı "Galatasaray-Juventus" maçının yayının öncesinde ve maçın devre arasında; A.Öcalan'ın İtalya'da yakalanmasından sonra ortaya çıkan siyasi kriz nedeniyle Türk halkının bu konudaki tepkisini dile getiren ve dana önceki haber bültenlerinde yayınlanan çeşitli görüntülerden alıntılar yapılarak hazırlanmış bir yoruma yer verilmekte ve "... başta Finlandiya-İsveç olmak üzere bazı İskandinav ülkeleri de PKK'ya kucak açıyordu.....İsveç'in Ericsson firması ile Turkcell ortaklığı bunlardan biri idi. Peki İsveçli bu firmanın Türkiye'den kazandığı paralar nereye gidiyordu....İtalyan gözlüğüne ve kravatına yapılan boykot İsveç telefonuna yapılmadı..." şeklinde ifadelerle yer verilmek suretiyle 3984 sayılı kanunun 4/c bendinde belirtilen ilkenin ihlal edildiği tespit edildiğinden davacı kuruluşun uyarılmasına karar verilmiştir. Ankara 3. İdare Mahkemesi (1999/16 E); hüsniniyete aykırı olarak, özel amaç ve çıkarlara hizmet eden, haksız rekabete yol açıcı nitelikte olması nedeniyle aykırılık teşkil ettiği sonucuna varmış, hukuka ve yasaya aykırılık görmemiştir.

d) İnsanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması.

19.10.2000 tarihinde yayınladığı "Tasavvuf Sohbetleri" isimli programda, "Mürşide tabi olmanız farzdır, dediğimiz zaman, bu gerçeği bilmeyenler, özellikle din adamları diyorlar ki, 'Allah buyuruyor, biz insana,

şah damarından yakınız. Şah damarından daha yakın olan Allah-u Teala ile aramıza siz mürşidi nasıl sokuyorsunuz?' Bu din adamları ne yazık ki, bir ilim üzerinde olmalarına rağmen, Allah onları delalette bırakıyor. Bugün insanlara dini öğretmekle vazifeli olanların yüzde 95'inin ilimleri kendilerine fayda vermiyor. Hz. Muhammed efendimiz, 'Kıyamet gününde en şiddetli azaba düçar olanlar, ilmi kendisine fayda vermeyen alimlerdir' diyor. Bundan kurtuluş neye bağlı? Mürşide tabi olunmasına... 'Resul olmamasına rağmen, kendisini resul yerine koyuyor' diyorlar. Bugün 'Mürşide tabiyet farzdır' diyen Efendi Hazretlerine ne yazık ki iblis, sureti haktan görünerek bizi şeytanın tuzağıyla korkutuyor, suçluyor. Şeytan insana tesir ediyor ve insanı yönlendiriyor. İnsana, fücurlu vesvesesini ve vahyini veriyor. Ne zamana kadar? Mürşit devreye girinceye kadar. Mürşide tabi olmadığı takdirde, istisnasız bu kişinin kurtuluşu mümkün değildir... 'Sen, ben Allahı gördüm diyorsun. Allah'tan vahiy aldım diyorsun'. Bunu, Efendi Hazretlerine diyen yüzlerce din adamına rastladık. Allah'ın mürşidi, Allah'la konuşma yetkisine sahip olan Allah'ın mürşidi, Allah'la rabıta halinde... Vahiy alan birisine ihtiyacımız var. İşte bu, Mürşittir... Allah'la konuşma yetkisine sahip olan Allah'ın mürşidi, aklın lisanıyla, bizimle de rabıta halinde. Mürşit hayrın anahtarı, şerrin kilidi... Biz, intisap ettiğimiz zaman ne oluyor? Hayır kapısı, takva kapısı açılıyor. Takva kapısının üzerindeki mührü Allah-u Teala alıyor." İfadelerine yer veren Radyo Nur'un (İstanbul) yayınının 180 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

3.10.2000 tarihinde yayınladığı "Hadisi Şerifler" adlı programda, "Mürşid-i azam bizlere ilk 14 basamakta iman basamaklarını açıklar. Mürşid-i azam hep bu yolun güzelliğini, mutluluğunu dile getirmek için gece gündüz çaba sarf ediyor değerli dinleyiciler ve hepinizi Allah'a davet ediyor. O zamanımızın hakka götüreni, o zamanımızın Hakka davet edeni çünkü... Kim ona tabi olursa katiyetle Allah ifade ediyor, o kişinin ruhunun Allaha ulaşmasına hiçbir güç mani olamayacaktır... Zamanın Mürşid-i Azam'ına sonsuz bir teslimiyet içinde olmamız, ulaştığımız bütün sermayenin sahibinin, o olduğunu idrak etmemiz lazımdır... Allah'ın yardımı olmadan, mürşitlerin

himmeti olmadan, nefis telim edemez... Yani bilmeli ki, her olayda nereye ulaşırsa ulaşsın kişi mutlaka Allah'ın nusreti ve mutlaka bağlı bulunduğu Mehdi Aleyhisselam'ın himmeti kesinlikle vardır..." şeklinde ifadelerle yer veren Radyo Nur'un (İstanbul) yayınının 180 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı yayın kuruluşuna ait İstanbul'da Radyo ... adıyla yayın yapan radyonun, 19-26 Mayıs 1999 tarihlerindeki sohbet programlarında, Tasavvuf Doktoru olarak takdim edilen ve yurt dışından telefonla katıldığını söyleyen bir kişinin "bütün mürşitlerin kendine tabi olduğu, bu kişilere tabi olanların ruhlarının Tanrı'ya sadece kendi kapılarından geçerek ulaşabilecekleri, kendilerinin Tanrı'nın dünya üzerinde en çok sevdiği kişi olduğu, Tanrı'yı sevmeyenlerin kendilerini de sevmedikleri, sadece sohbetlerini dinleyerek iyileşebileceği" şeklindeki konuşmalarının belirlenmesi üzerine, yayında, Anayasa'nın genel esaslarına aykırılık bulunarak 18.06.1999 tarihli işlemle uyarıldığı ve ihlalin tekrarı halinde uygulanabilecek yaptırımında bildirildiği, ancak 27.08.1999 tarihinde yayımlanan sohbet programında "Bu Resulullah'ın bıraktığı mirasları kadının da pay sahibi olabilmesi, onun hayatta iken Allah'ın kendisi için farz kıldığı mürşidine tabi olmasıyla mümkündür. Mürşidine tabi olmadığı takdirde Resulullah'ın bırakmış olduğu miras olan Kur'anı öğrenebilmesi mümkün değildir. ...iblis devreye girmek suretiyle kadının erkeğin elini tutması ona biat etmesi doğru değildir, kadına kabul ettirebilirse o zaman mürşidine tabi olmayan kadının Kuran 'daki İslamı öğrenmesi mümkün değildir. .. o halde görülüyor ki, iblis korkunç bir tuzak hazırlamıştır ve kadının mürşidine tabi olmasını engellemeye çalışmaktadır." Şeklinde konuşmalar yapıldığı belirlenince dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır. Ankara 7. İdari Mahkemesi 1999/1358 E.)

05.04.2001 tarihinde yayınladığı Dini Sohbet programında İskender Ali Mihr'in "...Ne zaman Mürşidimizin huzuruna gitmişsek, önünde diz çöküp,

tövbe edip, el öpmüşsek, işte o zaman bizler için söz konusu olan şey kalbimizin içine Mücadele Suresinin 22. Ayeti Kerimesi gereğince imanın yazılmasıdır. Kişi vuslata ulaştı. Artık hidayete erdi, Allahın takva sahibi bir kulu oldu. Ama kişi vuslata ulaştıktan sonra, hidayete erdikten sonra, kavlini bozdu. Ve Allah'ın yoluna karşı sevgi duymamaya başladı. Mürşidinin, Mürşit olmadığını düşünmeye başladı. İşte böyle bir yanlışlığın içine düşen bütün insanlar fıska mahkumdur... Fısk neyi gerektirir, o kişinin kalbine yazılan iman kelimesinin silinmesini ve tekrar küfür kelimesinin o kalbe yazılmasını... Üçüncü defa fıska düşen bir kişi Allah-u Teala nezdinde bir kurtuluşu olmayan insandır. Artık o kişinin cehenneme gitmesi kesinleşmiştir. İlelebet küfür üzeri olacaktır... İnsanların zannettiği gibi Allah'a inanan mümindir, inanmayan kafirdir konusu geçerli değil... Kim Allah'tan mürşidini sormuşsa, Allah'ın gösterdiği mürşide ulaşmışsa, ancak o takdirde bu insanın kalbinin içine Allah imanı yazıyor. İmanı nasıl yazıyor, küfrü yok ederek yazıyor. Ne yazık ki, bunları öğreten din adamları bunları bilmiyor..." şeklinde ifadelerine yer veren Mihr Radyo'nun (Denizli) yayınının 365 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

14 Mayıs 2001 tarihinde yayınladığı bir programda İskender Ali Mihr'in sarıklı ve cüppeli olarak ekranda yer aldığı ve sol üst köşesinde "test yayını" ibaresinin bulunduğu yayında, "Bu düzen içerisinde hüsranda olanların mutlaka cehenneme gidecekleri, ebediyen orada kalacakları kesindir. Kim Allah'a ulaşmayı dilerse, o kişi nefsiyle cihat etsin diyor... Kim cehennemde kalacaksa, onlar kıyamet günü cehenneme girecektir. Kapı yerden 30 santim kaldırılacak, o kişi burnu yere sürtüle sürtüle cehenneme gidecektir. Bir daha da oradan çıkması mümkün değildir... Ne zaman Mürşidinize ulaşırsanız nefis teskiyesine başlarsınız. Sizin için bir mutsuzluk alemi olan dünya adım adım mutluluk alemine dönüşecektir... Mürşidinize ulaştığınız zaman dünya saadeti kademe kademe yüzde 7 artarak, size ulaşır... Mürşidinize ulaştığınız gün adım adım hayatınız değişecektir. Asıl ifadeyi kullanalım. Mürşitlerine ihsanla tabi olanlar için irşada ulaşmak Allah'ın emri... Eğer Allah'a ulaşmayı dilerseniz ardından Mürşide ulaşırsanız bütün günahlarınız sevaba

çevriliyor... İslam'ı yaşamaya asıl Mürşidinize ulaştıktan sonra başlarsınız. Mürşide tabi olduktan sonra öyle bir düzen kuruyor ki Allah'ı Teala o kişinin cehenneme gitmesi mümkün değil" sözleri ile 25 Haziran 2001 tarihinde yayınlanan bir programda "Delalette olan bütün insanlar için Allah'ı Teala kafir diyor. Çünkü bir insan Mürşidine ulaşmadıkça kalbinin içine Allah'ın imanı yazması mümkün değildir. Eğer Allah'ı Teala bize bunları öğretmeseydi biz de sizlere öğretmeyecektik ve büyük kitlelerin yaptığı büyük yanlışlıklar bütün insanları cehenneme götürmeye devam edecekti. Ama sizler bir avuç insan Allah'ın güzelliklerini öğrendiniz. Bu üniversitede öğrenmeye devam ediyorsunuz. Allah'ı Teala Kuran-ı Kerim boyunca irşat yolunu hidayet yolunu ifade etmiş" sözlerine yer veren Denizli'de yayın yapan Mihr TV'nin yayınının 365 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

e) Yayınların toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması.

....TV adlı yayın kuruluşunun 17.05.1999 tarihinde saat 20.58'de yayınladığı ...Baba adlı dizide "çüşüş be kız, ulan karı, bak orospu, fahişe, piç kurusu..." gibi argo küfürli kelimelerin ve tabirlerin yer aldığı, konuşmaların sıklıkla ekranda verilmesi nedeniyle... yayın ilkesinin ihlal edildiği ve daha önce de uyarılması nedeniyle 3984 sayılı kanunun 4/e bendinde göre 1 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir. Ankara 10. İdare Mahkemesi (1999/732 E); açıklanan ifadeler nedeniyle verilen cezada hukuka aykırılık görmemiştir.

17-18 Kasım 2000 tarihlerinde saat 22.45'den itibaren yayınladığı "Yastık Sohbetleri" isimli programda, "Geri zekalı dallama,... akıl,, akıl, gel... takıl... bir abazanla konuşuyorum,... kodum mu oturturum, para verdim,...domal.. artık dolmayacaksam dolmayacağım... çocuklara bilgi vermek lazım... buna pipi derler, buna kuku derler falan.. bakış., kıcı belli olsun..sokmak fiilini, olumsuz cümlede kullanınız. Sokmanın olumsuzluğu olur

mu? Sokmanın her şeyi olumlu...”gibi ifadelere sıklıkla yer veren Radyo D’nin yayınının bir süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

05.01.2001 tarihinde zorla alıkonarak kendisine tecavüz edildiği iddiasında bulunan Sevtap Parman’ın konuk edildiği mütecaviz olarak tanıtılan Mehmet Alper Kuyumcu’nun da telefon bağlantısıyla katıldığı ana haber bülteninde, tarafların karşılıklı olarak birbirlerine yönelik hakarete varan ve terbiye sınırlarını zorlayan sözlerine yer veren Show TV’nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

13.10.2000 tarihinde yayınladığı “Candan Cana” adlı programda, “Erkek dediğin sarmalar, kemikleri kırkırdadır. Kadın dediğin evinde oturur, iş yapar, çocuklara bakar. Aksi halde erkek dediğin, kodu mu oturtur. Kadın dediğin zırlı zırlı ağlamaya başlar. Erkek dediğin uyuz olur ama bir şey diyemez. Kadın dediğin dudakları büke büke ağlamaya devam eder. Erkek dediğin, e canım der, karım der, yanaşır, E kadın dediğin bunu fırsat bilir naz yapar. E erkek dediğin bir miktar sırnaşır. E kadın dediğin kolay kolay pes etmez, pişman eder. Erkek dediğin ki o da insan evladıdır, Yetti lan der. E kadın dediğinde salak değil ya, E keser nazı, erkeğe verir gazı. Sonra erkek dediğinde kadın dediğinde yumuşar. Davşanlar gibi sevişirler, davşanlar gibi erkek dediğin alır hıncını bir güzel. Kadın dediğinde şikayet etmez. O da alır hıncını...” şeklindeki ifadelere yer veren Radyo Klas’ın İstanbul yayınının 90 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

20.03.2001 tarihinde saat 19.54’de yayınlanan Özel Hat programında bir bayii toplantısı için Antalya’da konser veren Seda Sayan’ın bir firmanın ürün tanıtımı için ağda aparatının kullanımını gösterirken sarfettiği “Şimdi bak güzelim, ağda için şunu çıkartırsın. Efendim, bu örtüyü şöyle atıyorsun ya bak, size de gösteriyorum, düşüyorsa kıl vardır, ya ben yeni yaptırmıştım. Rezil oldum lan. Var mı, valla yok ya, gel bir bak... Oğlum sen, elinle bak... var mı? Bu da elleyip böyle yapıyor... Şimdi efendim bunu attık, baktık ki kıl var... Ne edeceğiz? Şöyle ayrılın ki insanlar görsün, şimdi bunu sürecik... Ha

bu arada, özür diliyorum, ağdamı yapamadan sahneye çıktım da... Sürecik, şimdi bu da hazır bezimiz... bunu açacağız. Bunu asıl bu adamlar yapıyormuş... Bir dakika arkadaşlar, ürün müdürü geldi. Ürün müdürü ilgilen! A, bu ne lan? A, ben bunu sevmiyorum, bu çok çıkarıyor... A, en çok hayatımda istediğim şey buydu, çalış, güzel yap..." sözleri ile sahnedeki "Şimdi bir şey öğrenmem şart. Bunlar beni size karşı mı koruyor? Yalan! N'apıcaңыз ki bana? Ay bir şey diyicem... Ay, bir dakka, bir dakka arkadaşlar... Hakkatten bunların yani kime karşı olduğunu ben çözemedim, sazlara karşı mı, size karşı mı bilemiyorum? Çünkü Papa Jean Paul bile ne dedi, ellemek tacize girmiyormuş, yani birazdan aranız girince elleyin!...Kaç erkek var burada yav? Aman yarabbim, cennete mi düştüm ne? Biri beni çimdiklesin! Ay bir sürü erkek var" sözlerine yer veren ayrıca aynı programın 04.04.2001 tarihinde yayınlanan bölümünde bir mankenle üç arkadaş arasında yaşanan ilişkileri kapsayan röportajı yayınlayan ATV yayın kuruluşunun 1 günlük yayınının durdurulmasına karar verilmiştir.

04.01.2001 tarihli ana haber bülteni ile 05.01.2001 tarihinde yayınlanan Güne Bakış adlı programda röportaj yapılan bir kişinin başından geçen bir olayı anlatırken kullandığı "... şahitlerin anasını s...riz, avradını s...riz" ifadelerini sansürlemeden yayınlayan Ort TV'nin (Ordu) yayınının 3 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

10.05.2001 tarihinde yayınlanan Star Life adlı programda sadece tarafları ilgilendiren ve yargıya intikal ettiği belirtilen aile içi bir sorunu gündeme getiren ve karşılıklı hakarete varan, "...Ya git Allah aşkına, normal misiniz siz ya, siz gerçekten bir ruh doktoruna falan gözükün yani, çok zavallısınız siz çok zavallısınız...Bunu satmışım ya, terbiyesiz... köpek... Allah kahretsin seni, tu terbiyesiz, tu terbiyesiz seni...Yalanların şimdi çıkıyor ortaya, gelip seni orada öldürmemek için zaten kendimi zor tutuyorum..." gibi ifadelerle yer veren İnterstar Televizyonunun yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

"Kuşu Kalkmaz" isimli şarkının "Bi zavallı Hatçe düşmüş bi kere çalışır pavyonda küsmüş feleğe Açmış kalçasını tef tef çalar Sallar çalkalar her gece Sulanır hergele salyası akar Döndü' ye kalkmayanı Hatçe' ye kalkar Hergeleye baksanıza hergeleye Maskesi düşmüş dönmüş keleşe Koca eşek hergele sen nereye Böyle telaşlı telaşlı acelece çıkınca işinden her gece Koş koş meyhaneye Kerhaneye hoş hoş Sonra niye gelir evine boş boş Kuşu kalkmaz Kuşu kuşu kalkmaz Canım kuşu kalkmaz Kuşu kalkmaz Döndü' ye gelince Bekler onu evinde her gece Hazır akşam sofrası çorbası salatası Ağızlara layık kadınbudu köfte Bekler de bekler Sevgili herifi nerede Bilmez ki meyhanede kafayı çekmiş Sarhoş O! Mayhoş O! Yedirmiş Hatçe' ye Para yok cebinde Yazık Döndü laf etmez katlanır Yoksa yer tokat tekme kapaklanır Sabreyle işini hayır gelsin Derler ya başına iki çocuklu Döndü n' apsa boşuna Her şey başta hoş ama piçi çıktı sonunda Günah yapanın boynuna Para, ihtiras, kadın Kötü yol bu Sultana der bul doğru yolunu Hayırlı sonunu" sözleri bulunan klibini yayınlayan Kral TV ile, Söz konusu klip üzerine yapılan müstehcen konuşmaları 2 Temmuz 2000 tarihindeki "Pazar Keyfi" programında yayınlayan Show TV ve konuya ana haber bülteninde ve "Gece Hattı" programında benzer üslupla yer veren İnterstar Televizyonu hakkında, 4/e ilkesini ihlal ettikleri gerekçesiyle birer gün süreyle yayın durdurma müeyyidesi uygulanmasını kararlaştırmıştır.

31 Temmuz 2000 tarihli ana haber bülteninde, "Alo Reha Muhtar Gizli Kamera Hattı" adı altında verilen bir haberde, kızlarını sattığı, hırsızlık ve fuhuş yaptığı iddia edilen bir kadının evinde gizli kamerayla çekilen görüntülere ve konuşmalara yer veren, ayrıca 22 Ağustos 2000 tarihli ana haber bülteninde yine "Reha Muhtar Gizli Kamera" ekibi tarafından hazırlanan ve fuhuşa sürüklendiği iddia edilen 14 yaşındaki bir kızın gizli kamera ile görüntülenmiş çıplak görüntülerine ana haber bülteni içinde 1 dakika 13 saniye, tanıtım anonslarında ise 47 saniye süre ile yer veren SHOW TV' nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

24 Ağustos 2000 tarihinde yayınladığı bir programda sunucu ile dinleyici arasında geçen; "Esmer, sarışın, kumral nesin?/Ben sarışınım... Hep sarışınlara özenilir. Az olduğumuz için ve çok seksi olduğumuz için.../Seksi olduğunu kanıtla bakayım../Telefonda nasıl kanıtlarım. Gel... Bize gelebilirsin. Evde kimse yok/ Neler yaparız bu akşam/Yemek yedikten sonra yaklaştı, yaklaştı/Biraz daha hadi/ Allah allah ne kadar acelecisin. Yavaş yavaş yapılır/ Ben koç burcuyum hemen olsun isterim" şeklinde ifadelerle yer veren Radyo Expres'in (İzmir) yayınının 30 gün süreyle durdurulmasına karar vermiştir.

12.9.2000 tarihinde yayınladığı bir şov programında gençlerle sohbet eden program sunucusunun cinsellik ve eşcinselliği çağrıştıran konuşmalarına ve havuz sahnesi bölümünde "Aç bacaklarının arasından geçeyim... Kural gereği her zaman alttaki keyif alır. Ayy ne güzel geçti hadi lütfen bir daha geç... Tam geçiş esnasında doğru yerden geçip geçmediğinizi başınızı yukarıya kaldırarak kontrol etmelisiniz. El yordamıyla kontrol etmek oyunun en keyifli bölümüdür..." şeklinde ifadelerle yer veren Ege TV'nin yayınının 3 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

f) (Değişik:03/08/2002-4771/8 md.) Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması.

Yayın kuruluşunun 21.05.2000-09.07.2000 tarihlerdi arasında haftada 3 gün içerik ve görüntüler açısından hemen hemen birbirinin aynı olan ancak değişik gün ve saatlerde "Pazar Ekspres", "Paparazzi", "TeleGol" gibi farklı isimlerde yayınladığı magazin programlarında manken, şarkıcı türkücü ve şovmenlerin özel hayatları ile gece kulüpleri ve eğlence merkezlerindeki eğlencelerin haber olarak yer aldığı ve bir göğsü bikiniden çıkmış bayan turistin denizde bir beyle dans edişi ve yerlerde yuvarlanması gibi görüntülere ve "Bodruma gelen turist kızların tek bir dileği var Aydın'ın kuşunu görebilmek..." gibi ifadelerle yer vermek suretiyle 3984 sayılı kanunun 4/d bendinde yer alan ilkelerin ihlali nedeniyle 1 gün durdurulmasına karar

vermiştir. Ankara 7.İdare Mahkemesi (2000/1215 E) işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir.

g) Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi.

28.03.1997 tarihinde Yayınlanan “Teksoy Görevde” adlı programda “inanılmaz ama gerçek olarak sunulan boynunda muska bulunan bir horoza ateş edilmesine rağmen ölmemesi, yürümeyecek kadar hasta ve ölümcül kişilerin okunup üflendikten sonra ayağa kalkması” gibi görüntülere yer verilmesi üzerine yapılan incelemede programın bilimsellikten uzak, halkın ruh sağlığını bozacak nitelikte yayın yapıldığı tesbit edildiğinden 4/g bendine göre uyarılmasına karar verilmiştir. Ankara 10. İdare Mahkemesi 1997/820 hukuka aykırılık görmemiştir.

18.01.2001 tarihinde yayınladığı ve Fransız Parlamentosunca kabul edilen Ermeni Soykırım Yasasının konu edildiği, Etyen Mahcupyan, Kürşat Bumin ve Ali Bulaç'ın konuk edildiği “Düşünce Eksen” adlı programda, konukların “...bir kere Ermenilerin rahatsızlığı olayının temeli 1800'lerin başına kadar gidiyor aslında. Nasıl ki Kürtlerin de rahatsızlığının temeli 1800'lerin başına gidiyor. Boş değil bu. Çünkü dünyadaki değişime uymayan bir imparatorluk var. İmparatorluğun içindeki birtakım toplumların birtakım talepleri var. Aslında bugünkü Türkiye'ye de çok benziyor bu durum. Ve o talepleri karşılamayan bir devlet sistemi var. Sonuçta bu rahatsızlık devletle cemaat arasında bir kopukluk yaratmaya başlıyor ve o cemaat şimdi kendi alternatiflerini iç dünyasında aramaya başlıyor. Bir süre sonra da dış devletler tarafından da kuşatılan bir ortam doğuyor. Dolayısıyla bu çok doğal bir şey. Yani siz kendi toplumunuzun yeni taleplerine ve dünyaya uyan taleplerine cevap vermezseniz ve o topluluk da tam olarak asimile olmamışsa daha önceden o topluluklarla ilgili yeni politikalar üretmek zorundasınız. Aksi takdirde bir kopuş başlayacaktır. Tabii bu kopuş coğrafyada bu topraklarda 100 seneden fazla sürüyor. 100-115 sene sürüyor. Hala kopamıyor. Şu anda

da hala kopamamış bir çok girift bağlar var... Ve bunun üzerinde de hakikaten bir sene içerisinde çok önemli olay yaşanmış ve yüzbinlerce insan ölmüş... Bir psikolojik problem daha var bunun ötesinde o da giden bu kadar yüzbinlerce insanın geride bıraktığı mal, mülk, bunlar el değiştirmiş durumda burada toplumsal vicdanda bir geri dönmek istenmeyen bir durum var. Bununla da yüzleşilmesi gerekiyor. Bu o kadar basit bir şey değil...", "Bu tanım meselesi herkes istediği tanımla yaparak buna soykırım da diyebilirsiniz soykırımdan başka bir ad da verebilirsiniz...", "Vahşet...", "Fransa'da parlamento karar alsın ve soykırım değildir dese ne olacak. Yine tarih orada duruyor, yani. Bu gocunma karşılıklı gocunma hisleri duruyor. Konuşulması gerekiyor, yüzleşilmesi gerekiyor ve çok da zor bir şey olmaması lazım diye düşünüyoruz..." şeklinde ifadelerine yer veren STV'nin uyarılmasına karar vermiştir.

19.9.2000 tarihli ana haber bülteninde ve 20.9.2000 tarihli "Haber Kritik" adlı programında, YÖK'ün üniversitelere gönderdiği kılık kıyafet yönetmeliği ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi önünde okula alınmayan öğrencileri konu alan haberlere ve "YÖK'ün üniversitelere gönderdiği kılık kıyafet yönetmeliği bilimin önünde ilk engel olarak öğrencilerin önündeydi.", "Uzun saçlı sakallı ve başörtülü öğrenciler ilk gün ders yerine YÖK'ün yasak genelgesini ezberlediler.", "Türkiye'nin geleceği gençleri depresyonun sınırında yaşam sürmeye mahkum etmek yeni bin yılda ülkeyi karanlığa mahkum etmekten daha hafif bir suç mu?", "Neden okumadın? İşte cevap: Bizi eskiden ailelerimiz okutmazdı şimdi ise devlet okutmuyor." şeklinde ifadelerine yer veren STV'nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

h) Türkçenin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin sağlanması.

TGRT Televizyonunda hafta içi her gün yayınlanan “Mahalleler Yarışıyor” adlı programın 4/10/2000 tarihli bölümüne, Taksim’de çiçek satan beş kişilik bir grup yarışmacı olarak katılmıştır. Sunucu Seda Sayan’ın çiçekçi kadınlarla konuşurken, çok basit ve kuralsız bir Türkçe kullandığı, “.... kız aranızda konuşmayın”, “... kız güzel ya bu..”, “niye gülüyon ki (kız)...” “... ne ki, bu ?...”, “... ay bu soruları ben hazırlamıyorum bacım ya...”, “...dur kız.., “biz de bunu halkın arasında anket yapıyoruz...”, “Nereye gidiyon ya...”, “dur kız ne kikirdiyon sen ya...”, “ne dolanıyon orda gel...” gibi ifadelere yer vererek gereksiz yeri Türkçeyi deforme ettiği görülmüştür. Buna karşılık yarışmaya katılan çiçekçi kadınların düzgün bir Türkçe ile sorulara cevap verdikleri dikkat çekmiştir. Bu dilin bir oyun içinde aksan ya da yerel ağız olarak değil de iletişim dili olarak kullanılması, programın 17:30 gibi çocukların izleyeceği bir saatte yayınlanması ve sonucunun izleyicilere tarafından model alınabilecek, sevilen bir sanatçı olması, ayrıca bu durumun programın sadece belirtilen tarihindeki bölümüne mahsus olmaması, diğer günlerde de tekrar etmesi nedeniyle ilgili kuruluşun uyarılmasına karar verilmiştir.

ı) Kişilerin manevî şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmaması, saklı kalması kaydıyla verilen bilgilerin kamu yararı ciddî bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanmaması.

Kanal D televizyon yayın kuruluşunun 21 Şubat 1996 günü yayınlanan ana haber bülteninde, Çanakkale Milletvekili Hamdi Üçpınarlar’a yönelik “Zinacı Bakan Hamdi Üçpınarlar”, “Bakanlık gücünü kendi uçkur zevki için

kullanan zinacı Bakan", "Türk siyasi hayatının çöplüğüne düşmüş olan bir kişi", "...Kuduz hastalarında bir sendrom vardır. Öleceklerini anlayınca etrafa tükürük saçarlar ve başkalarının da ölmelerini isterler. Şimdi bu skandalcı Bakan da böyle yapıyor. Ben siyaset çöplüğüne düştüm, onlar da batsın deyip hayasızca çamur ve iftira atıyor.", "... uçkuru düşük Bakan", "..şehvet düşkünü Bakan" ifadeleri yer almıştır. Bu ifadelerin, 3984 sayılı Kanunun 4/ı fıkrasında belirtilen ilkenin ihlal edilmesi nedeniyle 1 gün süreyle kapatılmasına karar verilmiştir.

KANAL 7 logosuyla yayın yapan kuruluşun, 31.10.1996 tarihinde Haber Saati programında, "... bu cümleler Bedri Baykam'a ya da Yekta Güngör Özden'e ait değil, onlara ait olsaydı üzerinde durulmaya değmeyecekti belki... sakın yanlış anlamayın. Yekta Güngör Özden'e ya da Bedri Baykam'a ait değil bu sözler" tarzında ifadelere yer vererek, 3984 sayılı Kanunun yayın İlkelerine ilişkin 4/ı bendini ihlal etmiş olduğu anlaşıldığından anılan yasanın 33'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre uyarılmasına karar verilmiştir.

HBB logosuyla yayın yapan Has Bilgi Birikim Televizyon Yayıncılık Reklam A.Ş. unvanlı kuruluşun 24. 11.1996 tarihinde, "ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın olaylı gezisi... Mesut Yılmaz'ın Budapeşte'de gittiği Hilton Otelinin kumarhanesinde iki kişinin saldırısına uğradığı iddia ediliyor." bant şeklinde alt yazı geçmek suretiyle 3984 sayılı Kanunun yayın ilkelerine ilişkin 4/ı bendini ihlal etmiş olduğu anlaşıldığından, anılan yasanın 33'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre uyarılmasına karar verilmiştir.

Yayın kuruluşunun 20-21 Ekim 2000 tarihinde yayınlanan "Ana Haber Bülteni" programında; Erol Kerim Aksoy Sanat Vakfında ünlü ressam Fahrinisa Zeyd'in resim sergisinin açılışında Prof.Dr. Adnan Çokar ile sanatçı Hülya Avşar arasında yaşanan bir tartışmada yer alan ifadelerin birkaç kez yayınlanması nedeni ile, olayın verilisinin haber tekrarı ile bir vatandaşın sözle tacizi haline getirildiğinden bahisle 3984 sayılı kanunun 4/ı bendinde

belirtilen ilkelere aykırılık nedeniyle 1 gün yayın durdurma kararı verilmiştir. Ankara 6.İdare Mahkemesi (2001/104 E); yayında küçük düşürücü ve aşağılayıcı ifadeler yer almasına rağmen, davacı yayın kuruluşunun bu yayınlarının haber niteliği taşıdığı anlaşılmakla tesis edilen işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir.

...A.Ş'nin 2-3-6 Şubat 1995 günleri arasında 19.30 Haber Bültenlerinde TRT Kurumunun sahibi olduğu dizinin ilk bölümlerinin bir televizyon kuruluşuna iki yıl süre ile kiralanması ve bu konuda sözleşme yapılmasına ilişkin haberin veriliş biçimiyle yayınlarının TRT Genel Müdürü olan şahsı eleştiri sınırlarını aşarak iftira ve kişiyi küçük düşürücü nitelik taşıdığı ... anlaşılmış olup ... davacı şirketin uyarılması konusunda tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık görülmemiştir. Ankara 2.İdare Mahkemesi (1995/531 E)

Kanal D Logosuyla yayın yapan kuruluşun 23.12.1996 tarihinde yayınladığı "Teke Tek" programında Sayın Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenen "Liderler Zirvesi" toplantısı, "Bugün Ankara'da bir zirve vardı, Devletin en tepesinde bir zirve vardı. Aslında zirve miydi yoksa zirva mıydı, henüz belli değil. Çünkü ne sonuç çıkacağını kimse net biçimde öğrenemedi. ..." şeklinde aynen yayınlanmıştır. Üst Kurul'ca, yapılan değerlendirme sonucunda; 3984 Sayılı Kanunun "kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına" ilişkin 4/1 bendinin ihlal edilmiş olduğu ve adı geçen kuruluşun daha önce yaptığı yayınlarda aynı bend hükmünü ihlali nedeniyle uyarılmış olduğundan, 3984 Sayılı Kanunun 33. maddesine göre KANAL D yayın kuruluşunun yayınının 10 Ocak 1997 Cuma günü saat 00.00'dan başlayarak bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasına karar verilmiştir.

18.8.2000 tarihli ana haber bülteninde haber spikerinin bir doktor için söylediği "...valla 33 yıllık doktor sonuçta beldeki problemler için, fıtık problemi için bamyı öneriyormuş belki kendisine de bamyı... bamyalı tedavi

önerilebilir beynindeki bir problem için belki tabii." ifadelerine yer veren SHOW TV'nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

20-26 Ekim 2000 tarihleri arasında yayınladıkları ana haber bültenleri ile çeşitli magazin programlarında, Hülya Avşar'ın Prof. Dr. Adnan Çoker hakkında söylediği "Siz son derece saygısız ne yaptığınızı bilmeyen insanlardan birisiniz... Siz önce saygılı olun... Bu insan kafayı yemiş yahu... Yani öldürebilirim bu adamı, iğrenç yaratık... Bahsettiğim dangalak buydu... Andropoz olsa gerek... Saçma sapan kendini bilmez insanlar... Cehalet gider eşeklik baki kalır. Ve bu insan da bunun en güzel örneğidir... Sen kimsin... Kimsin sen ya:... İyi ki eşim yoktu yanımda... Onu ciddi döverdi. Ciddi bir şekilde onun ağzını dağıtırdı... Saygısız adamın teki zaten. Terbiyesiz de aynı zamanda..." şeklindeki ifadelerine yer veren TGRT, İnterstar, Kanal D, Show TV ve Kanal 6 Televizyonunun yayınlarının birer gün durdurulmasına karar verilmiştir.

31.10.2000 tarihinde yayınlanan "Yaşamın Kıyısından" isimli programda SSK İzmir Eğitim Hastanesi Doktorlarından Prof. Dr. Alparslan Kulalı ile ilgili olarak "Cellat mı, Cerrah mı? İnanılmaz iddialar: Kime dokunduysa ya sakat kaldı, ya öldü. Ameliyatlardan sonra sakat kalan insanların acı dolu öyküleri", "Masada bırakıp yemeğe gitti", "Kafatası açık dolaştırdık", "Ameliyat yasağı varmış" gibi ifadelerle yer veren Kanal 6 televizyonunun yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

11.12.2000 tarihinde yayınlanan, M.A.B.'in sunduğu "Manşet" adlı programda ... Milletvekili A.G'ün Sabah Yayın Grubu Başkanı Z.M. hakkında söylediği "Zafer Mutlu Beyin kim olduğunu öğrenmeye çalıştım. Babasının kim olduğunu öğrenemedim ama, annesi genelev patronu olarak bilinen Manukyan'ın kız kardeşiymiş" şeklindeki ifadelerle yer veren CNN Türk'ün uyarılmasına karar verilmiştir.

1-2-Ağustos 2000 tarihli haber bültenlerinde ... Belediye Başkanı O.E. hakkında “Aksaray Belediye Başkanı Osman Ertuğrul ve Özel Kalem Müdürünün bazı yolsuzlukları, haksızlıkları bazı zulümleri vardı. Biz yirmidört saat doğrunun, dürüstün yanındayız. Ama bazı insanlar yirmidört saat değil üç saat da çalışmadan hayali işler yaparak, rant peşine düşerek, rantçılarla ortak olarak bazı işlemler yaptı ve bunun neticesinde bugün bazı şerefsiz insanlar bizim vericimizin kablolarını kestiler. Ağır Ceza Mahkemesinin belgesi bu Osman Ertuğrul ile ilgili. Size açıklıyoruz sevgili Aksaraylılar... Biz ART TV olarak buradan sesleniyoruz, Aksaray Belediye Başkanına da sesleniyoruz, bizi hiçbir zaman durduramayacaksınız, çünkü büyük ihtimal bu, tabii ki Aksaray Belediye Başkanı tarafından yapıldı. Çünkü bugünkü şok haberimiz Belediye Başkanıyla ilgili...” şeklinde ifadelere yer veren ART TV’nin (Aksaray) yayınının 3 gün süreyle durdurulmasına karar vermiştir.

j) Yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması, ilân ve reklam niteliğindeki yayınların bu niteliklerinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklanması, bir basın organının özel çabalarla yarattığı ürünün kendi ürünüymüş gibi sunulmaması, ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilmesi.

Dosyanın incelemesinden, davacı şirkete ait... TV logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 12.3.1999 tarihinde yayınlanan Haber Bülteninde İzmir’de faaliyet gösteren bazı hiper marketlerin çeşitli ürünlerin satış fiyatlarının karşılaştırıldığı, “K..Market” logosuna ekranda yer verilerek “K..Market Ege’de ucuzluğun kalesi” ifadesinin kullanıldığı gerekçesiyle anılan 4/j maddesi uyarınca davacı televizyon kanalının 1 gün süreyle yayını durdurulmuştur. Ankara 1. İdare Mahkemesi 1999/673 E.) haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmaması esasına aykırılık nedeniyle cezada aykırılık görmemiştir.

k) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilân edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi; kişileri suç işlemeye yönlendirecek veya korku salacak yayın yapılmaması.

...TV Ana Haber bültenlerinde yayınlanarak verilen “İstanbul’un Şehremini semtinde akıl almaz bir vahşet yaşandı. Akli dengesi bozuk iki kardeş yaşlı annelerini önce döverek öldürdüler. Sonra evi yakarak olaya kaza süsü vermek istediler....kardeşler ...Habere konuştular.” şeklindeki ifadeleri ısrarla tekrar edilerek, peş peşe ana haber bültenlerinde verilmek suretiyle 3984 sayılı kanunun 4/n bendinde öngörülen ilkelere aykırı yayın yapıldığı ... gereğince... TV yayınlarının... bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir. Ankara 6.İdare Mahkemesi (1998/576 E); dosyanın incelenmesi neticesinde ... adlı kardeşlerin annesi olan ...’nın çocukları tarafından dövülerek değil, kalp krizi geçirmesi sonucu ölmüş olduğu anlaşıldığından, verilen haberin gerçeği yansıtmamış olması karşısında, açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verilmiştir.

...TV Televizyon kanalının 7-8 Ocak 1999 tarihlerinde çeşitli saatlerdeki yayınları sırasında Hürriyet Gazetesi yazarı E...Ç...ile ilgili olarak alt yazı ile “ulan ayı, ulan dangalak, ulan dansöz, ulan hokkabaz, ulan soytarı, ulan palyaço...affedersiniz...E..n’e E..n’ce bir yazalım dedik de olmadı galiba, E... gibi başarılı olamadık, aşamadık gölü, gezemedik dölü..” şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı kanunun 4/j maddesine aykırı yayın yapıldığının tespit edildiği, aynı televizyon kanalının aynı bent hükmünü ihlal etmesi nedeniyle uyarıldığı da dikkate alınmak suretiyle 1 gün süreyle kapatılmasına karar verilmiştir. Ankara 3. İdare Mahkemesi 1999/134 E);hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir.

Canlı yayınlar bu ilkenin sıkça ihlal edildiği yayın türleridir. Aşağıdaki kararda programa katılanların bu ilkeyi ihlal etmesi karşısında sunucunun tavrı neticesi televizyon kuruluşu cezadan kurtulmaktadır.

Dava dosyasının incelenmesinden, 06.03.1998 tarihinde canlı olarak yayınlanan “A’dan Z’ye” programına katılan sanatçı F...’ın E... isimli bir kadın hakkında “Hasta ruhlu kadın, bu kadın namussuz bir annedir” şeklinde sözlerine yer verilmek suretiyle kanunun 4/j bendine aykırı yayın yapıldığı gerekçesiyle yayın kuruluşunun uyarılmasına karar verilmiştir. Ankara 4. İdare Mahkemesi 1998/703 E); program sorumlusunun ve sunucusunun hiçbir katılımı ve tahriki olmadan canlı yayında konuk sanatçının söylediği sözler nedeniyle davacının yayın kuruluşunun sorumlu tutulmasına olanak bulunmadığından, yayın kuruluşunun uyarılmasında hukuka uyarlık görülmemiştir.

14.9.2000 tarihli ana haber bülteninde "Gözlükte Trilyonluk Vurgun" başlıklı bir haber yayınlayan ve gerçekçiliği henüz bilinmeyen ve mahkemelerce kanıtlanabilecek bir olayda, tek taraflı bazı açıklamalara dayanarak bir kişiyi kamuoyu önünde suçlu ilan eden KANAL D Televizyonunun yayınının birer gün süreyle iki kez durdurulmasına karar verilmiştir.

8.01.2001 tarihli bir tartışma programında 15 gün süreyle silah zoruyla alıkonulup tecavüze uğradığını iddia eden Sevtap Parman’ın ile diğer stüdyo konuklarının açıklamalarına yer vermek suretiyle, yargıya intikal eden ve yargı süreci devam etmekte olan bir olayı tek taraflı olarak, yargıyı etkileyecek şekilde ayrıntılarıyla tartışmaya açan BRT’nin uyarılması kararlaştırılmıştır.

02.03.2001 tarihinde yayınladığı ana haber bülteninde ekranın altında yer alan “Vurguna Hakimler de Karıştı”, “Gökçeada’yı Yağmaladılar” yazılarıyla birlikte Gökçeada Cumhuriyet Başsavcılığı Hazırlık:2000/275, Fezleke No:2000 yazılarının yer aldığı Fezleke başlıklı belgeyi yakın planda ekrana getiren ve henüz ifadeleri alınmamış kişilerin isimlerini açıklayarak, onları hileli yollardan kazanç sağlamak ve vurgun yapmakla suçlayan

İnterstar Televizyonunun yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

12 ve 20 Mart 2001 tarihli ana haber bültenleri ile gece haberlerinde ekranda “Katrilyonluk Vurgun” yazısı ile birlikte henüz soruşturma aşamasında olan bir konuyla ilgili olarak gerçek ve tüzel kişileri suçlayıcı nitelikte yayın yapan Kanal 6 Televizyonunun yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

1) Haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması; özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi; haber kaynaklarının kamuoyunun yanıltılmasının amaçlandığı haller dışında gizliliğinin korunması.

Yine en çok ihlal edilen yayın ilkelerinden biri. Aşağıdaki kararlarda yayın kuruluşlarının ilkeye aykırılık sebebi ile RTÜK tarafından yaptırım uygulanması kararı verilen ve yayıncıların mahkemeye başvurularında haksız bulundukları ve yaptırım kararının onaylandığı örnekleri görelim.

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı Televizyon Kuruluşunun 28 Ocak1999 tarihinde ... Haber Bülteni’nden sonra yayınlanan yorum programında 1996 yılında MED TV’de yayınlanan Abdullah Öcalan’ın konuşmaları ve Yalçın Küçük’ün ifadeleri kaynak olarak kullanılarak “27 Ocak 1999 tarihinde DGM’de yapılan duruşmada Apo’nun yakın dostu ve danışmanı Prof Dr. Yalçın Küçük aynen şunları söyledi: Apo’nun Çiller ‘in düzenlediği suikastten kurtulması için benimle Apo’ya haber gönderen lider Mesut Yılmaz’dır. Benim ülkeme kan kusturan, benim otuz bin canımı şehit eden caniler canisi son yüzyılın en büyük katilinin Tansu Çiller ‘in düzenlediği operasyondan kurtaran kişi bu ülkede son on sekiz ay Başbakanlık yaptı. Sevgili ... TV izleyenleri sizin takdirinize bırakıyorum. Mesut Yılmaz çetelerin hakkından mı gelmiş, yoksa çetelerle kol kola mı yönetmiş ülkeyi? Türkiye Apo’ya kaç diyenin Mesut Yılmaz olduğunu bilmeli” şeklindeki ifadelere yer

vermek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4/l bendini ihlal ettiği anlaşılmış ve yayının durdurulmasına karar verilmiştir. Ankara 10.İdare Mahkemesi 1999/293 E); Yapılan bu yayında kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde, küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan nitelikte ifadeler olup, yapılan işlemde hukuka aykırılık bulunmamıştır.

Dosyanın incelenmesinden, davacı yayın kuruluşunun 3.5.1999 tarihinde yayınlanan "Haber Saati", adlı programlarda, "Ecevit ortalığı karıştırdı, bu hanıma haddini bildiriniz.. ama çok ajite edici bir şey değil mi haddini bildirin? Kim kime bildirecek ve nasıl bildirecek? Yani linç edin mi demek istedi şimdi orada? Demirel açıkça taraf, Ecevit'ten bile sert...normalde Cumhurbaşkanı ve Başbakan öyle konuşmasaydı Böyle bir gerginlik var mıydı Türkiye'de? Yoktu. .. . Devlet hiçbir zaman uzlaşmaya yanaşmıyor, yani gerginliği ortadan kaldırmaya yanaşmıyor...." şeklindeki konuşmaların yapıldığı, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Yargıtay Başsavcısının uygulamalarının hukuk dışı, mesnetsiz ve taraflı olduğu belirtilerek, telefonla programa katılan izleyicilerin sorularına yanıt olarak bu görüşlerin kamuoyu oluşturmaya yönelik bir tarzda aktarıldığı, devlet görevlilerinin kamuoyu önünde küçük düşürücü bir üslupla anlatıldığı ve bu suretle 3984 Sayılı Kanun'un 4/l bendinde belirlenen yayın ilkesine aykırılığı ve yayın kuruluşunun daha önceden uyarıldığı dikkate alınarak dava konusu karar ile televizyon kanalının yayınının bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasının kararlaştırıldığı anlaşılmıştır.

Ankara 3. İdare Mahkemesi 1999/686 E); yayına ilişkin video bant kayıtlarının Mahkememiz heyetince incelenmesinden, kullanılan ifadelerin, yayında geçen söz ve yorumların aşağılayıcı ve küçük düşürücü nitelikte olduğu, bu haliyle kişilik haklarına tecavüz bir nitelik taşıdığı ve eleştiri sınırlarını aştığı, yayında bahsi geçen kişilerin top içindeki saygınlığını sarsmaya yönelik bulunduğu ve Cumhurbaşkanlığı, Hükümet ve yargı organları hakkında yayında kullanılan üslup ve yapılan yorumun haber verme özgürlüğü ile bağdaşmadığı kanısına varılmıştır.

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı Şirketin sahibi olduğu Kanal ,.. televizyonunun 22.04.1996 günü 19:30 Ana haber Bülteninde yayınlandığı Ayşecik Asker bölümünde askerlikle ilgili asılsız haber verdiği gerekçesiyle Genel Kurmay Başkanlığı'nın 17.05.1996 günlü yazısı üzerine davalı İdare'ce uyarıldığı anlaşılmış olup, Mahkememizce anılan program kasetinin izlenmesi suretiyle yapılan inceleme sonucunda davalı idarece tesis edilen işlemde yukarıda metni yazılı yasa hükümlerine aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verilmiştir. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 1996/920 E.)

17.02.2000 günü saat 20.00'de yayınlanan Ana Haber Bülten adlı programda Avukat C.M.'nin bir toplantıda yaptığı konuşmanın görüntülü bir bölümünün yayınlandığı, ilgili konuşmasında terör örgütleri ile ilgili kısmın rapordan çıkarılması yönünde 3 milletvekilinin oyları bulunduğunu belirterek, bu kişilerin Türk halkının vergilerinden oluşmuş maaşların haram olduğunu, Hizbullah açısından bu savsaklama ve vurdumduymaz tutumları ile çok tarihi bir hata yaptıklarını, bugünkü ayıba yardım ve yataklık ettiklerini ifade ederek konuşmasını tamamladığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, televizyon haber spikerince kişileri hedef alarak bir eleştiri, küçük düşürme veya aşağılamada bulunulmadığı, Ceyhan Mumcunun konuşmasının sunulmasına yönelik haber metninin okunduğu, adı geçen konuşmasında da aşağılama ve küçük düşürme söz konusu olmayıp o günlerde kamuoyu gündeminde olan Hizbullah terör örgütü ile ilgili TBMM Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu raporundan bir bölümün okunduğu, okunan metnin gizliliği bulunmadığı gibi, TBMM tarafından hazırlanan bir rapor olduğu, iftira veya gerçekdışı ifadeler yer almadığı, kişileri küçük düşürecek bir beyan söz konusu olmadığı, belirtilen nedenlerle dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir. (Ankara 8.İdare Mahkemesi 2000/270 E)

m) Halkı aldatacak, yanıltacak veya haksız rekabete yol açacak reklam yayınlarına yer verilmemesi.

Bu ilke “Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun” da ve RTÜK Yönetmeliklerinde bulunan bir hukuki düzenlemedir.

....TV yayın kuruluşunun 11.12.1996 tarihinde yayınlanan “Bizim İller” adlı program içinde “Çisil Eşarp” larının, 10 saniye süre ile, bant reklam yayınlanarak yukarıda anılan yönetmeliğin 18/d maddesi hükmüne aykırı davrandığı gerekçesiyle uyarılmasına karar verilmiştir. Ankara 3. İdare Mahkemesi 1997/528 E) açıklanan nedenlerle davanın reddine karar vermiştir.

Milliyet Gazetecilik A.Ş.’nin “Herkese otomobil” promosyon kampanyasına ilişkin reklamlarının, ATV isimli Televizyon Kuruluşu’nun 13-14 Temmuz 1996 tarihlerindeki yayın akışı içinde yer aldığı tespit edildiğinden; anılan yayın kuruluşu’nun 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4/m bendinde yer alan ilkenin ihlal edilmesi nedeniyle uyarılmasına karar verilmiştir.

7.11.2000 tarihli ana haber bülteninde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen Etibank ile ilgili olarak bankanın eski sahibi Dinç Bilgin hakkında bir haberde Egeli 15 işadaminin imzasıyla yapılan bir duyuruya yer veren, duyuruda imzası olan İzmir Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ekrem Demirtaş’la telefon bağlantısı kurarak, Demirtaş’ın serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı işlemediği, yozlaşmanın önüne geçilemediği ancak Dinç Bilgin’in dürüst bir tüccar olarak mükellefiyetlerini yerine getirmekten kaçınmayacağı, bu nedenle Hükümetin Dinç Bilgin’in normal ticari hayata dönmesine yardımcı olması gerektiği şeklindeki sözlerini ekrana getiren ardından Sunucu Ali Kırca’nın bu açıklamanın ve yayınlanan bildirinin tamamen serbest iradeyle ve Dinç Bilgin’in bilgisi dışında gerçekleştiği, duyurunun bir sivil toplum hareketi olduğu, Tüm Türkiye’nin bunun arkasında durduğu yolundaki ifadelerine yer veren ATV’nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

01.06.2001 tarihli ana haber bülteninde İhlas Holding'in piyasaya sürdüğü bir ürünün tanıtımını yapan, aynı habere gece haberlerinde de yer veren, 02.06.2001 tarihli sabah haberlerinde ise konuyla ilgili bir stüdyo konuşunu ekrana getirerek ürün hakkında detaylı açıklamalar yayınlayan TGRT'nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar vermiştir.

n) Siyasî partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlanması; tek yönlü, taraf tutan yayın yapılmaması; seçim dönemlerinde belirlenen seçim yasaklarıyla ilgili ilkelere aykırı davranılmaması.

Şirkete ait ...TV logosuyla yayın yapan kuruluşun, 11 Nisan 1999 günü..."Bürokrat kıyımı devam etti. Teşkilatsız tek parti, demokratlığı ise yalnızca ismindedir. Laiklik savunucusu Ecevit'in F...G... ile ilişkileri çok iyi bilinmektedir. Dünyaya kazık çaktı. Halk sizi çok iyi tanıyor sayın Ecevit....." şeklindeki ifadeler 3984 sayılı kanunun 4/n bendinde belirlenen... yayın ilkesine aykırı yayın yapıldığından 1 gün süreyle yayının durdurulmasına karar verilmiştir. Ankara 1.İdare Mahkemesi 1999/483 E); Bu durumda söz konusu haberde yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına aykırılık nedeniyle hukuka aykırılık görülmemiştir.

o) (Değişik: 03/03/2004-5101/5 md.) Yayınlarda, eser ve bağlantılı hak sahiplerini 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile tanınan hakların ihlâl edilmemesi.

Radyo ve televizyon yayıncılığında eser sahipleri ile bağlantılı hak sahiplerinin haklarının ihlal edilmesi karşısında, bu konu yayın ilkeleri içerisinde sayıldığı için RTÜK'ün bu ihlale karşı uyarı veya diğer yaptırımları uygulama yoluna gitmesi gerekmektedir. Her ne kadar ilkenin yazımında hataya düşülüp sadece eser sahibi ibaresi geçmekte ise de, bu ilke, bağlantılı hak sahiplerini de kapsar.

p) Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmaması ve bunların sonucunda dinleyici ve seyircilere ikramiye verilmemesi veya ikramiye verilmesine aracılık edilmemesi, lotarya yapılmaması, bilgi iletişim telefonları yoluyla yapılacak anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçlarının ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi.

Buradan hareketle, 300'lü telefon numaralarının kullanılması halinde ilgili yayın kuruluşları hakkında daha ağır müeyyideler uygulanabileceğini hatırlatmakta yarar görülmektedir.

Öte yandan söz konusu programların bilgi yarışması niteliğini kaybettiği, programlarda sergilenen genel tutum nedeniyle kişilerin hiçbir emek harcamaksızın para kazanmaya teşvik edildiği, açıkça duygu sömürüsü yapıldığı, insanlık onurunu rencide edici davranışlar sergilendiği ve yarışmaya katılan izleyicilerin program sunucusuna yalvarma noktasına getirildikleri, kullanılan argo ifadeler ile sık sık yapılan müstehcen konuşmaların çocuklara ve gençlere kötü örnek olduğu ortadadır.

t) Yayınların müstehcen olmaması.

Dosyanın incelenmesinden, davacı şirkete ait Radyo ... adıyla yayın yapan radyo kanalında 2 Şubat 1999 tarihinde saat 19.00'da yayınlanan "Akşam Akşam...." adlı programda sunucu ile programa dinleyici olarak katılan kişilerin diyaloglarında yer verdikleri ifadelerin genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına aykırı yayın yapılamayacağı yönündeki ilkenin ihlali gerekçesi ile anılan radyo kanalı 15 gün süre iye yayını durdurulmuştur. Ankara 8. İdare Mahkemesi 1999/350 E.) Söz konusu program incelenmiş olup, program bütünü ve sunuluş şekli gözetildiğinde söz konusu ifadelerle argo biçiminde cinsel ilişkinin anlaşılması yönünde yayın yapıldığı açık olup,

bu nedenle daha önce uyarılan davacı şirkete ait radyonun kapatılmasında hukuka aykırılık görülmemiştir.

Davacı Televizyon işletmesinin daha önce yapılan uyarıya karşın, 24 Nisan 1995 günü saat 15.30'da yayınlanan "Gül Yüzlü Roza" adlı filmin bazı görüntülerinin 4/d bendinde yer alan ilkelere aykırı bulunduğu gerekçesi ile 1 günlük yayını durdurulmuştur. Ankara 10. İdare Mahkemesi 1995/806 E.), filmin bir hayat kadınının yaşamını anlattığı ve pornografik sayılabilecek nitelikte bir takım sahneler olmadığı sonucuna varılmış olmakla, dava konusu işlemde belirtilen yönleri ile hukuka ve mevzuata uyarlık görülmemiştir.

u) Kadına, güçsüzlere ve küçüklere karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı yayın kuruluşuna ait İstanbul'da Radyo... adıyla yayın yapan radyonun, 19-26 Mayıs 1999 tarihlerindeki sohbet programlarında, Tasavvuf Doktoru olarak takdim edilen ve yurtdışından telefonla katılan bir kişinin "bütün mürşitlerin kendine tabi olduğu, bu kişilere tabi olanların ruhlarının Tanrı'ya sadece kendi kapılarından geçerek ulaşabilecekleri,.....o halde görülüyor ki, iblis korkunç bir tuzak hazırlamıştır ve kadının kesinlikle mürşidine tabi olmasını engellemeye çalışmaktadır. Nitekim Yüce Rabbimiz mürşidin mutlaka erkek olduğunu bize ifade ediyor." şeklinde konuşmalar yapıldığı belirlenince önce uyarılmış ve tekrarı nedeniyle 1 gün durdurulmasına karar verilmiştir. Ankara 7. İdare Mahkemesi 1999/1358 E), hukuka aykırılık görülmemiştir.

v) (Değişik:03/08/2002-4771/8 md.) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması.

Dosya içeriğinden, ihtilafın davacı şirketin 18-22 Ağustos tarihlerinde yapmış olduğu yayınlardan dolayı uyarı cezası ile tecziyesi işlemlerinin kaynaklandığı anlaşılmakta olup, ihtilafta davacı kurumun 19 Ağustos 1999

günü 19.00 haber bülteninde yer alan “... depremden en çok yara alan Gölçük'te açlık ve salgın hastalıklardan daha ciddi sorunlar var ki insani hayrete düşüyor. Evet Gölçükte ceset kokusunu alan dağdaki kurt ve çakal şehre indi. İnsanlar çaresiz beklemede. Bu arada yağmalamanın da had safhaya ulaştığı ilçede bu sorunlar yüzünden kavgalar çıkıyor...” şeklinde ifadelerle yer verilerek, gerek felaket bölgesinde ve gerekse diğer yörelerde yaşayanların moralini bozucu, yanlış izlenimlerin yaratıldığı görüldüğünden, 4/g maddesine göre uyarılmıştır. Ankara 2. İdare Mahkemesi 2000/340 E.) aykırılık görülmemiştir.

y) Suç örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerinin yansıtılmaması.

Davacı kuruluşunun 07 Nisan 2000 (saat 19.00) tarihinde yayınladığı “Ana Bülteninde’, Karagümrük çetesi ele başları ... ve ‘i Eskişehir Özel Tip, cezaevinde kurşunlama davasının sanıklarından mahkeme salonunda E. kardeşler tehditler savurdu. “Cezaevinden cesetleri çıkar. dediği E. kardeşler için ifadelerini almak çok mu zor? diyen ... mahkeme salonundan çıkarken lehinde sözler söyledi.” şeklinde bir habere yer verdiği, haber süresince de “Mahkum ..., E. Kardeşler ayağını denk atsın” yazısının ekranın sağ alt köşesinde yer aldığı şeklinde ifadelerle yer verilerek 3984 sayılı kanunun 4/y ilkesinin ihlal edildiği gerekçesi ile uyarıldığı anlaşılmaktadır. Ankara 5. İdare Mahkemesi 2000/784 E) hukuka aykırılık görmemiştir.

03.11.2000 tarihli ana haber bültenlerinde çıkar amaçlı suç örgütü oluşturmaktan yargılanan N.E.’e ilişkin bir habere yer verirken, E.’in duruşma için mahkemeye götürülmesi esnasında etrafa savurduğu “...Seni mermi manyağı yaparım... Öldürürüm... Arkadaşlarıma, dostlarıma en ufak bir zarar verdikleri an köydeki kedilerine kadar öldürtürüm..” şeklindeki tehdit içeren konuşmaların kurgulayarak yeniden ekrana getiren ve bu suretle 4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu hükümlerinin ihlal eden Flash TV’nin 1 gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

16.02.2001 tarihli ana haber bültenleri içerisinde bir aşiret mensubunun “...Ben İstanbul’u kana bulayacağım. Buyurun İstanbul Polisi burada, herkes beni sizin aracılığınızla dinliyor, herkes beni duyuyor, kimin elinden ne geliyorsa ardına koymasın...Ben bugün birkaç tane milletvekilini arayıp İstanbul’u kana bulayacağımı söyledim. Tabii siz beni nasıl algıyorsunuz bilmiyorum ama Allah’ın bu dünyaya gönderdiği en son psikopatlardan bir tanesiyim...Ya bu çocuğun kanı alınır ya da Kadir İnanır gibi etek giyip Taksim Meydanında gezerim. Ve bu kan bir kişiyle alınmayacak, size söylediğim gibi ben İstanbul’u kana bulayacağım...” şeklindeki ifadelerine yer veren ATV, TGRT ve ETV’nin yayınlarının birer gün süreyle durdurulmasına, aynı şekilde yayın yapan ancak daha önce müeyyidesi bulunmayan TV8’in ise uyarılmasına karar verilmiştir.

z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması.

Yayın kuruluşlarınca en çok ihlal edilen yayın ilkelerinden birisidir.

Ankara 3. İdare Mahkemesince uyarı cezasına konu olan müzik programında “... Grubuna ait video klibinin izlenmesi sonucu “Sahte...” adlı klibinde, sustalı bıçak, kama, zincir gibi diğer kesici aletlerle iki grubun kavga ettikleri, bıçakla da kişilerin yüz ve boyun kısımlarını kesecekmiş gibi hareketlere yer verilmek suretiyle çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek görüntüler” olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda; 3984 Sayılı Kanun ‘un yayın ilkelerini düzenleyen 4/z fıkrasında belirtilen maddenin ihlal edildiği anlaşıldığından dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 3. İdare Mahkemesi 1998/567 E)

Davacı yayın kuruluşunun 22-23 Haziran 1998 tarihlerinde yayınladığı ana haber bültenlerinde İstanbul Ataköy'de intihar eden iki gençle ilgili haberin verildiği, intihar olayının canlandırılması, intihar edenlerin cesetlerinin üzeri kapalı bile olsa gösterilmesi, olayın seyirci röportajlarıyla detaylandırılması, şeytana tapanlar grubuyla bağlantısı kurulması ve dolayısıyla gençlerin bu gruba karşı merakının uyandırılması, gençlerin yaşadığı dünyayı anlamsız bulması, dış dünyaya öfke ile bakmaları, toplumca anlaşılmaları için intihar ettikleri, bütün bunları hissedenlerin intihar edebilecekleri gibi imaj verilmesi, çocukların yayını izlememeleri için yapılan ikazın ise erken bir saat için geçerli olamayacağı göz önüne alınarak 3984 sayılı Kanun'un 4/z maddesinde belirtilen ilkelerin ihlal edildiği, aynı kuruluşun daha önceki yayınlarından dolayı uyarılmış olduğunun belirlenmesi üzerine bir gün süreyle ve geçici olarak durdurulmasına karar verildiği anlaşılmıştır. Ankara 6. İdare Mahkemesi 1998/674); Gerek yayın bandının izlenmesi, gerekse dosyada bulunan deşifre metinlerin incelenmesinden dolayı verilen cezada hukuka aykırılık görülmemiştir.

17.10.2000 tarihinde yayınlanan A'dan Z'ye adlı programında bir Türk Halk Müziği yorumcusuyla yapılan röportajda evinin kapısına bırakıldığı iddia edilen birtakım mesaj ve eşyalarla ilgili olarak cinsel içerikli "her gecemizde farklı fanteziler yaşayacağız, benden vazgeçemeyecek, beni hep isteyeceksin. Ne zincirlerden ne de benden kurtulamayacaksın. Sana yolladığım hediyeleri iyi sakla. Hepsini tek tek giyeceğim. Erkeğimsin, herşeyimsin, mezara kadar yalnız benimsin" gibi mesajları ekrandan veren ve bu arada kadın iç çamaşırları, kamçı, kelepçe ve zincir gibi şiddet içerikli bir cinselliği çağrıştıran nesneleri ekrana getiren ATV'nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

19.10.2000 tarihinde saat 18.00'de yayınladığı ARTIE adlı yabancı filmde geçen "Popona tekme atacağım, poponu tekmeleyeceğim. Bu iş bittiğinde onun poposunu görebileceğini hiç sanmıyorum... Canın cehenneme, lanet olsun aşağılık herif, galiba altıma yaptım... Donuna mı ettin

evlat?.. Sorun nedir gazlı çocuk?..Kendi adına konuşamıyor musun?... Yoksa senin adına kışın mı yapıyor... Bakın kim bu?... Artie gaz kışlı Vilson... Duydum ki bay gaz kışlı dün gece benim kızın odasında çıplak yakalanmış. Demek bakır testislerin var ha? Kesinlikle. Hey bakır testislerini paketleyeceksin ve yakında onları küpe olarak takacaksın... asıl sen salaksın. Andrea harika bir kadın. Onunla çok özel şeyler yaşayabilirdin. Bunun yerine aletini düşünmeye karar verdin ve şimdi elinde sadece o kaldı..." şeklinde ifadelerle yer veren Kral TV'nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

18.9.2000 tarihli ana haber bülteni içerisinde, "Kıyamet gününden sonra 40 gün gökten meni yağacak mı!" sorusuna cevap aranan bir tartışmayı ekrana getiren ve bu esnada spikerin tartışmacıları kışkırtarak, birbirlerine ağır sözlü ifadelerle konuşmalarına ve tartışmayı basit bir kavga boyutuna çekmesine rağmen, "cinlerin nerede oturduğu" gibi sorularla ısrarla yayını sürdüren Kanal 6 televizyonunun 1 gün süreyle kapatılmasına karar verilmiştir.

05.06.2001 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde, İstanbul Küçükçekmece'de bir okulda pencereden atlayarak intihara teşebbüs eden bir lise öğrencisinin pencereden atlama görüntüsünü beş kez ekrana getiren, bu görüntü sırasında gencin yüzünü zaman zaman net olarak gösteren ve bu habere haber bülteni içerisinde 2 dakika 14 saniye süreyle yer veren ATV'nin yayınının bir gün süreyle durdurulmasına karar verilmiştir.

Görüldüğü gibi Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun, televizyon yayınlarında yapılan ihlaller üzerine birçok cezai müeyyide uyguladığı görülmektedir.

Ertan Oktay, yayın ilkelerinin tanımı gereği yasanın ruhunu ve temel çerçeveyi ortaya koymadığını, ilkelerin sade, kısa ve anlaşılır olmasına dikkat

çekmiştir.⁶⁹ Sacide Vural ise, yayın ilkelerinin her birini kesin bir çerçeveye oturtmanın zorluğuna dikkat çekerken, “Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına aykırılık” ifadesinin net olmadığını ve yayıncıları zorlayabileceğine dikkat çekmektedir.⁷⁰

Aysel Aziz, RTÜK yayın ilkelerinin, 2954 sayılı Radyo Televizyon Kanunda yer alan yayın ilkeleri ile Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinde yer alan diğer maddelerin eklenmesi ile oluşturulduğunu eleştirirken; yayın ilkelerinin özellikle farklı düşüncelerde olan kişilerin subjektif görüşleri ile karar almalarını engelleyeceğini ve bu sebeple bir kısmının yeniden düzenlenmesi ve bazılarının kaldırılması gerektiğini söylemiştir.⁷¹

Sulhi Dönmezer’de yayın ilkelerinin noksan ve kullanılan kelime ve terimlerin bazılarının anlamlarının müphem ve yoruma açık olduğunu belirtmek suretiyle, kanunun açık seçik suç saydığı ve Anayasa’nın değiştirilemeyeceğini açıkladığı bir kısım kanunların hükümlerinin yayınlarda ihlal edilebileceğini ve mesela tarikatların törenleri neşredilebileceğini⁷² belirtmiştir.

Bu ve benzeri eleştirilerin artması ve kanunun yetersiz bulunması nedeniyle 20.04.1994 tarihinde düzenlenen 3984 sayılı kanununun 4. maddesi 15.02.2002 tarihinde değiştirilmiştir. Bu yeni madde de yayınlara; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılamayacağı, toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa

⁶⁹ Ertan OKTAY: ‘1996 Yılı Medya için Reform Yılı Olmalıdır’, Yeni Türkiye, Medya Özel Sayısı 1, Sayı 11, a.g.e., s. 28.

⁷⁰ Sacide VURAL: Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri,, Bilim Yayınları, Ankara, 1994, s.161-162

⁷¹ Aysel AZİZ: “3984 sayılı Rd-Tv Kuruluşları Hakkında Kanun’un Uygulanmasına İlişkin Sorunlar ve Öneriler”, Yeni Türkiye, Medya Özel Sayısı, Sayı 11, Ankara, 1996, s.365

⁷² Sulhi DÖNMEZER: Radyo ve Televizyonculuğumuzun Bugünkü Hukuki Yapısı Üzerine Görüşler, Emir Turam, 2000’li Yıllara Doğru Türkiye’de Tv,a.g.e.,s.86

tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilemeyeceği, toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olamayacağı hükme bağlanmış; özel hayatın gizliliğine, Türk millî eğitiminin genel amaçları ve Türkçe'nin konuşma dili olarak kullanılmasına, kişilik haklarına saygılı olunması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması, müstehcenlik ve cinsellik, şiddetin kullanımı konularında özen gösterilmesi esasları getirilmiştir.⁷³

2.2.TÜRKİYE'DE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE ETİK

Türkiye'de televizyon yayınlarının, 1968 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tarafından "Ankara Televizyonu" adı ile başladığı ve 1990 yılına kadar devlet tekeli şeklinde geliştiği görülür. Bu süre içerisinde TRT, dört ayrı kanaldan Türkiye içerisine, iki kanaldan da Avrupa'ya ve Orta Asya'ya yönelik yayıncılık yapmıştır. Bu dönemde, TRT yayınları 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile düzenlenmiştir. 1 Ekim 1990 tarihinde ise, Türkiye'de özel televizyon yayıncılığına geçildiği görülür. Bu tarihte ilk özel televizyon yayınlarının Magic Box adı ile yayına başladığı, 1992'de Tele-On ve Show TV, ardından da filmlerin ve spor karşılaşmalarının yayınlandığı Cine 5'le devam ettiği görülür.⁷⁴ Özel televizyon yayınlarının denetimi ve düzenlenmesi ise yayınlardan 4 yıl sonra 20 Nisan 1994 tarihinde, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un çıkartılması ile tamamlanmıştır. Son olarak 1994 yılından bu yana yapılan uygulamalar da göz önüne alınarak 2002 yılında 3984 sayılı Kanunda 4756 ve 4771 sayılı Kanunlarla önemli değişiklikler yapıldığı ve bugünkü yapının ortaya çıktığı görülür.

⁷³ Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Yönetmelikler ve Tebliğler, RTÜK, Ankara, 1996

⁷⁴ Jale SARMAŞIK: Türkiye'de Radyo ve Televizyon Düzeni, İstanbul, 2000, s.18

Türkiye’de hem TRT’nin hem de özel televizyonların uzunca sayılabilecek televizyon yayıncılığında hem TRT’nin hem de özel televizyon kanallarının haber yayınlarında yaptıkları etik ilkeler tartışılmaya başlanmıştır.

Bundan sonraki kısımlarda TRT ve özel televizyonların habercilik anlayışları ve etik sorunlara değinilecektir.

2.2.1.TRH Haberciliğı ve Etik Sorunlar

TRT, Türkiye’de ilk kez televizyon haberciliğini gerçekleştiren bir kuruluş olarak tarihi bir konuma sahiptir. Kaynağını Anayasadan alan ve özerk bir anayasal kuruluş olarak belirlenmiş TRT, uzun yıllar üzerindeki denetimi daha da arttırılarak devlet tekelini devam ettirmiştir.

Bu dönemde TRT yayınlarında, hem hükümetin isteklerini yerine getirmek, hem de tarafsızlığı sağlamak amacıyla her siyasal partinin görüşlerine yer verme yolunu seçmek zorunda kalmıştır.⁷⁵

TRT yönetimi, karşılaştığı çeşitli baskılar karşısında, tepkileri hafifletmek amacıyla bir haber bülteninde, bir siyasal partiye ilişkin bir haber veriliyorsa, aynı bültende o siyasal partinin karşıtı olan partiye ilişkin haberlerin de verilmesine özen göstermiştir.⁷⁶

Bir dönem TRT Genel Müdürlüğü görevinde de bulunan İsmail Cem, TRT’deki yayıncılık ve haber anlayışını özetle; TRT’nin siyasi tartışmalara taraf haline getirilmiş, kasıtlı yorumlarda bulunulan, haber yöneticisi konumundaki kişilerin yakınlık duyduğu politikacılara sık sık yer verilen şekilde olduğunu, Devlet Personel Kanunu’na bağlı TRT’de özellikle habercilik işlevinin yerine getirilmesini kısıtlayarak hareketsizleştiren yapı bulunduğunu, siyasilerin, haber bültenlerinde ne kadar çok yer alırlarsa

⁷⁵ Özden ÇANKAYA:Dünden Bugüne Radyo Tv , Beta Yayınları, İstanbul, 1997, s.121

⁷⁶ TOPUZ: a.g.e., s.102-120

alsınlar sürekli yakındığını ⁷⁷ dile getirmek suretiyle TRT'nin habercilik anlayışını eleştirmiştir.

Gazeteci Uğur Mumcu ise, TRT radyo ve televizyon haberlerinde hükümetlerin her etkinliğinin, çeşitli baskı gruplarının önemli önemsiz her haberinin yer aldığını söyleyerek “Başbakan öksürse haber oluyor, muhalefet partilerinin en duyarlı konularda söyledikleri, TRT makasçıları tarafından kesiliyor.”⁷⁸ diye eleştirmiştir.

RTYK 1992 yılında, TRT'nin ana haber bültenlerini içerik açısından yetersiz bulmuş ve bültenlerde muhalefet partilerine daha fazla yer verilmesi gerektiğini ve ana haber bültenlerinde başbakan ve bakanların heyet kabullerinin geniş yer almasının şikayetlere yol açtığını⁷⁹ ileri sürmüştür.

TRT'de uzun süre spiker olarak görev yapan Orhan Ertanhan, TRT'de haber bültenlerinde “Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı vs. yerlerini alır. Hükümetin icraat, tanıtım ve reklam aracı olarak kullanılması doğaldır.”⁸⁰ demek suretiyle protokol haberciliğinin özetini veriyor.

TRT'nin eski genel müdürlerinden Tayfun Akgüner ise özel televizyonlar karşısında TRT'nin zorlandığını ifade etmiş ve “Çoğulcu iletişim düzeninde kamu hizmeti yayıncılığı modelini benimseyen yayın kuruluşları, popüler gereksinimlere yanıt vererek daha çok izleyici, daha çok reklam ilkesiyle hareket eden kuruluşlar karşısında belirli zorluklarla boğuşmak durumundadır.”⁸¹ demiştir.

⁷⁷ İsmail CEM: TRT'de 500 Gün, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1976, s.40

⁷⁸ Uğur MUMCU; “TV”, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Şubat 1989

⁷⁹ “RTYK'dan TRT'ye Uyarı”, Milliyet Gazetesi, 31 Ocak 1992

⁸⁰ ERTANHAN; a.g.e., s.221

⁸¹ Tayfun AKGÜNER: Özel Televizyonlar ve TRT; Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, Ankara, Kasım-Aralık 1996, s.1000

Kurulduğu günden itibaren televizyon yayıncılığında tekel olarak faaliyet gösterip altın çağını yaşayan TRT; özel televizyonların 1990'lı yıllarda kurulmasıyla sıkıntılar yaşamıştır. Yaklaşık 8 bin çalışanı ile Türkiye'nin en büyük kitlerinden biri olarak görülen TRT kadrolaşmanın yeni adresi olarak görülmüş⁸²; “devletin malı deniz, yemeyen domuz” anlayışı ile yönetilen bir çiftlik haline getirildiği söylenmiş, “TRT’de yetişmiş kadrolar boş dururken, kurum programları astronomik rakamlarla kurum dışında yapılmakta, kurum telafisi mümkün olmayan zarara uğratılmaktadır.” Denilmek suretiyle de, yolsuzluk, talan ve adam kayırmalarla anılır hale gelmiştir.⁸³ Yine bu dönemde “TRT Genel Müdürlük binasının dünyada benzeri yok” şeklinde verilen haberlerde, “Değil Türkiye’de, dünyanın önde gelen yayın gruplarında bile böylesine büyük hizmet binası yok. Daha da komiği, TRT stüdyolarının pek çoğu bu dev binada yer bulunamadığı için başka binalarda faaliyet gösteriyor” şeklinde de eleştirilmiştir.⁸⁴

Sık sık basında eleştiriler alan TRT, özel televizyonlarla rekabet edebilmek için yayınlarında bir çok değişikliğe gitmiş ancak yine de eleştirilerden nasibi almıştır. Nitekim Hıncal Uluç, TRT’nin özel televizyon olmadığını ve reytinglere muhtaç olmadığını belirtmiş ve “TRT ödenekli. Ödeneği veren kim? Ben, sen, o, bizler. Bizim vergilerimiz. Şimdi bu önemli özellik TRT’yi özel televizyonlardan ayırmalı. TRT özel televizyonlarla sidik yarışına girmek zorunda değil.” demiştir.

Yaptığı ya da yapamadığı işlerden dolayı eleştirilerden kurtulamayan TRT; habercilik anlayışında sansasyondan, gereksiz şiddet, müstehcen ve magazin görüntülerinden kaçındığı, haberlerin yetkili kişilerden, mümkünse farklı kaynaklardan doğrulanmadan verilmediği de doğru yayıncılık örneği olarak gösterilebilir. Yine TRT haberciliğinde stüdyoya konuk alındığı, canlı telefon bağlantılarının kurulduğu ve görüntüsüz haberlerin de yer bulabildiği görülür. Haber turu adıyla verilen siyasi, ekonomi veya güvenlik ya da dış

⁸² Vaziyet, Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ekim 1995

⁸³ Akit Gazetesi, 19 Mart 1999,s.12

⁸⁴ Sabah Gazetesi, 27 Ocak 1998,s.1

lkelerdeki olaylarla ilgili olarak verilen haberler bazen gereksiz ayrıntılarla uzatılmak suretiyle haber bültenlerinin yaklaşık 45 dakika sürdüğü de görülmektedir.

2.2.2.Özel Televizyon Haberciliği ve Etik Sorunlar

Türkiye’de ilk özel televizyon yayını, Star 1 kanalının 7 Mayıs 1990’da başlattığı deneme yayınlarını 4 Ekim 1990’da bitirerek gerçek yayın hayatına başlamıştır.⁸⁵ İlk zel televizyonun yayına başlaması bazı yasakların delinmesinde fitili ateşleyen ilk kıvılcımın başlamasına neden olmuştur. Gelişen teknolojinin sınır tanımayan olanaklarından ve anayasanın boşluğundan yararlanarak yayınlarına başlayan özel televizyonlar diğerlerine de örnek teşkil etmiştir.

Star televizyonu bir de Tele On adıyla yayın yapan müzik kanalını 8 Ocak 1992 tarihinde yayına başlatmıştır. Bu dönemde, bankacı Erol Aksoy’a ait Show Tv, Ahmet zal’a ait Kanal 6 ve diğer özel televizyonlar da bir bir kurulmaya başlamıştır.⁸⁶ Bir süre sonra bu kanallara belediyelerin kendi kanalları ve yöresel yayın yapan televizyon istasyonları da katılmışlardır. Türkiye’nin ilk paralı kanalı olarak deneme yayınına başlayan Cine5, 1 Aralık 1992’de Bursa’dan yayına başlayan Flash Tv, 9 Ekim 1992’de Has Holding Grubu’nun sahip olduğu HBB, 12 Temmuz 1993’te Satel Grubu bünyesinde kurulan ATV ve 19 Aralık 1993’te Doğan Grubu bünyesinde kurulan Kanal D eklenmiştir. İhlas Grubu’nun TGRT’si, Samanyolu Grubu adı altında Samanyolu TV 1993’te yayına başlamıştır. Kanal 7 ise, 1994 tarihinde yayına başlamıştır. Bu televizyonların izleyici kitlesi, yere yerleştirilen vericilerin kullanılması ile hızla artmıştır. Bu dönemde TRT altı kanalıyla halkın %40’ı

⁸⁵ Yavuz SEMERCİ;”Magic Box’ı Anayasa Sınırlayamaz”, Hürriyet Gazetesi, 18 Kasım 1990

⁸⁶ Faruk UğURLU, şerife ÖZTÜRK: Türkiye’de Televizyon Haberciliği, Tablet Yayınları, Konya, 2006, s.93-94

tarafından izlenirken, Star 1 ise, izleyici kitlesinin %60'ı tarafından seyredilir hale gelmiştir.⁸⁷

10 Eylül 2005 tarihi itibarıyla RTÜK'e lisans başvurusunda bulunan ulusal televizyon kuruluşlarının sayısı 24, lisans başvurusunda bulunan bölgesel televizyon kuruluşlarının sayısı 16 ve yine lisans başvurusunda bulunan yerel televizyon kuruluşlarının sayısı ise 220'dir.⁸⁸ Bu sayılar, Türkiye'nin TV kanalı bakımından pek çok Avrupa ülkesinden önde gittiğini gösteriyor.

Özel televizyon kanallarının yasadışı ve kural dışı bir şekilde yayıncılığa devam etmesi sonucunda hükümetin ilgili Devlet Bakanı'nın çabalarıyla yeni yasa hazırlıkları yapılmış, toplumun değişik kesimlerinin görüşleri alınmış ve 8 Temmuz 1993'te Anayasanın 133. maddesinde yapılan değişiklikle, "...radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbest" bırakılmıştır.

Bu maddeyle bir kamu tüzel kişiliği olarak TRT kurumunun da özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esas kabul edilirken; bu anayasal düzenlemenin ardından yeni yasa beklentisine girilmiş ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, Mecliste onaylanıp yasalaşmış ardından da, 13 Nisan 1994'te 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun kabul edilmiştir.⁸⁹

17 Nisan 2003 tarihli RTÜK yönetmeliği ise; televizyon haberciliğinde tarafsız ve doğru haber ve bilgi sunulması konusunda; "haber ve yorum birbirinden ayırt edilebilir olmalı ve görüntülerde canlandırma varsa bu ekranda belirtilir"⁹⁰ şeklinde iki kural daha eklemiştir.

⁸⁷ DEMİR:a.g.e.,s.102

⁸⁸ RTÜK Yayın İzleme Dairesi Başkanlığı kayıtları, www.rtuk.org

⁸⁹ Cem PEKMAN:Avrupa Standartları ve Radyo-Tv Kanunu, Ayna, Yıl 1, No:3-4, İzmir, 1997, s.70-73

⁹⁰ Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, (3984 S.K), www.rtuk.org/yonetmelik

Türkiye televizyon yayıncılığındaki bu dönemde, izleyiciler ilk kez İstanbul Türkçe'si dışındaki şiveleri de duymaya başlamış, arabesk ve pop müzik parçaları sansürlenmeden yayınlanmış, protokol haberleri yerini insan unsurunun ön plana çıkarıldığı haberlere bırakmıştır. Gözyaşı, yoksulluk, kavga, şiddet ve cinsellik su yüzüne çıkarılmıştır. Özel hayatların üzerindeki örtü kalkmış, spikerlerin izleyicilere nerede ağlayıp nerede güleceklerini mimikleriyle hatırlattıkları, izleyicilerin canlı telefon bağlantılarıyla seslerini duyurabildiği, sabaha kadar süren tartışma programlarında eskiden tabu sayılan konular hakkındaki yorumları farklı görüşlerden dinlemeye başlanmıştır. Bu arada Türkiye televizyon izleyicisi, kaçınılmaz olarak 'az sonra'yla ve 'rating'le de tanışmış; televizyon programları reklam kuşaklarının arasına serpiştirilmiş hale gelmiş, tek gelirlerini reklamlardan elde eden özel kanallar, popülist tutumlarının bir sonucu olarak haber programlarına dahi eğlence unsurunu sokmuştur. Bu da 30 dakika ile sınırlı ana haber bülteninin ve 45-90 saniye arasındaki görüntülü haberin süresinin artmasına neden olmuştur.

Zamanla özel televizyonlar, reklam verenlerin tüketicilere doğrudan ulaşabilmeleri için hedef kitlelerini daraltarak tek konuda yayın yapan yan kanalları da devreye sokmuştur. Yalnızca video kliplerin yayınlandığı ve müzik piyasasıyla işbirliği içindeki müzik kanalları, sadece habercilik yapan haber kanalları, sinema kanalları izleyicilere doğrudan ulaşmada etkin bir rol oynamıştır.

Bu süreçte özel televizyonlar hakkındaki yorumlar da farklı şekillerde aksetmiştir. Gazeteci-Yazar Can Dündar, özel televizyonların yayınlarında; mankenler, film yıldızları, beyaz saçlı prensler, güzellik kraliçelerini doldururken; televizyona yıllarca emek veren ustaların küsüp köşelerine çekildiğini ve bu çılgınlığın biteceğini beklemeye koyulduklarını⁹¹ belirtmiştir. Bir başka köşe yazarı ve televizyoncu Mehmet Ali Birand ise, "Bütün bu

⁹¹ Yeni Yüzyıl Gazetesi, 10 Temmuz 1996

çıplaklara rağmen özel kanallar ülkemizde demokrasinin yerleşmesi, insanların düşüncelerini açıklaması açısından büyük hizmet veriyorlar”⁹² demiştir.

Yine bu dönemde, özel televizyon kanalları haberlerde profesyonel gazetecilik standartlarının dışında, pazarın koşullarına göre hazırlanan, toplumda heyecan uyandırılarak suni bir gündem yaratarak izleyiciyi nasıl çekeceğinin hesaplarını da yaptığı yönünde eleştiriler almıştır. Semra Atılğan, özel televizyonların haber bültenlerinde arşivlerden yararlanarak yapılan sahte görüntülerle veya sıfır görüntü vererek habercilik yaptığını; haberden çok dedikodulara, önemsiz açıklamalara ve gerçekliği ispatlanmamış haberlere yöneldiklerini belirtmiştir.⁹³

Özel televizyonlar haberlerinde, gündemdeki konuları, vurgulu ifadelerle, çarpıcı görüntülerle, sansasyonellik ve en dikkat çekici hale getirmiş, “az sonra” fragmanları ya da altyazıları ile heyecan doruğa çıkarılmaya çalışılmıştır. Kimi zaman da gazetelerdeki haberlerin televizyonlarda yayınlandığı⁹⁴ görülmüştür.

Özel televizyon kanalları günlük yaşamımıza yeni kahramanlar da katmıştır. Ali Kalkancı, Fadime Şahin, Emine Ersoy, Aczimendi Müslüm Gündüz, Kumkapı cinayeti kahramanı Zeynep Uludağ’ın maceraları, Selçuk Parsadan’ın hapisane hikayeleri, Gönül Yazar’ın evlilikleri, Ajda Pekkan’ın estetik ameliyatları, Hülya Avşar’ın selülitleri, İbrahim Tatlıses’in sevgilileri, sanatçıların meşhur kavgaları, mankenlerin gösterileri, Banu Alkan’ın, Hakan Ural ve Sibel Can’ın evliliklerini hep birlikte yaşamıştır. Ünlülerin aşk maceraları vb. en kolay ve en çok üzerinde durulan haberler olarak dikkatleri çekmiştir.

⁹² Yeni Yüzyıl Gazetesi, 10 Temmuz 1996

⁹³ Semra ATILGAN: Kimlik Oluşturma Sürecinde Medya, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi İletişim Sempozyumu Bildirisi, Eskişehir, 2001, s,16-18

⁹⁴ ÖZTÜRK:a.g.e.,s.1098

Özel televizyonların haberlerinde şiddet, kan ve gözyaşı bol miktarda yer alırken; kameraların ceset parçalarına, kopmuş ellere, ayaklara, duvarlara ve sokaklara yapışmış et parçalarına yönelip bunları çektiği, aynı kameraların daha sonra yaralıların suratlarına yönelip, onların çığlıklarının kayda alındığı, bir bölümünün hastanelere girip, sedyelerde yatanları çektiği, sonra da doktor ve hemşirelerin arasına daldığı, sonra sokaklardaki kan göllerinin ekrana getirildiği, rastgele yayınların yapıldığı, hatta polisle, itfaiye görevlileriyle, hastane görevlileriyle kavgaya girişildiği⁹⁵ görüntülere çok defa şahit olunmuştur.

Özel televizyonlarla gündeme gelen bir kavram da “canlı yayın haberciliği”dir. Özel kanalların uygulamaya başlamasından sonra, TRT’nin de canlı bağlantılarla olayları anında, olduğu yerden aktarmaya başladığını belirtmiştik. Büyük sermayenin elindeki televizyon kanalları ise, hemen her konuda hatta aynı stüdyo içinde olayı izleyen muhabirle bile canlı bağlantı kurarak, olayları “oradalık duygusunu” yansıtmaya çalışarak aktarmışlar, ancak, örneğin, Avrasya adlı feribotun kaçırılmasında olduğu gibi, zaman zaman canlı bağlantıların niteliğinde de değişiklikler yaşanmıştır. Söz konusu olayda feribotu kaçırın kişilere, terörist denip denmeyeceği tartışılmış ve canlı bağlantılarla gerçeğin bilinçli olarak gizlendiği tartışma konusu olmuş, eylemi yapanların “vatan evlatları” olarak nitelendirilerek yanlış habercilik yapıldığı dikkat çekmiştir.⁹⁶

Özel televizyonlar arasındaki rekabetin düzeyi de tartışma konusu olmuştur. Avrasya feribotu kaçırılma öyküsü değişik kanallarda ekrana getirilirken, bu görüntülerin kaynakları birbirinden farklı olarak açıklanmıştır. Show Tv, gemide çekilen görüntüleri kendi çektikleri görüntüler olarak tanıtır, “ilk kez biz ekrana getirdik” derken, aynı görüntüler ATV’de görüntüleri çeken kanalın logosu silinmek suretiyle yayınlanmıştır. Yine aynı görüntüler

⁹⁵ Emin ÇÖLAŞAN: “Bizim televizyonlara ders olsun”, Hürriyet Gazetesi, 13 Eylül 2001

⁹⁶ Ünsal OSKAY: “Canlı Yayın, haberciliği unutturdu”, Cumhuriyet, 28 Ocak 1996, Arka Sayfa

eşliğinde haberi sunan Kanal D ise, görüntülerin Kanal E televizyonu tarafından çekildiğini açıklamıştır.⁹⁷

Özel televizyon yayıncılığında “araştırmacı gazetecilik” adı altında gündeme gelen haberler de tarafsızlık ilkesinin ihlali yönünde eleştiriler almıştır. Gazeteci Necati Doğru, dosyaların, genellikle bulunduğu zaman kamuoyuna sunulmadığını, kanalın menfaatleri doğrultusunda kullanıldığını iddia etmektedir.⁹⁸ Şüphesiz bütün araştırma dosyalarının, bu dosyaları açan haberci ya da televizyon kanalının yararına olduğunu söylemek doğru değildir.

Görüldüğü gibi, özel televizyonların ilk yayına başlamalarından bu yana geçen zamanda, etik sorunlar yaşanmaya devam etmektedir. Etik sorunları RTÜK’ten önce ve sonra diye ayırmak mümkün değildir. Bu nedenle diğer maddelerde bu sorunlar incelenirken, özel televizyonlarda yaşanan etik sorunların tamamı ele alınacaktır.

2.2.2.1. Terör ve Şiddet Haberlerine İlişkin İhlaller

Televizyon yayınlarında terörizme dayalı olsun, olmasın “şiddet unsuru” direkt ya da dolaylı olarak ana haberlerden spor programlarına, magazin programlarından müzik kliplerine, yerli ve yabancı filmlerden drama ve komedi programlarına kadar artarak yer aldığı söylenebilir. Genel olarak şiddetin türleri, sayılamayacak kadar çok olup, fiziksel şiddet, dayak, kaza, yangın, cinayet, yaralama, yakma, patlama, patlatma, tahribat (canlı, çevre, nesne tahribatı), soygun ve soygun girişimi, tecavüz, tartaklama, sözel şiddet, tehdit, şantaj, baskı, küfür, doğa üstü şiddet, doğa üstü canlı şiddeti, zaman ötesine yönelik şiddet şeklinde sıralanabilir. Yayıncılık açısından

⁹⁷ Mahmut Tali ÖNGÖREN: “Terörün Doğrusu Olur mu?”, Cumhuriyet, 26 Ocak 1996, s.15

⁹⁸ Halil NEBİLER: Medyanın Ekonomi Politikası-Türk Basınında Tekelleşme ve Basın Ahlakının Çöküşü, Birinci Baskı, İstanbul, Sarmal, 1995, s.57

"şiddet", yukarıda tanımı ve türleri belirtilen tüm unsurların antene verilmesi yani vatandaşların ekranına yansıtılması olarak tanımlanabilir.

RTÜK Kamuoyu ve Yayın Araştırmaları Dairesi Başkanlığının; 31 Ocak 1998 Cumartesi-1 Şubat 1998 Pazar günleri ulusal düzeyde yayın yapan 12 TV kanalının ana haber bülteni yayınlarıyla ilgili olarak sadece 2 günlük bir dönemi kapsayan; ulusal televizyonların ana haber bültenleri içerik analizinde özel olarak ana haberlerde genel şiddet araştırmasına yönelik çalışması tezimi kanıtlaması bakımından önemlidir.⁹⁹

Ulusal televizyonların ana haber bültenlerinde 31.1.1998 günü toplam 220 haberin, 22'sinin (yüzde 10) doğrudan terör haberleri olarak verildiği, bu sürede 14 sözel saldırı, 266 bedensel saldırı, 514 devam eden şiddet görüntüsü, 128 ses ile şiddet (silah sesi, ağlama, patlama), 24 hayvanlara yönelik şiddet, 12 işyerinde şiddet, 85 kaza olmak üzere toplam 1.043 adet şiddet unsuru, 1 Şubat 1998 Pazar günü ise; 5 sözel saldırı, 232 bedensel saldırı, 722 devam eden şiddet görüntüsü, 149 ses ile şiddet (silah sesi, ağlama, patlama), 8 hayvanlara yönelik şiddet, 6 işyerinde şiddet, 64 kaza olmak üzere toplam 1.186 adet şiddet unsurunun görsel ve işitsel olarak izleyiciye iletildiği belirlenmiştir. Bir anlamda ana haberlerin izleyicisi terör ve şiddet haberlerinden kaçamamaktadır

Şiddet türlerinin alt başlıkları incelendiğinde ağırlıklı olarak şiddet unsurunun, silah görüntüsü (birinci gün 79 / ikinci gün 135), trafik kazası, çarpışan taşıtlar (143/47), kan görüntüsü (64/34), ceset görüntüsü (58/49), savaş görüntüsü (67/90), taş ve sopayla vurma (46 /55), yaralı ve acı çeken insan (61/72), tabut görüntüsü (19/63), silah ve patlama sesi (86/92) şeklinde görülmektedir.

Türkiye’de, televizyonlarda şiddet sunumuna bakıldığında, araştırma sonuçları paralelinde şiddete aşırı derecede yer verildiğini söylemek

⁹⁹ RTÜK, Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı Anketi, www.rtuk.org

mümkündür. Şiddetin sunumunun, en çok izlenen zamanda, ana haberlerden başlayarak, neredeyse izleyen tüm programlarda yapıldığı görülmektedir. Kan davası, mafya-devlet ilişkilerini vb. konu alan ve doğrudan şiddet üzerine kurulu olduğu söylenebilecek programların yanında, aşk temalı dizilerde de şiddet unsuru yoğun olarak kullanılmaktadır.

Programlarda yer verilen şiddetle ilgili bir başka yön de devam eden bazı programlarda (örneğin diziler), şiddetin giderek yoğunlaşmasıdır. Televizyonlarda sunulan şiddetin önemli bir yönü de, "iyi"yi temsil edenlerin uyguladıkları şiddetin "meşru" olarak sunulmasıdır. Örneğin bir dizide, bir "kötü" karakterin uyguladığı şiddet "meşru" olarak sunulmazken, aynı kişiye - yasa dışı yollardan uygulanan- şiddet, bunu uygulayanlar meşru güvenlik güçleri olmasa bile, meşru olarak sunulabilmektedir. Başrollerde oynayanların uyguladıkları şiddet de genellikle benzer şekilde "meşru" olarak gösterilmektedir ¹⁰⁰Bu durum, şiddetin bazı koşullar altında kabul edilebilir olduğu mesajını zihinlere yerleştirerek, yine duyarsızlaşmaya neden olmaktadır.

Televizyon haberlerinde, olay yerinin yakınında olan muhabir ve kameramanın olay yerinden naklettiği ve hiçbir filtreden geçirilmeden, olduğu gibi ekrana taşınan görüntülerle, geçirdiği panik ve şokun etkisiyle korkudan titreyen ve ağlayanları, yaralananların kanlar içindeki görüntüleri, hayatını kaybedenlerin kömürleşmiş ve parçalanmış vücutları kamufle edilmeden izleyicilerin gözler önüne serilmesi şiddet ve teröre ilişkin beklenmeyecek özensiz yaklaşımlardır.

Televizyonların haber ve programlarında, sıklıkla yasa dışılık ve legal olmayan davranış biçimleri "Ünlü Baba", "Yeraltı dünyasının tanınmış ismi", "Ünlü Kabadayı", "Çete reisi", gibi terim ve tanımlamalarla zımnen övülmekte, izleyicilerde korku ve olumsuz uyaran yaratılmasına zemin hazırlanmaktadır. Ayrıca bazı kişiler tanıtılırken "Baba" takıları yetmez gibi bu şahsiyetlerin

¹⁰⁰ Özdemir ÖZER: Yetiştirme Kuramının Eleştirel Bağlamda Değerlendirilmesi, Kültür ve İletişim, İstanbul 2005, s.127-161

isimlerinin başına "Kürt ..., Laz ..., Çerkez ..., Arnavut .." gibi ırk takıları konulmakta, ya da "Karadenizli, Ankaralı, Oflu, vb." gibi bölgesel ayrımlara gidilerek "nam" yürütülmesi de etik ihlallere örnek verilebilir.

Öte yandan, haberlerde "mermi manyağı yapacağım, öldüreceğim..." ya da tanınmış bir gazeteciye yönelik "ayaklarından vurmak" gibi tehditleri verilirken; yasadışı faaliyetlerinden dolayı aranmakta olan, hatta haklarında yargı kararı bulunan kişilerin televizyon ekranlarından ses ve görüntüyle gündemi yönlendirme ve hasım gördüklerine korku salma yöntemleri de sıkça yaşanır hale gelmiştir.

Yine Türkiye’de televizyon ekranlarında, bir itfaiye erinin yanıışı, bir trafik kazasında cesetlerin etrafa dağılışı, genellikle mozaiklemeye gerek duyulmadan, ikiden çok görüntü tekrarı ile arka arkaya verilmekte, kazada ailesini kaybeden ya da ölümden dönen bir kişi, stüdyo konuğu yapılarak ya da kaza yerinde mikrofon uzatılarak duyguları sorulabilmektedir.

Şiddet içerikli haberlerin arka arkaya sıralanmasının izleyici de duyarsızlığa neden olduğu da açıktır. Örnek olarak, kazada hayatlarını kaybedenlerin cenaze törenlerinde, ailelerin feryat eder durumunu gösteren haberin hemen ardından, hafif içerikli, örneğin, bir arabaya yirmi üç kişinin binmeye çalışmasıyla ilgili bir rekor denemesinin haberi verilebilmektedir. Bu yayın anlayışı, izleyicinin haberi yalnızca izleyip geçtiği, ama sorunun nedenleri üzerinde düşünmesine olanak tanımayan ve duyarlılığın gittikçe körelmesine neden olan bir yapıyı işaret eder.

2.2.2.2. Cinsellik, Müstehcenlik, Erotizm ve Pornografiye İlişkin Haberler

Özel televizyon haberlerinde cinsellik, müstehcenlik, erotizm ve pornografinin verilmesi de önemli sorunlara yol açmaktadır. Televizyon haberlerinin vazgeçilmez malzemelerinden biri cinsellik ve erotizmle ilgili

haberlerdir. Ahlaka aykırı veya müstehcen yayın subjektif yorumlara açık olmakla birlikte, bizim anladığımız ve desteklediğimiz anlamda şu özellikleri taşır; bilimsel ve sanatsal eserler, içeriği ne olursa olsun müstehcen sınıfına sokulmaz, iğrendirici, itici ve tiksindirici boyutlardaki, estetikten yoksun, küçüklere ahlaken zarar verebilecek, yanlış yöntemlere neden olabilecek türden eserler bu kavrama dahil edilebilir. Oldukça kaypak olarak nitelendirilebilecek olan ahlaki alan kavramı çağdan çağa değişmekte ancak söz ve görüntüler çıplaklığından yola çıkarak tiksindirici boyut kazandı mı, müstehcen, ahlaka aykırı sınıfına girmektedir.¹⁰¹

Hal böyle iken, televizyon haberlerinde kadın cinselliği ön plana çıkarılmakta, saldırı, istismar, dayak, tecavüz haberleri, bazı televizyon kanallarında uzun yer kaplamaktadır. Bunlar içeriklerine göre şüphesiz haber niteliğindedir. Ancak genellikle bazı kanallarca, stüdyoya davet edilen, örneğin tecavüze uğramış kişilerin “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. Siz tecavüz edenleri kışkırttınız mı?” tarzı bir yaklaşımla toplum karşısında, mağdur durumdayken adeta suçlu durumuna düşürülmesi, tartışılması gereken bir konudur.

RTÜK’ün, 31 Ocak 1998 Cumartesi-1 Şubat 1998 Pazar günleri ulusal düzeyde yayın yapan 12 televizyon kanalının Ana haber Bültenleri İçerik Analizi çalışmasında, müstehcenlikle yer alan bir örnek olay da ilginç sonuçlara ulaşılmıştır.¹⁰²

“Show TV Ana Haber Bülteni”, “Genç kızlara ibret” başlığıyla iki gün üst üste verdiği haber, ilk gün 9 ikinci gün ise 12 dakika sürmüştür. Söz konusu haberde; “kadın tacirleri, tokat üstüne tokat, fuhuş batağı, erkeklere pazarlanan kadın, kadının son müşterisi” gibi ifadeler kullanıldığı görülmüştür. Habere konu olan kadının, şikayette bulunduğu anlaşılan

¹⁰¹ Çetin ÖZEK: Basında Haber Verme Hakkının Sınırları, Hürriyet Vakfı Yayınları No:3, İstanbul, 1983, s.33

¹⁰² RTÜK, Kamuoyu ve Yayın Araştırmaları Dairesi Başkanlığı, “Ulusal Tv Anahaber Bültenleri İçerik Analizi ve Ana Haberlerde Şiddet Araştırması”, Ankara, 1998

erkeklere karşı, fragmanlar dahil bütün haber boyunca lan/ulan (29 kez), kanımı emdiniz (6 kez), git bacını sat (4 kez), sat benim gibilerini (2 kez), karını zaten satıyorsun 2 kez, karını satmıyor musun, karının sabıkası var mı, başkasını götürüp satsın, karı-kız satmak, bin kişinin karısı olmak, beyaz kadın tacirleri', senin dostun kaçtı mı, gibi 50'ye yakın "genel ahlaka aykırı" olabilecek argo sözcükler kullanılmıştır....

Türkiye'de yayın yapan özel televizyon kanallarından Kanal D, Show Tv ve Star Tv'nin 17 Ocak 2004 tarihinde yayınladıkları ana haber bültenlerinde "kadının cinsel obje" olarak kullanıldığı haberin bu 3 kanalda veriliş biçimi şöyle gerçekleşmiştir.

Show/11. Haber – Ayşe Hatun Önal'ın evine silahlı adam göndermekten dolayı Erdal Acar'a kelepçe vuruldu (3 dk,13 sn) Ayşe Hatun Önal görüntüleri (erotik görüntüler), ayaklardan başlayıp yukarı doğru gelen boy çekimi, yüzünü çekerken birden inip göğüslere yakın çekim sonra tekrar yukarı kalkıp yüz çekimi gibi kamera hareketleri.¹⁰³

Kanal D/11. Haber: Ayılık hamurunda sözleri olay yarattı, Erdal Acar gözüaltına alındı. Manken Ayşe Hatun Önal'ın evine adamlarını gönderen Erdal Acar'ın tutuklama anından görüntüler yanında, mankenin dekolteli görüntüleri ve şarkıyı söylediği görüntüler bir başka programın arşiv görüntülerinden yayınlandı.¹⁰⁴

Star/17. Haber: Erdal Acar gözüaltına alındı. Manken Ayşe Hatun Önal'ı kaçırtıp gözdağı vermek isteyen eski sevgilisi Erdal Acar'ın tutuklanmasına ilişkin haber, Önal'ın mankenlikten şarkıcılığa geçtiği bilgisi, iç çamaşırı defilesinden alınmış görüntüler eşliğinde verilmiştir.¹⁰⁵

¹⁰³ Show Tv Ana Haber Bülteni 17 Ocak 2004

¹⁰⁴ Kanal D Ana Haber Bülteni 17 Ocak 2004

¹⁰⁵ Star Tv Ana Haber Bülteni 17 Ocak 2004

Bu 3 kanalda da habere konu olan kadın mankenin vücudu ön plana çıkarılmış, dekolteli görüntüleri, göğüslere yakın çekimler ve iç çamaşırı defilesinden alınan görüntülerle verilmiş ve kadın cinselliği ön plana çıkarılmıştır.

Bu araştırmalar da göstermektedir ki; televizyon haberlerinde kadın cinsel araç olarak kullanılmakta, kadın vücudu seks sömürüsü olarak nitelendirilmekte ve cinsellik erotik hazzın yerine, röntgencilik ve cinsel saldırı gibi olgularla suç işlemeye yol açacak şekilde verilmektedir. Görüldüğü gibi, haberlerde kullanılan müstehcenliğin ele alınması gereken çok farklı boyutları bulunmaktadır.

2.2.2.3. Dinî Haber ve Yorumlara İlişkin Haberler

Türkiye'de bazı televizyon kanalları tarafından yayınlanan haber-yorum ve programlarda, dinî duyguların istismarına yol açabilecek, dinî değerlere ve inanca saygılı olmayan unsurlarla dinle ilişkisi olmayan (dindışı) unsurların yayınlarda yer aldığı görülürken; bu tür yayınlar topluma rahatsızlık vermektedir.

Özellikle Ramazan ayında, içinde bulunulan günlerin mukaddesatına aykırı olarak müzik ve eğlence programlarında dansöz oynatılması, yarışma programları ile diğer programlarda "cinsellik" unsurunun yersiz ve gereksiz ölçüde kullanılması yadırganmaktadır. Ramazan ayının örf, adet ve gerekleriyle bağdaşmayan bu tür yayınların toplumsal değerler ve "vatandaşlık bilinci" ile örtüşmediği ortadadır.

Nitekim, RTÜK'ün Türkiye genelinde 6.614 kişiyle yaptığı araştırmada katılımcılara yöneltilen: "Toplumun milli ve manevi değerlerine aykırı yayın yapılıyor mu?" sorusuna % 72 oranında 'evet ve kısmen' cevabı verilmesi, yine aynı çalışmada "İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dini inançları dolayısıyla kınanmaması ilkesine aykırı yayın yapılıyor mu?" sorusuna ise %

65 oranında 'evet ve kısmen' cevabı verilmesi televizyon yayıncılığında dini haber ve yorumlara dikkat edilmediğini göstermektedir.

Sonuç olarak; hangi amaca yönelik olursa olsun, yayın yoluyla (yazılı-görsel-işitsel) dinin, dinî duyguların veya dince kutsal sayılan değerlerin istismar edilmesi kabul edilemez bir gerçek ve yayıncılık olgusudur. Yayın kuruluşları, anayasa hükümlerine ve kanun ile yönetmeliklerde öngörülen yayın ilkelerine uygun yayın yapmakla yükümlüdürler.

2.2.2.4. Magazinleşme ve Özel Hayatın Gizliliğine İlişkin Haberler

Televizyon haberciliğinde etik ihlallerin yaşandığı bir konu da magazinleşme ve özel hayatın gizliliğinin ihlaline yöneliştir. Özel televizyonların yayına başlamasıyla, televizyonun kültürel, eğitsel işlevlerinden çok eğlendirme işlevinin ön plana çıktığı görülmektedir. Televizyon haberleri de bu yöneliştten etkilenmiştir. Bazı iletişimcilere göre, hayatın ağırlığı karşısında ezilen, tam gün çalışıp evine yorgun gelen izleyici, çaresizlik duyacağı, düzeltmek için elinden birşeyin gelmeyeceği haberleri izlemek istememektedir. Buna göre izleyici, şov dünyasının yıldızlarını seyretmekten, onlar hakkında bilgi almaktan daha memnun olmaktadır. Bu durumda, izleyiciyi çekecek ve kanalda tutacak haberlere bültende yer vermek mantıklı hale gelmektedir. Bu çerçevede magazin haberlerini ön plana çıkaran televizyon kanallarının izleyicisinin artması, diğer kanalları da bu yola yöneltebilmekte, sonuçta kanallar kendi yarattıkları magazin haberlerinin tutsağı olmaktadır.

Televizyon haberlerinde verilen magazin haberleri, sansasyonel habercilik anlayışı ile paralellik göstermektedir. Şov dünyasının isimleri, uzun sürelerle, konuklar eşliğinde “mümkünse yüksek sesle” tartışılarak ekranlara getirilmektedir. Dünyanın her yerinde ünlü kişilerin yaşamları haber bültenlerine konu olsa da, Türkiye’de zaman zaman bu konuda aşırıya kaçıldığı gözardı edilmemelidir. Yasasız dönemde daha yoğun olarak

yaşanan haberlerde magazinleşme, son yıllarda artmış durumdadır. Haberlerde olayın magazin yönü öne çıkarılmakta, bütçe tasarısının tartışıldığı meclis toplantılarında, başbakanın veya eşinin giydiği kıyafetler, tasarının içeriğinden öncelikli olabilmektedir. Ya da popüler bir şarkıcı, konseri sırasında açılan fermuarı nedeniyle bültenle iki-üç dakikalık haber olabilmektedir.

Sanatçı diye tanıtılan üç-beş kişinin yaşantılarını anlatan veya toplumsal röntgenciliği normalleştiren programları, sanat eğitimi anlamsızlaştıran “star” seçimleri, para ödüllü naklen çöpçatanlık yayınları ve lise dizileri, izlenme oranlarında sürekli tırmanışı hedefleyen bir yayıncılık anlayışıyla haberi çekici kılacak her türlü unsur (dramatizasyon, müzik, aşırı vurgulanmış cinsellik...) haber metni içerisine yerleştirilmiştir. Bu nedenle haber değeri tartışılır pek çok magazin haberi, bültenlerde ağırlık kazanırken, bültenlerin süreleri de bir saatin üzerine çıkmıştır.¹⁰⁶

İstanbul Üniversitesinde bir konferansa katılan Rusya Federasyonu Olağanüstü Büyükelçisi Aleksandr Çernişev’e soru sormak için çömelen SKY TÜRK’ün bayan muhabirinin sıyrılan pantolonundan görünen g-string iç çamaşırının, özel televizyonlarda geniş yer bulması gibi ciddi etik ihlaller her zaman görülmüştür.¹⁰⁷ Özel hayatın mahremiyetinin ihlali, kimi zaman olay kahramanlarının popüler kişiliklere de dönüştürdüğü ve kitleleri ilgilendirmeyen ve haber değeri taşımayan olayların günlerce kamuoyu gündemini işgal ettiği (Kumkapı cinayeti sanığı Zeynep Uludağ’ın şarkıcı olmasına kadar götüren süreç gibi) haberlere de yer verilmiştir.

RTÜK’ün 31 Ocak 1998 Cumartesi ve 1 Şubat 1998 Pazar günleri, 12 televizyon kanalının ana haber bültenleri üzerinde yapılan bir içerik çözümlemesine başvurmakta yarar var. 12 kanalda ilk gün yayınlanan 220 haberin 93’ünün; ikinci gün yayınlanan 242 haberin 98’inin magazin

¹⁰⁶ Hakan ERGÜL: *Televizyonda Haberin Magazinleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.172

¹⁰⁷ *Star Tv, Show Tv* 12 Aralık 2003 Ana Haber Bülteni,

haberlerinden oluşması¹⁰⁸ magazin haberlerinin en sık yayınlanan haber türü olduğunu göstermektedir. Rakamların altını çizdiği somut olgu, Türkiye’de televizyon yayıncılığı alanında söz sahibi olan televizyonların ana haber bültenlerinde en sık verilen haber türünün magazin haberleri olduğu gerçeğidir.

Televizyon haberlerinde magazinleşme olgusu ile birlikte görülen etik ihlallerden biri de özel hayatın gizliliğine yönelik yapılan haberlerdir. Medya ile kişilerin hakları karşı karşıya geldiklerinde en çok sorun çıkan alan özel hayat ve sır dünyasıdır. Teknolojinin gelişmesi sonucu kişilerin özel hayatı sürekli bir tehdit altındadır. Gece gören dürbün ve kameraları, toplu iğne büyüklüğünde mercek ve mikrofonlar, uzaktan en küçük sesleri bile kaydeden antenler, teleobjektifler kötü niyetli kişilerin ekmeğine yağ sürmektedir. Halbuki, gizli ses ve görüntü kaydı sistemin yerleşmesi ile toplumun içinde yaratılacak olan korku ve güvensizlik, toplumsal ilişkileri asgariye indirecek ve kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkını engelleyen zehirli bir ortam yaratacaktır.¹⁰⁹

Kamu yararıyla özel yarar çatıştığında aralarındaki ince çizgi hangisi lehine nereden çekilecektir? Özel yarar ne zaman kamu yararı lehine feda edilecektir? Bu konuyu Çetin Özek şöyle açıklamaktadır:”Kişi kamuya açıldığı alanda ve oranda özel hayatının da sınırlanmasını kabul etmiş demektir. Kamuya açılan kişi peşinen bu konudaki gizlilikten vazgeçmiştir. Yani bir yerde mağdurun rızası vardır, kabul etmiştir. Bir yerde Yargıtay’ın kabul ettiği de bu. Bu açıdan bir işadınının, bir tüccarın kamuya açılma oranı yaptığı işle ilgilidir. Eğer rüşvet veriyorsa, hani iş hayatı yürütmek için bir takım hukuka aykırı yahut özel ilişkileri varsa bunlar açıklandığında özel hayatın ihlali olmaz. Ama o kişinin, bu alanla ilgisiz, karısıyla geçimsizliği yahut çok iyi geçinmesi de özel hayatın muhafaza edildiği bir alan olarak kalır.

¹⁰⁸ “Tv haberlerinde magazin bir numara”, Gazete Pazar, 19 Temmuz 1998, s.21

¹⁰⁹ Fazıl SAĞLAM: Türk ve Alman Anayasa Hukukları Açısından Gizli Ses Kaydı, A.Ü.SBF Dergisi, Cilt 30, Sayı:1-4, Ankara, 1975,s.111

Dokunulmaz ve gizli olan, Anayasa ile de korunan özel hayat, bir kamusal görev olan haber verme görevi ile çatıştığında, yukarıda ifade olunan kriterler ölçüsünde özel hayata dokunulabileceğinden kuşku yoktur.¹¹⁰ Özellikle paparrazi türü televizyon programlarının mensupları “kamunun ilgisi var” diyerek kişilerin özel hayatlarını gözetlemektedirler. Eskiden röntgencilik olarak kınanan davranışlar bu gün bazı gazeteciler ve televizyon muhabirleri tarafından iş haline getirilmiştir.

Kişinin özel yaşamı, kamuya açık alan, özel alan ve sır alanı olarak üçe ayrılabilir. Kamuya açık alanda kişi özel hayatını yaşarken bunu gizleme gereğini duymamaktadır. Fakat bu alan yayıncıların rahatlıkla müdahale edebileceği bir alan değildir. Bu alana çok sınırlı olarak müdahale edilebilir. Bu alan ile ilgili olarak; kişinin alışverişe çıkmasını, çocuğu ile maça gitmesini, sinemaya gitmesini, lokantada yemek yemesini, dostlarıyla bir çay bahçesinde veya gece bir barda bir şeyler içmesini örnek verebiliriz. Bu alandaki faaliyetler ve davranışlar sürekli olarak izlenemez. İzlendiği zaman ilgili kişi rahatsız ediliyorsa yahut izin alınmadan kaydediliyorsa, fotoğrafları çekiliyorsa hukuka aykırı olur. .

Kişi haklarından özel yaşama giren bir başka bölüm de konuşmaları, yazıları mektupları ve anılarını. Yargı kararlarına göre, mektup, anı ve sırlar mutlak nitelik taşıyan subjektif haklardır. Bunların, yazarın izni olmadan yayınlanması kişilik haklarına saldırı oluşturur.

Sanatçı Gülben Ergen’in 15 Eylül 2003 tarihinde birçok özel televizyon kanalında yayınlanan yatak odası kaseti özel hayatın gizliliğinin ihlalini gündeme taşırken; TCK’daki hukuki boşlukları da bir kez daha gözler önüne sermişti. 80 yıllık yasada özel hayatın gizlice görüntülenmesinin suç sayılmadığı ve özel hayatın gizliliğinin ihlaline ilişkin cezai yaptırım bulunmadığını ortaya koymuştur. Yeni TCK’da ise resim çekici veya

¹¹⁰ ÖZEK:a.g.e.,s.42

kaydedici bir aletle özel hayatın gizli alanına giren veya normal koşullar içinde ve özel çaba göstermeden görülmesi olanaklı bulunmayan bir özel yaşam olayını, ilgilinin rızası olmadan saptayan ve kaydeden kimseye 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası verileceği, elde edilmiş olduğu bilinen saptama ve kayıtlardan yarar sağlayanlar veya bunları başkalarına verenler veya diğer kimselerin bilgi edinmelerini temin edenler veya basın ve yayın yoluyla açıklayanlara da bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üç milyar liradan beş milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır hükmü getirilmiştir.

111

Özel hayatın mahremiyeti konusu, hem medyanın hem de hukuk sisteminin çok uzun süredir tartıştığı ve çözüm üretmeye çalıştığı bir alandır. Ancak “herkesi memnun edecek bir çözüm” bulunabildiğini söylemekte mümkün değil.

Sabah Gazetesi Yazarı Hincal Uluç; ünlülerin özel yaşamının haber olabileceği söylerken “falanca falancayla basıldı diye vermek ayıptır. Ünlü de olsanız benim özel yaşamım benim kapımda biter. O kapının içine rızasız girmek ahlaksızlıktır, suçtur”¹¹² yapılan haberle hem özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiğini hem de kişilik haklarının ihlal edildiğini söylemektedir.

Topluma mal olmuş insanların (politikacı-hukukçu-gazeteci-sanatçı-sporcu, vb.) 'özel yaşam hakları nereye kadardır?' İşte yanıtı bulunamayan soru bu.Ya da, herkesin yanıtı kendisine göre farklı. Burada medya mensuplarına düşen şey, tıpkı yargıçların yaptığı gibi, 'vicdanlarının sesine' kulak vermeleridir.

¹¹¹ Akşam Gazetesi:“Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali TCK dışında”, 15.09.2003

¹¹² Zaman Gazetesi,19 Haziran 1999

2.2.2.5.Yargı Haberleri, Gizli Kamera Kullanımı ve Kişilik Haklarının İhlaline İlişkin Haberler

Türkiye’de televizyon haberciliğinde yaşanan etik sorunlardan biri de kişilik haklarının ihlaline yönelik yapılan yayınlardır. Birçok programda yargı haberlerinde ve gizli kamera çekimlerinde kişilik haklarını yoğun olarak ihlal ettikleri görülür.

Genel anlamda kişilik hakkı kişisel varlıklar üzerinde söz konusu olan şahsa bağlı bir mutlak haktır. Yaşam, sağlık, özgürlükler, şeref ve haysiyet, özel yaşam, isim, resim, his yaşamı gibi kişisel varlıklar üzerindeki haklar kişilik hakkını ifade eder. Kişilik hakkı, kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirmesini temin eden varlıkların tümü üzerindeki hakkıdır.¹¹³

Anayasa, öncelikle kişinin yaşama hakkını en temel hak olarak almıştır. Kişinin beden bütünlüğüne dokunulamaz. Kimseye eziyet yapılamaz. Herkes kişi hürriyetine ve güvenliğine sahiptir. Bu hakkın sonucu olarak herkesin bedensel bütünlüğünü ve sağlığını koruma hakkı vardır. Bu haklara radyo ve televizyon yayınları sebebiyle zarar verilmişse yayıncı ve sorumlular bu zararı telafi etmek zorundadırlar. Mesela, kamera şakası sebebiyle üzüntüden saçları dökülen kızın tedavi giderlerini sorumlu yayıncılar ödemek zorundadır. Herkes bir televizyon kanalında sırtında bulunan Allah dövmesi ekrana taşınarak adeta, hedef gösterilen bir barmen’in ertesi gün öldürülmesini hatırlamaktadır.

Hukuk, malvarlığını, geçim, para ve mülk sağlayan ticari işletme ve meslekleri de koruma altına almıştır. Bir gazete yahut televizyon haberi ile halkı galeyana getirip, işyerinin işgali ya da yağmalanmasına neden olmak hukuka aykırıdır. Yine bir yayınla bir firmanın mallarının ya da markasının boykotunu yapmak veya bir kuruluşu sürekli kötüleyerek ona kredi verilmesine engel olmak

¹¹³ Fikret İLKİZ: Kişilik Hakları ve Medya, www.byegm.tr

mesleki ve ticari haklara yapılan saldırılardır. Türk Ticaret Kanunu'nun 56 ve 57.maddeleri haksız rekabeti düzenlemiştir.

Televizyon haberlerinde haberde adı geçen, işini kaybetmiş veya ismin yanlış kullanılması sonucu bir ticari kuruluşun kredisi kesilmiş , müşterisi azalmış olabilir. Bu gibi durumlarda A adlı şirketin naylon fatura ile yakalandığını söyleyen haberde aceleden veya yanlışlıkla B adlı kuruluş suçlu gibi tanıtılabilir. Netice olarak dikkatli olmak gerekir.

İsim veya ilgili tanıtmı işaretlerinin ticari amaçla televizyon yayınlarında izinsiz kullanımı da hukuka aykırıdır. Mesela, Sabancı'nın veya Koç'un adı bir gömlekte izinsiz kullanıp reklam yapılamaz. Veya "Sa" ekini bir ürüne isim olarak verip bu tanınmış markayı taklit ederek reklam filmleri hazırlanamaz.

Yine bölgedeki rakip bir milletvekilinin TBMM Genel Kurul Toplantısı'nda çalışmaktan yorgun-bitap düşmüş bir halde esnerken veya uyuklarken resmini çekip, seçim kampanyası esnasında "o sizi ancak, rüyasında temsil ediyor" diye kampanya yapmak veya "altın kızlar" gibi yatak, yorgan reklamlarında kullanmak kişi hakkına tecavüz örneğidir.

Yargılama haberlerinin verilişindeki etik ihlaller de kişilik haklarının ihlalidir. Soruşturması bitip mahkemeye intikal eden bir dava hakkında haber yapılması, ayrıca gözaltı aşamasında ele geçirilen kişilerin yüzlerinin haber yayınları sırasında teşhir edilmesi örnekleri sıkça yaşanan örneklerdir. Her iki habercilik ilkesinin ihlali, kişilik haklarının da ihlali anlamına gelir. Zira duruşma salonunda on veya on beş kameranın ışıkları altında, yüzlerce patlayan flaş altında hatta mahkeme salonundan canlı yayın yapılan bir duruşma ortamında mahkeme başkanı ve heyetinin etki altında kalmadığını ve sağlıklı karar verdiğini söylemek elbette zordur. Bu arada henüz yargılaması devam eden sanık için ve davada tanıklık yapanlar için de önemli sakıncalar oluşur. Öte yandan gözaltı aşamasında, ele geçen kişi veya kişilerin ulusal haber kanallarında yüzlerinden teşhir edilmesi de kişilik haklarının önemli bir ihlali olmaktadır.

Türkiye’de gizli kamera ile yapılan çekimler de basın etiği tartışmasını ve bu çekimlerin kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyıp taşımadığı, bu yolla toplanan delillerin delil kabul edilip edilemeyeceği sorusunu tartışmaya açmıştır.

Gizli kamera ile haber yapmak ve vermek mutlak surette hukuka aykırı değildir. Gizli kamera ile haber yapıldıktan sonra, habere konu olan kişi yayından evvel yayına sarıh olarak veya zımnen rıza göstermişse hukuki sorumluluk doğmaz.

Kişi ister topluma mal olmuş isterse sıradan bir kimse olsun, sır alanı mutlak surette hukuki koruma altında olduğundan, gizli kamera kullanılarak “gizli hayat’ına” (sır alanına) girilerek haber yapılması hukuka aykırıdır. Sır alanı dışındaki hallerde, mesela özel alana giren konularda gizli kamera kullanılmasında ise üstün kamu yararı kriterleri uygulanmalıdır. Ortak alana giren bir olayda gizli kamera kullanılması yoluyla yapılıp yayınlanmasında, ilke olarak, hukuka aykırılıktan bahsedilemez.

2.2.2.6.Haberde Tarafsızlık(Nesnellik ve Objektiflik)

Haberde tarafsızlık ilkesi, yalnızca haber verme yönünden değil, bilgi vermek, eğlendirmek, eleştirmek, değerlendirmek, yorumlamak yönünden de uygulama alanı bulur. Yayının objektif ve nesnel olmaması etik ilkelere aykırılığın unsurlarından biridir.

Özel bir televizyon kanalının akşam ana haber bülteninde, “Muş’un Tekyol Köyü’nde çocukların çöplükten ekmek toplayarak karınlarını doyurdukları” na ilişkin haber bir hayli dikkat çekmişti. Ancak televizyon kanalı bu kez zengin bir köye çarpmıştı. Yayınlanan haber sonucu yapılan açıklamalarda, 500 nüfuslu köye sadece tütünden dolayı yüklüce bir paranın

girdiği vurgulanarak, çocukların şarkıcı türkücü yapılmak vaadiyle kandırılıp ekranlara çıkarıldığı, çöplükten ekmek toplama haberinin tamamen yalan ve asılsız olduğu belirtilmiştir.

Yine 15 Kasım 1998 tarihli bir özel televizyon kanalında, Erzurum'un Oltu ilçesinde suda boğulan ikiz kardeşlerin haberinde, kardeşlerden birinin yaşı 5, diğerinin yaşı 6 olarak veriliyordu. Birkaç dakika arayla dünyaya gelen ikizler olur da, bir yıl arayla dünyaya gelen ikiz kardeşler duyulmamıştır doğrusu.

Üzülerek ifade etmeliyiz ki, özel televizyon kanallarında bu tür örnekler oldukça çoktur. Herhalde ya cezalar umursanmıyor, ya da cezalar yetersiz kalıyor.

Yasaların, egemen kültürün, medya kurumları ve gazeteciler üzerindeki baskıları, ekonomik baskılar, can güvenliği kaygısından kaynaklanan “el titremeleri”, okur ve izleyicilerden gelen baskılar “Ne yapalım, okur böyle istiyor, seyirci bunlardan hoşlanıyor...”, mazeretleri, işletme çıkarları denilen zorlamalar, yayının ideolojik çizgisiyle gerçek arasında sık sık patlak veren çelişkiler, bu etkenlerden bazılarıdır.¹¹⁴ Özellikle ulusal sorunlarla ve uluslararası ilişkilerle ilgili haberlerde taraflılık daha da yoğunlaşmaktadır. Bu tür haberlerde, ülke çıkarları ve ulusal kimlik ortaya çıkmakta, haber o çerçevede içinde izlenmekte, kurgulanmakta ve yayımlanmaktadır.

Aynı yöntemi, büyük ekonomik güce sahip kişiler de sık sık kullanmaya çalışmaktadır. Onların işlerine gelen haberi yazan gazeteci “vatansever”dir, işlerine gelmeye bir haberi yazan ise “satılmış”tır.¹¹⁵ Gazetecileri taraflı davranmaya iten etkenlerden biri de egemen güçlerdir.

¹¹⁴ Aydın ENGİN: *Medya Ahlakı, Gazetecinin Kendi Ahlakından İbarettir*, Birikim, 1999, s.26-29

¹¹⁵ Okay GÖNENSİN: *Gazeteci Kimden Yana, Demokrasi, Özgürlük ve Basın*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1997, s.36-37.

Egemen güçler, yani devleti yönetenler, hükümet edenler, holding patronları, büyük işadamları, çıkar çevreleri, gazetecileri kendilerine yandaş yapabilmek için çeşitli çıkarlar önerirler. Karşılığında bazen yayın, bazen de suskunluk isterler. Amaç bu gazetecileri önce susturmak, sonra kendi sözcüleri, daha sonra da propagandacıları haline dönüştürmektir. Bazı gazeteciler, davetlere çağrılmakla başlayan, övgülerle, ağırlanmalarla, hediyelerle, dış gezilere katılmakla süren ve maddi çıkarlarla sonuçlanan bu istekleri, ne yazık ki kabul ederler. Paranın, yeni konumun tadını alan bu gazeteciler, sunulan olanakları yitirmemek için, süreç içinde daha da fanatikleşirler. Artık sağduyu yerine, yalnızca itaat vardır.

Ayrıca, tarafsızlık ve bağımsızlık, söz konusu medya kuruluşunun sahibinin mali gücü ve medya dışı iş yapıp yapmamasıyla doğrudan bağlantılıdır. Yine de, “bireylerin, kitlelerin, kamunun, olguları en yoğun ölçüde doğru tanıma gereksinimini karşılamak” olarak tanımlayabileceğimiz tarafsızlık olgusuna (nesnellik, objektiflik), iyi eğitilmiş, kültür düzeyi yüksek, dürüst ve yetkili bir muhabirin katkılarıyla zenginleşen ve anlaşılır hale gelen haber üretmekle yaklaşılabilir. Bunun için de, haber üretiminin her aşamasında; önyargılı davranmamak, olayın gerçek olduğunu belgelemek, olaya duyguları karıştırmamak, olaya politik ya da ekonomik görüşler katmamak, olayları saptırmamak, olayları küçültmemek, olayları abartmamak, özel bir amaca hizmet etmemek, yorum yapmamak gibi ilkeler göz ardı edilmemelidir.¹¹⁶

Yukarıda da anlatıldığı gibi habercilerle siyasetçilerin ilişkileri, “ulusun çıkarları” noktasında çatışabilmektedir. Bu durumda, bazı haberlerin yayınlanmaması istenir. Körfez savaşı sırasında TRT, bölgeden göç edenlerin sayısını, halkı paniğe sürüklememek amacıyla gizli tutmak istemiştir. Yine büyük depremlerde can kaybıyla ilgili açıklamalar da benzer kaygılar olmaktadır. Buna göre ülke çıkarları söz konusu olduğunda

¹¹⁶ GİRĞİN:a.g.e.,s.23

televizyon kanalları, tarafsız habercilikten çok kamu yararını ön planda tutmaktadır.

Bir haberin objektifliğinden söz edebilmenin ilk koşulu, o haberde belirtilen görüşlerin sahiplerinin kimliklerinin açık ve anlaşılır bir biçimde tanımlanmasıdır. Haberde hangi görüşün kime ait olduğunun net bir biçimde ifade edilmesidir. Örneğin “Elazığlılar”, “vatandaşlar”, “kamuoyu” ya da “halk” öznelerini taşıyan cümlelerle yazılmış haberler, aslında kaynağı belirsiz haberlerdir ve bu nedenle objektif değildir. Yine bir başka örnek olarak “kulislerde şunlar konuşuluyor” diye yazılan haberler de net olmaktan uzaktır. “Adının açıklanmasını istemeyen” öznesini taşıyan haberlerin netliği de tartışmalıdır. O halde, objektif haberciliğin dedikodu haberciliğinden ya da yorum haberciliğinden ayırt edilmesinin en önemli koşulu, söylenen sözün kaynağının net bir biçimde belirtilmesidir.

Haberin objektifliğine ilişkin ikinci koşul, dengedir. Denge, haberde karşıt görüşlere yer verilmesi anlamına gelir. Bir iddia ya da herhangi bir görüş üzerine yazılan haberlerde, mutlaka karşıt iddia ve görüşlere de yer verilmesidir. Yazılan haber karşısında söz hakkı doğması ya da zor durumda kalması muhtemel kişi ya da kişilerin görüşlerinin de aynı haberde bulunması şarttır. Dolayısıyla madalyonun yalnızca bir yüzü gösterilerek yapılan tek boyutlu habercilikte, objektiflikten söz etmek mümkün değildir. Karşıt görüşleri görmezden gelmek ya da “nasıl olsa bu haber üzerine onlar da bir açıklama yapar, onu da yarın yayınlarız” demek, objektif ve sorumlu habercilik anlayışı ile bağdaşmaz. Bu nedenle haberde eksik bırakılan her karşıt görüş, aslında haberin nesnellikten daha da uzaklaşmasının bir ölçütüdür. Bir yayının yanlılığının en önemli göstergesini de bu görmezden gelinen ya da yer verilmeyen görüş ya da iddialar oluşturur.

Haberde objektiflik tartışıldığında, haberle yorumun birbirine karıştırılması konusu da ele alınmalıdır. Haber bülteni içinde, “yorum olduğu belirtilmeden” yapılan yorumlar, kurumun görüşünü izleyiciye empoze etmesi

amacını taşımaktadır. Oysa habercinin görevi, gerçekleri, olabildiğince yalın şekilde yansıtmaktır. Türkiye’de bu etik ilkenin gözardı edilmesi nedeniyle haber metinlerinde “skandal, kepaşelik, inanılması güç” vb. kelimelerle başlayan cümlelere çok sık rastlanmaktadır.

Objektifliğin üçüncü koşulu ise “eşit alan-eşit zaman” diye adlandırılır. Denge koşulu ile de bağlantılı olarak bu koşul, haberde yer verilen farklı görüşlere; aynen bir terazinin iki keşesi arasında dengenin sağlanması gibi eşit bir biçimde yer verilmesi anlamına gelir. Oysa televizyon haberlerinin, kamuoyunu doğru bilgilendirebilmesi için olaylara tarafsız yaklaşması gerekir. Bu, olayın tüm yönlerinin eşit olarak araştırılmasını, taraflara haberlerde eşit süre verilmesini, gerektiği zaman taraflara cevap hakkını kullanma olanağı verilmesini, böylelikle bültende herhangi bir tek yanlılığın önlenmesini gerektirmektedir. 3984 sayılı kanunda tarafsızlık koşulu 4/1 maddesinde düzenlenmiş ve yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına uygun olarak yapılması esası getirilmiştir.

Oysa televizyon haberlerinin, kamuoyunu doğru bilgilendirebilmesini için olaylara tarafsız yaklaşması gerekmektedir. Bu, olayın yönlerinin eşit olarak araştırılmasını, taraflara haberlerde eşit süre verilmesini, gerektiği zaman taraflara cevap hakkını kullanma olanağı verilmesini, böylelikle bültende herhangi bir tek yanlılığın önlenmesini gerektirmektedir.

Sonuç olarak haberin nesnelliği, objektifliği, tarafsızlığı ya da yansızlığı denildiğinde ya da böyle bir iddia ile ortaya çıkıldığında asgari olarak üç koşula uyulması beklenmektedir. Bunlar ise konuya ilişkin tüm tarafların yeterli ve net bir biçimde tanıtılması, farklı görüşlerin tümüne dengeli bir şekilde yer verilmesi ve bu denge sağlanırken tüm taraflara aynı mesafede durularak eşitlik ölçütünün sağlanması ve adil davranılmaya çalışılmasıdır. Ancak bu koşullar sağlandığında haberin nesnelliğe yalnızca biraz daha yaklaştığını ileri sürmek mümkün hale gelebilecektir.

2.2.2.7.Türkçe'nin Kullanımına İlişkin Haberler

Televizyon haberlerinde Türkçe'nin özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılmaması önemli bir etik ihlaldir. Televizyon haberciliği yapan hem kamu, hem de özel sektör kuruluşlarının uymakla zorunlu oldukları etik kuralların başında, Türkçe'nin doğru ve güzel kullanımı gelmektedir. Radyo ve televizyon kuruluşlarında; spiker, muhabir ve sunucuların dili yanlış kullanmaları kamuoyunu rahatsız etmektedir. Bu konuda yapılan yanlışlıklar;giriş- imla yanlışları, söyleyiş bozuklukları, deyim ve birleşik fiil yanlışları, alıntıların yanlış kullanımı, çeviri yanlışları, vurgu ve duraklama yanlışları, kelimelerin yanlış kullanılması, yabancı kelimelere özenme, anlatım bozuklukları, müstehcen ve kaba sözler ile argo kullanımı olarak gerçekleştiği gözlenir.

Özel televizyonlar Show, İnter Star, Flash, HBB, Fox adlarıyla birlite dilde de sıkıntılar artmaya başlamıştır. Bunlar yetmemiş, program adları, Top Secret, Pop Star, Top On, First Class, Mafgazin Forever diye kullanılmış; televizyonlarda talk show'cular, anchorman'lar, dj'ler türemiştir. Şaka-Matik, aktüel, güncellektüel, televole'ler, Dolce Vita'lar, paparazzi'ler, sporazzi'ler türetilmeye başlamıştır.

Haber dilinin, ortak kültüre bir izleyiciye hitap etmesi gerekirken; ölçülülük, anlaşılabilirlik ve düzeyli olmaktan uzak dil kullanılmaya başlamıştır. Burada, RTÜK'ün kayıtlarında yer alan bu konulardaki yanlışlıklardan, etik çalışmamızla daha ilintili olduğunu düşündüğümüz müstehcen ve argo söz kullanımıyla ilgili bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz:¹¹⁷

-“Bayanlara el kalkmaz canım, ama neyin kalkacağını artık anladık. ” NUMBER 1.12.05.1999.00.05.

-“...kendimi böyle şeettirirken gördüm.” ETV. Tuna Özdem. 01.07.1999, 03.03.

¹¹⁷Kamuoyu ve Yayın Araştırmaları Dairesi Başkanlığı,Alo RTÜK Değerlendirmeleri,

- “Kıçına güvenmeseydin” ATV. Şok-Haber 18.05.1999. 00.54.
- “94-95’te Türkiye başarıya çok yakın bir ülkeydi. Ve orda biz fısladık Türkçesi.” NTV.Ekodiyalog.08.10.1999. 21.20.
- “Biz ne yapalım diyorsanız benim size söyleyeceğim gene postu deldirmeydim.” STV. Haber. 27.05.1999. 20.12.
- “Havada uyursak ayvayı yeriz.” Kanal D.Haber. 18.05.1999. 19.00.
- “Asabi gazetesinin salağı Sadettin Okka.” BTY. Güncel. 22.04.1999. 00.17.
- “Hayret bişiy ya.” ATV. Sabah Keyfi. 08.10.1999. 12.14.
- “Evet Sayın Doğan, kendi televizyonunuzda ahkâm keserek işkembeyi kübrâdan salladığınız bu sözleri yoksa unuttunuz mu?” BTY. Haber, 17.04.1999. 10.30.
- “Müştekileri de bul getir; öyle dandik yok.” BTY. Medya Kritik. 12.04.1999. 01.31.
- “Yatırım yapanların enayi olarak değerlendirildiğini söyledi.” TGRT. Haber. 02.07.1999. 19.21

Radyo ve televizyon kuruluşlarında; spiker, muhabir ve sunucuların dili yanlışsız kullanmalarının şart olduğu fikri yerleşmemiştir. Neredeyse Türkçe konuşan herkes bu görevlerde kullanılabilmektedir. Dili kullanmada belli bir seviyeye ulaşmamış ve belli bir dil eğitiminden geçmemiş kimselerin radyo ve televizyonlarda yaptıkları dil yanlışları kamuoyunu rahatsız etmektedir.

Dili özensiz ve keyfî kullanım, radyo ve televizyon yayınları aracılığı ile toplumun dilini etkilemekte; iletişimi, anlaşmayı zorlaştırmaktadır. Yapılan yayınların birçoğu, içerikleri, amaçları ve nitelikleri bakımından halkın dil becerilerini geliştireceği, kültürel seviyelerini yükselteceği, onlara Türkçe’yi sevdireceği yerde dilin yozlaşmasına yol açmaktadır.

Televizyonlarda yayınlanan bazı programlardan içerik ve dil olarak hoşnut kalmayan izleyiciler tarafından 2005 yılının Ocak-Mayıs döneminde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK) birbirinden ilginç binlerce

şikâyet iletilmiştir. 2005'in Ocak-Mayıs döneminde RTÜK'e, 'Alo 178' hattı ve 'www.rtuk.org.tr' internet sitesi yoluyla 36 bin 291 izleyici şikâyeti ulaşmış; bu şikâyetlerin 9 bin 228'i evlilik yarışmaları, 6 bin 330'u yerli diziler, 5 bin 259'u kadın kuşak programları, 4 bin 796'sı reklamlar, 2 bin 485'i Türkçe'nin yanlış kullanımı, 2 bin 75'i haberler, 6 bin 118'i ise diğer programlar için yapılmıştır.¹¹⁸

Dili sürekli bozuk kullanmaktan dolayı bazı gazete köşelerinde, dergilerde yapılan eleştirilerin gün geçtikçe artması ortada bir sorun olduğunu açıkça göstermektedir. Sadece dil yanlışları değil radyo ve televizyonlarda yapılan bazı yayınlar, kişisel yorumlar, ortaya konan tavırlar da dinleyicilerin düşüncelerini, davranışlarını etkilemektedir. Bu kişisel, keyfî, bilim dışı tavırlar sonucunda toplumda bir yılgınlık, güvensizlik ve bocalamanın baş gösterdiği söylenebilir.

2.2.2.8.Diğer Sorunlara İlişkin Haberler

Televizyon haberlerinde, bazı detaylar, önemli görülmemekle birlikte etik ikilemler yaratabilmektedir. Bunlarda ikisi; haberlerde kullanılan arşiv görüntüler ve görüntü tekrarlarıdır. Televizyon haberlerinde, örnek olarak Güneydoğu'daki bir operasyon haberinde patlayan silahlar, asker taşıyan ve inip kalkan helikopterler vb. aslında arşiv görüntüleridir. Yetkili makamlardan yazılı bülten olarak gelen haberler, arşivdeki görüntülerle montajları yapılmaktadır. Görüntünün azlığı halinde, görüntü tekrarlarına da başvurulmaktadır. Örneğin, Alaaddin Çakıcı'nın Fransa'da polis aracına bindirilirken elde edilen görüntüsü, olayla ilgili gelişmelerin devam ettiği iki hafta süreyle, her bültende birçok kez tekrarlanmıştır.

Etik açıdan ele alınacak diğer bir konu; bültenler içerisinde, bir sonraki haberin “az sonra” ve “alt-yazılar” ile reklamının yapılmasıdır.

¹¹⁸ Sabah Gazetesi, 13.06.2005

Özel televizyon kanallarının açıkladıkları haber saatlerinden önce ana haber bültenlerini başlatmaları da, izleyiciyi kendi kanallarında tutmaya yöneliktir. Genellikle birkaç saat önce başlayan bültenin ilk ve dolayısıyla en önemli haberi ile izleyicinin diğer kanallara geçmesi engellenmeye çalışılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE ETİK VE İZLEYİCİLER

Çalışmanın bu bölümünde, televizyon haberciliğinde etik kavramının izleyiciler tarafının ele alınması öngörülmüştür. Bu nedenle de, televizyon izleyicilerinin Alo RTÜK 178 hattına ilettikleri şikayetlerle; RTÜK'ün izleyiciler üzerinde yaptığı "Televizyon Haberleri İzleme Eğilimleri" konulu araştırma sonuçlarının analizi yapılmış ve televizyon haberlerinde yapılan etik ihlallerin izleyiciler tarafından nasıl algılandığı incelenecektir.

Çalışma, haberi tüketen kesim olan izleyicilerin tepkileri üzerinden yürütülmüştür. İzleyicilerin televizyon programlarına yönelik şikayetleri ve internet sitelerine ilettikleri mesajlar çalışma kapsamı içerisinde yer almamaktadır. 178 Alo RTÜK şikayet hattına ve RTÜK'ün izleyici anketinde etik dışı haberlerin analize tabi tutulacağı çalışma, evreni temsil ettiği düşünülen örneklem RTÜK hattı ve anketi incelenerek gerçekleştirilmiştir. İzleyici şikayetlerinin ortaya konulabilmesi amacıyla 178 Alo RTÜK şikayet hattına iletilen mesajlar konularına göre ayrılarak incelenme yoluna gidilmiştir.

Araştırma Türkiye'de haberi tüketen izleyici kesiminin 178 Alo RTÜK şikayet hattına habercilikle ilgili olarak ilettiği mesajların incelenmesinden yürütülmüştür. Araştırmada izleyicilerin 1998-2004 tarihleri arasında televizyon haberlerine yönelik ilettiği şikayetler değerlendirilmiştir. Bunun nedeni ise 178 Alo RTÜK hattının 1998 yılında faaliyete geçmesi olurken; 2004 yılı ile sınırlandırılması ise 2005-2007 tarihlerinin RTÜK tarafından değerlendirilmemiş olmasıdır.

3.1. İZLEYİCİLERİN RTÜK ALO 178 HATTINA İLETTİĞİ ŞİKAYETLER

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Kamuoyu ve Yayın Araştırmaları Dairesi Başkanlığınca projelendirilen Alo RTÜK 178 şikayet hattı kamuoyunun tepki, beğeni ve hassasiyetlerinin öğrenilmesi, ayrıca televizyon izleyicileri ile radyo dinleyicilerinden gelen, şikayetlerin istatistiki olarak değerlendirilmesi amacıyla 10 Ocak 1998 tarihinde hizmete girmiş ve Ocak 2007 tarihinde 444 0 178 telefon hattına çevrilmiştir.

Ulusal, kablolu, bölgesel ve yerel televizyon ve radyo kanalları için gelen şikayetler; tüm ulusal televizyonlar”, “TRT dışındaki televizyonlar”, “ulusal bölgesel/yerel radyolar” ve “tüm radyo ve televizyonlar” olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Konunun çarpıcı boyutlarını ortaya koyabilmek için tecimsel televizyonların etik dışı eğilimlere yöneldiklerini ve buna paralel olarak toplumsal tepkilerin yoğunluğunu gösterebilmek açısından 1998-2005 yılları istatistikleri kriter olarak alınmıştır.

RTÜK’ün kurmuş olduğu Alo RTÜK 178 isimli telefon hattına izleyicilerin 1998-2004 yıllarında ilettiği tepkilerin konularına göre dökümü ayrı ayrı incelenmiştir.

Tablo 1- İzleyici Kitlesinin 178 RTÜK Hattına İlettiği Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
TARAFSIZLIK(A.B.C,L.N)	2387	4316	1559	1542	4872	2646	3576	19898
Tarafsızlık ilkesine uymama	419	954	520					1893
Olayları abartma ve çarpıtma	227	770	275	266	37	9		1584
Toplumu yanıltma	251	284	259	401	659	669	1.918	3772
Adil ve tarafsız davranmama	125	423	136	208	2096	1033	1.658	5679
Devlet adamlarına saygısızlık	170	94	111	100	117	255		847
Vatanın bölünmezliğine aykırılık	548	641	70	43	29	55		1386
Devlet kurumlarına saygısızlık	133	136	78	120	100	220		787
Atatürk'e saygısızlık	69	155	53	166	95	52		590
Laiklik ilkesine aykırılık	126	53	26	138	60	11		414
Cumhuriyete saygısızlık	64	46	18	66	70	15		279
Siyasi parti propagandası	130	387	11	31	1409	184		2152

Partilerarası eşitliğe uymama	125	373	2	3	200	143		846
DİNİ YAYIN (D.E.G)	2437	2794	1347	2835	3494	1240	5155	19302
Manevi değerlere aykırılık	461	1313	590	1975	3002	730	3.423	11494
Milli değerlere aykırılık	1195	949	217				1.732	4093
İnançlar dolayısıyla kınanma	194	234	174	295	158	320		1375
Duygu sömürüsü	241	171	190	185	48	13		848
Dini duyguların sömürülmesi	174	102	140	282	270	145		1143
Batıl inançlara yönlendirme	119	12	35	25	7	0		198
Bilime aykırılık	53	13	1	73	9	32		181
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ(F)	1018	450	692	714	700	71	246	3981
Magazine aşırı yer verilmesi	811	419	601	431	568	45	153	2875
Özel hayatın gizliliğine uymama	207	31	91	283	132	26	93	770
TÜRKÇENİN KULLANIMI(H)	1234	4338	1551	239	841	696	4559	13458
Müstehcen, çirkin konuşmalar	570	2738	767					4075
Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	436	1127	406	239	841	696	2.370	6115
Küfür/kötü söz	228	473	378				2.189	3268
KİŞİLİK HAKLARI (I.J.K)	1948	4509	3218	2129	2244	1456	1680	17184
Kişi haklarına aykırılık	338	835	921	400	892	745	1.680	5811
İftira, hakaret	315	608	907	470	620	160		3080
Küçük düşürme	206	362	574	74	34	45		1295
Alay etme	166	544	332	699	430	424		2595
Abartılı Haber	520	1758	315	337	160	27		3117
Yargı kararı	192	357	127	100	67	13		856
Yargının etkilenmesi	0	0	16	3	17	33		69
Gizli çekim ve kayıt	125	3	4	17	14	7		170
Cevap hakkına uymama	86	42	22	29	10	2		191
ŞİDDET (S.U.V.Y.)	2366	3122	1780	3080	5237	2498	7220	25303
Nefret duygularına yol açma	314	572	259	415	880	140		2580
Toplumu çelişkiye sürüklenme	137	581	226	407	443	466		2260
Şiddete aşırı yer verilmesi	388	360	278	260	376	174		1836
Şiddet (bedensel)	512	407	255	457	691	327	2.758	5407
Şiddete sevk etme	274	494	167	283	1161	489	1.806	4674
Bölücülük yapılması	0	0	193	472	370	435		1470
Şiddet (sözel)	82	251	142	318	892	334	2.656	4675
Kötü alışkanlıklara özendirme	243	88	136	271	117	76		931
Toplunun teröre sevk edilmesi	117	225	63	99	52	25		581
Hayvanlara eziyet	41	23	30	40	157	1		292
İntihara teşvik	126	66	18	16	44	10		280
Suç teknikleri öğretme	132	55	13	42	54	21		317
ÇOCUKLAR(Z)	874	1283	1942	2756	6362	5554	16186	34957
Çocukları tehlikeye atma	267	448	887	1933	3517	4751	9.746	21549
Çocukların duygusal gelişimi	204	479	517	536	2596	705	3.678	8715

Çocukların fiziksel istismar	183	124	275	287	249	98		1216
Çocukları duygusal istismar	220	232	263				2.762	3477
CİNSELLİK(T)	3852	17089	6835	14516	18062	13889	23243	97486
Cinsellik/Erotizm	1880	4435	2322	2466	4416	5097	6.571	27187
Ahlaka aykırı hareket	270	5096	2254	4223	8950	4582	8.486	33861
Türk aile yapısına aykırılık	510	1955	922	3647	4535	4161	8.186	23916
Eşcinselliğe özendirme	90	127	136	117	161	48		679
Genel ahlaka aykırılık	1102	5476	1201	4063	-	-		11842
DİĞER(M.O.P.R)	5294	8091	11513	36940	91811	84722	76314	314685
Reklamın niteliği	471	1054	2058	387	360	1055		5385
Reklamın niceliği	565	467	1504	2269	6044	12447	5.287	28583
Tekrarda aşırılık	136	413	242	215	440	238		1684
Gizli reklam	70	56	62	82	131	92		493
Canlandırma	85	22	5	9	26	3		147
Diğer	3967	6079	7642	33978	35997	29002	71027	187446
TOPLAM	21410	45992	30437	64751	84810	70887	137687	455974

Tabloya ilişkin bulgular, Alo RTÜK 178 telefon hattına izleyicilerden gelen şikayetlerin yıllar itibarıyla değişiklikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. İzleyicilerin, 1998 yılında 21.410, 1999 yılında 45.992, 2000 yılında 30.437, 2001 yılında 64.751, 2002 yılında 84.810, 2003 yılında 70.887 ve 2004 yılında 137.687 adet mesaj bıraktığı görülmektedir. İzleyicilerin 178 Alo RTÜK hattına toplam 455.974 mesaj bırakması şikayet konularına göre yoğunlaşmada farklılık görülse de izleyicilerin hemen hemen her konuda şikayetlerini ilettiklerini göstermektedir. Bu da izleyicilerin 178 Alo RTÜK hattına ilgi gösterdiğini göstermektedir.

İzleyici kitlesinin ilettiği şikayetlerin içeriğine göre birinci sırayı, diğer konuların (314.685) aldığı görülmektedir. Bu önemli bulgu dışında cinsellik ve pornografi (97.486) haberleri ikinci sırayı alırken; çocuklara ve gençlere yönelik ihlallerle ilgili şikayetler üçüncü (34.957), şiddet ve terör haberleri dördüncü (25.303), tarafsızlık ihlali beşinci (19.898), haberlerde dini yayın ve yorumlara yönelik ihlaller altıncı (19.302), kişilik hakları ve yargının etkilenmesine yönelik ihlaller yedinci (17.184), Türkçe'nin kullanımındaki yanlışlıklar sekizinci (13.458) ve özel hayatın gizliliğine yönelik ihlaller ise dokuzuncu (3981) sırayı alan konular arasında yer almıştır.

Tablo 2- Diğer Konularda Gelen Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
DİĞER(M.O.P.R)	5294	8091	11513	36940	91811	84722	76314	314685
Reklamın niteliği	471	1054	2058	387	360	1055		5385
Reklamın niceliği	565	467	1504	2269	6044	12447	5.287	28583
Tekrarda aşırılık	136	413	242	215	440	238		1684
Gizli reklam	70	56	62	82	131	92		493
Canlandırma	85	22	5	9	26	3		147
Diğer	3967	6079	7642	33978	35997	29002	71027	187446

“Diğer” konular başlığı; reklamın niteliği ve niceliği, tekrarda aşırılık, tekrarda aşırılık, gizli reklam, canlandırmadan oluşturulmuştur. İzleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına bıraktığı 314.685 mesaj genel sıralamada birinci sırada yer almıştır.

Yukarıda açıklanan konuların dağılımı göz önünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, yayınları izleyenlerin haberlerde reklamların kullanılması (34.461) mesaj bırakılmak suretiyle dikkat çekerken; televizyon haberlerinde kullanılan canlandırma tekniği mesajlarında (147) ise yıllar itibariyle azaldığı gözlemlenmektedir. İzleyicilerin haberlerde aşırı tekrarın verilmesi konusunda ise (1684) mesaj bırakarak bu konudan da şikayetçi oldukları görülmektedir. İzleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına diğer konularla ilgili görüntü ve sözler için ilettiği şikayetlerden bazıları;

“-Ekran karartma yerine programa ceza verilmeli.

-Alo RTÜK 178 hattı ücretsiz olmalı.

-RTÜK, kanunları uygularken daha esnek davranmalı.

-Frekans tahsisleri bir an önce yapılmalı.

-Kanal kapatmalarda, ekranda yer alan yazılar çok daha açıklamalı olarak yapılmalı.

-Haberlerde bir markanın görüntüsü verilerek onun gizli reklamının yapılması haksız rekabete neden olduğu yönünde eleştiriler gelmiştir.

-Elazığ'dan arayan bir vatandaş halk otobüsü şoförünün kendisine tokat attığından söz ederek bu otobüsün bir hafta süreyle kapatılmasını istemiştir.

-Bir başka izleyici yoğun işleri nedeniyle izleyemediği bir dizinin tekrar yayınlanmasını istemiştir.

-Bir öğrenci kırmızı noktalı yayınların çok geç yayınlandığını bu nedenle sabahları kalkamadığından yakınmıştır.

-Bir sanatçının kıyafetinden rahatsız olan bir izleyici kıyafetlere kısıtlama getirilmesini talep etmiştir.

-Hattı arayan bir izleyici özel kanalların tümünün kapatılmayı hakettiğini söylemiş ve RTÜK'e destek vermiştir.

-İstanbul'dan arayan bir izleyici ise kanalların kapatılmamasını istemiş ve RTÜK çalışanlarını tehdit etmiştir.”

“Diğer” konusundaki bulgularımız belirgin bir nedeni ortaya çıkarmaktadır. İzleyicilerin 178 Alo RTÜK hattını hemen hemen her konuda aradıkları söylenebilir.

Tablo 3- Haberlerde Kullanılan Cinsellik ve Erotizm Şikayetlerinin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
CİNSELLİK(T)	3852	17089	6835	14516	18062	13889	23243	97486
Cinsellik/Erotizm	1880	4435	2322	2466	4416	5097	6.571	27187
Ahlaka aykırı hareket	270	5096	2254	4223	8950	4582	8.486	33861
Türk aile yapısına aykırılık	510	1955	922	3647	4535	4161	8.186	23916
Eşcinselliğe özendirme	90	127	136	117	161	48		679
Genel ahlaka aykırılık	1102	5476	1201	4063	-	-		11842

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (t) bendinde cinsellik ve erotizm yayınların müstehcen olmaması şeklinde belirlenmiştir..

İzleyicilerin cinsellik ve erotizm ile ilgili olarak 178 Alo RTÜK şikayet hattına 97.486 adet iletildiği mesaj, genel sıralamada ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. İzleyiciler, televizyon haberlerinde cinsellik/erotizm, ahlaka aykırı hareket, Türk aile yapısına aykırılık, eşcinselliğe özendirme ve genel ahlaka aykırılık konularında şikayetler bırakmıştır.Yukarıda açıklanan konuların dağılımı göz önünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, yayınları izleyenlerin haberlerde, ahlaka aykırı hareket (33.861), cinsellik/erotizm (27.187) ve Türk aile yapısına aykırılık (23.916) konularında şikayetlerinin arttığını göstermektedir. İzleyicilerin, eşcinselliğe özendirme konusunda ise şikayetlerde azalma olduğu dikkat çekmektedir. İzleyicilerin

178 Alo RTÜK şikayet hattına diğer konularla ilgili görüntü ve sözler için ilettiği şikayetlerden bazıları;

“-Bir ilimizdeki iki genç kızın evliliklerine ilişkin bir haberin çok geniş bir şekilde yayınlanması, birçok kişinin bu haberlerden rahatsızlık duymasına neden olmuştur. Erkekleri fuhuşa özendirici nitelikteki haberler, Rus hayat kadınları ile ilgili haberlerin sık sık ekrana gelmesinin yanı sıra “Nataşaların fiyatı yarıya indi” sözü ile verilen haberler tepki çekmiştir. Şikayette bulunanlar, bazı tanınmış kişilerin cinsel hayatlarının haber olarak verilmesini televizyon haberciliği adına üzüntü verici bulduklarını belirtmişlerdir.

-Haber bültenleri içinde magazin haberlerinin ağırlığı gittikçe artmaktadır.

-Çıplak protesto eylemlerinin gösterilmesini kınıyoruz.

-Ana haber bültenleri içerisinde manken ve sanatçıların erotik görüntülerinin yer aldığı defile, tanıtım veya sahne görüntülerinin haber diye verilmesinin, gerçek habercilik anlayışı ile ilgisi yok.

-Haberlerde eşcinsel festival görüntüleri defalarca yayınlanıyor.

-Bayanların zayıflama veya güzelleşmesini konu alan haberler, erotik görüntüler ile haber bültenlerinde çok sık yer almaktadır.

-Aykırı evlilik haberleri ekranlarda kendisine yer bulabiliyor.

-Hülya Avşar Show’da konukların cinsel hayatlarıyla ilgili konuşmalar haberlere konu olmaktadır.”

Televizyon haberlerinde, güzellik ve zayıflama konusunda, cinsellik ve kadın vücudunun sergilenmesi ve mankenlerin erotik görüntülerinin yayınlanması şikayete konu olurken; defilelere katılan mankenlerin çıplak görüntülerinin, çıplak protesto eylemlerinin, viagra ile ilgili haberlerin, tanınmış sanatçıların erotik görüntülerinin haber bültenleri içerisinde defalarca verilmesi izleyicilerin tepkilerine neden olmuştur. Yine izleyicilerin televizyon haberlerinde bazı ürünlerin erotik tanıtım filmlerinin yayınlanmasına, eşcinselliği özendiren nitelikte ve eşcinsel festivallerinin geniş bir şekilde yer bulmasına, bazı transseksüel ilişkilerin sık sık ekrana getirilmesine tepkileri fazlaca olmuştur.

Tablo 4-Çocuklarla İlgili Gelen Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
ÇOCUKLAR(Z)	874	1283	1942	2756	6362	5554	16186	34957
Çocukları tehlikeye atma	267	448	887	1933	3517	4751	9.746	21549
Çocukların duygusal gelişimi	204	479	517	536	2596	705	3.678	8715
Çocukların fiziksel istismar	183	124	275	287	249	98		1216
Çocukları duygusal istismar	220	232	263				2.762	3477

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (z) bendinde; gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması şeklinde belirlenmiştir.

Çocukların ve gençlerin fiziksel, duygusal ve ahlaki gelişmelerini olumsuz yönde etkileyebilecek haberlerle ilgili olarak izleyicilerin, 178 Alo RTÜK şikayet hattına 34.957 ilettikleri şikayetler, genel sıralamada üçüncü sırada yer almaktadır. İzleyiciler, haberlerde çocukların ve gençlerin duygusal ve fiziksel gelişimini engelleyebilecek, onları tehlikeye atacak görüntülerden rahatsızlığını şikayet hattına iletmıştır. Yukarıda açıklanan konuların dağılımı gözönünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, yayınları izleyenlerin haberlerde, çocukların tehlikeye atılmasına (21.549), çocukların duygusal ve fiziki istismarına (4693) ve çocukların gelişimi (8715) konularında mesajların artışı izleyicilerin haberlerdeki görüntülerden rahatsızlığını göstermektedir. İzleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına diğer konularla ilgili görüntü ve sözler için ilettiği şikayetlerden bazıları;

-Haber bültenlerinde satanistlerin konu edilmesi, bunlarla ilgili özendirici, giyim, müzik ve sorumsuz özgür hareketlerini içeren görüntü ve efektler çok fazla tekrarlanarak yayınlanıyor.

-Hülya Avşar Show adlı programda, çocuk dansözün oynatılması görüntüleri haberlerde kullanılmasın.

-Tecavüze veya cinsel tacize uğramış çocukların görüntüleri çocukların psikolojik yapılarını derinden sarsmaktadır.

-Özürlü çocukların anne, baba veya akrabaları tarafından bir yere bağlanması veya hapsedilmesi gibi görüntüler çocukların duygusal dünyalarını tahrip etmektedir.

-10 yaşında olduğunu söyleyen bir çocuk, televizyonda izlediği “erkek dansöz” ün kendisini çok rahatsız ettiğini bildirmiştir.

Televizyon haberlerinde; eroin, esrar ve içki gibi kötü alışkanlıkların kullanılması ve kullanım yollarının gösterilmesi, evden kaçan çocuklar ile ilgili haberler, babaları veya annelerinin şiddetine maruz kalmış çocuklar ile ilgili haber veya görüntüler, iş bulmak amacı ile çocuğunu öldürme tehditi veya gecekondusunun yıkılmaması için çocuğuyla intihar girişimi görüntülerinin yer alması, tecavüze uğramış çocukların görüntüleri ve konularının yayınlanması çocukların ve gençlerin ruhsal sağlığını olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olabileceği endişesini aileler dile getirmiştir.

İzleyiciler, televizyon haberlerinde ilgi çeken kişi veya karakterlerin çocuk ve gençleri özendirilerek verilmesi, onların duygusal, ahlaki ve sosyal gelişmelerini olumsuz yönde etkileyebilecek biçimde verilmesi, cinsel duyguların sömürülmesi, bireylerin cinsel meta olarak gösterilmesi, insan bedeninin cinsel tahrik unsuruna indirgenmesi gibi görüntülerden şikayetçi olmuştur.

Tablo 5- Şiddet ve Teröre İlişkin Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
ŞİDDET (U.V.Y.)	2366	3122	1780	3080	5237	2498	7220	25303
Nefret duygularına yol açma	314	572	259	415	880	140		2580
Toplumu çelişkiye sürüklenme	137	581	226	407	443	466		2260
Şiddete aşırı yer verilmesi	388	360	278	260	376	174		1836
Şiddet (bedensel)	512	407	255	457	691	327	2.758	5407
Şiddete sevk etme	274	494	167	283	1161	489	1.806	4674
Bölücülük yapılması	0	0	193	472	370	435		1470
Şiddet (sözel)	82	251	142	318	892	334	2.656	4675
Kötü alışkanlıklara özendirme	243	88	136	271	117	76		931
Toplumu teröre sevk edilmesi	117	225	63	99	52	25		581
Hayvanlara eziyet	41	23	30	40	157	1		292
İntihara teşvik	126	66	18	16	44	10		280
Suç teknikleri öğretme	132	55	13	42	54	21		317

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasında şiddet ve terör;

u) Kadına, güçsüzlere ve küçüklere karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi.

v) (Değişik:03/08/2002-4771/8 md.) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması.

y) Suç örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerinin yansıtılmaması şeklinde belirlenmiştir.

İzleyiciler şiddet ve terörizm ile ilgili olarak 178 Alo RTÜK şikayet hattına 25.303 adet ilettiği şikayetler, genel sıralamada dördüncü sırada yer almaktadır. İzleyiciler televizyon haberlerinde, nefret duygularına yol açma, toplumu çelişkiye sürükleme, şiddete aşırı yer verilmesi, şiddet (bedensel), şiddete sevk etme, bölücülük yapılması, şiddet (sözel), kötü alışkanlıklara özendirme, toplumun teröre sevk edilmesi, hayvanlara eziyet, intihara teşvik ve suç teknikleri öğretme gibi konuların verilmesinden şikayetçi oldukları gözlemlenmiştir.

Yukarıda açıklanan konuların dağılımı gözönünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, izleyiciler haberlerde, bedensel ve sözel şiddet (10082) mesaj bırakırken; hayvanlara eziyet (292) ve intihara teşvik (280) konularında ise az mesaj bıraktığı dikkat çekmektedir. İzleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına diğer konularla ilgili görüntü ve sözler için ilettiği şikayetlerden bazıları;

-Televizyonlardaki haber bültenlerinde, şiddetle ilgili konular çok sık ekrana gelmektedir.

-Özellikle haberlerde, dünyanın birçok yerindeki savaş görüntülerinin sık sık ekranlara gelmesi insanları mutsuzluğa itiyor.

-Haberler vasıtasıyla adliye kavgalarının ekranlarda yer bulması, toplumu tedirgin etmektedir.

-Her akşam ekranlarımızda yer alan şiddet içerikli görüntülerden bıktık.

-Haber bültenlerinde, Kafkasya'daki çatışmalarda kesik baş veya parçalanmış ceset görüntüleri insanları üzmektedir.

-Haberlerde işkence görüntülerini görmek istemiyoruz.

Televizyon haberlerinde kullanılan “şiddet ve terör” konularındaki bulgularımız belirgin bir nedeni ortaya çıkarmaktadır. İzleyiciler hem sözel olarak hem de görsel ve bedensel olarak şiddet unsurunun sergilenmesi izleyicilerin şikayetini arttırmıştır. haberlerde şiddeti özendiren, aile içi şiddet, dayak, cinsel taciz, tecavüz gibi konuları meşrulaştırıcı, hafifletici ve kışkırtıcı olmaması, suç örgütlerinin eylemlerini ve hedeflerini bu kişi veya örgütlere haksız çıkar sağlayacak şekilde ele alan veya örgütün korkutma, sindirme, yıldırma gücünü artıracak ya da baskı, tehdit ve korku yaratarak kendi otoritelerini oluşturmalarına yol açacak nitelikte yapılan haberlerle ilgili olarak şikayetlerde bulunmuştur. İzleyiciler, kadınlara, güçsüzlere ve küçüklere karşı her türlü ayrımcılığı, fiziksel ve psikolojik şiddeti, hayvanlara karşı şiddet içeren görüntülerle ilgili şikayetlerde bulunmuştur.

Tablo 6- Tarafsızlığa İlişkin Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
TARAFSIZLIK(A.B.C,L.N)	2387	4316	1559	1542	4872	2646	3576	19898
Tarafsızlık ilkesine uymama	419	954	520					1893
Olayları abartma ve çarpıtma	227	770	275	266	37	9		1584
Toplumu yanıltma	251	284	259	401	659	669	1.918	3772
Adil ve tarafsız davranmama	125	423	136	208	2096	1033	1.658	5679
Devlet adamlarına saygısızlık	170	94	111	100	117	255		847
Vatanın bölünmezliğine aykırılık	548	641	70	43	29	55		1386
Devlet kurumlarına saygısızlık	133	136	78	120	100	220		787
Atatürk'e saygısızlık	69	155	53	166	95	52		590
Laiklik ilkesine aykırılık	126	53	26	138	60	11		414
Cumhuriyete saygısızlık	64	46	18	66	70	15		279
Siyasi parti propagandası	130	387	11	31	1409	184		2152
Partilerarası eşitliğe uymama	125	373	2	3	200	143		846

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (a),(b),(c) ve (l) bentlerinde tarafsızlık ilkeleri; a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılmaması.

b) Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi.

c) Yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları veya bir başka gerçek veya tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmaması.

l) Haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması; özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi; haber kaynaklarının kamuoyunun yanıltılmasının amaçlandığı haller dışında gizliliğinin korunması.

n) Siyasî partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlanması; tek yönlü, taraf tutan yayın yapılmaması; seçim dönemlerinde belirlenen seçim yasaklarıyla ilgili ilkelere aykırı davranılmaması şeklinde belirlenmiştir.

Kanunda tarafsızlığa ilişkin haberlerle ilgili olarak genel ifadeler belirlenmesine rağmen izleyicilerin, 178 Alo RTÜK şikayet hattına 19.898 adet ilettiği mesajlar genel sıralamada beşinci sırada yer almaktadır. İzleyiciler, haberlerde tarafsızlık ilkesine uymama, olayları abartma ve çarpıtma, toplumu yanıltma, adil ve tarafsız davranmama, devlet adamlarına saygısızlık, vatanın bölünmezliğine aykırılık, devlet kurumlarına saygısızlık, Atatürk'e saygısızlık, laiklik ilkesine aykırılık, Cumhuriyete saygısızlık, siyasi parti propagandası, partilerarası eşitliğe uymama konularından şikayetçi olmuştur.

Yukarıda açıklanan konuların dağılımı göz önünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, yayınları izleyenlerin haberlerde, Devletin Anayasal kurumlarını, ülkeyi kuran ve kurtarıcı olan önderleri, devletin koruyucusu ve kollayıcısı olan kuvvetlerini ve ülkeyi yöneten kişileri rencide edici ve küçük düşürücü yayınlar yapılması ile insanların mezhep, siyasi görüş ve cinsiyet farklılığının verilmesinden şikayetçi oldukları görülmektedir. İzleyicilerin tarafsızlıkla ilgili olarak verilen haberlerde, adil ve tarafsız davranılmaması konusunda (5679), toplumu yanıltma konusunda (3772), siyasi parti propagandası (2152), tarafsızlık ilkesine uymama konusunda (1893), olayları

abartma ve çarpıtma konusunda (1584), vatanın bölünmezliğine aykırılık konusunda ise (1386) mesaj bırakması dikkat çekicidir. Cumhuriyete saygısızlık, laiklik ilkesine aykırılık konularındaki şikayetler de ise azalma olduğu dikkat çekmektedir. İzleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına ilettikleri konularla ilgili görüntü ve sözler için ilettiği şikayetlerden bazıları;

“-Bir pop sanatçısının klibinde Mehter marşını şarkı haline getirmesi halkın tepkisine neden olmuştur. Bazı haberlerde sunulan terör içerikli haberlerde yer alan görüntüler ve Reha Muhtar'ın şehit olan askerlerimiz için “telef oldular” ifadesini kullanması geniş tepkilere neden olmuştur.

-Devlet kurumlarına ve büyüklerine hakaret ediliyor.

-Türk polisine ve güvenlik güçlerine hakaret ediliyor.

-Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve kurtarıcısı olan Atatürk'e iftira ediliyor.

-Polise yönelik işkenceci imajı uyandıran karalama kampanyalarını kınıyoruz.

-Toplumsal değer verdiği kişi ve kurumlara karşı kullanılan sözlerde daha dikkatli olunmalıdır.”

Tablodaki verilere göre Türkiye Cumhuriyeti'nin varlık ve bağımsızlığı, devletin bölünmez bütünlüğü, Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı yayın yapılmaması, tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması, siyasi partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliğinin sağlanmasıyla ilgili şikayetler oldukça fazla muğlak olup varsayımımızı desteklemektedir. Siyasi partilerin her fırsatta söyledikleri haberlerde yeterince yer verilmediği yönündeki şikayetlere izleyicilerin pek itibar etmediğidir.

Tablo 7- Dini Haber ve Yorumlara İlişkin Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
DİNİ YAYIN (D.E,G)	2437	2794	1347	2835	3494	1240	5155	19302
Manevi değerlere aykırılık	461	1313	590	1975	3002	730	3.423	11494
Milli değerlere aykırılık	1195	949	217				1.732	4093
İnançlar dolayısıyla kınanma	194	234	174	295	158	320		1375
Duygu sömürüsü	241	171	190	185	48	13		848
Dini duyguların sömürülmesi	174	102	140	282	270	145		1143
Batıl inançlara yönlendirme	119	12	35	25	7	0		198
Bilime aykırılık	53	13	1	73	9	32		181

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (d),(e) ve (g) bentlerinde dini yayın ve yorumlar; d) İnsanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması.

e) Yayınların toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması.

g) Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi şeklinde belirlenmiştir.

Kanunda dini haber ve yorumlara ilişkin ilgili maddeler belirlenmesine rağmen izleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına 19.302 adet mesaj ilettiği ve bunun da genel sıralamada altıncı sırada yer aldığı görülmektedir. İzleyiciler, haberlerde manevi değerlere aykırılık, milli değerlere aykırılık, inançlar dolayısıyla kınanma, duygu sömürüsü, dini duyguların sömürülmesi, batıl inançlara yönlendirme ve bilime aykırılık konularından şikayetçi olmuştur.

Yukarıda açıklanan konuların dağılımı göz önünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, izleyicilerin haberlerde, manevi (11.494) ve milli değerlere aykırılık (4093), inançlar dolayısıyla kınanma (1375) ve dini duyguların sömürülmesi (1143) konularından şikayetçi oldukları gözlemlenmektedir. Batıl inançlara yönlendirme (198) ve bilime aykırılık (181) ise en az şikayet edilen konulardır.

İzleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına ilettikleri konularla ilgili görüntü ve sözler için ilettiği şikayetler; büyücülük, falcılık, cincilik vb. güçleri konu eden haberlerin yapılması, batıl inançlara yönlendirme üzerine olmuştur.

Televizyon haberlerinde kullanılan "dini haber ve yorumlar" konularındaki bulgularımız belirgin bir nedeni ortaya çıkarmaktadır. Televizyon haberlerinde, halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı

gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik ve teşvik eden, toplumda nefret duyguları oluşturan haberlerin yapılması izleyicilerin şikayetçi oldukları konuların başında gelmektedir. İzleyiciler, dini ve ahlaki konuların, kin ve nefret yaratacak, milli birlik ve bütünlüğü bozacak şekilde işlenmesini, insanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi veya dini inanç, mezhep veya benzeri sebepler dolayısıyla hiç bir şekilde kınanmamasını istemektedir.

Tablo 8- Kişilik Haklarına İlişkin Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
KİŞİLİK HAKLARI (İ.J.K)	1948	4509	3218	2129	2244	1456	1680	17184
Kişi haklarına aykırılık	338	835	921	400	892	745	1.680	5811
İftira, hakaret	315	608	907	470	620	160		3080
Küçük düşürme	206	362	574	74	34	45		1295
Alay etme	166	544	332	699	430	424		2595
Abartılı Haber	520	1758	315	337	160	27		3117
Yargı kararı	192	357	127	100	67	13		856
Yargının etkilenmesi	0	0	16	3	17	33		69
Gizli çekim ve kayıt	125	3	4	17	14	7		170
Cevap hakkına uymama	86	42	22	29	10	2		191

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (1) bendinde kişilik haklarının ihlali; kişilerin manevî şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmaması, saklı kalması kaydıyla verilen bilgilerin kamu yararı ciddî bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanmaması

j) Yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması, ilân ve reklam niteliğindeki yayınların bu niteliklerinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklanması, bir basın organının özel çabalarla yarattığı ürünün kendi ürünüymüş gibi sunulmaması, ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilmesi.

k) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilân edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi; kişileri suç işlemeye yönlendirecek veya korku salacak yayın yapılmaması şeklinde belirlenmiştir.

Kişilik hakları ihlali ve yargının etkilenmesine ilişkin haberlerle ilgili olarak izleyicilerin, 178 Alo RTÜK şikayet hattına 19.302 adet ilettiği mesajlar genel sıralamada yedinci sırada yer almaktadır. İzleyiciler, haberlerde kişilik haklarına aykırılık, iftira, hakaret, küçük düşürme, alay etme, abartılı haber, yargı kararı, yargının etkilenmesi, gizli çekim ve kayıt, cevap hakkına uymama konularından şikayetçi olmuştur.

Yukarıda açıklanan konuların dağılımı göz önünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, yayınları izleyenlerin haberlerde, kişilik haklarına aykırılık (5811), abartılı haber (3117), iftira ve hakaret (3080), alay etme (2595) konularında artan bir şikayet görülürken; cevap hakkına uymama, gizli çekim ve kayıt ile yargının etkilenmesi konularında ise bir azalma olduğu dikkat çekmektedir. İzleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına ilettikleri konularla ilgili görüntü ve sözler için ilettiği şikayetlerden bazıları;

“-Televizyon kameralarının, suç işlediği iddia edilen kişilerin istekleri dışındaki çekim yapmaları, o insanların suçları ispatlanmadığı halde, kamuoyu gözünde suçlu ilan edilmelerine sebep olmaktadır.

-Haber bültenlerinde, hakkında mahkemece kesinleşmemiş suçların, kesinleşmiş gibi gösterilip, yargı kararı olmaksızın kişilerin suçlu ilan edilmeleri kişilik haklarına aykırıdır.

-Adil karar mercileri varken Reha Muhtar'ın, ekranlarda kişileri yargılayıcı bir tavır alması tasvip edilemez.”

Televizyon haberlerinde kullanılan “kişilik hakları ihlali ve yargı” konularındaki bulgularımız belirgin bir nedeni ortaya çıkarmaktadır. Televizyon haberlerinde kişilerin manevi şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulması, küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan ifadelerle yer verilmesi, suçlu olduğu yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilan edilmesi veya suçlu olarak gösterilmesi, yargıya intikal etmiş herhangi bir dava söz konusu olduğunda, kesin hüküm tesisine kadar,

yargı kararını etkileyebilecek şekilde yayın yapılmasıyla ilgili şikayetler artmaktadır.

Tablo 9- Türkçe'nin Yanlış Kullanımına İlişkin Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
TÜRKÇENİN KULLANIMI(H)	1234	4338	1551	239	841	696	4559	13458
Müstehten, çirkin konuşmalar	570	2738	767					4075
Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	436	1127	406	239	841	696	2.370	6115
Küfür/kötü söz	228	473	378				2.189	3268

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (h) bendinde Türkçe'nin kullanımı; Türkçenin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin sağlanması şeklinde belirlenmiştir.

Türkçe'nin yanlış kullanımına ilişkin haberlerle ilgili olarak izleyicilerin, 178 Alo RTÜK şikayet hattına 13.458 adet ilettiği mesajlar genel sıralamada sekizinci sırada yer almaktadır. İzleyiciler haberlerde, müstehten, çirkin konuşmalar, argo/Türkçe'yi kötü kullanma ve küfür/kötü söz kullanımı ile ilgili olarak şikayette bulunmuştur.

Yukarıda açıklanan konuların dağılımı göz önünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, izleyicilerin haberlerde, argo/Türkçe'yi kötü kullanma (6115), müstehten, çirkin konuşmalar (4075), küfür ve kötü sözler (3268) konusunda şikayetçi olduklarını göstermektedir. .

Televizyon haberlerinde kullanılan "Türkçe'yi yanlış kullanma" konularındaki bulgularımız belirgin bir nedeni ortaya çıkarmaktadır. Televizyon haberlerinde Türkçe'nin özellikleri ve kurallarının bozulmadan konuşma dili olarak kullanılmadığı, milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim, kültür ve bilim dili halinde gelişmesi ve zenginleşmesinin sağlanmadığıdır.

Tablo 10- Özel Hayatın Gizliliğine İlişkin Şikayetlerin Dağılımı

ŞİKAYET KONUSU	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ(F)	1018	450	692	714	700	71	246	3981
Magazine aşırı yer verilmesi	811	419	601	431	568	45	153	2875
Özel hayatın gizliliğine uymama	207	31	91	283	132	26	93	770

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (f) bendinde özel hayatın gizliliği; (Değişik:03/08/2002-4771/8 md.) Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması şeklinde belirlenmiştir.

Özel hayatın gizliliğine ilişkin haberlerle ilgili olarak izleyicilerin, 178 Alo RTÜK şikayet hattına 3.981 adet ilettiği mesajlar genel sıralamada dokuzuncu sırada yer almaktadır. İzleyiciler, haberlerde magazine aşırı yer verilmesi ve özel hayatın gizliliğine uyulmaması konularında şikayetçi olmuştur.

Yukarıda açıklanan konuların dağılımı göz önünde bulundurularak tablo incelenecek olursa, izleyicilerin haberlerde, magazine aşırı yer verilmesi (2875) ve özel hayatın gizliliğinin ihlali (770) konusunda şikayetçi oldukları görülmektedir.

Tablodaki verilere göre konularındaki bulgularımız belirgin bir nedeni ortaya çıkarmaktadır Televizyon haberlerinde, sahne ve eğlence dünyasındaki insanların gerçek hayatları her zaman için insanlarda bir merak konusu olduğudur. Ancak bu durum, sahne ve sanat dünyasından verilen haberlerde sanatçıların ve mankenlerin erotik görüntülerinin verilmesini gerektirmemektedir. Manken ve sanatçıların, özel hayatlarında neler yaptıklarını, nerede eğlendiklerini ve kiminle nerede basıldıklarını haberlere taşımak, toplum genelinde hoşnutsuzluklara neden olmaktadır.

3.1.1.RTÜK Alo 178 Şikayet Hattına İletilen Şikayetlerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde, izleyicilerden televizyon haberlerine yönelik olarak Alo 178 RTÜK telefon hattına ilettikleri şikayetlerin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Alo 178 RTÜK telefon hattına 1998-2004 yılları arasında izleyicilerin ilettiği şikayetlerin yıllar itibariyle değişimler gösterdiği gözlemlenmiştir.

Bulgularımız, ilk olarak İzleyicilerin haberlere yönelik olarak şikayet hattına ilgi gösterdiği yönündedir. İzleyiciler yıllar itibariyle değişimler gösterse de artan yoğunlukta mesaj bırakmıştır. İkinci olarak söylenebilecek konu ise televizyon haberleriyle ilgili olarak şikayetlerde cinsellik ve pornografiyle ilgili haberlerin arttığı ve insanların haberlerden beklediklerini bulamadığı ve toplumun geniş kesiminden gelen tepkilere neden olduğu yönündedir.

Özel televizyonlar her ticari kuruluş gibi faaliyetlerinde en yüksek geliri elde etmek amacıyla ürettikleri her programda olduğu gibi; haber programlarında da en yüksek izlenme oranını yani geliri elde etmek, dikkat çeken haberleri ekranlara getirmek peşindedirler. Rekabet ortamı arttıkça haber veren kuruluşların haber çeşitliliği de bu doğrultuda artma eğilimi içine girmektedir. Çünkü insanlar gelişen teknoloji ve olaylarla birlikte artan rekabet ortamında televizyonlardan daha fazla haber beklemektedirler. Her televizyon kuruluşu da kendisine çizdiği haber çizgisinin akışına göre farklı konuları içeren haberleri ekranlara taşımaktadırlar. Ancak haber kuşaklarında ağırlık verdikleri konular arasında magazin, özel hayata ilişkin bilgiler veya cinsellik konuları ön plana çıktığında, toplumun her kesiminden farklı tepkilerin gelmesi de kaçınılmaz bir sonuçtur.

Vatandaşlar bu tepkilerini de Alo 178 şikayet hattına ulaştırdıkları şikayetlerle dile getirmiştir. Haber bültenlerinde magazin ağırlıklı konuların ve

haber niteliği taşımayan manken, sanatçı vb.gibi kişilerin özel hayatlarını konu alan haberlerin, cinselliği ön plana çıkarılan görüntülerin defalarca yayınlanması, çocuklarda ve gençlerde büyük merak uyandırmış, onların tertemiz dimağlarında bir yığın soru işaretinin yer almasına neden olmuştur.

Haber bültenlerinde yer alan zayıflama ve diyet gibi konulu magazin içerikli haberlerde; bayanların erotik görüntüleri defalarca ekranlarda haber diye yer almakta ve konuyla ilgilenen izleyicilerde çelişkili düşünceler uyandırmıştır. Mankenlerin veya sanatçıların boşanma davalarının veya evlenme törenlerinin haber bültenlerinde geniş yer bulması, haberlerin öncelikli sırasında yer alması gereken siyaset ve ekonomi gibi konuların yeterince işlenmemesi gibi bir sonucu ortaya çıkarmıştır.

Bazı televizyon kuruluşları ile halkın haber gündemi arasında zaman zaman farklılıkların baş gösterdiği görülmektedir. Çoğu televizyon kuruluşunun her konuyu haber diye insanlara sunması eleştirilere neden olmaktadır. Bu tür şikayetler içinde eşcinsel görünüş ve hareketlerin ekranlarda geniş yer bulması anne ve babaları tedirgin etmiştir.

Alo 178 RTÜK hattına izleyicilerin ilettiği tepkiler de göstermektedir ki; Türkiye’de haber bültenlerinde; eşcinsel görünüş ve davranışların, magazine ve şiddete aşırı yer verilmesinin, kişileri ve kurumları hedef alan, insanları yargı kararı olmaksızın suçlu ilan eden, kişilik hakları tamamen ihlal eden konulara yer verilmektedir.

Yukarıda bazı örneklerini verdiğimiz bu davranış ve görüntülerle ilgili RTÜK’e 1998 yılında toplam 21.410 adet, 1999 yılında 45.992 adet, 2000 yılında 30.437 adet, 2001 yılında 64.751 adet, 2002 yılında 84.810 adet, 2003 yılında 70.887 adet ve 2004 yılında 137.687 adet olmak üzere toplam 455.974 adet şikayet ulaşmıştır.

1998 yılında 21.410 adet şikayet gelirken izleyicilerin haberlerde, cinsellik ve erotizm, milli değerlere ve genel ahlaka aykırılık, magazine aşırı

yer verilmesi ile müstehcen ve çirkin konuşmalar ve görüntülerin verilmesi en çok şikayet edilen konular arasında yer almıştır. Bölücülük yapılması ve yargının etkilenmesine dair hiçbir şikayetin olmaması da dikkat çekmiştir.

1999 yılında 45.992 adet şikayet gelirken izleyicilerin haberlerde; genel ahlaka aykırılık, cinsellik/erotizm, müstehcen, çirkin konuşmalar, Türk aile yapısına aykırılık, abartılı haber, manevi değerlere aykırılık, argo/Türkçe'yi kötü kullanma ve reklamın niteliği en çok şikayet edilen konular arasında yer almıştır. Bölücülük ve yargının etkilenmesi konularında hiçbir şikayetin olmadığı görülmüştür.

2000 yılında 30.437 adet şikayet gelirken izleyicilerin haberlerde; cinsellik/erotizm, ahlaka aykırı hareket, reklamın niteliği ve niceliği, genel ahlaka aykırılık, Türk aile yapısına aykırılık, kişi haklarına aykırılık, iftira, hakaret, çocukları tehlikeye atma en çok şikayet edilen konular arasında yer almıştır. Canlandırma, gizli çekim ve kayıt, partilerarası eşitliğe uymama, bilime aykırılık ise en az şikayet almıştır.

2001 yılında 64.751 adet şikayet gelirken izleyicilerin haberlerde; ahlaka ve genel ahlaka aykırı hareket, Türk aile yapısına aykırılık, cinsellik/erotizm, reklamın niteliği, manevi değerlere aykırılık, çocukları tehlikeye atma en çok şikayet edilen konular arasında yer almıştır. Müstehcen, çirkin konuşmalar, tarafsızlık ilkesine uymama, milli değerlere aykırılık, küfür/kötü söz konuları ise en az şikayet almıştır.

2002 yılında 84.810 adet şikayet gelirken izleyicilerin haberlerde; ahlaka aykırı hareket, reklamın niceliği, Türk aile yapısına aykırılık, cinsellik ve erotizm, çocukları tehlikeye atma, manevi değerlere aykırılık, çocukların duygusal gelişimi, adil ve tarafsız davranmama, siyasi parti propagandası, şiddete sevk etme en çok şikayet edilen konular arasında yer almıştır. Müstehcen, çirkin konuşmalar, tarafsızlık ilkesine uymama, milli değerlere

aykırılık, küfür/kötü söz, çocukları duygusal istismar konuları ise en az şikayet almıştır.

2003 yılında 70.887 adet şikayet gelirken izleyicilerin haberlerde; reklamın niteliği, cinsellik ve erotizm, çocukları tehlikeye atma, ahlaka aykırı hareket, Türk aile yapısına aykırılık, reklamın niteliği ile adil ve tarafsız davranmama en çok şikayet edilen konular arasında yer almıştır. Müstehcen, çirkin konuşmalar, tarafsızlık ilkesine uymama, küfür/kötü söz, çocukları duygusal istismar ve milli değerlere aykırılık konuları ise en az şikayet almıştır.

2004 yılında 137.687 adet şikayet gelirken izleyicilerin haberlerde; çocukları tehlikeye atma, ahlaka aykırı hareket, Türk aile yapısına aykırılık, cinsellik/erotizm, reklamın niteliği, çocukların duygusal gelişimi, manevi değerlere aykırılık, çocukları duygusal istismar, şiddet, argo/Türkçe'yi kötü kullanma, küfür/kötü söz konuları en çok şikayet edilen konular arasında yer almıştır.

Sonuçta yıllar itibariyle şikayet konusuna göre yoğunlaşmada farklılık görülse de, şikayetlerin genel bir dökümü dikkate alındığında artan oranda şikayet gözlemlenmiştir. 1998-2004 yıllarındaki şikayetlerin genel bir değerlendirilmesi yapılacak olursa; izleyicilerin haberlerde ahlaka aykırı hareket 33861, reklamın niteliği 28583, cinsellik/erotizm 27187, Türk aile yapısına aykırılık 23916, çocukları tehlikeye atma 21549, genel ahlaka aykırılık 11842, manevi değerlere aykırılık 11494, çocukların duygusal gelişimi 8715, argo/ Türkçe'yi kötü kullanma 6115, kişi haklarına aykırılık 5811, adil ve tarafsız davranmama 5679, şiddet 5407, reklamın niteliği 5385, şiddet (sözel) 4675, şiddete sevk etme 4674, milli değerlere aykırılık 4093, müstehcen, çirkin konuşmalar 4075, toplumu yanıltma 3772, çocukları duygusal istismar 3477, küfür/kötü söz 3268, abartılı haber 3117, iftira, hakaret 3080, magazine aşırı yer verilmesi 2875 ve alay etme 2595 konularından şikayetçi oldukları görülmüştür.

Şikayetlerin sınıflandırılması yapıldığında en çok şikayet gelen konunun 381.591 ile “diğer” başlığı altında verilen reklamların niteliği ve niceliği, program şikayetleri, program kapatılması, bireysel şikayetler olmuştur. Şikayet sıralamasında, “cinsellik ve erotizm”, “çocukların fiziksel, duygusal ve ahlaki gelişmelerini olumsuz etkileyebilecek görüntüler” ikinci ve üçüncü sırayı almıştır. Şiddet, tarafsızlık, dini yayın ve yorumlar, kişilik hakları, Türkçe’nin kullanımı ve özel hayatın gizliliğinin ihlali ise izleyicilerin şikayet ettikleri konular arasında yer almıştır.

3.2.TELEVİZYON HABERLERİ İZLEME EĞİLİMLERİ ARAŞTIRMASI

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Şubat 2007 tarihinde yayınladığı “Televizyon Haberleri İzleme Eğilimleri” konulu araştırmayı Türkiye coğrafyası ve bu coğrafyada yaşayan 17 il ve bunlara bağlı ilçe ve köylerde yaşayan 15 yaş ve üzerindeki kadın ve erkek televizyon izleyicilerinden oluşmuş 3573 kişinin tesadüfi yöntemle örneklem olarak seçerek yapmıştır.

Tablo 11- Televizyon Haberlerini İzleme Sıklığı

TELEVİZYON HABERLERİNİ İZLEME SIKLIĞI	Sayı	%
Her Gün	2456	68.7
Haftada Birkaç Gün	501	14.0
Arada Bir	340	9.5
Çok Nadir	234	6.5
İzlemiyorum	28	0.8
Cevapsız	14	0.4
TOPLAM	3573	100.0

Tabloya ilişkin bulgular, halkın büyük çoğunluğunun (% 68.7) her gün, düzenli olarak televizyon haberlerini izlediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, televizyonun haber kuşağının halk için önemli bir bilgi edinme aracı olduğunu ifade etmektedir. Haftada birkaç gün televizyon haberlerini izlediğini ifade

eden bir grubun varlığı da dikkate alınırsa, televizyon haberlerinin son derece önemli bir toplumsal işlevi yerine getirdiği kolayca görülebilir.

Tablo 12- İzledikleri Kanalların Haberlerini Neden Beğeniyorlar?

BEĞENME NEDENLERİ	Sayı	%
İçeriğinin Yeterli/Dolu Olması	460	12.9
Yayın Akışı Nedeniyle	77	2.2
Doğru/Güvenilir/Gerçekçi Olması	1831	51.3
Siyasi Nedenlerle	20	0.6
Ekonomi Haberlerinin İyi Olması	7	0.2
Spor Haberlerinin İyi Olması	14	0.4
Magazin Haberlerinin İyi Olması	51	1.4
Magazin Haberlerine Yer Vermemesi	138	3.9
Spikerlerinin Kaliteli Olması	116	3.2
Alışkanlıkları Nedeniyle	48	1.3
Diğer Nedenler	88	2.5
Cevapsız	723	20.2
TOPLAM	3573	100.0

Bu soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular, doğruluk, güvenilirlik ve gerçekçiliğin haberleri beğenme nedeni olarak ifade edilen en önemli neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu önemli bulgu dışında, başka öne çıkan bir neden belirginleşmemektedir. İçeriğin dolu olması, haber bültenleri söz konusu olduğunda, zaten olması gereken teknik bir yeterlilik grubu olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle de doğruluk, güvenilirlik ve gerçekçilik önemli ve tek bir bulgu olarak adlandırılabilir. Ancak bu arada, kamuoyunun küçük uyarıları göz ardı edilememelidir; magazin haberlerine yer vermeme ya da az yer verme ve spikerlerin kalitesi. Zaten bilindiği gibi, televizyon haberlerinde öne çıkan bazı haber sunucuları, üslup ve yöntem bakımından tercih edilmektedirler.

Tablo 13- Haberleri Neden Beğenmiyorlar?

BEĞENMEME NEDENLERİ	Sayı	%
Haber İçeriklerini Beğenmeme	243	6.8
Sıkıcı Olması	78	2.2
Magazin Haberlerin Çok Fazla Olması	648	18.1
Haberleri Çok Fazla Uzatma	41	1.1
Spikerleri Beğenmeme	57	1.6
Tarafı Haberlerin Varlığı	250	7.0
Abartılı Haberlerin Yer Alması	241	6.7
Yalan Haber Verme	309	8.6
Kalitesiz Yayın	162	4.5
Ciddiyetsiz Haber Yaklaşımı	67	1.9
Diğer Nedenler (Tekrar vb)	103	3.0
Cevapsız	1374	38.5
TOPLAM	3573	100.0

Televizyonların haber programlarını beğenmeme nedenleri konusundaki bulgularımız belirgin bir nedeni ortaya çıkarmaktadır; Magazin haberlerinin çok fazla olması (% 18.1). İkinci neden olarak “Yalan Haber” ifade edilmektedir (% 8.6). Üçüncü neden olarak ifade edilen ise; Tarafı haberdur (% 7.0). Diğer nedenler olarak haberlerin abartılması (% 6.7) ve haber içeriklerinin beğenilmemesi (% 6.8) sayılabilir.

Tablo 14- Televizyonların “Dinsel, Kültürel Ve Siyasal Bakımdan Kendilerinden Uzak Kişi Ve İnançları Olumsuz Göstermek İçin Haklarında Bilerek Ve Kasıtlı Olarak Olumsuz Haberler Vermektedir” İddiaları Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?

GÖRÜŞLERE KATILIM BİÇİMİ	Sayı	%
Tamamen Katılıyorum/Doğru Olduğuna İnanıyorum	1676	46.91
Doğru Olduğuna İnanıyorum Ama Bunu Bazı Kanallar Yapmaktadır	813	22.75
Hayır, Böyle Bir Şeyin Doğru Olduğuna İnanmıyorum	795	22.25
Cevapsız	289	8.09
TOPLAM	3573	100.0

Bu soru kamuoyunda yaygın biçimde dillendirilen televizyon kanallarında yer alan haberlerin bazı kişi, kuruluş, inanç ve düşünceleri hedef alarak onları kötü göstermeye dönük haberleri bilerek ve kasıtlı olarak yaydığı konusundaki görüşleri araştırmak amacıyla düzenlenmiştir. Araştırmaya katılanların % 46.91'i bu söylentileri doğrular biçimde televizyonların bazı kişi, kuruluş, inanç ve düşünceleri hedef alarak onları kötü göstermeye dönük haberleri bilerek ve kasıtlı olarak yaydığı görüşlerine tamamen katıldığını ifade etmişlerdir. İlginç biçimde araştırmaya katılanların % 22.25 i ise bu söylentilerin doğru olduğuna inandıklarını ancak bazı kanalların bunu yaptığını düşünmektedirler. Dikkat çekici biçimde bu iki kanaat grubunun toplamı % 69.66 ya ulaşmaktadır. Yani, yaklaşık her üç kişiden ikisi televizyonların haberlerinde bazı kişi, kuruluş, inanç ve düşünceleri hedef alarak onları kötü göstermeye dönük olarak davrandığını düşünmektedir.

Tablo 15-Televizyonlarda Yalan, Yanlış Ve Eksik Haber Verildiği İddiaları Konusunda Neler Düşünüyorlar?

GÖRÜŞLERE KATILIM BİÇİMİ	Sayı	%
Tamamen Katılıyorum/Doğru Olduğuna İnanıyorum	2139	59.8
Doğru Olduğuna İnanıyorum Ama Bunu Bazı Kanallar Yapmaktadır	621	17.4
Hayır, Böyle Bir Şeyin Doğru Olduğuna İnanmıyorum	682	19.0
Cevapsız	131	3.8
TOPLAM	3573	100.0

Bu soru da kamuoyunun televizyon haberleri ile ilgili olarak dillendirilen “yalan, yanlış ve eksik haber verme” gibi bir söylentiyle ilgili düşüncelerini öğrenmeye yönelik olarak düzenlenmiştir. Buna göre, Tablo verileri kamuoyunun % 59.8 inin “Televizyonların Yalan, Yanlış ve Eksik Haber Verdiği” iddialarını doğru bulduklarını ve bu söylentilere tamamen katıldıklarını ifade ettiklerini göstermektedir. Kamuoyunun % 17.4 ü ise, bunun doğru olduğunu ancak bazı kanallar için söylenebileceğini düşünmektedir. Bu noktada bu iki grubun aslında benzer bir şeyi ifade ettikleri kolayca görülebilir. Yani, kamuoyunun % 77.2 si televizyon haberlerinin yalan, yanlış ve eksik haber verdiği kanaatini taşımaktadır.

Tablo 16-Haberleri İzlerken Kanal Değiştirecek Kadar Rahatsız Olduğunuz Konu Var Mıdır?

HABER KONULARI	Öncelik Düzeyi		
	I	II	III
Okullarda Şiddet	14.0	0.3	0.3
Aile İçi Şiddet	13.6	7.5	0.2
Toplumsal Şiddet	7.2	4.0	3.5
Cinsel Şiddet Konulu Haberler (Taciz,Tecavüz vd.)	29.9	34.2	18.0
Terör Olayları	1.6	2.4	2.5
Çete/Mafya Haberleri	1.3	3.3	1.8
Hırsızlık/Kapkaç Olayları	1.1	1.7	1.8
Magazin/Ünlü Kişilerin İlişkileri	17.5	10.7	15.6
Savaş Haberleri	0.6	1.8	1.5
Kan Davası/Namus Cinayetleri	1.2	3.6	5.1
Güvenlik Güçlerinin Güç Kullandığı Haberler	0.1	0.8	0.9
Kaza/Felaket Haberleri	0.3	1.3	3.4
Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Haberler	0.2	1.6	4.6
Yargıya Müdahale	0.1	0.8	1.1
Kişilik Haklarına Saldırı	0.1	1.2	4.3
Cevapsız/Diğer	11.2	24.8	35.4
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Tablonun verileri televizyon izleyicilerinin haberlerin içeriklerini değerlendirmelerinden oluşmaktadır. Burada araştırılan şey haber içeriklerinde yer alan konuların kanal değiştirecek kadar rahatsızlık yaratıp yaratmadığıdır.

Bu araştırma problemine uygun olarak televizyon haberlerinde yer alan konuların bazılarının kanal değiştirmeye neden olacak kadar rahatsız edici bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu tablo verileri kanal değiştirecek kadar rahatsız edici bulunan haber konuları sıralamasında Cinsel Şiddet Konulu Haberler (Taciz, Tecavüz vd.) % 29.9 ile ilk sırada yer almaktadır.

İlginç biçimde ikinci sırayı % 17.5 ile Magazin haberleri ve Ünlü Kişilerin İlişkilerine ilişkin haberler olarak belirmiştir.

Bu iki önemli konuyu takip eden konu olarak okullarda şiddet ifade edilmiştir ve yüzdelik değeri % 14.0 olmuştur. Dördüncü konu olarak ifade edilen ise % 13.6 ile aile içi şiddet haberleridir. Bu yukarıda yer alan veriler birinci öncelikli konulardan oluşmaktadır.

Veriler ikinci ve üçüncü öncelikli haber konuları için analiz edildiğinde sonuçların iki haber konusu için değişmediği görülmektedir. Yani, cinsel şiddet konulu haberler ve magazin haberleri ve ünlü kişilerin ilişkilerine ait haberlerin ikinci ve üçüncü öncelik gruplarında da en yüksek yüzde ile kanal değiştirecek kadar rahatsız edici olarak ifade edilmişlerdir.

Bu sonuçların ortaya koyduğu şey ise, hiçbir kuşkuya yer bırakmaksızın cinsel şiddet konulu haberler ve magazin haberleri ve ünlü kişilerin ilişkilerine ait haberler kesinlikle rahatsız edici bulunmaktadır.

Ancak bu noktada ilginç bir bulgu olarak cinayet ve öldürme içeren haber konularının çok fazla rahatsız edici olarak bulunmamış olmasıdır.

Bunun nedeni olarak cinsel konuların kültürümüzde görece daha fazla tabu niteliği taşıyor olması gösterilebilir. Buna uygun olarak aile ve çocuk kavramlarının da henüz dokunulmaz değerler olma özelliklerini taşımaları bu iki konudaki haberlerinde rahatsız edici olarak değerlendirilmesine yol açmış olabilecektir

Tablo 17- Haberleri İzlerken Kanal Değiştirecek Kadar Rahatsız Olduğunuz Görüntü Var Mıdır? Varsa Hangisidir?

GÖRÜNTÜ TÜRLERİ	Öncelik Düzeyi		
	I	II	III
Okullarda Şiddet Görüntüleri	12.8	0.3	0.3
Aile İçi Şiddet Görüntüleri	13.2	6.8	0.5
Toplumsal Şiddet/Saldırı Görüntüleri	6.8	3.8	2.4
Cinsel Şiddet Mağdurlarının Görüntüleri	28.1	30.7	9.4
Terör Olayları Görüntüleri	1.9	3.9	3.1
Çete/Mafya Haberleri Görüntüleri	1.6	3.2	2.4
Hırsızlık/Kapkaç Olayları Görüntüleri	1.2	2.1	2.2
Magazin/Ünlü Kişilerin İlişkilerinin Görüntüleri	19.6	10.7	18.6
Savaş Görüntüleri	1.5	2.7	2.6
Cinayet/Öldürme Mağdurlarının Görüntüleri	1.5	6.0	9.3
Kaza/Felaket Olay Yeri Görüntüleri	0.3	1.4	4.3
Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Görüntüleri	0.3	1.3	5.5
Cevapsız/Diğer	11.1	27.1	39.4
Toplam	100.0	100.0	100.0

Tabloya ait veriler bir önceki veri grubuna paralel olarak bilgi içermektedir. Buradaki sorun televizyon haberlerinde yer alan görüntülerin bir değerlendirilmesi yapılmaktadır. Buna göre acaba hangi tür haber görüntüleri kanal değiştirmeye neden olacak kadar rahatsız edici bulunmaktadır? Elde edilen bulgular tabloda yer alan verileri destekler nitelikte olarak bulunuştur. Benzer biçimde haber görüntüleri konusunda da % 28.1 ile Cinsel Şiddet

Mağdurlarının Görüntüleri kanal değiştirmeye neden olacak kadar rahatsız edici olarak ifade edilmektedir. Bunu izleyen rahatsız edici görüntü grubu olarak ifade edilen % 19.6 ile magazin görüntüleri ve ünlü kişilerin ilişkilerine ait görüntüler olmuştur.

Bu iki kanal değiştirecek kadar rahatsız olunan haber görüntüsü ise, % 13.2 ile aile içi şiddet ve % 12.8 ile okullardaki şiddet görüntüleri olarak ifade edilmiştir. Yine ilginç biçimde diğer görüntü gruplarının (ki, şiddet ve suç içermektedir) hiç biri bu dört görüntü kadar rahatsız edici bulunmamıştır.

Tablo 18- Haberlerde Yer Alan Bir Görüntü Nedeniyle Çocuklarının Olumsuz Etkilendiğine Şahit Oldular Mı?(Çılgılık Atma, Korktuğunu İfade Etme, Utanma vb.)

ÇOCUK ÜZERİNDEKİ OLUMSUZLUKLARIN GÖZLENMESİ	Sayı	%
Evet, Bir Çok Kez Bu Tür Etkilerine Şahit Oldum	759	21.2
Arada Bir Bu Tür Etkilerine Şahit Oluyorum	1215	34.0
Hayır, Hiç Şahit Olmadım	1089	30.5
Cevapsız	504	14.1
Toplam	3573	100.0

Araştırmanın en önemli bulgularından biri olan çocukların haberlerde yer alan görüntüler nedeniyle olumsuz etkilenip etkilenmediği sorgulamasına ilişkin bulgular açık biçimde çocukların haber görüntülerinden olumsuz biçimde etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Buradaki bulgulara göre ailelerin % 55.2 si bir çok kez ya da arada bir çocuklarının haber görüntülerinden olumsuz biçimde etkilendiğine ve bunu davranışları ile ortaya koyduklarına şahit olduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılanların üçte birinden fazlasının çocuğu olmadığını (araştırmaya katılanların % 39'u bekindir) düşünürsek neredeyse çocuklu her ailenin çocuklarının haber görüntülerinden olumsuz biçimde etkilendiğini ifade etmesi gibi çok önemli bir sonuçla karşılaşırız

Tablo 19- Uluslararası Alanda Türkiye'yi, Ekonomik, Uluslar Arası Kamuoyu Ve Uluslararası Hukuk Bakımından Zora Soktuğu Söylenen Ve Tekrar, Tekrar Yayınlanan Haber Ve Haber Görüntüleri Konusundaki Düşünceler

GÖRÜŞLER	Sayı	%
Haber Olarak Verilmeli Ancak Tekrar, Tekrar Verilmemeli	1973	55.2
Haber Olarak Verilmeli Ancak Görüntüler Yayınlanmamalı	707	19.8
Hiçbir Şekilde Verilmemeli	571	16.0
Hiçbir Kısıtlama Olmadan Verilmeli	258	7.2
Cevapsız	64	1.8
Toplam	3573	100.0

Televizyonlarda yer alan bazı haberlerin Türkiye'yi uluslararası alanda kamuoyu ve hukuk bakımından zora soktuğu konusundaki tartışmaların kamuoyundaki/televizyon izleyicileri üzerindeki etkileri konusundaki bu veri grubu kamuoyunun haber alma hakkının sınırlandırılmasına pek sıcak bakmadığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık Türkiye'yi uluslararası alanda kamuoyu ve hukuk bakımından zora sokabilecek haber ve görüntülerin tekrar, tekrar yayınlanmasını istemediği de açıkça görülmektedir. İyice incelendiğinde, cevaplayıcıların % 55.2 si Türkiye'yi zora soksa da haberlerin ve görüntülerin verilmesi gerektiğini ancak tekrar, tekrar yayınlanmaması gerektiğini ifade etmektedirler. % 19.8 lik bir grup ise, haber olarak yayınlanmasından ancak görüntülerin verilmemesinden yanadır. Bu tür haberlerin hiçbir kısıtlama olmadan verilmesi gerektiğini düşünen grup % 7.2 lik bir grubu oluşturmaktadır.

Bu üç kategori (genel olarak aralarında bazı çekinceler ifade edenler yer almasına karşılık) haberlerin Türkiye'yi zora soksa da verilmesi gerektiğini düşünen bir gruptur ve toplamda % 82.2 lik bir büyüklüğü oluşturmaktadır. Zaten kamuoyunun haber alma hakkı konusundaki özgürlüklerden vazgeçmeme eğilimi de bu veriden yola çıkarak elde edilmektedir. Son olarak % 16.0'lık bir yüzdelik dilimin ise bu tür haberlerin hiçbir şekilde verilmemesi gerektiğini düşündüğü görülmektedir.

Tablo 20- Haberlerin Sunuluş Şekli İle İlgili Rahatsızlık Yaratan Konular

RAHATSIZLIK KONULARI	Öncelik Düzeyi		
	I	II	III
Bazı Görüntülerin Tekrar, Tekrar Yayınlanması	43.3	14.5	8.1
“AZ SONRA” Türü Haber Sunumu	27.9	33.2	6.6
Mağdurların Yüzlerinin Yeterince Karartılmadan Verilmesi	3.3	4.7	5.6
Canlandırmanın Bilgisi verilmeden Gerçek Gibi Sunulması	1.7	4.2	3.9
Gizli Reklam Yapılması	2.2	6.5	6.3
Haber Sırasında Araya Reklam Girilmesi	1.6	3.8	5.6
Arşiv Görüntülerinin yeni Haber Gibi Verilmesi ya da Haber İçerisinde Kullanılması	4.6	10.8	16.4
Haberlerin Abartılarak Verilmesi	8.3	11.3	22.3
Ses Efektleri ve Müzikli Haberlerin Olumlu/Olumsuz Yönlendirmeleri	0.7	1.9	4.0
Türkçe'nin Kötü Kullanımı	2.0	2.1	5.1
Spikerin Haberın İçeriği İle Uyumlu Davranmaması	0.6	1.6	3.2
Spikerin Habere Yorum Katması	2.1	2.8	8.6
Cevapsız	2.0	2.6	4.4
Toplam	100.0	100.0	100.0

Haberlerin sunuluş şekli ile ilgili verilere ilişkin bulgular televizyon haberleri izleyicileri en rahatsız oldukları sunuş biçimi olarak % 43.3 ile görüntülerin tekrar, tekrar yayınlanmasını işaret etmektedirler ve bu çok belirgin bir yakınma konusudur. Üstelik bu rahatsızlık yaratan konu Tabloda görüldüğü gibi birinci öncelikli rahatsızlık konuları içerisinde yer almaktadır.

Birinci öncelikli rahatsızlık yaratan sunuş biçimi grubunda ikinci konu % 27.9 ile “az sonra” türü haber sunumu gelmektedir. Bu iki haber sunumu dışında öne çıkan birinci öncelikli konu gözlenmemektedir. Buna karşılık haberlerin abartılarak verilmesi % 8.3’ lük bir yüzde ile ifade edilmiştir ki, bu ifade edilmesi gereken bir bulgudur.

İkinci öncelikli rahatsızlık yaratan haber sunum biçimi sıralamasında ise, % 33.2 ile “az sonra” türü haber sunumu gelmektedir. Bu noktada tekrar, tekrar haber sunumu ikinci öncelikli grup içerisinde % 14.5 ile ikinci sırada yer almaktadır. Bu grupta arşiv görüntülerinin taze haber gibi sunulması ve haberlerin abartılarak verilmesi 3 ve 4. sıradaki rahatsızlık yaratan sunum biçimleri içerisinde yer almaktadır.

Üçüncü öncelik grubunda ise, iki konu ön plana çıkmaktadır; haberlerin abartılarak verilmesi % 22.3 ve arşiv görüntülerinin yeni haber gibi sunulması % 16.4 olmuştur.

Tablo 21- Televizyondaki Haberler Haber Değeri Taşıyan Bilgiler İçeriyor Mu?

	Sayı	%
Evet	2081	58.2
Hayır	1379	38.6
Cevapsız	113	3.2
Toplam	3573	100.0

Televizyon haberlerini gerçekten haber değeri taşıyıp taşımadığına ilişkin kanaatler ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında izleyicilerin % 58.2’sinin televizyonda yayınlanan haberlerde yer alan bilgilerin haber değeri taşıdığını düşündüklerini ifade ettiği görülmektedir.

Buna karşılık televizyondaki haberlerin gerçekte haber değeri taşımadığını düşünen haber izleyicilerinin ise, % 38.6’lık bir dilimi oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 22- Televizyondaki Haberler Ülke Gündemini Yeterince Veriyor Mu?

	Sayı	%
Evet	1520	42.5
Hayır	1965	55.0
Cevapsız	88	2.5
Toplam	3573	100.0

Televizyon haberleri gerçekten ülke gündemini yeterince vermekte midir? Bu soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular televizyon izleyicilerinin % 55.0 'inin haberlerin ülke gündemini yansıtmadığına inandıklarını göstermektedir. Buna karşılık % 42.5'i ise haberlerin ülke gündemini yeterince verdiği kanaatini taşımaktadır.

Tablo 23- Televizyondaki Haberler Dünya Gündemini Yeterince Veriyor Mu?

	Sayı	%
Evet	1333	37.3
Hayır	2129	59.6
Cevapsız	111	3.1
Toplam	3573	100.0

Televizyondaki haberler dünya gündemini yeterince vermekte midir? Bu konuda elde edilen veriler televizyon haber izleyicilerinin % 59.6' sının televizyon haberlerinin dünya gündemini yeterince vermediğini düşünmektedir. Buna karşılık % 37.3' lük bir grup televizyon haberlerinin dünya gündemini yeterince yansıttığı kanaatindedir.

Tablo 24- Televizyondaki Haberler Gününde Ve Zamanında İzleyiciye Ulaşmakta Mıdır?

	Sayı	%
Evet	2650	74.2
Hayır	776	21.7
Cevapsız	147	4.1
Toplam	3573	100.0

Televizyondaki haberler gününde ve zamanında izleyiciye ulaşmakta mıdır? Bu soruya verilen cevaplar televizyon izleyicilerinin değerlendirmelerinde son derece adil ve demokrat olduklarını göstermektedir. Şöyle ki, daha önce televizyon haberlerinin haber değeri taşımadığı, ülke ve dünya gündemini yansıtmadığı konularında ağırlıklı olarak olumsuz fikir beyan eden televizyon haber izleyicileri bu değerlendirmelerinden bağımsız olarak televizyon haberlerinin haberleri gününde ve zamanında verdiği konusunda yüksek bir yüzde ile (% 74.2) evet gününde ve zamanında ulaşmaktadır cevabı vermiştir. Buna karşılık % 21.7'si ise hayır gününde ve zamanında haber vermemektedirler demektir.

Tablo 25- Televizyondaki Haberler Halkın Ruh Sağlığı Üzerinde Olumsuz Etki Yapmakta Mıdır?

	Sayı	%
Evet	2663	74.5
Hayır	802	22.4
Cevapsız	108	3.0
Toplam	3573	100.0

Televizyon haberleri ile halkın ruh sağlığı arasında bir ilişkinin varlığı konusundaki değerlendirmeler televizyon haber izleyicilerinin % 74.5'inin televizyon haberlerinin halkın ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkisi olduğuna inandığını göstermektedir. Buna karşılık % 22.4 lük bir grup ruh sağlığı ile televizyon haberleri arasında bir ilişkinin olmadığı kanaatindedir.

Tablo 26- Televizyon Haberlerinin Meslek Ahlakına Uygun Olarak Hazırlanıp Hazırlanmadığına İnanıyor Musunuz?

	Sayı	%
Evet	1298	36.3
Hayır	2116	59.2
Cevapsız	159	4.5
Toplam	3573	100.0

Televizyon haberlerinin meslek ahlakı ile hazırlanıp hazırlanmadığı konusundaki kanaatler ise şu şekilde oluşmuştur; televizyon haber izleyicilerinin % 59.2' si hayır televizyon haberlerinin meslek ahlakı gözetilerek hazırlandığına inanmıyoruz biçiminde cevap vermiştir. Buna karşılık % 36.3' lük bir grup televizyon haberlerinin meslek ahlakı gözetilerek hazırlandığı kanaatindedir.

Tablo 27- Televizyondaki Habercilik Anlayışında Kamu Yararı Gözetildiğine İnanıyor Musunuz?

	Sayı	%
Evet	1094	30.6
Hayır	2352	65.8
Cevapsız	127	3.6
Toplam	3573	100.0

Televizyonlar habercilik anlayışlarını kamu yararı gözeterek mi hazırlamaktadırlar? Televizyon haber izleyicilerinin bu konudaki kanaatleri önemli ölçüde olumsuzluk taşımaktadır. Başka bir ifade ile. % 65.8' i hayır kamu yararı gözetilmemektedir derken, % 30.6' sı kamu yararının gözetildiğine inanmaktadır.

Tablo 28- Televizyon Haberlerinde Daha Fazla Yer Verilmesi İstenilen Konular

HABER KONULARI	Öncelik Düzeyi		
	I	II	III
Ekonomi Haberleri	37.1	5.0	4.4
Siyasi Haberler	17.2	27.0	3.7
Kültür-Sanat haberleri	14.5	13.2	10.2
Bilim-Teknoloji Haberleri	7.1	16.2	9.5
Spor Haberleri	3.6	7.5	9.5
Güncel Toplumsal Konular	8.3	11.7	18.3
Magazin Haberleri	1.3	2.0	2.5
Yorum ve Değerlendirmeler	1.7	4.2	9.9
Adli/Polisiye Haberler	0.4	1.1	3.8
Sağlık Haberleri	5.7	6.9	17.1
Diğer	1.0	0.4	0.9
Cevapsız	1.9	4.8	10.2
Toplam	100.0	100.0	100.0

Tablodan elde edilen bulgular televizyon haber izleyicilerinin haberlerde yer verilmesini istediği konuların başında birinci öncelikli olarak % 31.7 ile ekonomi haberlerinin geldiğini göstermektedir. Birinci öncelikli talep edilen ikinci haber konusu % 17.2 ile siyasi haberler olurken, birinci öncelikli üçüncü konu % 14.5 ile kültür ve sanat haberleri gelmektedir. Bu üç konuya ek olarak güncel toplumsal konular ve bilim ve teknoloji haberlerinin talep edilmesini vurgulayabiliriz. İkinci öncelikli haber konusu talebi grubu içerisinde ilk sırayı ise % 27.0 ile siyasi haberler almaktadır. Bu grubun ikini talep konusu % 16.2 ile bilim ve teknoloji haberleri oluşturmaktadır. Bu grupta üçüncü talep % 13.2 ile kültür ve sanat haberleri olarak belirlemektedir. Üçüncü öncelik grubunun ilk konusu ise % 18.3 ile güncel toplumsal konular gelmektedir. Bu grubun ikinci talep konusu ise % 17.1 ile sağlık haberleridir.

Tablo 29- Televizyon Haberleri İle İlgili Olarak Siz Aşağıdakilerden Hangisinin Doğru Olduğunu Düşünüyorsunuz?

DÜŞÜNCELER	Sayı	%
Haberler İzlenme Kaygısı Olmadan Topluma Sunulmalıdır	2115	59.2
Haberlerde İzlenme Kaygısı Dikkate alınmalı Ancak Ölçülü Olmalıdır	1133	31.7
Haberlerde Diğer Programlar Gibidir İzlenme Kaygısı Olabilir	230	6.4
Cevapsız	95	2.7
Toplam	3573	100.0

İzlenme kaygısı hemen her televizyon kanalının önem verdiği ve belki de vazgeçilmez bir konudur. Ancak haberler izlenme kaygısı taşımalı mıdır? Bu konuda elde ettiğimiz veriler televizyon haber izleyicilerinin % 59.2' sinin televizyon haberlerinin izlenme kaygısı taşımadan hazırlanması gerektiğini düşündüğünü ortaya koymaktadır. Buna karşılık % 31.7 lik bir grup ise, izlenme kaygısının olabileceğini ancak ölçülü olması gerektiğini ifade etmektedir. Burada % 6.4 lük bir grubun ise haberlerin diğer programlardan farklı olmadığını ve izlenme kaygısı ile hazırlanabileceğini düşündüğünü görmekteyiz.

Tablo 30- Televizyon Haberlerinde Siyasetçilerin Ve Özellikle De Siyasi Parti Liderlerinin Bir Birleri Hakkındaki Olumsuz Ya Da Eleştirici Sözlerinin Defalarca Yayınlanması Konusunda Neler Düşünüyorsunuz?

DÜŞÜNCELER	Sayı	%
Kesinlikle Onaylamıyorum, Siyaset Toplumun Gerilmesine Neden Oluyor	1834	51.3
Ahlaki Değerler Gözetilerek Bazıları yayınlanabilir	945	26.4
Onaylıyorum Toplumun Bilgilenme Hakkı İçerisinde Yer Alır	701	19.6
Cevapsız/Diğer	57	2.6
Toplam	3573	100.0

Televizyon haberlerinde siyasilerin bir birleri ile ilgili olarak söyledikleri hem yer almakta ve hem de defalarca yayınlanmaktadır. Bu durumun toplum üzerindeki etkisi nasıldır ve bu tür haberler nasıl düzenlenmelidir konusu ile ilgili araştırmalarımızdan elde ettiğimiz bulgular şöyledir;Televizyon haber izleyicilerinin % 51.3 ü bu tür haberlerin gerilmesine neden olduğunu ve bu tür haberlerin bu halde defalarca tekrar edilerek yayınlanmasını onaylamadıklarını ifade etmişlerdir. Televizyon haber izleyicilerinin % 26.4 ü bu tür haberlerin yayınlanabileceğini ama bunun ahlaki sınırlar içerisinde kalması (defalarca tekrar edilmeden makul bir tekrar ile) gerektiğini ifade etmiştir. Bu ifade siyasilerin bir birleri ile ilgili olarak söyledikleri olumsuz şeylerin izlenme oranlarını artırmak ve hakkında olumsuz bir şey söylenen siyasi ve taraftarlarının tepkide bulunmasını sağlamak amacıyla tekrar, tekrar yayınlandığı kanaati taşıdıklarının bir göstergesidir. Televizyon haber izleyicilerinin % 19.6 sı ise hiçbir kısıtlama olmaksızın bu tür haberlerin yayınlanabileceği görüşüne sahiptir.

Tablo 31- Televizyon Haberlerinde Tanınmış Kişilerin Bir Birleri Hakkındaki Olumsuz Ya da Eleştirici Sözlerinin Defalarca Yayınlanması Konusunda Neler Düşünüyorsunuz?

DÜŞÜNCELER	Sayı	%
Kesinlikle Onaylamıyorum Toplumun Gerilmesine Neden Oluyor	2385	66.8
Ahlaki Değerler Gözetilerek Bazıları yayınlanabilir	851	23.8
Onaylıyorum Toplumun Bilgilenme Hakkı İçerisinde Yer Alır	257	7.2
Cevapsız/Diğer	48	2.2
Toplam	3573	100.0

Burada bir önceki sorunun amacına benzer bir amaçla toplumun tanınmış kişilerinin (spor kulübü başkanları, kanaat önderleri, sanatçılar vb.) bir birleri hakkındaki olumsuz sözlerinin televizyon haberlerinde defalarca ve tekrar, tekrar yayınlanmasının yol açacağı toplumsal sorunlar ve bu tür haberlerin düzenlenme biçim hakkındaki görüşler araştırılmıştır.

İlginç bir biçimde televizyon haber izleyicilerinin % 66.8 ile bu tür haber yaklaşımlarını hiçbir biçimde onaylamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Burada bu sonucun % 51.3 lük siyaset sonucundan daha yüksek çıkması televizyon haber izleyicilerinin siyasetin doğasında bir çatışmanın varlığını kabul etmiş olmalarını akla getirmektedir.

Televizyon haber izleyicilerinin % 23.8 i (ki siyaset alanındaki kanaatlere yakındır) belli ahlaki değerler gözetilmek kaydı ile bu tür haberlerin yayınlanmasının bir sakıncasının olmadığını ifade ettiği görülmektedir. Televizyon haber izleyicilerinin % 7.2 si ise bu tür haberlerin yayınlanmasının hiçbir sakıncası olmadığını kanaatini taşımaktadır.

Tablo 32- Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu Televizyonlarda Yayınlanan Haberlerin İçeriğinde Yer Alan Şiddet, Suç, Çatışma Vb. Türden Görüntülerin Yayınlanmasını Düzenlenmeli Ve Denetlemeli Midir?

DÜŞÜNCELER	Sayı	%
Evet, Kesin Olarak Düzenlemeli ve Denetlemelidir	2056	57.5
Bazı Düzenlemeler Getirilebilir Ancak Bunlar İkna Edici Olmalıdır	1277	35.7
Hayır, Hiçbir Şekilde Düzenlememeli ve Denetlememelidir	193	5.4
Cevapsız	47	1.3
Toplam	3573	100.0

Tablodaki soru oldukça önemli bir sorudur ve televizyon haberleri ile RTÜK arasındaki ilişkinin muhtemel niteliklerini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu soruya verilen cevaplardan elde edilen sonuçlar televizyon haber izleyicilerinin % 57.5 inin her hangi bir nedenle RTÜK'ün haberlerin içeriğinde yer alan şiddet, suç, çatışma gibi görüntülerin yayınlanmasını kesinlikle düzenlemesi ve bu tür görüntülerin yayınlanmasını denetlemesi gerektiğini düşündüğü görülmektedir.

Televizyon haber izleyicilerinin % 35.7 si ise RTÜK'ün bu tür görüntülerin yayınlanmasını denetleyebileceğini ve bazı düzenlemeler getirmesi gerektiğini ancak bunların yasaklama ve sınırlandırma biçiminde değil ikna etme biçiminde olması gerektiğini düşünmektedirler. Televizyon haber izleyicilerinin % 5.4 ü ise bu tür görüntülerin yayınlanmasına düzenleme, denetlemede dahil hiçbir biçimde müdahale edilememesi gerektiği kanaatini taşımaktadır.

Tablo 33- Bu Güne Kadar Televizyon Haberlerinde Yer Alan Bir Görüntü Ya Da Haber Nedeniyle Rtük'e Başvurdu Mu?

	Sayı	%
Evet	126	3.5
Hayır	3400	95.2
Cevapsız	47	1.3
Toplam	3573	100.0

Televizyon haber izleyicileri bu güne kadar televizyon haberlerinde yer alan bir görüntü ya da haber nedeni ile RTÜK' e şikayet amaçlı olarak başvurmuş mudur? Bu konudaki sorumuza aldığımız cevaplar televizyon haber izleyicilerinin % 95.2 sinin baş vurmadığını ortaya koymaktadır. RTÜK'e şikayet amaçlı baş vuranlar sadece % 3.5 lik bir gruptur.

3.2.1. Televizyon Haberleri İzleme Eğilimleri Araştırmasının Değerlendirmesi

Araştırma konusu haber görüntüleri tekrarlandığında, yukarıdaki bulguları da destekleyen çok daha çarpıcı ve uyarıcı sonuçlar elde edilmiştir. Televizyon haberlerinde yer alan görüntülerle ilgili olarak yapılan bu değerlendirmede, kamuoyunun % 28.1'i, cinsel şiddet mağdurlarının görüntüleri yayınlandığında, rahatsız olduğu için kanalı değiştirdiğini ifade etmiştir. Buradaki ikinci önemli bulgu, magazin haberlerinin ve ünlü kişilerin ilişkileri ile ilgili haberlerin yayınlanması durumunda duyduğu rahatsızlık nedeniyle (% 19.6) kanalı değiştirdiğini ifade etmesi olmuştur.

Bu sonuçlara dayanarak, kamuoyunun, televizyon haberlerinde cinsel ya da başka bir alanda (okullarda şiddet, aile içi şiddet) gerçekleşen şiddet haber ve görüntüleri ile magazin haberleri ve ünlü kişilerin ilişkileri ile ilgili haberleri görmek istemediğini açık bir biçimde ifade etmek mümkündür.

Bir başka çok önemli bulgu, çocuklar ve haber görüntüleri arasındaki ilişki ile ilgilidir. Bu konuda elde ettiğimiz bulgular, ebeveynlerin ya da çocukları gözleyen diğer aile büyüklerinin neredeyse tamamının, haber

programlarında yer alan görüntülere şahit olan çocukların bu görüntülerden olumsuz biçimde etkilendiğini ve bunu belli edecek davranışlar (çığlık atma, korkma, utanma vb.) gösterdiğini ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Kamuoyunun yaklaşık % 55'i, çocuklarının haber programında yer alan görüntüler nedeniyle, bir şekilde olumsuz etkilendiğini ifade edecek davranışlar gösterdiğini söylemiştir. Burada, araştırmaya katılanların % 39'unun bekâr olduğu dikkate alınırsa, neredeyse çocuğu olan her ebeveynin bu olumsuz etkiden bahsetmiş olması gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bir önemli bulgu da, Türkiye'yi uluslararası alanda güç duruma düşürebilecek haber ve görüntüler konusunda ortaya çıkmıştır. Kamuoyu, bu konuda haber alma hakkını koruma eğilimli bir kanaat ve eğilime sahip olarak bulunmuştur. Başka bir ifade ile, % 80'e yakın bir çoğunlukla kamuoyu, bu haberlerin verilmesi gerektiğini, ancak tekrar tekrar yayınlanmasının uygun olmadığını ya da haberlerin verilebileceğini, ama görüntülerin yayınlanmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Yukarıdaki bu bulguyu destekleyen bir başka bulgu ise, haberlerin sunuluş şekline ilişkin olarak elde edilen bulgularda gözlenmektedir. Bu bulgulara göre kamuoyu, görüntülerin tekrar tekrar yayınlanmasından ve "az sonra" türünde haber sunumdan rahatsızdır ve bu rahatsızlık, göz ardı edilemeyecek bir çoğunluk tarafından ifade edilmiştir.

Olumlu bir bulgu olarak vurgulayabileceğimiz şey, kamuoyunun, televizyon haberlerinde yer alan içeriğin/bilgilerin haber değeri taşıyan konulardan oluştuğuna ilişkin kanaatidir.

Televizyon haberlerinin ülke ve dünya gündemini yeterince yansıtmadığı görüşü, yüksek sayılabilecek bir grup tarafından ifade edilmiştir.

Olumsuz görünen bu sonuçların yanı sıra, kamuoyu, televizyonların, haberleri gününde ve zamanında seyirciye ulaştırdığını düşünmektedir.

Bu bulgulara ek olarak ifade edebileceğimiz birkaç önemli bulgu daha bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla, televizyon haberlerinin halkın ruh sağlığı üzerinde olumsuz etki yaptığı -ki, daha önceki veriler tarafından desteklenmektedir-; televizyondaki haberlerin meslek ahlakına uygun olarak hazırlanmadığı ve televizyon haberleri hazırlanırken kamu yararı gözetilmediği konusundaki olumsuz kanaatlerdir.

Bu konuda kamuoyunun yayıncı kanallara yönelik değerlendirmesi ise, haber programları hazırlanırken izlenme kaygısını dikkate almamaları ya da eğer gerekli ise, belli ölçüler içerisinde izlenme kaygısını dikkate almaları gerektiği biçiminde ortaya çıkmıştır.

Araştırmadan elde edilen bir başka önemli bulgu, siyasetçilerin birbirleri ile ilgili olarak sarf ettikleri olumsuz ve eleştirici sözlerin televizyon haberlerinde tekrar tekrar ve defalarca yayınlanmasının toplumun ve siyasetin gerilmesine neden olduğu konusundaki kanaatlerdir. Kamuoyu, bu tür haberlerin bu anlayışla (tekrar tekrar ve defalarca) yayınlanmasını onaylamadığını ifade ederken, belli ahlaki değerlerin de bu yayınlar sırasında gözetilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Araştırmada buna benzer bir sonuç, siyasetçiler dışındaki tanınmış kişilerle ilgili olarak da elde edilmiştir. Buradaki tanınmış kişilerden kastedilen, spor kulübü başkanları, sanatçılar vb. kişilerdir. Kamuoyu, bu kişilerin birbirleri hakkındaki olumsuz sözlerinin ve eleştirilerinin de tekrar tekrar ve defalarca yayınlanmasını onaylamadığını ve toplumun gerilmesine neden olduğunu düşünmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

RTÜK kararları çerçevesinde Türkiye’de televizyon haberciliğinde etik ihlallerle ilgili olarak yapılan tartışmalarda, haberlerin içerikleri ve kalitesi sık sık gündeme gelen önemli bir konudur. Konuyla ilgili olanların yakından bildiği gibi, kısa bir geçmişe sahip özel televizyon yayıncılığının başlangıç dönemlerinde özel televizyon yayıncılığını savunanların en önemli gerekçelerinden biri, TRT’nin dar içerikli ve siyasal iktidara bağımlılığından kaynaklanan taraflı yayıncılığının özel televizyon yayıncılığı ile bertaraf edilebileceği, ayrıca TRT’ye alternatif özel kanallarla, yayınlarda çok sesliliğin sağlanabileceği görüşüydü. Aradan geçen süre sonunda geline nokta, özel televizyon yayıncılığının bu türden görüşleri çok da haklı çıkarmadığını göstermektedir.

Konuyla ilgili yapılan araştırma ve yayınlarda çoğu kez televizyon haberlerinin kalitesizliği, bültenlerin türdeşliği, etik ihlallerin yozlaşmaya neden olduğu gibi eleştiriler yapılmakta, bu iddialara karşı özel televizyon kesiminden tatmin edici savunmalar yapıldığı gözlenmemektedir. İleri sürülen neredeyse tek savunma izleyicilerin istediği türden yayın yapıldığı şeklindedir. Bu savunmanın temel dayanağı ise izleyicilerden sağlanan verilerdir.

Yayınlarda izleyici isteklerinin esas alındığı ifade edildiğine göre, belirleyici olanın izleyici olduğu savunulmaktadır. Oysa izleyicilerin 178 Alo RTÜK şikayet hattına ilettikleri mesajların yoğunluğu bu tezi çürütmektedir. İzleyiciler televizyon haberlerinde şiddet, cinsellik, magazin, özel hayatın gizliliği ve kişilik haklarına saldırılardan fazlasıyla şikayetçi iken söz konusu ihlallere devam edilmesinin izahı yapılmalıdır.

Çalışmada, Alo 178 RTÜK telefon hattına 1998-2004 yılları arasında izleyicilerin ilettiği şikayetlerin yıllar itibariyle değişimler gösterdiği

gözlemlenmiştir. Bulgularımız, ilk olarak İzleyicilerin haberlere yönelik olarak şikayet hattına ilgi gösterdiği yönündedir. İzleyiciler yıllar itibariyle değişimler gösterse de artan yoğunlukta mesaj bırakmıştır. İkinci olarak söylenebilecek konu ise televizyon haberleriyle ilgili olarak şikayetlerde cinsellik ve pornografiyle ilgili haberlerin arttığı ve insanların haberlerden beklediklerini bulamadığı ve toplumun geniş kesiminden gelen tepkilere neden olduğu yönündedir.

Şikayet sıralamasında, “cinsellik ve erotizm”, “çocukların fiziksel, duygusal ve ahlaki gelişmelerini olumsuz etkileyebilecek görüntüler” ikinci ve üçüncü sırayı almıştır. Şiddet, tarafsızlık, dini yayın ve yorumlar, kişilik hakları, Türkçe’nin kullanımı ve özel hayatın gizliliğinin ihlali ise izleyicilerin şikayet ettikleri konular arasında yer almıştır.

Araştırma konusu haber görüntüleri tekrarlandığında, yukarıdaki bulguları da destekleyen çok daha çarpıcı ve uyarıcı sonuçlar elde edilmiştir. Televizyon haberlerinde yer alan görüntülerle ilgili olarak yapılan bu değerlendirmede, kamuoyunun % 28.1’i, cinsel şiddet mağdurlarının görüntüleri yayınlandığında, rahatsız olduğu için kanalı değiştirdiğini ifade etmiştir. Buradaki ikinci önemli bulgu, magazin haberlerinin ve ünlü kişilerin ilişkileri ile ilgili haberlerin yayınlanması durumunda duyduğu rahatsızlık nedeniyle (% 19.6) kanalı değiştirdiğini ifade etmesi olmuştur.

Bu sonuçlara dayanarak, kamuoyunun, televizyon haberlerinde cinsel ya da başka bir alanda (okullarda şiddet, aile içi şiddet) gerçekleşen şiddet haber ve görüntüleri ile magazin haberleri ve ünlü kişilerin ilişkileri ile ilgili haberleri görmek istemediğini açık bir biçimde ifade etmek mümkündür.

Bir başka çok önemli bulgu, çocuklar ve haber görüntüleri arasındaki ilişki ile ilgilidir. Bu konuda elde ettiğimiz bulgular, ebeveynlerin ya da çocukları gözleyen diğer aile büyüklerinin neredeyse tamamının, haber programlarında yer alan görüntülere şahit olan çocukların bu görüntülerden

olumsuz biçimde etkilendiğini ve bunu belli edecek davranışlar (çığlık atma, korkma, utanma vb.) gösterdiğini ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Kamuoyunun yaklaşık % 55'i, çocuklarının haber programında yer alan görüntüler nedeniyle, bir şekilde olumsuz etkilendiğini ifade edecek davranışlar gösterdiğini söylemiştir. Burada, araştırmaya katılanların % 39'unun bekâr olduğu dikkate alınırsa, neredeyse çocuğu olan her ebeveynin bu olumsuz etkiden bahsetmiş olması gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız konulara ilişkin toplumdan gelen tepkilerin rakamsal dökümleri de Türkiye'deki TV haberciliğinde etik dışı yayınların çok sayıda yapıldığı yönündeki tezimizi desteklemektedir.

Buraya kadar yaptığımız çalışmalar neticesinde, Türkiye'deki televizyon haberciliğinde çok sayıda etik dışı yayın yapıldığını ve sonuçta birey ve toplumun, haber alma hakkının yanı sıra başta psikolojik boyut olmak üzere bir çok yönden olumsuz etkilendiğini ortaya koymuş bulunmaktayız. Buna göre yapılması gerekenleri de şöyle özetleyebiliriz:

Türkiye medyasının örgütlenme biçimi ve mülkiyet ilişkileri, medya etiği önündeki en büyük engeldir. Bunun için çağdaş dünyadakine benzer bir şekilde tekelleşmeyi ve haksız rekabeti önleyecek ve ticaretin gerekleri kadar kamu hizmeti ve yayıncılık etiğinin gereklerine de uygunluğunu sağlayıp denetleyecek yasal düzenlemelerin de yeniden düzenlenmesi yapılmalıdır.

Televizyon yayıncılığının içerik ve politikalarının şekillenmesinde etkileri en belirgin biçimde gözlenebilen faktör kuşkusuz yayıncılığın çerçevesini çizen yasal düzenlemelerdir. 3984 sayılı yasa ile düzenlenen televizyon yayıncılığında demokratik bir toplum yapısının oluşmasını engelleyici pek çok yön bulunmaktadır. Yasa televizyon yayıncılığını kamu ve özel girişim şeklinde iki farklı tabana oturturken özel televizyon yayıncılığını yalnızca ticari bir etkinlik düzleminde ele almış, demokratik bir toplumun vazgeçilmez unsurlarının bu iletişim olanaklarından yararlanarak seslerini

duyurmalarına olanak tanımamıştır. Bu sınırlama çok seslilik olarak değerlendirilmemelidir. Öte yandan siyasetin gerek kamu gerekse özel yayıncılığı denetim altında tutmasına yönelik düzenlemeler sağlıklı bir kamuoyunun oluşmasını engelleyebilecek düzeydedir. Bu konuda en fazla üzerinde durulması gereken, üst kurulca uygulanması istenen yayın ilkeleri ve yaptırımlarla ilgili düzenlemelerdir. Dördüncü maddede yer alan yayın ilkeleriyle ilgili düzenlemelerde geçen, ahlak, Türk milli eğitiminin genel amaçları ve milli kültür, özel amaç ve çıkarlara hizmet, Türkçe'nin aşırılığa kaçmadan kullanılması gibi muğlak ve hangi ölçütlerle değerlendirileceği belli olmayan sınırlamaların uygulamaya konulması oldukça büyük güçlükler içermektedir. Üstelik bir yandan üst kurulun bu ihlalleri belirlemesi, diğer yandan bu ilkelerin ihlali halinde hangi ihlale ne süreyle uygulanacağı yasada belirsizdir. Yine üst kurulun seçimi yetkisini parlamentonun üstlenmiş olması, siyasetin televizyon yayıncılığına etkin müdahale olanağını elinde bulundurma isteği olarak değerlendirilmektedir. Yayın ilkeleri açısından bakıldığında televizyonların da güç durumda bulundukları görülmektedir. Bu ilkeleri hangi şartlarda ihlal etmeyeceklerini belirtmekte zorlanacak televizyon kuruluşlarının alacakları basit ve en güvenli önlem, bu ilkelerin kapsamına girebilecek konulardan uzak durmak olacaktır.

KAYNAKÇA

AKARSU Bedia

1988 **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul

AKARSU Bedia

1982 **Ahlak Öğretileri**, Remzi Kitapevi, İstanbul

AKGÜNER Tayfun

1996 **Özel Televizyonlar ve TRT**, Yeni Türkiye Dergisi Medya Sayısı, Ankara

ALEMDAR Korkmaz

1999 **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**, Afa Yayınları, İstanbul

ALEMDAR Zeynep

1990 **Oyunun Kuralı**, Bilgi Yayınevi, İstanbul

ARSLAN Süleyman

1993 **Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar Semineri**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul

ATILGAN Semra

2001 **Kimlik Oluşturma Sürecinde Medya**, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi İletişim Sempozyumu Bildirisi, Eskişehir

AVŞAR B.Zakir

1991 **Kitle İletişim Araçları ve Terör**, İstanbul

AYDIN Mehmet

1991 **Tanrı-Ahlak İlişkisi**, T.D.V. Yayınları, Ankara

AZİZ Aysel

1994 **3984 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası**, A.Ü.İ.F., Ankara

AZİZ Aysel

1996 **3984 sayılı Rd-Tv Kuruluşları Hakkında Kanun'un Uygulanmasına İlişkin Sorunlar ve Öneriler**,Yeni Türkiye, Medya Özel Sayısı, Ankara,

BELSEY Andrew

1998 **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, (Çev:Nurçay Türkoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul

CEM İsmail

1976 **TRT'de 500 Gün**, İstanbul, Gelişim Yayınları

ÇANKAYA Özden

1997 **:Dünden Bugüne Radyo Tv** , Beta Yayınları, İstanbul

ÇÖLAŞAN Emin

2001 **Bizim televizyonlara ders olsun**, Hürriyet Gazetesi, 13 Eylül 2001

DANIŞMAN Ahmet

1983 **Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri**, AÜBYO Yayını, Ankara

DEMİR Vedat

1998 **Türkiye'de Medya ve Özdenetimi**, İletişim Yayınları, İstanbul

DOĞRU Başak

1996 **TRT Hizmet İçi Eğitim Kursu Notları**, TRT Yayınları, İstanbul

DÖNMEZER Sulhi

1996 **Radyo ve Televizyonculuğumuzun Bugünkü Hukuki Yapısı Üzerine Görüşler**, Emir Turam, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de Tv, Altın Kitaplar, İstanbul

DRANAZ Faik

1972 **Felsefe Kılavuzu**, Çeltik Matbaası, İstanbul

DURKHEİM Emile

1986 **Meslek Ahlakı**, (Çev:Mehmet Karasan), MEB Yayınları, İstanbul

ENGİN Aydın

1999 **Medya Ahlakı**, Gazetecinin Kendi Ahlakından İbarettir, Birikim Dergisi

ERCİYES Cihaneri

2006 **Medya Etiği ve Klasik Etik Kodları**,
www.turkiyevesiyaset.com,sayı2.0206.htm

EREN Hasan

1998 **Türkçe Sözlük**, Kültür Bakanlığı Dil Derneği, Ankara

ERGÜL Hakan

2000 **Televizyonda Haberin Magazinleşmesi**, İletişim Yayınları, İstanbul

ERTANHAN Orhan

1996 **Türkiye'de Televizyon Haberciliği**, Der Emir Turam, Altın Kitaplar, İstanbul

GİRGİN Atilla

1998 **Haber Yazma Teknikleri**, İnkılap Kitapevi, İstanbul

GİRGİN Atilla

2000 **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etiği**, İnkılap Yayınevi, İstanbul,

GÖNENSİN Okay

1997 **Gazeteci Kimden Yana**, Demokrasi, Özgürlük ve Basın, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul

İLKİZ Fikret

2007 **Kişilik Hakları ve Medya**, www.byegm.tr

İNAL Ayşe

1994 **Haber Üretim Sürecinde Farklı İki Yaklaşım**, İLEF Yıllık, Ankara

İRVAN Süleyman

2007 **Medya ve Etik**, www.bianet.org/2001.01.27/arasirma3.htm

KARS Neşe

1996 **Televizyonda Sermaye ve Haber**, Yeni Türkiye, Ankara, 1996

KILLIOĞLU İsmail

1998 **Ahlak-Hukuk İlişkisi**, Marmara Üni. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, İstanbul

KÖSE, Ahmet, ÖNCÜ Haşim

2000 **Kapitalizm**, İnsanlık ve Mühendislik, Türkiye’de Mühendisler, TMMOB Yayını, Ankara

MACLINTYRE Alasdair

2001 **Etik’in Kısa Tarihi**, (Çev:Hakkı-S.Zelyut Hünler), Paradigma Yayınları, Ankara

MUMCU Uğur

1989 **Televizyon**, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Şubat 1989

MÜFTÜOĞLU Güneş

1996 :**RTÜK Kanun**, Yönetmelikler ve Tebliğler, RTÜK Yayını, Ankara

NEBİLER Halil

1995 **Medyanın Ekonomi Politikası-Türk Basınında Tekelleşme ve Basın Ahlakının Çöküşü**, Sarmal Yayınevi, İstanbul

OKTAY Mahmut

1990 Kitle **İletişim Araçlarının Uluslar arası Sorumluluğu ve İletişim Ahlak Kuralları**, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

OKTAY Ertan

1996 1996 **Yılı Medya için Reform Yılı Olmalıdır**, Yeni Türkiye Medya Özel, Ankara

OSKAY Ünsal

1996 **Canlı Yayın**, haberciliği unutturdu”, Cumhuriyet, 28 Ocak 1996

ÖNGÖREN Mahmut Tali

1992 **Televizyon**, Türkiye Cumhuriyeti Ansiklopedisi, İletişim, İstanbul

ÖNGÖREN Mahmut Tali

1996 **Terörün Doğrusu Olur mu?**, Cumhuriyet, 26 Ocak 1996

ÖYMEN Emin Edip

1990 **İngiliz Tv'lerine Denetim Darbesi**, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 1 Şubat 1990

ÖZEK Çetin

1983 **Basında Haber Verme Hakkının Sınırları**, Hürriyet Vakfı Yayınları
İstanbul

ÖZER Özdemir

2005 **Yetiştirme Kuramının Eleştirel Bağlamda Değerlendirilmesi**, Kültür
ve İletişim, İstanbul

PARSA Seyide

1993 **Televizyon Haberciliği ve Kuramları**, Ege Üni.İ.F.Yayınları, İzmir

PEKMAN Cem

1997 **Avrupa Standartları ve Radyo-Tv Kanunu**, Ayna, İzmir

RİGEL: Nurdoğan

1995 **Haber, Çocuk ve Şiddet**, Der Yayınları, İstanbul

SAĞLAM Fazıl

1975 **Türk ve Alman Anayasa Hukukları Açısından Gizli Ses Kaydı**,
A.Ü.SBF Dergisi, Ankara

SARMAŞIK Jale

2000 **Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni**, İstanbul

SCHNEİDER,Josef, RAUE, Wolf

2000 **Gazetecinin El Kitabı**, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara

SEMERÇİ Yavuz

1990 **Magic Box’ı Anayasa Sınırlayamaz**, Hürriyet Gazatesi, 18 Kasım
1990

SÜTER Şakir

1996 **Medya ve Habercilik**, Yeni Türkiye Dergisi, Ankara

TEPE Harun

1998 **Bir Felsefe Dalı Olarak Etik**, Doğu-Batı, Ankara

TILIÇ DOĞAN

1988 **Utaniyorum ama Gazeteciyim**, İletişim, İstanbul

TOKGÖZ Oya

1987 **Temel Gazetecilik**, A.Ü.B.Y.Y.O. Yayınları, Ankara

TOPUZ Hıfzı

1990 **Uluslar arası İletişim Ders Notları**, İ.Ü.B.Y.Y.O., İstanbul

TULGAR Ayçetin

1970 **Haber Tekniği**, Ulusal Yayınevi, Ankara

UĞURLU, Şerife, ÖZTÜRK, Faruk

2006 **Türkiye’de Televizyon Haberciliği**, Tablet Yayınları, Konya

VURAL Sacide

1994 **:Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri**, Bilim Yayınları, Ankara

YANIKKAYA Berrin

1999 **Televizyon Habercisi Olarak Kadınlar**, Yeditepe Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

YENGİN Hülya

1994 **Ekranın Büyüsü**, Der Yayınları, İstanbul

ZEYTİNLİ Murat

2000 **Uluslararası Haber Dengesizliği**, İletişim ve Etik, Konya

ZÜLFİKAR Hamza

2000 **Okul Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

-----RTYK'dan TRT'ye Uyarı

1993 **Milliyet Gazetesi**, 31 Ocak 1992

-----Tv haberlerinde magazin bir numara,

1998 Gazete Pazar, 19 Temmuz 1998

-----Akit Gazetesi,

1999 19 Mart 1999

-----Akşam Gazetesi

2003 "Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali TCK dışında", 15.09.2003

-----Dünyada Televizyon Denetleyici Kurumlar

2006 www.rtuk.org

-----Güvenilir Gazetecilik İçin Basın Konseyi-Basın Meslek İlkeleri

1996 İstanbul, Mart Matbaası

-----Hukuk Müşavirliği kayıtları

2006 RTÜK

-----Hukuk Müşavirliği veriler

2006 RTÜK

-----RTÜK Değerlendirmeleri

2006 Kamuoyu ve Yayın Araştırmaları Dairesi Başkanlığı

-----Kanal D Ana Haber Bülteni

2004 17 Ocak

-----Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun,
(3984 S.K) Madde 33, 34, 5

-----Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun,
(3984 S.K),

www.rtuk.org/yönetmelik

-----Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun,
Yönetmelikler ve Tebliğler, RTÜK, Ankara, 1996

-----Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun,
Yönetmelikler ve Tebliğler, RTÜK, Ankara, 1996

-----Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun,
Yönetmelikler ve Tebliğler, RTÜK, Ankara, 1996

-----Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında
Kanun,(3984 S.K), Madde 4

-----Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında
Kanun,(3984 S.K), Madde 6

-----RTÜK Yayın İzleme Dairesi Başkanlığı kayıtları, www.rtuk.org

-----RTÜK, Kamuoyu ve Yayın Araştırmaları Dairesi Başkanlığı, "Ulusal
Tv Anahaber Bültenleri İçerik Analizi ve Ana Haberlerde Şiddet Araştırması",
Ankara, 1998

-----RTÜK, Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı
Anketi, www.rtuk.org

-----Sabah Gazetesi

2005 13.06

-----Sabah Gazetesi

1998 27 Ocak

-----Show Tv Ana Haber Bülteni

2004 17 Ocak

-----Star Tv Ana Haber Bülteni

2004 17 Ocak

-----Star Tv, Show Tv

2003 12 Aralık 2003 Ana Haber Bülteni,

-----TRT Genel Yayın Esasları, (2954 S.K , www.trt.net

-----TRT Genel Yayın Esasları, (2954 S.K), www.trt.net

-----TRT Yayın Planı 1989, www.trt.net

-----Vaziyet

1995 Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ekim

-----Yeni Yüzyıl Gazetesi

10 Temmuz 1996

-----Yeni Yüzyıl Gazetesi

10 Temmuz 1996

-----Zaman Gazetesi

19 Haziran 1999

EKLER

EK 1 TÜRKİYE GAZETECİLERİ HAK VE SORUMLULUK BİLDİRGESİ

GİRİŞ:

Aşağıda tanımı yapıldığı üzere her gazeteci ve basın - yayın organı, gazetecinin haklarını savunmalı ve meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetmelidir. Basın - yayın organlarında, gazeteci olmadıkları halde çeşitli biçimlerde gazetecilik faaliyetine katılanlar ile dışarıdan Türkiye' ye ve Türkiye' den dışarıya dönük yayın yapanlar da bu sorumluluklar kapsamındadır. Basın yayın organları yöneticileri; genel yayın yönetmeni yahut müdürü, yazı işleri müdürleri yahut sorumlu müdürler, sıfatları ne olursa olsun, kuruluşlarında görevli gazeteciler ile yayınların meslek ilkelerine uygun olmasını gözetir. Gazetecinin hakları, halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün; meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelidir. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın - yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır.

A. İnsan ve yurttaş hakkı: Herkes, bilgi edinme ve haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarındandır. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.

B. Gazeteci tanımı: Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir. Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdıkları gazetecileri, yasaların gazetecilere tanıdığı haklardan yararlandırmak zorundadır.

C. Gazetecinin sorumluluğu: Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve otosansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Gazetecinin halka karşı sorumluluğu, başta işverenine ve kamu otoritelerine karşı olmak üzere, öteki tüm sorumluluklardan önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal bir nitelik taşır. Gazeteci, iletmediği haber ve bilginin sorumluluğunu üstlenir ve paylaşır. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler.

D. Gazetecinin hakları:

1. Gazeteci tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller kamusal işlerde yasaya, özel işlerde açık ve ikna edici gerekçelere sahip olmalıdır.
2. Gazeteci, çalıştığı basın ve yayın organının kendisiyle yaptığı sözleşmede de kaydedilmiş olması gereken temel çizgisini dikkate alır. O temel çizgi dışındaki ve onunla çelişen veya orada açıkça belirtilmemiş olan tüm telkin, öneri, istek ve talimatları reddetme hakkına sahiptir.
3. Gazeteci, inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanamaz.
4. Gazeteciler, özellikle de yazı işleri çalışanları, basın - yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır.
5. İşlevi ve sorumlulukları ışığında, gazeteciler örgütlenme hakkının yanı sıra görevinin maddi ve manevi güvencesini sağlayan kişisel sözleşme yapma hakkına sahiptir. Gazeteci ekonomik bağımsızlığını garanti eden toplumsal rolüne ve emeği ile yeteneğine uygun bir ücret almalıdır.
6. Gazeteci, kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını açıklamaya ve tanıklık yapmaya zorlanamaz. Kaynağın izin verdiği taktirde gizlilik ortadan kalkabilir. Kaynağı tarafından açıkça yanıltıldığı durumlarda gazeteci kaynağını açıklayabilir.

E. Gazetecinin temel görevleri ve ilkeleri:

1. Halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, gazeteci, kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçeklere ve doğrulara saygı duymak ve uymak zorundadır.
2. Gazeteci; bilgi ve haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun savunur.
3. Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz.

4. Gazeteci; kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarıları yapmak zorundadır.
5. Gazeteci; temel bilgileri yok edemez, görmezlikten gelemes ve metinlerle değiştiremez, tahrif edemez. Yanlış, yanıltıcı ve tahrif edilmiş yayın malzemesi kullanmaktan uzak durur.
6. Gazeteci, bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanamaz.
7. Gazeteci, kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilenme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiç bir amaç için, izin verilmedikçe özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal edemez.
8. Gazeteci, yayınlanmış her yanlış en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür. Gazeteci, istismar edilmemesi, kötüye kullanılmaması ve kabul edilebilir boyutlar ile biçimde yapılması kaydıyla, cevap hakkına saygılı olmalıdır.
9. Gazeteci, kendisine güvenirilerek verilmiş bilgilerin, belgelerin kaynaklarını, kendileri izin vermediği sürece, mesleki gizlilik ilkesi uyarınca, hiç bir şekilde açıklamaz.
10. Gazeteci, çalıntı, iftira, hakaret, lekeleme, saptırma, manipölasyon, söylenti, dedikodu ve dayanaksız suçlamalardan kesinlikle uzak durur.
11. Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokratına kadar haber kaynağı olarak da kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.
12. Gazeteci, mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan - reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.
13. Gazeteci, hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgileri geniş biçimde yayın konusu yapmadan kendi yararına kullanamaz. Mesleğini, ne şekilde olursa olsun, (yasaların ve yönetmeliklerin kendisine tanıdığı hakların dışında) ayrıcalıklar kazanmak amacıyla kullanamaz.
14. Gazeteci, her ne amaçla olursa olsun, tehdit ve şantaj gibi yollara başvurmaz. Gazeteci bu şekilde baskılara da karşı koyar.
15. Gazeteci her türlü baskıyı reddeder ve çalıştığı basın - yayın organındaki yöneticileri dışında kimseden işiyle ilgili talimat alamaz.

16. Gazeteci sıfatını taşımayı hak eden herkes meslek ilkelerine en yüksek seviyede uymayı taahhüt eder. Ülkesindeki yasalara saygılı olmakla birlikte, hükümet ve benzeri kurumların müdahalelerine kapalıdır. Mesleki olarak yalnızca meslektaşlarının ve kamuoyunun değerlendirmeleri ile bağımsız yargı organlarının kararlarını dikkate alır.

17. Gazeteci, devleti yönetenlerin belirlediği ulusal ve uluslararası politikalar konularında önyargılara değil, halkın haber alma hakkına dayanır. Onu mesleğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi kaygıları yönlendirir.

EK 2 GAZETECİNİN DOĞRU DAVRANIŞ KURALLARI

Haber-Yorum: Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.

Fotoğraf - Görüntü: Fotoğraf ve görüntünün güncel olup olmadığı açık biçimde belirtilmeli, canlandırma görüntülerde de bu, izleyicinin farkedebileceği biçimde ifade edilmelidir.

Haber - İlan (Reklam): Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile İlan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak ölçüde yapılmalıdır.

Yargı: Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratici, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, bir sanık suçlu ilan edilmemelidir. Haberlerde ve yorumlarda suçluymuş gibi değerlendirmeler yapılmamalıdır.

Çocuk: Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.

Cinsel saldırılar: Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayınlanmamalıdır.

Kimlik veya özel durum: Açık kamu yararı olmadıkça ve olayla doğrudan ilgisi, bağlantısı bulunmadıkça, bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel eğilimine, hastalığına veya fiziksel, zihinsel özürü olup olmamasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Sağlık: Sağlık konusunda sansasyondan kaçınılmalı, insanları umutsuzluk veya sahte umut verecek yayın yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalıdır. İlaç tavsiyesinde mutlaka uzmana danışılmalıdır. Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Yetkilinin, hastanın veya yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda hiç bir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.

Hediye: Yayın Öncesi kararlarla ve yayınlarla ilgili önyargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Müessese Çıkarı: Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işlevini "Hak ve Sorumluluk Bildirgesi" ndeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci, bu mesleki çerçeve ile yayın organının çizgisi dışında, müessese çıkarı söz konusu olsa dahi, hiçbir faaliyete gönüllü olarak veya zorla katılmamalıdır.

Özeleştir: Gazeteci ile basın - yayın organları, tekzip ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmeli ve özleştir yapmalıdırlar.

Taraf olma: Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf oldukları bir olaydaki konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber - olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel hayat: Asıl olan kamu yararıdır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

- a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın
- b) Toplumı kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın
- c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması
- d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Bilgi-Belge: Doğrudan kamu yararı olmadıkça, sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses yahut görüntü alınmamalıdır. Kamu yararı söz konusu olduğunda dahi, yukarıdakilerin başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmiş olması gerekir.

Haber için para: Gazeteci belge veya görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı durumlarda: Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu yakınları: Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmemelidir.

İntihar olayları: İntihar olayları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayınlanmamalıdır.

Ekonomik, mali bilgi: Yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, gazeteci elde ettiği ekonomik - mali bilgileri geniş biçimde yayınlanmadan önce kendisinin yahut yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır. Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapmamalıdır. Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapmamalıdır.

Ambargo: Önceden görme - Off the record:

Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır. Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletmekle yükümlü değildir. Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarfedilen sözleri yayınlamamalıdır.

Rekabet: Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçmalıdır. Bir meslektaşının yayını engelleyici davranışlarda bulunmamalıdır.

Kaynak gösterme: Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağı belirtmelidir.

Gazeteci olmayanlar: Bir yayın organında, sürekli veya zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme: Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Polis muhabiri, polis veya sözcüsü, spor muhabiri kulüp yöneticisi veya sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir onun üyesi veya sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde, yayın yapmamalıdır.

EK 3 BASIN KONSEYİ MESLEK İLKELERİ

Kanun koyucunun veya öteki kurum ve kişilerin, İletişim Özgürlüğünü kısıtlamalarına, her zaman ve her yerde karşı çıkacağımıza kendi özgür irademizle söz vererek; İletişim Özgürlüğünü, Halkın Gerçekleri Öğrenme Hakkı'nın bir aracı sayarak; Gazetecilikte temel işlevin, gerçekleri bulup bozmadan, abartmadan kamuoyuna yansıtmak olduğunu göz önünde tutarak; Basın Konseyi'nin kendi çalışmaları üzerinde hiçbir dış müdahaleye izin vermeme kararlılığını vurgulayarak; Yukarıdaki bölümü de içeren Basın Meslek İlkeleri'ne uymayı, sözünü ettiğimiz temel inançlarımızın bir gereği saydığımızı, kamuoyu önünde açıklarız.

1-Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.

2-Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.

3-Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.

4-Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan ve iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.

5-Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.

6-Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanamaz.

7-Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.

8-Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.

9- Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.

10-Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.

11-Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik ve benzeri nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.

12-Gazeteci görevini , taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.

13-Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır.

14-İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüte yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

15-Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.

16-Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarla

EK 4 ABD PROFESYONEL GAZETECİLER DERNEĞİ ETİK İLKELERİ

Önsöz

Profesyonel Gazeteciler Derneği üyeleri, kamuyu aydınlatmanın, adaletin önceli ve demokrasinin temeli olduğuna inanırlar. Gazetecinin görevi, gerçeği arayarak ve olaylarla sorunlar hakkında adil ve kapsamlı açıklamalar sağlayarak bu amacı gerçekleştirmektir. Tüm medyadaki ve özel nitelikli yayın organlarındaki vicdanlı gazeteciler, kusursuz ve dürüst davranarak kamuya hizmet etmeye çabalarlar. Derneğin üyeleri etik davranışa bağlılığı paylaşırlar ve aşağıdaki ilkeleri benimserler.

Gerçeği Ara ve Aktar

Gazeteciler enformasyon toplarken, aktarırken ve bu enformasyonu yorumlarken dürüst, adil ve cesaretli olmalıdırlar.

Gazeteciler;

- Tüm kaynaklardan elde edilen bilgilerin doğruluğunu araştırmalı ve dikkatsizlikten kaynaklanan hatalardan kaçınmak için çaba göstermelidirler. Bilinçli çarpıtmalara asla izin verilemez.
- Haberlere konu olan kişilere, kendilerine ilişkin suçlamalara yanıt verme fırsatı sağlamak için gayretli bir şekilde ulaşmaya çalışmalıdırlar.
- Kaynakları mümkün olduğunca belirtmelidirler. Kamuoyu, kaynakların güvenilirliği konusunda bilgi edinme hakkına sahiptir.
- Kaynağı gizleme sözü vermeden önce kaynağın gerçek niyetini daima sorgulamalıdırlar. Bilgi karşılığında yapılan vaatlere ilişkin koşulları açıklığa kavuşturmalıdırlar. Sözlerine sadık kalmalıdırlar.
- Haber başlıklarının, haber duyurularının, promosyon materyallerinin, fotoğrafların, görüntülerin, seslerin, grafiklerin ve alıntılarının doğruları temsil ettiğinden emin olmalıdırlar. Olayları bağlamlarının dışına çıkarmamalı veya basitleştirmemelidirler.
- Haber fotoğraflarının veya görüntülerinin içeriğini asla çarpıtmamalıdırlar. Teknik berraklık açısından görüntüyü büyültmek hoş görülebilir. Montajlar ve resimli betimlemeler açıkça belirtilmelidir.
- Aldatıcı canlandırmalardan veya kurmaca haberlerden kaçınmalıdırlar. Eğer bir olayı anlatmak için canlandırma gerekliyse, canlandırma olduğunu belirtmelidirler.
- Kamu açısından yaşamsal değere sahip enformasyonu geleneksel yöntemlerle elde etmek mümkün olduğu sürece, kimlik gizlemek veya diğer hileli yöntemlere başvurmadan kaçınmalıdırlar. Bu tür yöntemler kullanmışlarsa haberde bunun nedenini açıklamalıdırlar.
- Asla aşırma yapmamalıdırlar.
- Genel kabul görmese bile, habere konu olan insani deneyimleri tüm boyutlarıyla ve başkalıklarıyla birlikte cesaretle söylemelidirler.
- Kendi kültürel değerlerini sorgulamalı ve bu değerleri başkalarına empoze etmekten kaçınmalıdırlar.

- İrk, cinsiyet, yaş, din, etnik kimlik, coğrafya, cinsel eğilim, sakatlık, fiziksel görünüm ya da toplumsal statüye ilişkin basmakalıp yargılardan kaçınmalıdırlar.
- İğrenç olduğunu düşünseler bile her türlü fikrin serbestçe değişimini desteklemelidirler.
- Sessizlerin sesi olmalıdırlar; resmi ve gayriresmi enformasyon kaynakları eşit derecede geçerli kaynaklar olabilirler.
- Haberi ve destekleyici yorumu birbirinden ayırmalıdırlar. Analiz ve yorumlar açıkça belirtilmeli ve bunlar gerçeği veya bağlamı çarpıtmamalıdırlar.
- Haberleri reklamlardan ayırmalı ve ikisi arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran haber-reklamlardan kaçınmalıdırlar.
- Kamusal işlerin usulüne uygun yürütüldüğünü ve hükümet kayıtlarının denetime açık olduğunu sağlamanın görevleri arasında bulunduğunu unutmamalıdırlar.

Zararı En Aza İndir

Etik değerlere bağlı gazeteciler, kaynaklara, haberlere konu olan kişilere ve meslektaşlarına saygılı davranırlar.

Gazeteciler;

- Haberlerden olumsuz biçimde etkilenebilecek kişilere karşı sevecen olmalıdırlar. Çocuklar ve deneyimsiz kaynaklar ya da kişilere ilişkin haberlerde özel duyarlılık göstermelidirler.
- Bir faciadan ya kazadan etkilenen kişilerle röportaj yapmak veya bu kişilerin fotoğrafını çekmek gerektiğinde duyarlı olmalıdırlar.
- Haber toplama ve aktarmanın zarara ya da rahatsızlığa yol açabileceğini bilmelidirler. Haber takip etmek küstahlık yapmaya ruhsat vermez.
- Özel kişilerin kendilerine ilişkin bilgiler üzerinde, kamu görevlilerinden ve iktidara talip olan, etkide bulunmak isteyen ya da dikkat çekmeye çabalayan kişilerden daha fazla denetim hakkına sahip olduklarını kabul etmelidirler. Bir kişinin özel yaşamına müdahale, sadece çok önemli bir kamusal çıkar söz konusu olduğunda haklı görülebilir.
- İyi niyetli olmalıdırlar. Sansasyon yaratma meraklarını gidermeye çalışmamalıdırlar.
- Çocuk yaştaki sanıkların ve tecavüz kurbanlarının kimliklerini açıklamaktan özenle kaçınmalıdırlar.
- Resmi suçlamalar öncesinde suç sanıklarının kimliklerini belirtirken dikkatli olmalıdırlar.
- Sanıkların adil yargılanma hakkını, halkın bilgilenme hakkıyla dengelemelidirler.

Bağımsız Davran

Gazeteciler, kamunun bilme hakkı dışında hiçbir çıkara karşı yükümlü olmamalıdırlar.

Gazeteciler;

- Her tür çıkar çatışmalarından kaçınmalıdırlar.

- Dürüstlüklerini tehlikeye sokacak veya güvenilirliklerine zarar verebilecek ilişkilerden ve etkinliklerden kaçınmalıdırlar.
- Armağanları, iyilikleri, biletleri, bedava gezileri ve özel muameleleri reddetmeli, gazeteci dürüstlüğüne zedeleyebilecek ikinci iş, siyasal bağlantı, kamu görevi ve sivil toplum örgütlerinde hizmet gibi işlerden kaçınmalıdırlar.
- Kaçınılması mümkün olmayan çatışmaları açıklamalıdırlar.
- İktidara sahip olanları sorumlu tutma konusunda uyanık ve cesaretli olmalıdırlar.
- Reklamcılar ve özel çıkar çevrelerinin kendi lehlerinde haber beklentilerini reddetmeli, bunların haberler üzerinde etkide bulunmalarına karşı koymalıdırlar.
- Para ya da iyilik karşılığı bilgi önerenlerden sakınmalıdırlar; haber için açık artırmaya girmekten kaçınmalıdırlar.

Sorumlu Ol

Gazeteciler okurlarına, dinleyicilerine, izleyicilerine ve birbirlerine karşı sorumludurlar.

Gazeteciler;

- Haber süreçlerini aydınlatmalı ve açıklamalı, gazetecilik davranışı konusunda kamuyu tartışmaya davet etmelidirler.
- Kamuyu, medyadan duydukları rahatsızlıkları dile getirmeye teşvik etmelidirler.
- Hatalarını kabul etmeli ve bunları derhal düzeltmelidirler.
- Gazetecilerin ve medyanın etik dışı pratiklerini sergilememelidirler.
- Başkalarını sorumlu tuttıkları aynı yüce ilkelere kendileri de uymalıdırlar.

EK 5 AVRUPA SINIRÖTESİ TELEVİZYON SÖZLEŞMESİ

5 Mayıs 1989 tarihli bu sözleşme ülkemiz tarafından 7 Eylül 1992 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye dahil 15 Avrupa ülkesinde imzalanan ve yürürlüğe konulan sözleşmede üye ülke sayısı yeni katılımlar ile 26'ya ulaşmıştır.

1982 Anayasası'nın 90.maddesinin son fıkrası gereğince bu sözleşme iç hukukumuzda kanun hükmündedir. Belirtilen maddenin son fıkrasına göre:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.”

Ayrıca, 3984 sayılı Kanunun, Üst Kurulun görev ve yetkilerini belirleyen 8. maddesinin (p) bendinde sözleşmeye gönderme yapılarak sözleşme ilkeleri ile yasa ilkeleri ve uygulanması arasında ilişki kurulmuştur.

Belirtilen nedenlerle sözleşmede 2. bölümde yer alan Yayıncı Sorumluluklarını gösteren 7.maddedeki düzenlemeler yayıncılarımız içinde uyulması zorunlu ilkelere dir. Sözleşmede yer alan ilkelere yayınların uygun olup olmadığı RTÜK'nun denetim yetkisi içindedir.

Bu maddede belirtilen program hizmetlerinin bütünüyle (sunuş ve içerik), insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması —ki bu bölüm benzer anlamda yönetmelikte 5.maddenin 1. fıkrasına alınmıştır- ve diğer sorumlulukla ilgili düzenlemeler sözleşmenin amaç ve ruhunu yansıtan en önemli bölümlerini oluşturmaktadır. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin 7.maddesi aşağıdadır.

“Madde 7 - Yayıncının Sorumlulukları

1.Program hizmetleri sunu ve içeriği bakımından tüm unsurları insan onuruna ve diğer insanların temel haklarına saygılı olacaktır. Program hizmetleri, özellikle:

a. Edebe aykırı olmayacak ve pornografi içermeyecek.

b.Şiddet eğilimini körüklemeyecek veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmayacaktır.

2. Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyebilecek türden program hizmetleri, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmayacaktır.

3.Yayıncı, haberlerin gerekçelerinin ve olayların makul olarak sunulmasını sağlayacak ve görülerin serbestçe oluşumunu teşvik edecektir.

Madde 9 - Toplumun önemli olaylardan haberdar olması

Taraflar, 3. madde kapsamı dahilinde iletimi veya yeniden iletimi hususunda bir yayıncının yetkili dahilindeki tasarısının sonucu kamu için. önem taşıyan bir olayın izlenmesi hakkını ve bir veya daha fazla Taraf halkının büyük bir

kısının söz konusu olayı televizyonda izleyebilmesinin engellenmesinin önlenmesini sağlayacak gerekli hukuki tedbirleri inceleyecektir.

Madde 13 –

4. Haber veya güncel programları düzenli olarak sunan kişilerin görüntü ve seslerine reklâmlarda yer verilmeyecektir.”

Avrupa Sınır Ötesi Sözleşmesinin amacı, üye ülkelerinin karşılıklı yapacakları sınırötesi yayınlara ve bu yayınların ülke içinde yeniden iletimine düzen ve kural getirmektedir. Sözleşmede yayıncının sorumlu tutulduğu öğeler çok kısa ve net ifadelerle belirlenmiştir ve sözleşmenin amacını yansıtmaktadır. Özetlemek gerekirse sorumluluğun temelini oluşturan öğeler müstehcenlik, pornografi, şiddet, gençlerin ve çocukların korunması, doğruluk, özgün kanaat oluşumunu teşviktir.

EK 6- 178 Alo Rtük Hattına İletilen Şikayetler

ŞİKAYET KONUSU	1998 ŞİKAYET KONUSU	1999 ŞİKAYET KONUSU	2000
Cinsellik/Erotizm	1880 Genel ahlaka aykırılık	5476 Cinsellik/Erotizm	2322
Milli değerlere aykırılık	1195 Ahlaka aykırı hareket	5096 Ahlaka aykırı hareket	2254
Genel ahlaka aykırılık	1102 Cinsellik/Erotizm	4435 Reklamın niteliği	2058
Magazine aşırı yer verilmesi	811 Müstehçen, çirkin konuşmalar	2738 Reklamın niceliği	1504
Müstehçen, çirkin konuşmalar	570 Türk aile yapısına aykırılık	1955 Genel ahlaka aykırılık	1201
Reklamın niceliği	565 Abartılı Haber	1758 Türk aile yapısına aykırılık	922
Vatanın bölünmezliğine aykırılık	548 Manevi değerlere aykırılık	1313 Kişi haklarına aykırılık	921
Abartılı Haber	520 Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	1127 İftira, hakaret	907
Şiddet (bedensel)	512 Reklamın niteliği	1054 Çocukları tehlikeye atma	887
Türk aile yapısına aykırılık	510 Tarafsızlık ilkesine uymama	954 Müstehçen, çirkin konuşmalar	767
Reklamın niteliği	471 Milli değerlere aykırılık	949 Magazine aşırı yer verilmesi	601
Manevi değerlere aykırılık	461 Kişi haklarına aykırılık	835 Manevi değerlere aykırılık	590
Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	436 Olayları abartma ve çarpıtma	770 Küçük düşürme	574
Tarafsızlık ilkesine uymama	419 Vatanın bölünmezliğine aykırılık	641 Tarafsızlık ilkesine uymama	520
Şiddete aşırı yer verilmesi	388 İftira, hakaret	608 Çocukların duygusal gelişimi	517
Kişi haklarına aykırılık	338 Toplumu çelişkiye sürükleme	581 Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	406
İftira, hakaret	315 Nefret duygularına yol açma	572 Küfür/kötü söz	378
Nefret duygularına yol açma	314 Alay etme	544 Alay etme	332
Şiddete sevk etme	274 Şiddete sevk etme	494 Abartılı Haber	315
Ahlaka aykırı hareket	270 Çocukların duygusal gelişimi	479 Şiddete aşırı yer verilmesi	278
Çocukları tehlikeye atma	267 Küfür/kötü söz	473 Olayları abartma ve çarpıtma	275
Toplumu yanıltma	251 Reklamın niceliği	467 Çocukların fiziksel istismar	275
Kötü alışkanlıklara özendirme	243 Çocukları tehlikeye atma	448 Çocukları duygusal istismar	263
Duygu sömürüsü	241 Adil ve tarafsız davranmama	423 Nefret duygularına yol açma	259
Küfür/kötü söz	228 Magazine aşırı yer verilmesi	419 Toplumu yanıltma	259
Olayları abartma ve çarpıtma	227 Tekrarda aşırılık	413 Şiddet (bedensel)	255
Çocukları duygusal istismar	220 Şiddet (bedensel)	407 Tekrarda aşırılık	242
Özel hayatın gizliliğine uymama	207 Siyasi parti propagandası	387 Toplumu çelişkiye sürükleme	226
Küçük düşürme	206 Partilerarası eşitliğe uymama	373 Milli değerlere aykırılık	217
Çocukların duygusal gelişimi	204 Küçük düşürme	362 Bölücülük yapılması	193
İnançlar dolayısıyla kınanma	194 Şiddete aşırı yer verilmesi	360 Duygu sömürüsü	190
Yargı kararı	192 Yargı kararı	357 İnançlar dolayısıyla kınanma	174
Çocukların fiziksel istismar	183 Toplumu yanıltma	284 Şiddete sevk etme	167
Dini duyguların sömürülmesi	174 Şiddet (sözel)	251 Şiddet (sözel)	142
Devlet adamlarına saygısızlık	170 İnançlar dolayısıyla kınanma	234 Dini duyguların sömürülmesi	140
Alay etme	166 Çocukları duygusal istismar	232 Adil ve tarafsız davranmama	136
Toplumu çelişkiye sürükleme	137 Toplumun teröre sevk edilmesi	225 Eşcinselliğe özendirme	136
Tekrarda aşırılık	136 Duygu sömürüsü	171 Kötü alışkanlıklara özendirme	136
Devlet kurumlarına saygısızlık	133 Atatürk'e saygısızlık	155 Yargı kararı	127
Suç teknikleri öğretme	132 Devlet kurumlarına saygısızlık	136 Devlet adamlarına saygısızlık	111
Siyasi parti propagandası	130 Eşcinselliğe özendirme	127 Özel hayatın gizliliğine uymama	91
Laiklik ilkesine aykırılık	126 Çocukların fiziksel istismar	124 Devlet kurumlarına saygısızlık	78
İntihara teşvik	126 Dini duyguların sömürülmesi	102 Vatanın bölünmezliğine aykırılık	70
Adil ve tarafsız davranmama	125 Devlet adamlarına saygısızlık	94 Toplumun teröre sevk edilmesi	63
Partilerarası eşitliğe uymama	125 Kötü alışkanlıklara özendirme	88 Gizli reklam	62
Gizli çekim ve kayıt	125 İntihara teşvik	66 Atatürk'e saygısızlık	53
Batıl inançlara yönlendirme	119 Gizli reklam	56 Batıl inançlara yönlendirme	35
Toplumun teröre sevk edilmesi	117 Suç teknikleri öğretme	55 Hayvanlara eziyet	30
Eşcinselliğe özendirme	90 Laiklik ilkesine aykırılık	53 Laiklik ilkesine aykırılık	26
Cevap hakkına uymama	86 Cumhuriyete saygısızlık	46 Cevap hakkına uymama	22
Canlandırma	85 Cevap hakkına uymama	42 İntihara teşvik	18
Şiddet (sözel)	82 Özel hayatın gizliliğine uymama	31 Cumhuriyete saygısızlık	18
Gizli reklam	70 Hayvanlara eziyet	23 Yargının etkilenmesi	16
Atatürk'e saygısızlık	69 Canlandırma	22 Suç teknikleri öğretme	13
Cumhuriyete saygısızlık	64 Bilime aykırılık	13 Siyasi parti propagandası	11
Bilime aykırılık	53 Batıl inançlara yönlendirme	12 Canlandırma	5

Hayvanlara eziyet	41 Gizli çekim ve kayıt	3 Gizli çekim ve kayıt	4
Yargının etkilenmesi	0 Yargının etkilenmesi	0 Partilerarası eşitliğe uymama	2
Bölücülük yapılması	0 Bölücülük yapılması	0 Bilime aykırılık	1
ŞİKAYET KONUSU	2001 ŞİKAYET KONUSU	2002 ŞİKAYET KONUSU	2003
Ahlaka aykırı hareket	4223 Ahlaka aykırı hareket	8950 Reklamın niceliği	12447
Genel ahlaka aykırılık	4063 Reklamın niceliği	6044 Cinsellik/Erotizm	5097
Türk aile yapısına aykırılık	3647 Türk aile yapısına aykırılık	4535 Çocukları tehlikeye atma	4751
Cinsellik/Erotizm	2466 Cinsellik/Erotizm	4416 Ahlaka aykırı hareket	4582
Reklamın niceliği	2269 Çocukları tehlikeye atma	3517 Türk aile yapısına aykırılık	4161
Manevi değerlere aykırılık	1975 Manevi değerlere aykırılık	3002 Reklamın niteliği	1055
Çocukları tehlikeye atma	1933 Çocukların duygusal gelişimi	2596 Adil ve tarafsız davranmama	1033
Alay etme	699 Adil ve tarafsız davranmama	2096 Kişi haklarına aykırılık	745
Çocukların duygusal gelişimi	536 Siyasi parti propagandası	1409 Manevi değerlere aykırılık	730
Bölücülük yapılması	472 Şiddete sevk etme	1161 Çocukların duygusal gelişimi	705
İftira, hakaret	470 Kişi haklarına aykırılık	892 Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	696
Şiddet (bedensel)	457 Şiddet (sözel)	892 Toplumu yanıltma	669
Magazine aşırı yer verilmesi	431 Nefret duygularına yol açma	880 Şiddete sevk etme	489
Nefret duygularına yol açma	415 Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	841 Toplumu çelişkiye sürüklenme	466
Toplumu çelişkiye sürüklenme	407 Şiddet (bedensel)	691 Bölücülük yapılması	435
Toplumu yanıltma	401 Toplumu yanıltma	659 Alay etme	424
Kişi haklarına aykırılık	400 İftira, hakaret	620 Şiddet (sözel)	334
Reklamın niteliği	387 Magazine aşırı yer verilmesi	568 Şiddet (bedensel)	327
Abartılı Haber	337 Toplumu çelişkiye sürüklenme	443 İnançlar dolayısıyla kınanma	320
Şiddet (sözel)	318 Tekrarda aşırılık	440 Devlet adamlarına saygısızlık	255
İnançlar dolayısıyla kınanma	295 Alay etme	430 Tekrarda aşırılık	238
Çocukların fiziksel istismar	287 Şiddete aşırı yer verilmesi	376 Devlet kurumlarına saygısızlık	220
Şiddete sevk etme	283 Bölücülük yapılması	370 Siyasi parti propagandası	184
Özel hayatın gizliliğine uymama	283 Reklamın niteliği	360 Şiddete aşırı yer verilmesi	174
Dini duyguların sömürülmesi	282 Dini duyguların sömürülmesi	270 İftira, hakaret	160
Kötü alışkanlıklara özendirme	271 Çocukların fiziksel istismar	249 Dini duyguların sömürülmesi	145
Olayları abartma ve çarpıtma	266 Partilerarası eşitliğe uymama	200 Partilerarası eşitliğe uymama	143
Şiddete aşırı yer verilmesi	260 Eşcinselliğe özendirme	161 Nefret duygularına yol açma	140
Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	239 Abartılı Haber	160 Çocukların fiziksel istismar	98
Tekrarda aşırılık	215 İnançlar dolayısıyla kınanma	158 Gizli reklam	92
Adil ve tarafsız davranmama	208 Hayvanlara eziyet	157 Kötü alışkanlıklara özendirme	76
Duygu sömürüsü	185 Özel hayatın gizliliğine uymama	132 Vatanın bölünmezliğine aykırılık	55
Atatürk'e saygısızlık	166 Gizli reklam	131 Atatürk'e saygısızlık	52
Laiklik ilkesine aykırılık	138 Devlet adamlarına saygısızlık	117 Eşcinselliğe özendirme	48
Devlet kurumlarına saygısızlık	120 Kötü alışkanlıklara özendirme	117 Magazine aşırı yer verilmesi	45
Eşcinselliğe özendirme	117 Devlet kurumlarına saygısızlık	100 Küçük düşürme	45
Yargı kararı	100 Atatürk'e saygısızlık	95 Yargının etkilenmesi	33
Devlet adamlarına saygısızlık	100 Cumhuriyete saygısızlık	70 Bilime aykırılık	32
Toplumun teröre sevk edilmesi	99 Yargı kararı	67 Abartılı Haber	27
Gizli reklam	82 Laiklik ilkesine aykırılık	60 Özel hayatın gizliliğine uymama	26
Küçük düşürme	74 Suç teknikleri öğretme	54 Toplumun teröre sevk edilmesi	25
Bilime aykırılık	73 Toplumun teröre sevk edilmesi	52 Suç teknikleri öğretme	21
Cumhuriyete saygısızlık	66 Duygu sömürüsü	48 Cumhuriyete saygısızlık	15
Vatanın bölünmezliğine aykırılık	43 İntihara teşvik	44 Yargı kararı	13
Suç teknikleri öğretme	42 Olayları abartma ve çarpıtma	37 Duygu sömürüsü	13
Hayvanlara eziyet	40 Küçük düşürme	34 Laiklik ilkesine aykırılık	11
Siyasi parti propagandası	31 Vatanın bölünmezliğine aykırılık	29 İntihara teşvik	10
Cevap hakkına uymama	29 Canlandırma	26 Olayları abartma ve çarpıtma	9
Batıl inançlara yönlendirme	25 Yargının etkilenmesi	17 Gizli çekim ve kayıt	7
Gizli çekim ve kayıt	17 Gizli çekim ve kayıt	14 Canlandırma	3
İntihara teşvik	16 Cevap hakkına uymama	10 Cevap hakkına uymama	2
Canlandırma	9 Bilime aykırılık	9 Hayvanlara eziyet	1
Partilerarası eşitliğe uymama	3 Batıl inançlara yönlendirme	7 Batıl inançlara yönlendirme	0
Yargının etkilenmesi	3 Müstehçen, çirkin konuşmalar	Müstehçen, çirkin konuşmalar	

Müsteşçen, çirkin konuşmalar	Tarafsızlık ilkesine uymama	Tarafsızlık ilkesine uymama
Tarafsızlık ilkesine uymama	Milli değerlere aykırılık	Milli değerlere aykırılık
Milli değerlere aykırılık	Küfür/kötü söz	Küfür/kötü söz
Küfür/kötü söz	Çocukları duygusal istismar	Çocukları duygusal istismar
Çocukları duygusal istismar		

ŞİKAYET KONUSU	2004 ŞİKAYET KONUSU	TOPLAM
Çocukları tehlikeye atma	9.746 Ahlaka aykırı hareket	33861
Ahlaka aykırı hareket	8.486 Reklamın niceliği	28583
Türk aile yapısına aykırılık	8.186 Cinsellik/Erotizm	27187
Cinsellik/Erotizm	6.571 Türk aile yapısına aykırılık	23916
Reklamın niceliği	5.287 Çocukları tehlikeye atma	21549
Çocukların duygusal gelişimi	3.678 Genel ahlaka aykırılık	11842
Manevi değerlere aykırılık	3.423 Manevi değerlere aykırılık	11494
Çocukları duygusal istismar	2.762 Çocukların duygusal gelişimi	8715
Şiddet (bedensel)	2.758 Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	6115
Şiddet (sözel)	2.656 Kişi haklarına aykırılık	5811
Argo/Türkçe'yi kötü kullanma	2.370 Adil ve tarafsız davranmama	5679
Küfür/kötü söz	2.189 Şiddet (bedensel)	5407
Toplumu yanıltma	1.918 Reklamın niteliği	5385
Şiddete sevk etme	1.806 Şiddet (sözel)	4675
Milli değerlere aykırılık	1.732 Şiddete sevk etme	4674
Kişi haklarına aykırılık	1.680 Milli değerlere aykırılık	4093
Adil ve tarafsız davranmama	1.658 Müsteşçen, çirkin konuşmalar	4075
Magazine aşırı yer verilmesi	153 Toplumu yanıltma	3772
Özel hayatın gizliliğine uymama	93 Çocukları duygusal istismar	3477
Genel ahlaka aykırılık	Küfür/kötü söz	3268
Müsteşçen, çirkin konuşmalar	Abartılı Haber	3117
Abartılı Haber	İftira, hakaret	3080
Reklamın niteliği	Magazine aşırı yer verilmesi	2875
Tarafsızlık ilkesine uymama	Alay etme	2595
Olayları abartma ve çarpıtma	Nefret duygularına yol açma	2580
Vatanın bölünmezliğine aykırılık	Toplumu çelişkiye sürüklenme	2260
İftira, hakaret	Siyasi parti propagandası	2152
Toplumu çelişkiye sürüklenme	Tarafsızlık ilkesine uymama	1893
Nefret duygularına yol açma	Şiddete aşırı yer verilmesi	1836
Alay etme	Tekrarda aşırılık	1684
Tekrarda aşırılık	Olayları abartma ve çarpıtma	1584
Siyasi parti propagandası	Bölücülük yapılması	1470
Partilerarası eşitliğe uymama	Vatanın bölünmezliğine aykırılık	1386
Küçük düşürme	İnançlar dolayısıyla kınanma	1375
Şiddete aşırı yer verilmesi	Küçük düşürme	1295
Yargı kararı	Çocukların fiziksel istismar	1216
İnançlar dolayısıyla kınanma	Dini duyguların sömürülmesi	1143
Toplumsal teröre sevk edilmesi	Kötü alışkanlıklara özendirme	931
Duygu sömürüsü	Yargı kararı	856
Atatürk'e saygısızlık	Duygu sömürüsü	848
Devlet kurumlarına saygısızlık	Devlet adamlarına saygısızlık	847
Eşcinselliğe özendirme	Partilerarası eşitliğe uymama	846
Çocukların fiziksel istismar	Devlet kurumlarına saygısızlık	787
Dini duyguların sömürülmesi	Özel hayatın gizliliğine uymama	770
Devlet adamlarına saygısızlık	Eşcinselliğe özendirme	679
Kötü alışkanlıklara özendirme	Atatürk'e saygısızlık	590
İntihara teşvik	Toplumsal teröre sevk edilmesi	581
Gizli reklam	Gizli reklam	493
Suç teknikleri öğretme	Laiklik ilkesine aykırılık	414
Laiklik ilkesine aykırılık	Suç teknikleri öğretme	317
Cumhuriyete saygısızlık	Hayvanlara eziyet	292

Cevap hakkına uymama	İntihara teşvik	280
Hayvanlara eziyet	Cumhuriyete saygısızlık	279
Canlandırma	Batıl inançlara yönlendirme	198
Bilime aykırılık	Cevap hakkına uymama	191
Batıl inançlara yönlendirme	Bilime aykırılık	181
Gizli çekim ve kayıt	Gizli çekim ve kayıt	170
Yargının etkilenmesi	Canlandırma	147
Bölücülük yapılması	Yargının etkilenmesi	69

Özet

[Koç, Ahmet] [Rtük Kararları Çerçevesinde Türkiye Televizyon Haberlerinde Etik],[Yüksek Lisans Tezi],Ankara-[2007]

Bu araştırmada; Türkiye televizyon izleyicilerinin, RTÜK'ün kurmuş olduğu Alo 178 Şikayet hattına bildirdikleri şikayetler üzerine yoğunlaşarak televizyon haberciliğinde yaşanan etik sorunları incelemek amaçlanmıştır. Türkiye'de televizyon haber yayıncılığında ilkeler oluşturulmasına, RTÜK ile kontrol mekanizmasının sağlanmasına karşılık televizyonlar için etik kuralların oluşturulması, kurumların belirlenmesi, müesseseleşmesi ve otokontrol kurumlarının tartışılması gerekmektedir.

Tezin araştırma aşamasında, Türkiye'de kamu ve özel televizyon kanallarının habercilik anlayışlarından yola çıkılarak habercilik ve etik ilişkisi incelenmiştir. Türkiye televizyon izleyicilerinin RTÜK'e yaptıkları şikayetler de göstermektedir ki; Türkiye televizyon haberlerinde, toplumun ahlaki değerleri üzerinde olumsuz etkiler bırakan, insanların ıstıraplarını, acılarını, yaşadıkları felaketleri, ölüm anlarını ve benzeri durumları duygu sömürsüne yol açacak, korku yaratacak veya izleyicileri dehşete düşürecek şekilde verilmekte, halkın ruh sağlığını bozacak yayınlar yapılmaktadır. Türkiye'de televizyon yayın kuruluşlarının, anayasa hükümlerine ve kanun ile yönetmeliklerde öngörülen yayın ilkelerine uygun yayın yapmakla yükümlü olmalarına ve RTÜK'ün, yayınlarında bu çerçevenin dışına çıkan kuruluşlar hakkında yasal yaptırımları uygulamasına rağmen televizyon haberlerinde etik ihlallerden vazgeçemediklerini göstermektedir.

Sonuç olarak, bu durum da herkese (başta televizyonculara) ciddi sorumlulukların düştüğü görülmektedir. Türkiye televizyon habercileri, haber yayınlarında kamu yararını gözeterek özdenetimlerini gerçekleştirerek "kalite reytingi"ne yönelmeli; kaliteli yayınlarla, duyarlı yayıncılıkla, ciddi, doğru ve gerçek haberlerle "vatandaş duyarlılığı ve memnuniyetini" odak noktası olarak almalıdır.

Anahtar Sözcükler

- 1.Etik
2. Haber
3. Televizyon
4. Rtük
- 5.Otokontrol

Abstract

[Koç,Ahmet][Ethics In The Turkish Television News In Line With Rtük Decisions].[Master Thesis],Ankara-[2007]

In this research,, it is intended to analyze ethical problems of television news broadcasting by focusing on the complaints given to Alo 178 Complaint line established by RTUK. Although principles are settled for television news broadcasting and control mechanism is sustained by RTUK in Turkey, there is need for constituting rules of ethics for televisions, determination of institutions, institutionalization and discussion on auto control institutions.

In the research phase of the thesis, the relation between news making and ethics is analyzed by relying on the news making conception of the public and private television channels in Turkey. The complaints of Turkish television spectators to RTUK reveal that; people's sufferings, pains, disasters, deaths, and similar occasions are broadcasted in a way to lead to emotional abuse, horror and fear and ruin the public psychology. This makes negative effects on the moral values of the society. Despite the fact that, television broadcasting organizations in Turkey are obliged to make broadcasting in line with broadcasting principles specified in provisions of constitution, law and regulations and RTUK applies legal sanctions for organizations which fall outside this frame; this does not prevent ethical violations in television news.

As a result, this situation reveals that everybody (especially television broadcasters) has serious responsibilities. Turkish television journalists have to carry out their auto control by considering public benefit, by qualified and sensitive broadcasting; and serious, correct and true news. They have to tend to "quality rating" and take "public sensitivity and satisfaction" as their focus.

Key Words

- 1.Ethic
- 2.News
- 3.Television
- 4.Rtük
- 5.Autocontrol